

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΙΕΘΝΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ο Ρόλος των Ασιατικών Δυνάμεων

(Κίνα – Ιαπωνία – Ινδία)

στο υπό Διαμόρφωση Διεθνές Σύστημα

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ ΔΗΜΟΥ

ΑΜ: 1213Μ020

Τριμελής εξεταστική επιτροπή:

Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Καθηγητής, Επιβλέπων

Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, Λέκτορας

Χαρά Καραγιαννοπούλου, Λέκτορας

**Αθήνα,
Οκτώβριος 2015**

Στους Γονείς μου Αντώνη και Νίκη, για όλα.....

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Στον καθηγητή κ. Χαράλαμπο Παπασωτηρίου οφείλω ειλικρινές ευχαριστίες διότι μου έδωσε την ευκαιρία να ταξιδεψω μαζί του (σαν προνομιούχος επιβάτης πρώτης θέσεως), στον συναρπαστικό κόσμο της ακαδημαϊκής γνώσης, πραγματοποιώντας ένα όνειρο χρόνων.

Ευχαριστώ επίσης, τους καθηγητές μου στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα Διεθνούς Σχέσεων και Στρατηγικών Σπουδών του Τμήματος Διεθνών, Περιφερειακών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Παντείου Πανεπιστημίου, διότι χωρίς τις γνώσεις που μου παρείχαν, δεν θα μπορούσα να ολοκληρώσω την παρούσα εργασία.

Στην σύζυγο μου Ρούλα, που είναι πάντα στο πλευρό μου στα δύσκολα...

Στα παιδιά μου, που είναι ό,τι καλύτερο έχω πετύχει στην ζωή μου!

ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΑ - ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Ελληνόγλωσσες	
ΕΑΒ	Επίσημη Αναπτυξιακή Βοήθεια
ΔΕΕΣ	Διεθνής Επιτροπή Ερυθρού Σταυρού
ΔΠΔ	Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο
ΕΔΔ	Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου
ΕΔ	Ένοπλες Δυνάμεις
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΑΞΕ	Άμεσες Ξένες Επενδύσεις
ΜΚΟ	Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις
ΟΔΔΑ	Οικουμενική Διακήρυξη Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΣΓ	Σύμβαση Γενεύης
Ξενόγλωσσες	
NATO	North Atlantic Treaty Organization
CENTCOM	US Central Command
SAARC	South Asian Association for Regional Cooperation
C4ISR	Command Control Communication Intelligence Surveillance Reconnaissance
BIMSTEC	Bay of Bengal Initiative for Multi-Sectoral Technical and Economic Cooperation
ISRO	Indian Space Research Organization
PACOM	US Pacific Command
IOR- ARC	Indian Ocean Rim Association for Regional Cooperation
VPDs	Vessel Protection Detachments
UN	United Nations
FDI	Foreign Direct Investment

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ

Κίνα, Ινδία, Ιαπωνία, Παγκοσμιοποίηση, Ισχύς, ΗΠΑ, Ρωσία, Ταϊβάν, Χερσόνησος της Κορέας, Νοτιοανατολική Ασία, Γεωπολιτικός Ρόλος, Παγκόσμια Οικονομία

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγή	- 8 -
Σκοπός Παρούσας Εργασίας	- 8 -
Προϋποθέσεις	- 8 -
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Οι Όψεις του Φαινομένου της Παγκοσμιοποίησης.....	- 9 -
Οι δυο όψεις του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης.....	- 9 -
Θεωρητικές Προσεγγίσεις του Φαινομένου της Παγκοσμιοποίησης	- 10 -
Η ισχύς.....	- 12 -
Η αξιολόγηση της εθνικής ισχύος	- 15 -
Στοιχεία υπολογισμού της ισχύος.....	- 16 -
Η μέτρηση της στρατιωτικής ισχύος	- 17 -
Αόριστες μεταβλητές της ισχύος.....	- 20 -
Η ισχύς των ιδεολογιών	- 22 -
Ήπια Ισχύς	- 23 -
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Κίνα	- 28 -
Γεωπολιτικός Ρόλος της Κίνας.....	- 28 -
Η Κίνα στην Παγκόσμια Οικονομία	- 28 -
Στρατιωτική Κατάσταση	- 30 -
Οι Ένοπλες Δυνάμεις της Κίνας.....	- 30 -
Η Λευκή Βίβλος της Κίνας.....	- 31 -
Εδαφικά Προβλήματα της Κίνας	- 32 -
Κίνα και Ταϊβάν	- 32 -
Τα Εσωτερικά Προβλήματα με Θιβέτ και Σίνγκ Γιάνγκ	- 34 -
Το Σίνγκ Γιάνγκ	- 34 -
Το Θιβέτ.....	- 34 -
Σχέσεις με ΗΠΑ.....	- 35 -
Οι Τέσσερις Δακτύλιοι.....	- 36 -
Αιγυπτιακή Αμερική.....	- 37 -
Ποιός είναι Ρεβιζιονιστής;.....	- 39 -
Η Εκμετάλλευση της Ταϊβάν	- 42 -
Οι Κίνδυνοι του Πλουραλισμού	- 44 -
Ζαχαρωμένες Απειλές	- 45 -
Τί κάνεις με έναν Επιθετικό Ρεαλιστή;.....	- 48 -

Σχέσεις με Ρωσία.....	- 50 -
Σχέσεις με Ιαπωνία.....	- 51 -
Η Κίνα στην Ανατολική Ασία	- 53 -
Σχέσεις με τη Χερσόνησο της Κορέας	- 53 -
Σχέσεις με Ινδία και Πακιστάν.....	- 54 -
Σχέσεις με Νοτιοανατολική Ασία	- 54 -
Η Κίνα στην Κεντρική Ασία	- 55 -
Συμπεράσματα	- 55 -
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: Ιαπωνία	- 56 -
Γενικά	- 56 -
Οικονομική Κατάσταση	- 56 -
Οι Ένοπλες Δυνάμεις της Ιαπωνίας.....	- 59 -
Σχέσεις με ΗΠΑ.....	- 60 -
Σχέσεις με Κίνα	- 62 -
Σχέσεις με Ευρώπη	- 62 -
Σχέσεις με Σοβιετική Ένωση και Ρωσία.....	- 63 -
Σχέσεις με Νότια και Βόρεια Κορέα	- 64 -
Σχέσεις με Άλλες Ασιατικές Χώρες του Ειρηνικού	- 64 -
Σχέσεις με Διεθνείς Οργανισμούς.....	- 65 -
Εδαφικές Διαφορές της Ιαπωνίας	- 65 -
Νήσοι Σενκάκου/ Ντιαόγου	- 66 -
Νήσοι Κουρίλες	- 66 -
Συμπεράσματα	- 67 -
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: Ινδία.....	- 68 -
Γενικά.....	- 68 -
Οικονομική Κατάσταση.....	- 68 -
Οι Ένοπλες Δυνάμεις της Ινδίας	- 71 -
Σχέσεις με Πακιστάν.....	- 72 -
Σχέσεις με Κίνα	- 73 -
Σχέσεις με ΗΠΑ.....	- 75 -
Στρατιωτικές, Στρατηγικές και Διεθνείς Σχέσεις.....	- 77 -
Οικονομικές πτυχές.....	- 79 -
Συμπεράσματα για Ινδία.....	- 81 -
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: Σύνοψη – Εκτιμήσεις – Συμπεράσματα.....	- 82 -

Σύνοψη - Εκτιμήσεις.....	- 82 -
Κίνα.....	- 83 -
Ιαπωνία.....	- 89 -
Ινδία.....	- 94 -
Γενικά Συμπεράσματα.....	- 100 -
Ελληνική και Διεθνής Βιβλιογραφία – Αρθρογραφία.....	- 102 -

Εισαγωγή

Η τελευταία δεκαετία του 20^{ου} αιώνα οδήγησε σε οριστικό τερματισμό του Ψυχρού Πολέμου. Ανέτρεψε αντιλήψεις που αφορούσαν τη διπολική αντιπαράθεση και με αυτόν τον τρόπο βοήθησε στην ανάπτυξη της νέας πολιτικής γεωγραφίας, που είχε ήδη αρχίσει να διαμορφώνεται κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου.

Μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου και ιδιαίτερα μετά την 11^η Σεπτεμβρίου 2001, το διεθνές σύστημα βρίσκεται σε μετεξέλιξη και μεταβάλλεται με ταχείς ρυθμούς, χαρακτηριζόμενο από αστάθεια, ρευστότητα και αδυναμία πρόβλεψης. Οι απειλές εκφράζονται σε διάφορα πεδία και είναι διαφορετικών εκτάσεων. Η στρατιωτική ισχύς αποτελεί πλέον μόνο έναν από τους παράγοντες εθνικής ισχύος μαζί με ζητήματα οικονομικά, ενέργειας, εμπορίου και τεχνολογίας.

Στις διεθνείς σχέσεις ο διπολισμός αντικαταστάθηκε από ένα σκληρό και αδυσώπητο ανταγωνισμό. Οι συμμαχίες συγκροτούνται σήμερα πιο δύσκολα στη βάση συμφερόντων και χωρίς την ετικέτα των ιδεολογικών μπλοκ, όπως συνέβαινε κατά την περίοδο του ψυχρού πολέμου.

Η γρήγορη ανάπτυξη της κινεζικής οικονομίας, η άνοδος της Ινδίας, η σταθερότητα της Ιαπωνίας και η ανάκαμψη της νοτιοανατολικής Ασίας από το σοκ των τελευταίων χρόνων πείθουν ότι δημιουργείται ένας χώρος που θα διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στο μέλλον.

Σκοπός Παρούσας Εργασίας

Σκοπός της παρούσας Διπλωματικής εργασίας είναι: Πρώτον να εξετασθεί ο ρόλος και η πολιτική των Ασιατικών Κρατών (Κίνας-Ινδίας-Ιαπωνίας), αξιολογώντας τις πρόσφατες εξελίξεις ώστε να καθορισθεί η σημασία τους στη γενική σταθερότητα στο υπό διαμόρφωση Διεθνές Σύστημα. Δεύτερον πως οι εξελίξεις στα βασικά συστατικά της πολιτικής των χωρών αυτών κατά την διάρκεια των προηγούμενων ετών –συγκεκριμένα το πολιτικό σύστημα, η οικονομία, τα εθνικά αμυντικά δόγματα και οι στρατιωτικές ικανότητες των– έχουν επηρεάσει την επιβολή πλαισίων μέσα από τα οποία να μπορούν να διοχετεύσουν την ισχύ τους. Τέλος, η προσπάθεια διαμόρφωσης εκτιμήσεων και συμπερασμάτων για την καθιέρωση ενός νέου πολύπλευρου ρόλου με τις σημερινές εξελίξεις στην ευρύτερη περιοχή της Ασίας αλλά και παγκοσμίως.

Προϋποθέσεις

Για την σύνταξη της διατριβής έχουν τεθεί οι πιο κάτω προϋποθέσεις:

α. Διατηρείται η σημερινή πολιτικοστρατιωτική κατάσταση στις χώρες της Ανατολικής και Ν.Α Ασίας και τα σύνορα των κρατών θα παραμένουν ως έχουν (κυρίαρχοι παράγοντες στο διεθνές σκηνικό θα εξακολουθήσουν να είναι τα κράτη –

έθνη), τα κράτη αυτά θα εξακολουθήσουν να επιδιώκουν το εθνικό τους συμφέρον, τα εθνικά συμφέροντα των κρατών θα είναι συγκρουόμενα και οι ενέργειες των κρατών θα βασίζονται στη σχέση κόστους – οφέλους.

β. Τα υπάρχοντα προβλήματα στη περιοχή της Ανατολικής και Ν.Α Ασίας θα συνεχίσουν να υπάρχουν και αναμένεται να εμφανισθούν νέες διαφορές μεταξύ χωρών της περιοχής αυτής στο πολιτικό, οικονομικό και πολιτιστικό τομέα.

γ. Οι διεθνείς συνθήκες θα συνεχίσουν να ισχύουν.

δ. Τα προβλήματα στρατηγικής ισορροπίας, ειρήνης, ευημερίας, ανταγωνισμού και διεθνών σχέσεων εξετάζονται υπό το πρίσμα της παγκοσμιοποίησης.

ε. Ότι δεν θα αποκτήσουν οι διεθνείς οργανισμοί (ΟΗΕ, Διεθνές Δικαστήριο, κλπ) στο μέλλον υπερβολική ισχύ συγκρινόμενη με την σημερινή.

στ. Ότι δεν θα αναπτυχθεί κάποια ιδεολογία (όπως πχ ο κομμουνισμός) ικανή να ανατρέψει την παγκόσμια τάξη πραγμάτων.

ζ. Ότι οι τεχνολογικές εξελίξεις δεν θα επηρεάσουν δραματικά το διεθνές σκηνικό (π.χ. απεξάρτηση από πετρέλαιο, εποικισμός πλανήτη, ανακάλυψη όπλων ισχυρότερων από τα πυρηνικά, κλπ).

η. Ότι δεν θα παρουσιασθούν συμφορές (λοιμοί, κατακλυσμοί, κλπ) ικανοί να επηρεάσουν μεγάλο μέρος του πλανήτη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Οι Όψεις του Φαινομένου της Παγκοσμιοποίησης

Οι δυο όψεις του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης

Οι δυο όψεις του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης είναι η οικονομική και η κοινωνική. Και οι δύο είναι απαραίτητες για το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης καθώς η μια δεν είναι δυνατόν να λειτουργήσει χωρίς την άλλη. Η ανάπτυξη της τεχνολογίας, οι επενδύσεις σε έρευνα και ανάπτυξη, η αναζήτηση καινοτομικών προϊόντων αποτελούν στοιχεία σημαντικά για την εξέλιξη του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης και συνθέτουν με πιο έντονο χρώμα την πολύχρωμη εικόνα του φαινομένου. Βέβαια σε κάθε περίπτωση ελλοχεύουν οι κρίσεις και οι αδυναμίες του χρηματοπιστωτικού συστήματος, οι οποίες έχουν ως αποτέλεσμα την αστάθεια και τον αποσυντονισμό των αγορών.

Η κοινωνική πλευρά του φαινομένου έχει διττή όψη. Η κοινωνική ευημερία και η ευμάρεια που έφερε η παγκοσμιοποίηση, αποτελούν για πολλές χώρες σημαντική εξέλιξη όχι μόνο για την οικονομία της χώρας, αλλά και για το βιοτικό επίπεδο των

κατοίκων τους. Η πρόσβαση σε εκατοντάδες νέα είδη και η αγορά αγαθών μέσα σε ελάχιστο χρόνο και σε χαμηλό κόστος δεν θα ήταν δυνατή αν δεν υπήρχε η τεχνολογική ανάπτυξη (τόσο για την παραγωγή όσο και την μεταφορά τους), η τεράστια παγκόσμια παραγωγή καθώς και η δυνατότητα έρευνας και αγοράς των αγαθών μέσω του διαδικτύου.

Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, οι μεταφορές και πολλοί άλλοι τομείς της καθημερινής ζωής έχουν λάβει παγκόσμιο χαρακτήρα και κάνουν την ζωή του πολίτη πιο εύκολη. Αντίθετα με το υψηλό βιοτικό επίπεδο στις αναπτυγμένες χώρες υπάρχουν χώρες που εμφανίζουν τεράστια ποσοστά φτώχειας, ανεργίας, ασθενειών και αναλφαβητισμού. Οι κοινωνικές ανισότητες εμφανίζονται όχι μόνο μεταξύ αναπτυσσόμενων και αναπτυγμένων χωρών αλλά και μέσα στο εσωτερικό των αναπτυγμένων χωρών. Η κοινωνική ευθύνη των κρατών και των εταιρειών αποτελεί αναγκαίο στοιχείο αν θέλουμε το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης να αποτελέσει και στο μέλλον πηγή οικονομικής και κοινωνικής ευημερίας σε όλο τον πλανήτη.

Θεωρητικές Προσεγγίσεις του Φαινομένου της Παγκοσμιοποίησης

Υπάρχουν πολυάριθμες θεωρητικές προσεγγίσεις και αναλύσεις σχετικά με το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης σε πολλούς επιστημονικούς κλάδους¹. Τέσσερις είναι οι πιο δημοφιλείς θεωρητικές προσεγγίσεις οι οποίες και χρησιμοποιούνται ως εργαλεία από τους θεωρητικούς των διεθνών σχέσεων. Και οι τέσσερις αναλύουν το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης με όρους διεθνών σχέσεων και προσδιορίζουν με διαφορετικό τρόπο η καθεμιά τους φορείς της παγκοσμιοποίησης. Οι θεωρητικές προσεγγίσεις είναι οι εξής:

- σταθερότητα και ηγεμονικοί κύκλοι
- θεωρία των καθεστώτων
- δομική εξουσία
- κυρίαρχες τάξεις

Η πρώτη θεωρητική προσέγγιση περιγράφει το ρεαλιστικό μοντέλο σύμφωνα με το οποίο τα κράτη ήταν και παραμένουν οι βασικοί δρώντες στις διεθνείς σχέσεις. Οι πόροι που διαθέτουν δηλαδή η οικονομία, η έκταση, ο πληθυσμός, η τεχνολογία, η βιομηχανική ανάπτυξη τους κλπ, διαμορφώνουν την ισχύ τους και καθορίζουν και την θέση τους στο διεθνές σύστημα. Το άναρχο αυτό σύστημα έρεπε προς την «κατάσταση της φύσης» του Hobbes, στην οποία κάθε κράτος βρίσκεται σε διαμάχη με άλλα κράτη².

Ο οικονομολόγος Charles P. Kindleberger³ υποστήριξε πρώτος ότι η ηγεμονική σταθερότητα δηλαδή η κυριαρχία μιας ηγεμονικής δύναμης η οποία θα εγγυάται την παγκόσμια οικονομική σταθερότητα, την διανομή των πιστώσεων, τις σταθερές ισοτιμίες,

¹ Παρασκευή Χατζησταύρου, Το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης και ο ρόλος των περιφερειακών δυνάμεων στο Διεθνές Σύστημα, 2009.

² Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Νοτιοανατολική Ευρώπη και νέο Διεθνές Σύστημα, 1999, σελ 126.

³ 1910-2003/πατέρας της θεωρίας της ηγεμονικής σταθερότητας.

τον μακροοικονομικό συντονισμό και την παγκόσμια ασφάλεια είναι απαραίτητη για την επίτευξη ισορροπίας στον κόσμο⁴.

Η θέση αυτή του Kindleberger επεκτάθηκε από τον Robert Gilpin⁵. Ο Gilpin τονίζει ότι η κάθε ηγεμονική δύναμη προωθεί πρωτίστως τα συμφέροντα και την ασφάλεια της. Τα θέματα ασφάλειας (high politics) κυριαρχούν στην οργάνωση του κόσμου.

Μόνο τα κυρίαρχα κράτη επηρεάζουν κατά τον Gilpin⁶ τις διεθνείς σχέσεις ενώ αντίθετα οι μη κυβερνητικές οργανώσεις διαθέτουν τα τελευταία χρόνια πολύ μικρή δυνατότητα επηρεασμού των διεθνών σχέσεων. Κατά τον Gilpin, η αξία της οικονομικής διάστασης αποτελεί βασικό παράγοντα ανάλυσης στις διεθνείς σχέσεις. Επίσης η (νέο) φιλελεύθερη προσέγγιση δίνει έμφαση στην σημασία της οικονομικής ανάπτυξης. Για τους (νέο) φιλελεύθερους η δημιουργία ενός συστήματος ανοικτής οικονομίας και ελεύθερου εμπορίου αυξάνει τη συνεργασία και μειώνει τις συγκρούσεις των κρατών⁷.

Έτσι τα κράτη επιδιώκουν να καλυτερεύσουν την θέση τους μέσα στον διεθνή καταμερισμό ισχύος μέσω της συμμετοχής στο παγκοσμιοποιημένο σύστημα με σκοπό να εξυπηρετήσουν το εθνικό τους συμφέρον και να προωθήσουν με τον καλύτερο τρόπο τα ευνοϊκότερα για εκείνα στοιχεία στους τομείς συμφερόντων τους.

Για τους ρεαλιστές καμία πρόοδος της διεθνούς ζωής δεν είναι δυνατή αν έχει προϋπόθεση την εξάλειψη της ισχύος. Η απουσία διεθνούς κυβέρνησης δημιουργεί αναρχία στο διεθνές σύστημα. Και η επιβίωση και η αύξηση της ισχύος είναι η πρωταρχική υποχρέωση του κράτους μέσα στο άναρχο διεθνές περιβάλλον. Η επιβίωση ενός κράτους επιτυγχάνεται με την εξυπηρέτηση του εθνικού συμφέροντος το οποίο επιβάλλει στο κράτος να διευρύνει την ισχύ του κυρίως, με την απόκτηση στρατιωτικών δυνατοτήτων που θα του επιτρέψουν να αποτρέψει την επίθεση άλλων κρατών. Για τους ρεαλιστές η ισορροπία της ισχύος είναι η μόνη οδός για την διεθνή ειρήνη και ασφάλεια, καθώς η διεθνής πολιτική είναι ο διαρκής αγώνας για την ισχύ⁸.

Η δεύτερη θεωρητική προσέγγιση υποστηρίζει ότι το διεθνές σύστημα λειτουργεί στα πλαίσια ενός συνόλου διεθνών συμφωνιών που καθορίζουν την αλληλεξάρτηση μεταξύ των κρατών και κυριαρχούν στο διεθνές σύστημα. Οι διεθνείς συμφωνίες ορίζονται ως το σύνολο των κανόνων, των διαδικασιών και των αρχών μέσω των οποίων εκφράζεται ο συντονισμός των συμφερόντων διαφόρων φορέων χωρίς να υπάρχει επικράτηση μιας ηγεμονικής δύναμης.

⁴ Παναγιώτης Β. Ρουμελιώτης, Προς έναν πολυπολικό κόσμο, Λιβάνη, 2009, σελ. 33-35.

⁵ Ομότιμος καθηγητής Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Υποθέσεων στην σχολή Δημοσίων Διεθνών Υποθέσεων Woodrow Wilson στο Πανεπιστήμιο Princeton.

⁶ Ο ίδιος χαρακτηρίζει τον εαυτό του ως «κρατο-κεντρικό ρεαλιστή (state-centric realist) και εντάσσεται στην πνευματική παράδοση του E.H Carr H. Morgenthau.

⁷ Αθανάσιος Πλατιάς, Το νέο Διεθνές Σύστημα-Ρεαλιστική προσέγγιση Διεθνών Σχέσεων, σελ 37.

⁸ Δ. Κώνστας και Κ. Αρβανιτόπουλος, Διεθνείς Σχέσεις-Συνέχεια και μεταβολή, 2002, σελ. 155-163.

Η Τρίτη, υποστηρίζει την έννοια της δομικής εξουσίας μέσω της οποίας μια δύναμη (μια ομάδα ή ένα άτομο ή ένα κράτος) κυριαρχεί στον κόσμο και επηρεάζει το παγκόσμιο γίνεσθαι και τα άλλα κράτη, με τέτοιο τρόπο που οι προτιμήσεις της προηγούνται των άλλων δυνάμεων.

Η τέταρτη προσέγγιση, που αναφέρεται στο φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης, αποτελεί την θεωρία των κυρίαρχων τάξεων. Ο Καναδός R. Cox εισήγαγε την θεωρία αυτή κατά την οποία με την παγκοσμιοποίηση διεθνοποιούνται οι κυρίαρχες κοινωνικές τάξεις και έτσι κυριαρχούν και στο παγκόσμιο σύστημα. Οι ελίτ αυτές διαμορφώνουν κατόπιν την διεθνή τάξη, κατανέμοντας την εξουσία στα κράτη αναλόγως των συμφερόντων τους⁹.

Η ισχύς

Η ισχύς είναι σαν τον καιρό. Όλοι εξαρτώνται από αυτόν και μιλάνε για αυτόν, αλλά ελάχιστοι τον καταλαβαίνουν. Όπως ακριβώς οι αγρότες και οι μετεωρολόγοι προσπαθούν να προβλέψουν τον καιρό, κατά τον ίδιο τρόπο οι πολιτικοί ηγέτες και οι αναλυτές προσπαθούν να περιγράψουν και να προβλέψουν αλλαγές στις σχέσεις ισχύος. Η ισχύς βρίσκεται στην καρδιά της διεθνούς πολιτικής. Αποτελεί σημαντικό στοιχείο της συμπεριφοράς των κρατών στο διεθνές περιβάλλον και καθορίζει, εν πολλοίς, τις διεθνείς σχέσεις.

Το διεθνές σύστημα -όπως διαμορφώθηκε μετά τον Β΄ΠΠ- θα είναι σχεδόν αγνώριστο το 2025, εξαιτίας της ανάδυσης νέων δυνάμεων, της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας, της πρωτόγνωρης μεταβίβασης πλούτου και οικονομικής ισχύος από τη Δύση στην Ανατολή, και της επέκτασης της επιρροής μη κρατικών δρώντων. Είναι αυτονόητο ότι, προκειμένου τα κράτη να επιβιώσουν, να ευημερήσουν, και να διασφαλίσουν τα εθνικά τους συμφέροντα, μέσα σε ένα άκρως ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον, αναγκάζονται να επιζητούν την απόκτηση ισχύος, ενώ παράλληλα να παρακολουθούν την ισχύ των άλλων κρατών.

Η ηγεμονική δύναμη καθορίζεται από την ισχύ της σε σχέση (σύγκριση) με τις άλλες δυνάμεις και εξετάζεται πως ο ρόλος της επηρεάζει τις διεθνείς σχέσεις. Ο Gilpin αναλύει την διεθνή πολιτική μέσω της θεωρίας της ορθολογικής επιλογής¹⁰. Σύμφωνα με αυτήν την θεωρία, η συμπεριφορά του ατόμου καθορίζεται από ορθολογικά κριτήρια μέχρι να πετύχει το τελικό σκοπό του, αναλύοντας τα οφέλη και το κόστος (cost-benefit analysis). Έτσι μέσω αυτής της θεωρίας, μπορούμε να εξηγήσουμε πως συμπεριφέρονται τα

⁹ Παρασκευή Χατζησταύρου, Το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης και ο ρόλος των περιφερειακών δυνάμεων στο Διεθνές Σύστημα, 2009.

¹⁰ Η θεωρία της ορθολογικής επιλογής (rational choice theory) συνιστά μία από τις πλέον έγκυρες, διαδεδομένες και σημαντικές μεθοδολογικές και θεωρητικές προσεγγίσεις της Πολιτικής Επιστήμης μετά το Β΄ΠΠ.

άτομα, και πως οι διάφορες αλλαγές αλλάζουν τους συσχετισμούς ισχύος¹¹.

Σχετικά με το ατομικό επίπεδο, το κάθε άτομο ξεχωριστά επιδιώκει το μέγιστο όφελος ή τουλάχιστον επιδιώκει το καλύτερο για τον εαυτό του. Το γεγονός αυτό επιφέρει αλλαγές μέσα στην κοινωνία. Συνέπεια αυτού είναι το άτομο να δέχεται πολλές επιρροές από το κοινωνικό σύνολο στο οποίο ανήκει. Οι αλλαγές τώρα είναι πιο δύσκολο να γίνουν, καθώς ο κοινωνικός ιστός ασκεί πιέσεις. Τα αίτια της αλλαγής μπορεί να είναι ενδογενή (οι επιλογές των δρώντων) ή εξωγενή (είδος της επίδρασης). Στο τρίτο επίπεδο, αναλύονται οι δυνάμεις του περιβάλλοντος, οι οποίες αποτελούν και αυτές αίτια της αλλαγής στο διεθνές σύστημα.

Η οικονομική, τεχνολογική, δημογραφική ακόμα και ιδεολογική φύση των δυνάμεων αναδεικνύεται ως πιθανή αιτία αλλαγής. Έτσι, τα κράτη τα οποία αναπτύσσονται οικονομικά, τεχνολογικά, πληθυσμιακά, βιομηχανικά συγκεντρώνουν βάσει της θεωρίας της ορθολογικής επιλογής περισσότερα οφέλη και μικρό κόστος για να γίνουν ηγεμονικές δυνάμεις και άρα έχουν την δυνατότητα να αλλάξουν την κατανομή ισχύος στο διεθνές σύστημα.

Η ισχύς, κυρίως η οικονομική, μετατρέπει ένα κράτος σε ηγεμονική δύναμη όταν εκείνο την εκφράζει στο εσωτερικό του κράτους αλλά και στα άλλα κράτη σε μορφή πολιτικών επιλογών. Όταν δηλαδή το ισχυρό οικονομικά κράτος μέσω των πολιτικών του επιλογών δηλώνει ότι έχει εκτός από την πρόθεση και την δυνατότητα στον υλικό τομέα να συμπεριφερθεί σαν μεγάλη δύναμη στο διεθνές σύστημα και να αναλάβει και το ανάλογο κόστος. Ο τεχνολογικός παράγοντας αποτελεί σημαντικό στοιχείο ισχύος για ένα κράτος. Ειδικότερα η απόκτηση τεχνολογίας σε συγκεκριμένους τομείς κλειδιά δίνει στο κράτος ένα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα σε σχέση με τα άλλα κράτη. Η δομή του διεθνούς συστήματος αποτελεί σημαντικό θέμα για την ρεαλιστική θεωρία.

Το κεντρικό ερώτημα για τους ρεαλιστές σχετικά με την δομή του διεθνούς συστήματος είναι το εξής: το μονοπολικό, το διπολικό ή το πολυπολικό σύστημα αποτελούν την πιο ασφαλή και σταθερή επιλογή για το διεθνές σύστημα;

Κατά τον Gilpin, το πολυπολικό σύστημα είναι το πιο σταθερό. Στήριξε την γνώμη του αυτή εμπνευσμένος από την ιστορία του ευρωπαϊκού συστήματος δυνάμεων. Το πιο ασταθές σύστημα κατά τον Gilpin είναι το τριπολικό σύστημα, καθώς είναι πιο πιθανό το ενδεχόμενο πολέμου. Το διεθνές σύστημα παραμένει άναρχο, ετερογενές χωρίς την παρουσία παγκόσμιας διακυβέρνησης και τα κράτη επιδιώκουν να αποκτήσουν ισχύ ώστε να γίνουν ισχυροί παίκτες στο διεθνές στερέωμα¹².

Η οικονομική αλληλεξάρτηση ωστόσο έχει αλλάξει σε ένα βαθμό τα δεδομένα. Τα κράτη συνεργάζονται στενά στον οικονομικό τομέα και έτσι εξαλείφεται έως ένα βαθμό ο

¹¹ Robert Gilpin, Πόλεμος και Αλλαγή στη Διεθνή Πολιτική, Αθήνα: Ποιότητα, 2004.

¹² Robert Gilpin, Πόλεμος και Αλλαγή στη Διεθνή Πολιτική, Αθήνα: Ποιότητα, 2004.

κίνδυνος του πολέμου¹³. Οι ρεαλιστές όμως επιμένουν ότι η δίψα των κρατών για ισχύ δεν έχει σβήσει παρόλο που συνεργάζονται οικονομικά. Το χάσμα μεταξύ πλούσιων και φτωχών έχει δημιουργήσει ένα σοβαρό ρήγμα. Κατά τον Gilpin «η ανακατανομή του πλούτου θα πρέπει να πραγματοποιηθεί είτε με διεθνή συνεργασία είτε με σύγκρουση».

Τα παγκόσμια προβλήματα στους τομείς της οικολογίας, των περιορισμένων πόρων και της παγκόσμιας μεγέθυνσης δημιουργούν νέες προϋποθέσεις για διεθνή συνεργασία σε ζητήματα που βρίσκονται πέρα από τις δυνατότητες των εθνών-κρατών.

Το πολυπολικό παγκόσμιο σύστημα που αρχίζει σταδιακά να αναδύεται μέσα από το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης έχει παρατηρηθεί από αρκετούς αναλυτές των διεθνών σχέσεων. Η αλληλεξάρτηση των οικονομιών και η ανάγκη για νέες αγορές διάθεσης των προϊόντων και των υπηρεσιών δημιουργούν σταδιακά ένα νέο διεθνές σύστημα βασισμένο στις αρχές της οικονομικής παγκοσμιοποίησης το οποίο θα παρέχει περισσότερη ασφάλεια στα κράτη μέσα στην ετερογένεια του διεθνούς συστήματος¹⁴.

Επίσης, ο Αθανάσιος Πλατιάς¹⁵ στο βιβλίο του με τίτλο «Το νέο Διεθνές Σύστημα-Ρεαλιστική προσέγγιση Διεθνών Σχέσεων» αναφέρει πως «το νέο διεθνές σύστημα θα είναι πολυπολικό» και αναλύει στο βιβλίο του το συγκεκριμένο ζήτημα¹⁶.

Ο Fareed Zakaria στο βιβλίο του «The Post-American World» αναφέρει πως η ηγεμονία των ΗΠΑ δεν τελείωσε, απλά και άλλα κράτη διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στο διεθνές σύστημα ταυτόχρονα με τις ΗΠΑ και αυξάνουν την ισχύ τους στο διεθνές σύστημα¹⁷.

Ο Samir Amin¹⁸ υποστηρίζει την πολυπολική παγκοσμιοποίηση στα πλαίσια μιας νέας παγκόσμιας διακυβέρνησης όπου οι ισχυρές οικονομικά δυνάμεις (ΕΕ, Ιαπωνία, Ρωσία, Κίνα) θα διαφοροποιηθούν σε σχέση με τις ΗΠΑ και θα διαμορφώσουν ένα διαφορετικό διεθνές σύστημα με την αναμόρφωση του ΟΗΕ, την αποστρατικοποίηση και την ανακατανομή των πόρων σε παγκόσμιο επίπεδο.

Οι περιφερειακές δυνάμεις μέσω της αύξησης της οικονομικής τους ισχύος τα τελευταία τριάντα χρόνια έχουν αναδειχθεί εκτός από σημαντικοί εμπορικοί δρώντες σε δυνάμεις απαραίτητες για την λειτουργία του διεθνούς οικονομικού συστήματος.

¹³ «Όσο αυξάνει η οικονομική αλληλεξάρτηση μεταξύ των κρατών, τόσο αυξάνεται το κόστος της διάλυσης από όλα τα ενδιαφερόμενα μέλη. Έτσι λοιπόν το γενικότερο κόστος του πολέμου γίνεται απαγορευτικό». Αθανάσιος Πλατιάς, Το νέο Διεθνές Σύστημα-Ρεαλιστική προσέγγιση Διεθνών Σχέσεων, 1995, σελ 37.

¹⁴ Robert Gilpin, Πόλεμος και Αλλαγή στην Διεθνή Πολιτική, Ποιότητα, 2006, σελ. 151-166.

¹⁵ Καθηγητής Στρατηγικής στο Πανεπιστήμιο του Πειραιά.

¹⁶ Αθανάσιος Πλατιάς, Το νέο Διεθνές Σύστημα-Ρεαλιστική προσέγγιση Διεθνών Σχέσεων, σελ 20.

¹⁷ Fareed Zakaria, 2008, p. 80-81.

¹⁸ Γαλλο-Αιγύπτιος Μαρξιστής Οικονομολόγος.

Οι θεωρίες του στρατηγιστή Nicholas J. Spykman¹⁹ (1893-1943) περί μεγάλης στρατηγικής αξίας των περασμάτων του Ινδικού και Ειρηνικού ωκεανού για την κυριαρχία της Ευρασίας, καθώς και του πατέρα της σύγχρονης γεωπολιτικής Sir Halford John Mac Kinder (1861-1947) περί μεγάλης γεωστρατηγικής αξίας της Ευρασίας για το μέλλον του κόσμου, μας εξηγούν την μεγάλη σημασία που είχαν ήδη από το 1900 η Κίνα και Ινδία στον διεθνή καταμερισμό ισχύος²⁰.

Ο ρόλος της ηγεμονικής δύναμης παραμένει σημείο αναφοράς αλλά ταυτόχρονα στα πλαίσια του σύγχρονου παγκοσμιοποιημένου περιβάλλοντος ο ρόλος των περιφερειακών δυνάμεων παραμένει εξίσου σημαντικός.

Η ενεργή παρουσία και αλληλεξάρτηση των περιφερειακών δυνάμεων με την ηγεμονική δύναμη παραμένουν αναγκαίες και μείζονος σημασίας καθώς χωρίς την αμφίδρομη αυτή σχέση δύσκολα θα διατηρηθεί και θα επιτευχθεί το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης.

Έτσι λοιπόν ο διεθνής καταμερισμός ισχύος αποτελείται από κράτη τα οποία αλληλεπιδρούν και συνεισφέρουν με τον ρόλο τους στο διεθνές περιβάλλον. Η περίπτωση της Κίνας και της Ινδίας αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα περιφερειακών δυνάμεων οι οποίες συγκεντρώνουν οικονομική, εμπορική, πληθυσμιακή, αναπτυξιακή και κατά συνέπεια στρατηγική ισχύ στο διεθνές σύστημα. Η γεωγραφική τους θέση σε συνδυασμό με την εμπορική τους ισχύ τους προσδίδει γεωπολιτική ισχύ και τους καθιστά σημαντικούς εμπορικούς εταίρους των ΗΠΑ και ισχυρούς δρώντες των διεθνών σχέσεων.

Οι ρυθμοί ανάπτυξης των δύο κρατών αποτελούν παγκόσμιο φαινόμενο για τις διεθνείς σχέσεις. Παρά τις διαφορές μεταξύ των δυο χωρών στον ιδεολογικό, πολιτικό, πολιτισμικό, κοινωνικό τομέα και τα εσωτερικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν, η σημασία τους ως περιφερειακές δυνάμεις δεν μειώνεται στο ελάχιστο.

Η αξιολόγηση της εθνικής ισχύος

Η ισχύς είναι πολυδιάστατη. Πολλοί επιστήμονες που αναλύουν την έννια της ισχύος διαπράττουν το σφάλμα να εστιάζουν την προσοχή τους σε ένα μόνο συστατικό στοιχείο της ισχύος αγνοώντας άλλα στοιχεία, εξίσου σημαντικά. Ένα από τα βασικά προβλήματα υπολογισμού της, συνίσταται στο ότι όλα τα στοιχεία της ισχύος είναι αλληλοεξαρτώμενα. Δεν είναι δυνατόν να προκύψουν ασφαλή συμπεράσματα από την στάση μιας χώρας (πχ υποχωρητικότητα ή κάποια αποτυχία σε ένα τομέα), διότι, ίσως, δεν προσμετρώνται κάποια μη ορατά στοιχεία;. Έτσι, η αποτυχία στο να επιβάλει ένα κράτος την θέληση του, δεν αποτελεί πάντα απόδειξη έλλειψης ισχύος.

¹⁹ Ο Spykman έχει εκδώσει δύο βιβλία για την εξωτερική πολιτική. Το «Στρατηγική της Αμερικής στην παγκόσμια πολιτική/1942», και την «Γεωγραφία της Ειρήνης/1944», που δόθηκε στη δημοσιότητα ένα χρόνο μετά το θάνατο του.

²⁰ Robert D. Kaplan, 2009, p. 96-105.

Για τους ίδιους λόγους δεν είναι πάντα εύκολη η ταξινόμηση των κρατών από πλευράς ισχύος. Τόσο η ισχύς όσο και η αδυναμία ενός κράτους, είναι καταστάσεις που συχνά μεταβάλλονται. Επίσης θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και να αξιολογούνται οι διαφορετικές μορφές της ισχύος (π.χ. φυσικά χαρακτηριστικά ενός κράτους, δημογραφικά στοιχεία, φυσικοί πόροι, βιομηχανική ανάπτυξη, αγροτική παραγωγή κλπ²¹). Ένα κράτος μπορεί να είναι ισχυρότερο σε κάποιους τομείς απ' ό,τι σε άλλους. Παράδειγμα, οι ΗΠΑ είναι αναμφισβήτητα ανώτερη της Ιαπωνίας στον στρατιωτικό τομέα, αλλά είναι μάλλον υποδεέστερες στην ανάπτυξη νέας τεχνολογίας. Έτσι πρέπει να δημιουργηθούν κάποια κριτήρια μέσω των οποίων θα διακρίνονται τα ισχυρά κράτη από τα αδύναμα. Κανένα κράτος δεν είναι απολύτως ισχυρό ή απολύτως αδύναμο²².

Το κράτος για τους πολιτικούς ρεαλιστές όχι μόνο λειτουργεί σε γενικές γραμμές ορθολογικά, αλλά και θέτει τους στόχους του (δηλ. το εθνικό συμφέρον) αυτόματα (δηλ. χωρίς να επηρεάζεται από συγκεκριμένα οικονομικά συμφέροντα²³).

Στοιχεία υπολογισμού της ισχύος

Πολλοί παράγοντες υπεισέρχονται στον υπολογισμό και την μέτρηση της ισχύος των κρατών. Οι παράγοντες αυτοί είναι διαφορετικοί ή έχουν διαφορετική επίδραση για κάθε κράτος²⁴. Σημαντικές παρέμετροι ισχύος των κρατών αποτελούν, σύμφωνα με τους επιστήμονες, η οικονομία, ο πληθυσμός, η τεχνολογία και ο στρατιωτικός εξοπλισμός ενός κράτους. Σ' αυτούς πρέπει να προστεθεί και η γεωγραφική θέση του κράτους, η έκταση του εδάφους του και η τοπογραφία του, ακόμα και οι κλιματολογικές συνθήκες οι οποίες επηρεάζουν την διαμόρφωση της φυσιογνωμίας ενός έθνους και την παραγωγική του ικανότητα.

Είναι κατανοητό ότι μόνο εύκολος δεν είναι ο υπολογισμός της ισχύος ενός κράτους με ακρίβεια, δεδομένου ότι, αφενός δεν μπορεί να γίνει σαφής και πλήρης εκτίμηση των δυνατοτήτων του σε κάθε τομέα, αφετέρου υπεισέρχεται πάντοτε αριθμός παραγόντων μη δυνάμενων να εκτιμηθούν. Παρόλα αυτά, μπορεί να γίνει εκτίμηση, κάποιων κύριων παραγόντων της ισχύος.

Μπορούμε λοιπόν να αναφέρουμε τρεις κύριες διαστάσεις, της εθνικής ισχύος²⁵:

α. Εθνικοί πόροι: Το πεδίο αυτό αφορά τους τομείς που οικοδομούν το πλαίσιο για την ικανοποίηση των αναγκών και την παραγωγή της χώρας και οδηγούν στην απόκτηση τεχνολογικών δυνατοτήτων και οικονομικής ευμάρειας. Πιο συγκεκριμένα, τομείς οι οποίοι θα πρέπει να μετρηθούν για τον υπολογισμό της ισχύος είναι

²¹ Δ. Κώνστας και Κ. Αρβανιτόπουλος, Διεθνείς Σχέσεις-Συνέχεια και μεταβολή, 2002, σελ. 243-250.

²² Michael I. Handel, Weak States in the International System, Frank Cass, p.259-260.

²³ Αθανάσιος Πλατιάς, Το νέο Διεθνές Σύστημα-Ρεαλιστική προσέγγιση Διεθνών Σχέσεων, σελ 31.

²⁴ Robert Gilpin, Πόλεμος και Αλλαγή στην Διεθνή Πολιτική, Ποιότητα, 2006, σελ.39-40.

²⁵ Για ευρεία ανάλυση των παραγόντων ισχύος βλέπε: Δρ Ιωάννης Παρ'ισης, Παράγοντες Ισχύος στο Διεθνές Σύστημα, ΙΝΓΟΓΝΩΜΩΝ, Αθήνα, 2012.

η τεχνολογία (υψηλή τεχνολογία σημαίνει αυξημένη βιομηχανική παραγωγή με χαμηλό κόστος), οι ανθρώπινοι πόροι (ο πληθυσμός μιας χώρας, οι δείκτες υγείας, μόρφωσης και ηλικίας του), οι οικονομικοί πόροι και οι φυσικοί πόροι (η αυτάρκεια ενός κράτους σε πρώτες ύλες και πηγές ενέργειας, τα κρίσιμα ορυκτά – που χρησιμοποιούνται στην κατασκευή υψηλής τεχνολογίας αντικειμένων και συσκευών – καθώς και τα σπάνια μέταλλα. Η Ιαπωνία αποτελεί εξαίρεση καθώς έχει αναπτυχθεί βιομηχανικά παρά την σημαντική έλλειψη φυσικών πόρων.

β. Εθνικές επιδόσεις: Το πεδίο αυτό, περιλαμβάνει τους παρακάτω τρεις τομείς:

- Εξωτερικές δεσμεύσεις: Τα συμφερόντα της χώρας, καθώς και οι εξωτερικές της απειλές.
- Πολιτικές υποδομές: Ικανότητα της χώρας να καθορίζει στόχους, και να τους εκφράζει και υποστηρίζει με συνοχή και σταθερότητα, και να τους μεταφράζει σε συγκεκριμένες δράσεις.
- Πνευματικούς και ιδεολογικούς πόρους: Σταθερότητα πνευματικών και ιδεολογικών δομών της χώρας, ιδεολογία του κράτους, οργανώσεις πολιτών, θρησκεία.

γ. Στρατιωτική ικανότητα: Το τρίτο πεδίο αποτελεί ιδιαίτερα μετρήσιμο παράγοντα ισχύος, και λαμβάνει υπόψη τρεις τομείς:

- Τους στρατηγικούς πόρους (οπλικά συστήματα σε αριθμό και πόσο σύγχρονα είναι, ετήσιοι εθνικοί αμυντικοί προϋπολογισμοί, μέγεθος ανθρώπινο δυναμικού υπό στράτευση, στρατιωτικές εγκαταστάσεις και αμυντική βιομηχανική βάση).
- Την οργάνωση της άμυνας, προκειμένου να μπορούν να μετατραπούν οι κρατικοί πόροι σε πραγματική στρατιωτική δυνατότητα. Η στρατιωτική στρατηγική, η δομή των πολιτικο-στρατιωτικών σχέσεων, το δόγμα των ΕΔ της χώρας, καθώς και οι εξωτερικές στρατιωτικές σχέσεις.
- Την μαχητική ικανότητα των ενόπλων δυνάμεων, που αφορά την ποιότητα της ηγεσίας, την εκπαίδευση και την πειθαρχία τους, καθώς και την ικανότητα συντήρησης του υλικού (ύπαρξη εγχώριας τεχνολογίας για την υποστήριξη) τους.

Η μέτρηση της στρατιωτικής ισχύος

Σε προγενέστερες περιόδους, τα διεθνή μέσα ισχύος ίσως ήταν ευκολότερο να αποτιμηθούν. Μια παροδοσιακή δοκιμασία μιας μεγάλης Δύναμης στη διεθνή πολιτική ήταν «η πολεμική ισχύς»²⁶. Το μέγεθος και η ποιότητα των ενόπλων δυνάμεων ενός κράτους (ή ενός συνασπισμού κρατών), οι δαπάνες για την άμυνα, η τεχνολογία και τα οπλικά συστήματα, αποτελούν τα συγκριτικά στοιχεία της μαχητικής αποτελεσματικότητας²⁷ του. Επίσης παράγοντες όπως η ετοιμότητα, η ποιότητα της

²⁶ Joseph S. Nye, 'Ηπια Ισχύς, εκδόσεις Παπαζήση, 2005, σελ 31.

²⁷ Δρ Ιωάννης Παρίσης, άρθρο στο περιοδικό ΑΜΥΝΑ & ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ, τεύχος Σεπ 2014.

ηγεσίας, και το ηθικό αποτελούν μεταβλητές οι οποίες πρέπει να συμπεριληφθούν στην αξιολόγηση της στρατιωτικής ισχύς ενός κράτους. Πιο συγκεκριμένα:

α. Το μέγεθος, αφορά στον αριθμό του στρατιωτικού προσωπικού αλλά και των οπλικών συστημάτων που υπάρχουν από τον καιρό της ειρήνης και έχουν την ικανότητα ανάπτυξης τους σε συγκεκριμένο θέατρο επιχειρήσεων (παρόλα αυτά δεν αποτελεί απόλυτο στοιχείο ισχύος).

β. Η ποιότητα, αφορά τον εξοπλισμό, την εκπαίδευση, την τακτική, την ευελιξία, το ηθικό και την ηγεσία των ΕΔ της χώρας. Είναι πάρα πολλές οι περιπτώσεις στο πέρασμα της ιστορίας που στρατοί ηττήθηκαν από σημαντικά μικρότερους (αριθμητικά) τους, οι οποίοι όμως ήταν ανώτεροι σε ποιοτικά χαρακτηριστικά.

Ο υπολογισμός της στρατιωτικής ισχύος, γίνεται κάθε φορά σε σύγκριση με κάποιον αντιπάλο στρατό. Αναφερόμαστε λοιπόν για σχετική ισχύ. Κάθε εκτίμηση λοιπόν θα είναι σχετική, αφού εκτός από τους αριθμούς δεν είναι δυνατόν να υπάρξουν αντικειμενικές και ασφαλείς εκτιμήσεις για την ποιότητα του υλικού και, κυρίως, του προσωπικού (πολλές πληροφορίες είναι απόρρητες και επομένως εξαιρετικά δύσκολο να υπολογισθούν). Ακόμα και τα συμπεράσματα που εξάγονται από τους πίνακες δυνάμεων (προσωπικού και οπλικών συστημάτων) μπορεί να έχουν σχετική αξία διότι ένα μέρος από αυτές να μην έχουν την δυνατότητα ενεργοποίησης τους σε συγκεκριμένο θέατρο επιχειρήσεων, εξαιτίας της διάθεσής τους για την κάλυψη αναγκών σε άλλα σημεία της επικράτειας του κράτους.

«Για την εκτίμηση της ισχύος ενός στρατού θα πρέπει να εξετασθεί το αν η επιθετική του ικανότητα περιορίζεται από μεγάλες υδάτινες εκτάσεις», αναφέρει ο Mearsheimer. Σε τέτοιες περιπτώσεις θα πρέπει να εκτιμηθεί η ικανότητα του ναυτικού να προστατεύσει την μετακίνηση στρατευμάτων και εφοδίων, καθώς και η δυνατότητα υποστήριξης τόσο των μεταφορών όσο και των επιχειρήσεων από θαλάσσης και αέρος, που σημαίνει την ανάγκη ύπαρξης ισχυρής αεροναυτικής ισχύος²⁸.

Πάντως, ακόμη και αν μπορούσε να εκτιμήσει κανείς το μέγεθος και τις δυνατότητες των στρατιωτικών δυνάμεων που μια χώρα έχει στη διάθεσή της, υπάρχουν, όπως υποστηρίζει και ο Hawtrey²⁹, «αστάθμητοι παράγοντες που πρέπει να ληφθούν υπόψη, όπως οι στρατιωτικές αρετές του προσωπικού που τις συγκροτεί, η ικανότητα της ηγεσίας, και τελευταίο, αλλά όχι λιγότερο σημαντικό, η τύχη»³⁰. Η φυσική μαχητική ισχύς ενός στρατεύματος πολλαπλασιάζεται από την γενναιότητα και το πνεύμα του. Παρόλα αυτά, στην ανάπτυξη αυτών των χαρακτηριστικών συμβάλλει κυρίως η υπεροχή στην οργάνωση και τον εξοπλισμό του.

²⁸ J. Mearsheimer, Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων, Ποιότητα, 2009, σ. 285-286.

²⁹ Sir Ralph George Hawtrey, 1879-1975, Βρετανός μαθηματικός και οικονομολόγος.

³⁰ Ralph G. Hawtrey, *Economic Aspects of Sovereignty*, Longmans, Green and Co., 2nd ed. 1952, p. 64

Όλοι οι στρατιωτικοί ηγέτες στην ιστορία επεδίωκαν την ανύψωσή του φρονήματος του στρατού τους και τη διατήρησή του σε υψηλό επίπεδο, καθώς αποτελεί παράγοντα μαχητικής ισχύος. Θα μπορούσαμε να διατυπώσουμε την έννοια του φρονήματος ως «θέληση προς αντίσταση»³¹.

Υπάρχουν πολλά ιστορικά παραδείγματα που συνηγορούν στο ανωτέρω συλλογισμό. Θα αναφερθούμε στην ήττα της Ελλάδας στη Μικρά Ασία (1922) και στην ήττα της Γαλλίας το 1940: Στην πρώτη περίπτωση, ένας στρατός που με υψηλό φρόνημα είχε αποβιβασθεί στη Σμύρνη και έφθασε έξω από την Άγκυρα (Δορύλαιον/Εσκισεχίρ στα Τουρκικά) αντιμετωπίζοντας με καρτερία τεράστιες δυσκολίες, κατέληξε να οδηγηθεί στην πλήρη διάλυση και καταστροφή του, όταν το φρόνημά του έπεσε στο μηδέν και οδήγησε στην μείωση της μαχητικής του ικανότητας. Το δεύτερο παράδειγμα, αφορά τον Γαλλικό στρατό που θεωρείτο ο ισχυρότερος στην Ευρώπη, και το 1937, κατά τον Ουίλσον Τσόρτσιλ, ήταν «η μόνη εγγύηση για τη διεθνή ειρήνη»³², υπέκυψε εντός ολίγων ημερών προ της γερμανικής στρατιωτικής ισχύος. Είναι γνωστά τα περί του επιπέδου του φρονήματος του Γαλλικού στρατού που εκφράσθηκε χαρακτηριστικά με τη λέξη “rouir quoι”.

Ικανοί ηγέτες, οι οποίοι απολαμβάνουν την εμπιστοσύνη των πολιτών μιας χώρας και έχουν διεθνές κύρος, αυξάνουν την ισχύ ενός κράτους και την επιρροή του στο διεθνές σύστημα. Ηγέτες όπως ο Ντε Γκώλ, ο Τσώρτσιλ και ο Ρουσβελτ ενέπνευσαν τα έθνη τους και άλλαξαν τη ροή της ιστορίας. Επίσης ηγέτες όπως ο Ναπολέον, ο Χίτλερ και ο Στάλιν μετέβαλαν ριζικά την ισχύ της χώρας τους, αν και με καταστρεπτικά αποτελέσματα³³ για αυτές.

Πολλοί αναλυτές προσπάθησαν να παρουσιάσουν τύπους προσδιορισμού της ισχύος στις διεθνείς σχέσεις. Ένα παράδειγμα τέτοιου μαθηματικού τύπου παρουσιάσθηκε το 1977, από τον Ray Cline, υψηλόβαθμο στέλεχος της CIA. Ο τύπος αυτός διατυπώθηκε ως εξής: $ΙΣΧΥΣ = (Πληθυσμός + Έδαφος + Οικονομία + Ένοπλες Δυνάμεις) \times (Στρατηγική + Βούληση)$. Θέτοντας αριθμούς στον τύπο αυτό, ο Cline έφτασε στο συμπέρασμα ότι η Σοβιετική Ένωση είχε διπλάσια ισχύ από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Φυσικά η εξέλιξη της ιστορίας δεν τον δικαίωσε, καθώς περίπου μια δεκαετία αργότερα η Σοβιετική Ένωση κατέρρευσε.

Έλαβαν χώρα και άλλες προσπάθειες δημιουργίας ενός δείκτη ισχύος, που συμπεριέλαβε και άλλους πόρους του κράτους όπως η τεχνολογία, η επιχειρηματική δραστηριότητα, το ανθρώπινο κεφάλαιο, η βιομηχανική ανάπτυξη, οι φυσικοί πόροι και η αγροτική παραγωγή. Από τις ενδείξεις αυτές μπορούμε να διαπιστώσουμε την σχετική στρατιωτική ισχύ, αλλά όχι όλες τις συναφείς μορφές ισχύος.

³¹ Βλ. Δρ Ι. Παρίσης, «Φρόνημα και μαχητική ισχύς», περιοδικό ΤΕΘΩΡΑΚΙΣΜΕΝΑ, Φεβρουάριος 2007

³² Hans Morgenthau, Politics among Nations – The struggle for Power and Peace.

³³ Δ. Κώνστας και Κ. Αρβανιτόπουλος, Διεθνείς Σχέσεις-Συνέχεια και μεταβολή, 2002, σελ. 252.

Στην διάρκεια του 20^{ου} αιώνα, η επιστήμη και η τεχνολογία πρόσθεσαν δραματικές νέες διαστάσεις στις πηγές ισχύος. Με την έλευση της πυρινικής εποχής, οι ΗΠΑ και η Σοβιετική Ένωση απέκτησαν όχι μόνο βιομηχανική ισχύ αλλά και πυρινικά οπλοστάσια και διηπειρωτικούς πυραύλους. Η εποχή των υπερδυνάμεων είχε αρχίσει. Ως εκ τούτου, ο ηγετικός ρόλος των ΗΠΑ στην επανάσταση της πληροφορικής προς τα τέλη του αιώνα, τους επέτρεψε να δημιουργήσουν μια επανάσταση σε στρατιωτικά θέματα. Η δυνατότητα να χρησιμοποιούν πληροφορική τεχνολογία για την δημιουργία όπλων μεγάλης ακρίβειας, τη διασφάλιση άμεσης πληροφόρησης, την εποπτεία περιφερειακών πεδίων σύγκρουσης και την βελτίωση διοίκησης και ελέγχου επέτρεψε στις ΗΠΑ να καθιερωθούν ως η μοναδική στρατιωτική υπερδύναμη του κόσμου³⁴.

Αόριστες Μεταβλητές της ισχύος

Γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι δεν είναι δυνατό να μετρηθούν πάντοτε επακριβώς οι συνιστώσες της ισχύος. Δεν είναι δυνατόν να μετρηθούν με ακρίβεια η οικονομική δύναμη και ο βαθμός κινητοποίησης των διαθεσίμων πόρων. Υπάρχουν, επίσης, κάποια συστατικά της ισχύος που δεν είναι εύκολα ορατά και άρα είναι δύσκολα μετρήσιμα, η συμβολή τους όμως στη συνολική ισχύ είναι σημαντική. Στα μη ορατά, ή δύσκολα προσδιοριζόμενα στοιχεία της ισχύος μπορούν να ενταχθούν³⁵:

α. Η ποιότητα της κυβέρνησης, υπό την έννοια της ικανότητας και αποτελεσματικότητας της ηγεσίας της χώρας. Ο ρόλος των ηγετών είναι σημαντικός διότι αυτοί είναι τα φυσικά πρόσωπα που υλοποιούν τις πολιτικές και στρατιωτικές δράσεις. Ικανοί ηγέτες (πχ Ντε Γκώλ, Τσώρτσιλ, Ρουσβελτ), αυξάνουν την ισχύ ενός κράτους και την επιρροή του στο διεθνές σύστημα. Τα πρόσωπα αυτά λαμβάνουν τις αποφάσεις στο επίπεδο της υψηλής στρατηγικής και κατά συνέπεια συνδέονται άμεσα με την εθνική ισχύ και την εθνική στρατηγική.

β. Η ποιότητα και αποτελεσματικότητα της διπλωματίας. Το 1963, Ο Έντουαρτ Ρ. Μάρου, που ήταν διευθυντής της USIA επί κυβέρνησης Κένεντι, προσδιόρισε τη δημόσια διπλωματία ως αλληλεπιδράσεις που απευθύνονται όχι μόνο σε ξένες κυβερνήσεις αλλά βασικά σε άτομα και μη κυβερνητικές οργανώσεις και συχνά εμφανίζονταν σαν μια ποικιλία ιδιωτικών απόψεων που έρχονταν να προστεθούν στις κυβερνητικές απόψεις³⁶.

γ. Η αποδοτικότητα του κράτους και των οργανισμών του, που αναφέρεται κυρίως στην ισορροπία μεταξύ πόρων και πολιτικής, παίζει σημαντικό ρόλο στη δυνατότητα του κράτους να εξασφαλίσει, διαθέσει και κινητοποιήσει, τη στιγμή που θα απαιτηθεί, τους διαθέσιμους πόρους. Σημαντική θεωρείται επίσης, η ικανότητα του

³⁴ Joseph S. Nye, 'Ηπια Ισχύς, εκδόσεις Παπαζήση, 2005, σελ 56.

³⁵ Βλ. επίσης, ευρεία ανάλυση στο Θ. Κουλουμπής – Δ. Κώνστας, Διεθνείς Σχέσεις–Μια συνολική προσέγγιση, τ. Α', σ. 172.

³⁶ Murrow όπως αναφέρεται στο βιβλίο του Marl Leonard, Public Diplomacy, London: Foreign Policy Centre, 2002, p.1.

κράτους να προστατεύει τις κρίσιμες υποδομές του και να οργανώνει το σύστημα υποστήριξης της πολεμικής προσπάθειας μέσα από τη συγκρότηση των κατάλληλων μηχανισμών, την άντληση πόρων για τις ανάγκες των ενόπλων δυνάμεων, την ενημέρωση του πληθυσμού για τους σκοπούς του πολέμου και την αντιμετώπιση της εχθρικής προπαγάνδας.

δ. Το είδος της διακυβέρνησης, δηλαδή η μορφή του καθεστώτος μιας χώρας, μπορεί να έχει ως συνέπεια την διαφορετική προσέγγιση των εθνικών συμφερόντων. Το τι συνιστά εθνικό-κρατικό συμφέρον «φιλτράρεται» από τη μορφή του καθεστώτος μιας χώρας. Επομένως η ισχύς της εξαρτάται και επηρεάζεται από τη μορφή του καθεστώτος της. Γενικά, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι, παρά το γεγονός ότι τα αυταρχικά καθεστώτα μπορεί να εμφανίζουν κάποια πλεονεκτήματα –όπως, για παράδειγμα, ταχύτερη λήψη αποφάσεων– εμφανίζουν όμως χαμηλό βαθμό εσωτερικής νομιμοποίησης και άρα μικρότερο «απόθεμα ισχύος» από τα δημοκρατικά καθεστώτα, με υψηλό βαθμό εσωτερικής νομιμοποίησης³⁷.

ε. Η κοινωνική συνοχή αποτελεί την πλέον αόριστη μεταβλητή της ισχύος ενός κράτους αλλά συχνά αποκτά προσδιοριστικό ρόλο, ιδίως σε περιόδους κρίσεων. Η έλλειψη κοινωνικής συνοχής προέρχεται από οικονομικές ανισότητες, φυλετικές διακρίσεις προβλήματα ανάμεσα στις διάφορες εθνικότητες ενός κράτους κλπ. Η συνοχή του λαού αναφέρεται στη ικανότητα του να εργάζεται από κοινού στην επίδιωξη των εθνικών συμφερόντων, παρά τις προσωπικές διαφορές ή διαφορές μεταξύ ομάδων. Ο Hans Morgenthau θεωρεί ότι ο εθνικός χαρακτήρας και το ηθικό του έθνους, ως παράγοντες ισχύος, ξεχωρίζουν και έχουν μόνιμη και συχνά αποφασιστική επίδραση στην προβολή του κράτους στη διεθνή πολιτική³⁸. Γίνεται κατανοητό ότι όσο μεγαλύτερη είναι η ομοιογένεια του πληθυσμού τόσο ισχυρότερη είναι η συνοχή η οποία συμβάλλει θετικά στην αύξηση της εθνικής ισχύος. Ο Liddell Hart επισημαίνει ότι η υψηλή στρατηγική πρέπει να υπολογίζει και να αναπτύσσει και τις ηθικές δυνάμεις, διότι για να αναπτυχθεί το πνεύμα και η θέληση του λαού, συχνά οι ηθικές δυνάμεις είναι το ίδιο σπουδαίος παράγοντας, όσο και η κατοχή πιο σπουδαίων μορφών ισχύος³⁹.

στ. Το κύρος και η φήμη μιας χώρας προσθέτουν ή αφαιρούν στην ισχύ της. Για παράδειγμα, η φήμη των Γιουγκοσλάβων ως σκληροτράχηλων πολεμιστών λειτούργησε αποτρεπτικά έναντι της Σοβιετικής Ένωσης, το 1948. Η φήμη αυτή επηρέασε επίσης αρχικά την πολιτική της Δύσης στη Γιουγκοσλαβική κρίση. Το γόητρο του κράτους, αφορά την αντίληψη που έχουν διαμορφώσει οι υπόλοιποι δρώντες σε διεθνές ή περιφερειακό επίπεδο, σε ότι αφορά στις ικανότητες του συγκεκριμένου κράτους, αλλά και την ετοιμότητα και προθυμία του να χρησιμοποιήσει την ισχύ του.

³⁷ Χρ. Λαζαρίδης, Αναζητώντας Στρατηγική στην Εξωτερική μας Πολιτική, Ποιότητα, 1998, σελ. 45.

³⁸ Hans Morgenthau, *Politics among Nations – The struggle for Power and Peace*, p. 134.

³⁹ Liddell Hart, *Στρατηγική της Έμμεσης Προσέγγισης*, σ. 501-502.

ζ. Η εξωτερική πολιτική υποστήριξη, αποτελεί πολλαπλασιαστικό παράγοντα ισχύος, αφού προσθέτει – δυνητικά τουλάχιστον – την ισχύ άλλων κρατών τα οποία έχουν ίδια ή παράλληλα συμφέροντα και συγκλίνουσες επιδιώξεις⁴⁰. Οι συμμαχίες αυτές , μπορεί να είναι μόνιμες ή ευκαιριακές ή, σε κάποιες περιπτώσεις, άτυπες. Μερικές χώρες διαθέτουν πολιτική επιρροή που είναι μεγαλύτερη από αυτή που θα δικαιολογούσε το στρατιωτικό και το οικονομικό τους βάρος, επειδή προσδιορίζουν το εθνικό τους συμφέρον τους, με τρόπο που να περιλαμβάνει εκλυστικούς στόχους όπως η οικονομική βοήθεια ή η προώθηση της ειρήνης⁴¹.

Η ισχύς των ιδεολογιών

Διάφορες ηγεσίες έχουν χρησιμοποιήσει στη διάρκεια της ιστορίας ιδεολογίες προκειμένου να οργανώσουν, να φανατίσουν, να κινητοποιήσουν τις μάζες, να εμπνεύσουν κοινή συνείδηση μεταξύ των μελών τους και επίσης να κατακτήσουν, να αφομοιώσουν, να απορρίψουν ή να καταπολεμήσουν άλλες ιδεολογίες. Από την άποψη αυτή οι ιδεολογίες συμβάλλουν στην αύξηση της ισχύος. Θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για «ιδεολογική ισχύ» της οποίας η αποτελεσματικότητα, όπως ιστορικά αποδεικνύεται, είναι ιδιαίτερα σημαντική⁴².

Οι θρησκείες και διάφορες κοσμοθεωρίες επίσης επιδρούν στην αύξηση της ισχύος, καθώς έχουν μεγάλη διάδοση και επηρεάζουν μεγάλες μάζες του λαού. Ενδεικτικά αναφέρουμε τον Χριστιανισμό, το Ισλάμ, τον Κομφουκιανισμό, τον Προτεσταντισμό, τον εθνικισμό, τον ιμπεριαλισμό, τον κομμουνισμό, το φασισμό, το ναζισμό, το ριζοσπαστικό ισλαμισμό, κ.ά. Σε πολλές περιπτώσεις οι ιδεολογίες αυτές συνέβαλαν στην κινητοποίηση των μαζών ή χρησιμοποιήθηκαν ως μέσο εξωτερικής πολιτικής, κατευνασμού, ειρήνευσης ή εξισορρόπησης.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο εκχριστιανισμός των Σλάβων, τον 9ο μΧ. Αιώνα. Η ενέργεια αυτή υπήρξε μια σημαντική πολιτική πρωτοβουλία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Πρόκειται για επιτυχία της βυζαντινής υψηλής στρατηγικής που εξασφάλιζε, μέσω του εκκλησιαστικής υπαγωγής, τον πολιτικό έλεγχο των λαών που κατοικούσαν στα βόρεια της αυτοκρατορίας. Εκείνο που κυρίως πέτυχε το Βυζάντιο, ήταν να τους έχει συμμάχους, αν και όχι πάντα, καθόσον παρέμεναν ανεξάρτητες δυνάμεις, που φρόντιζαν να εξασφαλίσουν πρωτίστως τα δικά τους συμφέροντα. Σε κάθε περίπτωση, η πολιτική αυτή πρωτοβουλία της υψηλής στρατηγικής του Βυζαντίου, αποτέλεσε σημαντικό συντελεστή ισχύος, μειώνοντας τις μάχες που ήταν αναγκασμένο να δώσει, ή εξασφαλίζοντας τη δυνατότητα να συγκεντρώσει την στρατιωτική του ισχύ σε άλλα μέτωπα, ιδίως εκείνο των νοτιοανατολικών επαρχιών. Όπως αναφέρει και ο Hal

⁴⁰ Χρ. Λαζαρίδης, Αναζητώντας Στρατηγική στην Εξωτερική μας Πολιτική, Ποιότητα, Αθήνα 1998, σ. 45.

⁴¹ Joseph S. Nye, Ήπια Ισχύς, εκδόσεις Παπαζήση, 2005, σελ 41.

⁴² Δρ Ιωάννης Παρίσης, Παράγοντες Ισχύος στο Διεθνές Σύστημα, ΙΝΓΟΓΝΩΜΩΝ, Αθήνα 2012.

Brands στο βιβλίο «What Goods is Grand Strategy» η υψηλή στρατηγική λειτουργεί εξίσου τόσο στην ειρηνική όσο και στη εμπόλεμη περίοδο ενός κράτους⁴³.

Τέλος θα πρέπει να αναφερθεί και η πολιτισμική ισχύς, η οποία αναφέρεται στην προβολή, τη διάδοση, και συχνά την επιβολή πολιτισμικών στοιχείων, μέσω των οποίων επιδιώκεται η απόκτηση επιρροής ή γοήτρου, άρα και ισχύος. Όταν η κουλτούρα μιας χώρας περιλαμβάνει οικουμενικές αξίες και οι πολιτικές της προάγουν αξίες και συμφέροντα που συμμερίζονται και άλλοι, το γεγονός αυτό ενισχύει την πιθανότητα επίτευξης των επιθυμητών αποτελεσμάτων λόγω των σχέσεων έλξης και καθήκοντος που δημιουργούνται. Τέτοια στοιχεία είναι τα εθνικά χαρακτηριστικά, η ιστορία, η γλώσσα και η θρησκεία, τα οποία προσδιορίζουν και χαρακτηρίζουν την ιδιαιτερότητα ενός έθνους μέσα στο παγκόσμιο γίνεσθαι. Χαρακτηριστικό παράδειγμα οι ιδέες και οι αξίες τις οποίες εξάγει η Αμερική μέσω των περισσότερων από 500.000 ξένων φοιτητών που σπουδάζουν κάθε χρόνο στα αμερικανικά πανεπιστήμια και μετά επιστρέφουν στις χώρες τους, ή μέσω των Ασιατών επιχειρηματιών οι οποίοι επιστέφουν στην γενέτειρά τους μετά την θητεία τους στο Σίλικον Βάλεϊ⁴⁴.

Ήπια Ισχύς⁴⁵

Η σκληρή ισχύ μπορεί να βασισθεί σε παρακινήσεις («καρότο») ή απειλές («μαστίγιο»)⁴⁶. Η στρατιωτική ισχύς αποτελούσε πάντα κύριο παράγοντα ισχύος, ο οποίος υποστηριζόμενος και από άλλους παράγοντες, κυρίως αυτόν της οικονομίας, πρόβαλε την ισχύ ενός κράτους στη διεθνή σκηνή. Η πραγματικότητα όμως μετά το τέλος του Β' ΠΠ, διαμόρφωσε διαφορετικές καταστάσεις. Έγινε κατανοητό από όλους ότι η στρατιωτική ισχύς δεν μπορούσε από μόνη της να δώσει όλες τις λύσεις, δεδομένου ότι, από πλευράς διεθνών σχέσεων, αντιμετώπιζε σοβαρούς περιορισμούς.

Οι αδυναμίες του συστήματος που βασίζεται μόνο στη στρατιωτική ισχύ, φάνηκαν ξεκάθαρα από τις ένοπλες δυνάμεις των ΗΠΑ, όταν με τη συμμετοχή και άλλων κρατών, εισέβαλαν στο Ιράκ και το Αφγανιστάν. Παρόλο την τεράστια στρατιωτική ισχύ τους, οι ΗΠΑ και οι σύμμαχοι αυτών δεν κατάφεραν να οικοδομήσουν ασφαλές περιβάλλον στις περιοχές που έλαβαν χώρα οι επιχειρήσεις, μέχρι σήμερα.

Ο Βρετανός ρεαλιστής Ε. Καρ κατένειμε, γράφοντας το 1939, τη διεθνή ισχύ σε τρεις κατηγορίες: τη στρατιωτική, την οικονομική και την ισχύ στη διαμόρφωση της γνώμης⁴⁷. Ο Joseph Nye στα τέλη της δεκαετίας του 1980, εισήγαγε μια νέα διάκριση στην έννοια της ισχύος. Τονίζοντας την σημασία του εμπορίου και της οικονομίας,

⁴³ Hal Brands, What Goods is Grand Strategy?, p5.

⁴⁴ Joseph S. Nye, Ήπια Ισχύς, εκδόσεις Παπαζήση, 2005, σελ 47.

⁴⁵ Αναλυτικά περί ήπιας και σκληρής ισχύος στο Ιωάν. Παρίσης, Παράγοντες Ισχύος στο Διεθνές Σύστημα, ΙΝΓΟΓΝΩΜΩΝ, Αθήνα 2012.

⁴⁶ Joseph S. Nye, Ήπια Ισχύς, εκδόσεις Παπαζήση, 2005, σελ 33.

⁴⁷ E. H. Carr, The Twenty Year's, 1919-1939, An Introduction to the study of International Relations, New York: Harper & Row, 1964, p.108.

εισήγαγε, στο βιβλίο του «Bound to Lead- The Changing Nature of American Power», τον όρο «ήπια ισχύς» (soft power), σε αντιδιαστολή προς τη «σκληρή ισχύ» (hard power) η οποία βασίζεται στη χρησιμοποίηση του πειθαναγκασμού⁴⁸, με χρήση κυρίως της στρατιωτικής και της οικονομικής ισχύος. Εστίασε στην ήπια ισχύ, θεωρώντας ότι στο πλαίσιο των διεθνών σχέσεων, τα στρατιωτικά μέσα είχαν αναλυθεί σε μεγάλη έκταση και ότι σήμερα, σημαντικότερα είναι τα χαρακτηριστικά της ελκυστικότητας και του παραδείγματος που προβάλλει μια χώρα προς τα έξω.

Δηλαδή μερικές φορές μπορείς να εξασφαλίσεις τα αποτελέσματα που θέλεις χωρίς εμφανές απειλές ή εξαγωγές. Ο έμμεσος τρόπος για αποκτήσεις αυτό που θέλεις έχει αποκληθεί μερικές φορές «το δεύτερο πρόσωπο της ισχύος». Μια χώρα είναι δυνατό να επιτύχει τα αποτελέσματα που επιθυμεί στην παγκόσμια πολιτική, επειδή άλλες χώρες -που θαυμάζουν τις αξίες της, μιμούμενοι το παράδειγμά της, φιλοδοξούν να φθάσουν στο επίπεδο ευημερίας και ελευθερίας της-θέλουν να την ακολουθήσουν. Αυτή την όψη της εξουσίας -να πείθεις τους άλλους να επιθυμούν αυτό που επιθυμείς- ορίσε ο Joseph S. Nye ως "ήπια ισχύ". «Πείθει τους ανθρώπους, αντί να τους εξαναγκάζει...».

Η ήπια ισχύς δεν είναι το ίδιο με την επιρροή. Στο κάτω κάτω η επιρροή μπορεί να προέλθει και από την σκληρή ισχύ των απειλών ή της εξαγοράς. Και η ήπια ισχύς είναι κάτι περισσότερο από την ικανότητα να μεταβάλλεις την άποψη των άλλων επιχειρηματολογώντας, αν και η διαδικασία αυτή αποτελεί σημαντικό κομμάτι της ήπιας ισχύος.

Αποκλείει η ήπια ισχύς τη χρήση σκληρής ισχύος; Ασφαλώς όχι. Αλλοίμονο αν ένα κράτος ακύρωνε τη στρατιωτική του ισχύ και τη δυνατότητά του να την προβάλλει ή και να τη χρησιμοποιεί, αν απαιτηθεί. Ο Nye είναι σαφής: «Η σκληρή και η ήπια ισχύς συνδέονται και μπορούν να ενισχύσουν η μία την άλλη. Και οι δύο αποτελούν όψεις της ικανότητας να επιτυγχάνουμε τους σκοπούς μας, επηρεάζοντας τη συμπεριφορά των άλλων. Μερικές φορές, οι ίδιες πηγές ισχύος μπορούν να επηρεάσουν ολόκληρο το φάσμα της συμπεριφοράς, από τον εξαναγκασμό μέχρι τη σαγήνη»⁴⁹. Είναι προφανές ότι τέτοιες μπορεί να είναι η οικονομία, η στρατιωτική δυνατότητα, η τεχνολογία, η βιομηχανική παραγωγή, κ.ά. Κάθε μία μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την προβολή είτε σκληρής είτε ήπιας ισχύος και να σαγηνεύσει τους άλλους δρώντες στην παγκόσμια σκηνή. Σημασία, κατά συνέπεια, έχει ο τρόπος χρήσης κάθε μορφής ισχύος.

Σχετικά με τον συνδυασμό της ήπιας και της σκληρής ισχύος, αξίζει να σημειωθεί ότι, ο Nye πρότεινε⁵⁰ τη δημιουργία του όρου που ονομάζει «έξυπνη» ισχύ (smart power). «Η έξυπνη ισχύς δεν είναι ούτε σκληρή ούτε ήπια. Είναι και τα δύο» γράφει, σημειώνοντας ότι αυτή συνθέτει τις δύο μορφές ισχύος, δίνοντας προτεραιότητα στη

⁴⁸ Joseph S. Nye, 'Ηπια Ισχύς, εκδόσεις Παπαζήση, 2005, σελ 35.

⁴⁹ Joseph S. Nye, 'Ηπια Ισχύς,, εκδόσεις Παπαζήση, 2005, σελ 37.

⁵⁰ Joseph S. Nye's, Soft Power: The Means to Success in World Politics, 2004.

διπλωματία και κρατώντας τη στρατιωτική ισχύ σαν εφεδρικό μοχλό για την αποτροπή αναθεωρητικών πολιτικών δυνάμεων και την εξασφάλιση της εδαφικής ακεραιότητας των κρατών. Αμφότερες αποτελούν δύο διαφορετικές όψεις της δυνατότητας επίτευξης των στόχων μας, επηρεάζοντας τη συμπεριφορά των άλλων, όπως σημειώνει ο Nye, υπογραμμίζοντας ότι: «Η έξυπνη ισχύς είναι η ικανότητα συνδυασμού σκληρής και ήπιας ισχύος σε μια νικηφόρα στρατηγική».

Η ήπια ισχύς μιας χώρας βασίζεται κυρίως σε τρεις πηγές: την κουλτούρα της (σε περιοχές που είναι ελκυστική σε άλλους), τις πολιτικές αξίες της (όταν λειτουργεί σύμφωνα με αυτές στο εσωτερικό και στο εξωτερικό) και την εξωτερική πολιτική της (όταν αναγνωρίζεται ως νόμιμη και έχει ηθικό κύρος).

Επίσης η ήπια ισχύς δεν ανήκει στην κυβέρνηση στον βαθμό που ανήκει η σκληρή ισχύς. Ορισμένα μέσα σκληρής ισχύς όπως οι ένοπλες δυνάμεις είναι αυστηρά κυβερνητικά, άλλα είναι αυτονόητα εθνικά όπως είναι το πετρέλαιο και τα ορυκτά αποθέματα και πολλά είναι δυνατόν να περιέλθουν υπό συλλογικό έλεγχο όπως ο πολιτικός αεροπορικός στόλος. Από την άλλη πλευρά πολλές πηγές ήπιας ισχύος είναι αυτόνομες από την κυβέρνηση και εν μέρει μόνο επηρεάζουν τους σκοπούς της. Στην εποχή του Βιετνάμ για παράδειγμα, η αμερικανική λαϊκή κουλτούρα λειτούργησε συχνά για διαμετρικά αντίθετα στόχους από εκείνους της επίσημης κυβέρνησης⁵¹.

Αναφορικά με τον ισλαμικό φονταμενταλισμό, ο Nye, σε άρθρο του το καλοκαίρι του 2007 επισημαίνει την εσφαλμένη, κατά τη γνώμη του, πολιτική των ΗΠΑ απέναντι στο πρόβλημα και δεν παραλείπει να αναφερθεί και στην ανάγκη χρήσης ήπιας ισχύος⁵²: «Το γεγονός αυτό οδηγεί στην άποψη ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες θα πρέπει να συνδυάσουν σκληρή και ήπια ισχύ σε μία «έξυπνη» ισχύ, όπως έκαναν κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου.» Επίσης προχωρεί στην πρόταση της ανάπτυξης μιας στρατηγικής «έξυπνης» ισχύος με τη δημιουργία θέσης αναπληρωτή συμβούλου εθνικής ασφάλειας, υπευθύνου για την ανάπτυξη και υλοποίηση ενός σύγχρονου πρωτοποριακού σχεδίου δράσης, και καταλήγει: «Μέχρι οι Αμερικανοί να θέσουν ως προτεραιότητα μια τέτοια στρατηγική έξυπνης ισχύος, θα βουλιάζουμε για γενιές στον αγώνα κατά της εξτρεμιστικής ισλαμικής τρομοκρατίας.»

Πέρα όμως από τη διάκριση μεταξύ σκληρής και ήπιας ισχύος είναι ενδιαφέρον να δούμε την ισχύ ως μια αλληλουχία από τον εξαναγκασμό (coercion), στο ένα άκρο, μέχρι την πειθώ (persuasion) στο άλλο, με τη δωροδοκία (corruption) ή τα κίνητρα (motives) κάπου στο μέσο. Με βάση αυτό, μπορούμε να δούμε την ισχύ ενός κράτους ως τη δύναμη να εξαναγκάζει με χρήση απειλών, να πείθει με πληρωμή (δωροδοκία), ή να προσελκύει επιβάλλοντας τη θέλησή του⁵³.

⁵¹ Joseph S. Nye, 'Ηπια Ισχύς, εκδόσεις Παπαζήση, 2005, σελ 50.

⁵² A Smarter Superpower, Foreign Policy, May/June 2007.

⁵³ Joseph S. Nye's The Future of Power, 2011.

Οι απόψεις του Nye, για τη «διττή φύση» της ισχύος, δεν έμειναν χωρίς κριτική. Αυτή εντοπίζεται κυρίως στο ότι η «ήπια» ισχύς δεν θα πρέπει να θεωρείται ως ξεχωριστό είδος ισχύος. Αντίθετα, κάθε μέσο, συμπεριλαμβανομένων και των στρατιωτικών δυνατοτήτων, μπορεί να είναι ήπιο εφόσον η κοινωνία αποδέχεται τη χρήση του για κάποιους σκοπούς. Το παράδοξο, λένε οι επικριτές του Nye, είναι ότι το κράτος δεν ελέγχει τα περισσότερα από τα στοιχεία της «ήπιας» ισχύος⁵⁴ δεδομένου ότι αυτά δημιουργούνται από την ελεύθερη αγορά και από την κοινωνία των πολιτών διά των μέσων ενημέρωσης, τις εταιρίες και τις μη-κυβερνητικές οργανώσεις, μεταξύ άλλων, παρά με τη στρατιωτική δύναμη, η οποία αποτελεί τον πυρήνα της «σκληρής» ισχύος.

Στην πραγματικότητα, η αντίληψη της ήπιας ισχύος περιλαμβάνει δύο πολύ διακριτές δυνατότητες: τη δυνατότητα να ελκύει και να σαγηνεύει (πειθώ), και τη δυνατότητα να θέτει προτιμήσεις (ιδεολογία). Οι κινηματογραφικές ταινίες και η τηλεόραση των ΗΠΑ (μέσω του Χόλιγουντ) είναι ο μεγαλύτερος διαφημιστής και εξαγωγές οπτικών συμβόλων στον κόσμο⁵⁵, καθώς οι εικόνες μεταδίδουν, συχνά, τις αξίες ισχυρότερα από ότι τις μεταδίδουν οι λέξεις.

Παράδειγμα είναι, τα αποτελέσματα της διάδοσης της αμερικανικής κουλτούρας όπως παρακάτω: Το 80% του παγκόσμιου πληθυσμού έλκετε από το επιστημονικό και τεχνολογικό επίπεδο των ΗΠΑ, στο 60% αρέσει ο κινηματογράφος, η μουσική και η τηλεόρασή τους, ενώ ένα 50% έχει θετική εντύπωση για την αμερικανική δημοκρατία και την αμερικανική οικονομία, αναφέρει έρευνα της RAND Corporation⁵⁶. Ακόμη και η κατανάλωση έτοιμου φαγητού είναι δυνατόν να αποτελέσει μια έμμεση δήλωση απόρριψης παραδοσιακών συνηθειών. Μια ινδική οικογένεια περιέγραψε την επίσκεψη της στο Mc Donald's σαν έξοδο για να δοκιμάσουν «ένα κομμάτι από την Αμερική»⁵⁷.

Σχετική αναφορά κάνει και ο Μπρεζίνσκι, σημειώνοντας: «Ό,τι και αν σκέπτεται κανείς για τις αισθητικές αξίες της, η μαζική κουλτούρα της Αμερικής ελκύει σαν μαγνήτης, ιδιαίτερα την παγκόσμια νεολαία. Η ελκτική δύναμή της μπορεί να προέρχεται από την ηδονιστική ποιότητα του τρόπου ζωής που προβάλλει, αλλά η παγκόσμια έλξη την οποία ασκεί είναι αδιαμφισβήτητη. Τα αμερικανικά τηλεοπτικά προγράμματα και οι αμερικανικές ταινίες αντιστοιχούν στα τρία τέταρτα περίπου της παγκόσμιας αγοράς. Η αμερικανική λαϊκή μουσική είναι εξίσου κυρίαρχη, ενώ οι αμερικανικές μανιές, συνήθειες διατροφής και ένδυσης ακόμη αποτελούν σε αυξανόμενο βαθμό αντικείμενο μίμησης σε παγκόσμια κλίμακα. Η γλώσσα του internet είναι η αγγλική και το μεγαλύτερο μέρος της παγκόσμιας φλυαρίας μέσω ηλεκτρονικών υπολογιστών προέρχεται επίσης από την Αμερική, επηρεάζοντας το περιεχόμενο των παγκόσμιων συνομιλιών. Τελευταία, η Αμερική έγινε η Μέκκα για εκείνους που αναζητούν υψηλού

⁵⁴ Ήπια Ισχύς, Joseph S. Nye, εκδόσεις Παπαζήση, σελ.49.

⁵⁵ John Fraim, Battle of Symbols: Emerging Global Dynamics, Enfield, UK, 2003, κεφάλαιο 8.

⁵⁶ Αποτελεί μία μη κερδοσκοπική πολιτική δεξαμενή σκέψης που δημιουργήθηκε αρχικά από την Douglas Aircraft Company και προσφέρει έρευνα και ανάλυση για τις ένοπλες δυνάμεις των ΗΠΑ.

⁵⁷ Ήπια Ισχύς, Joseph S. Nye, εκδόσεις Παπαζήση, σελ.105.

επιπέδου εκπαίδευση, ενώ περίπου μισό εκατομμύριο ξένοι φοιτητές συγκεντρώνονται στις Ηνωμένες Πολιτείες και πολλοί από τους ικανότερους δεν επιστρέφουν ποτέ στην πατρίδα τους. Απόφοιτοι αμερικανικών πανεπιστημίων βρίσκονται σχεδόν σε κάθε κυβέρνηση σε όλες τις ηπείρους. Η συμπεριφορά πολλών ξένων δημοκρατών πολιτικών μιμείται όλο και πιο πολύ εκείνη των Αμερικανών πολιτικών»⁵⁸.

Οι επιλογές εξωτερικής πολιτικής της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, ήταν ανάλογες στους αιώνες της μέγιστης ακμής της, καθώς ο πολιτισμός της, η ανάπτυξη και η λάμψη της δέσποζαν στο τότε γνωστό κόσμο. Η διάδοση του βυζαντινού τρόπου σκέψης και ζωής, λάμβανε χώρα με τη ένταξη άλλων χωρών που απειλούνταν τα αυτοκρατορικά συμφέροντα και σύνορα στην ορθόδοξη εκκλησία της Κωνσταντινούπολης, αναφέρει η Ελένη Γλύκατζη-Αρβελέρ⁵⁹. Ο εκχριστιανισμός των λαών αυτών, ήταν η κύρια μέθοδος για την ένταξή τους στην πολιτιστική κοινότητα της αυτοκρατορίας.

Οι απόψεις του Νγε περί ήπιας και σκληρής ισχύος δεν αποτελούν κάτι το νέο. Εύκολα μπορούμε να συμπεράνουμε ότι στη διάρκεια της ιστορίας πολλοί ηγέτες εφάρμοσαν στο πλαίσιο της στρατηγικής τους, αμφοτέρους της μορφής ισχύος. Πριν από τέσσερις αιώνες περίπου, ο Νικολο Μακιαβέλι συμβούλευσε τους πρίγκιπες στην Ιταλία ότι ήταν σημαντικότερο να τους φοβούνται παρά να τους αγαπούν⁶⁰. Αλλά στον σημερινό κόσμο, είναι καλύτερα να συμβαίνουν και τα δύο.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα ανάλογων πρακτικών παρουσιάζει η στρατηγική αντίληψη του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Όπως γράφει ο στρατηγός Fuller⁶¹, ενώ ο σκοπός της στρατηγικής του ήταν να κερδίζει μεγάλες μάχες, ο σκοπός της πολιτικής του ήταν να ειρηνεύει και να μην εξοργίζει τον εχθρό του, ούτως ώστε να περιορίζει τον αριθμό των μαχών που έπρεπε να δώσει. Δεδομένου ότι ο στόχος του Αλεξάνδρου ήταν να πετύχει, στον βαθμό που αυτό ήταν δυνατό, μια αναίμακτη κατάκτηση, χάραξε μια σαφή γραμμή ανάμεσα στον περσικό στρατό και στους λαούς της περσικής αυτοκρατορίας. Η ήττα του στρατού ήταν ο στρατηγικός του στόχος, ενώ το να πάρει τους λαούς με το μέρος του ήταν ο πολιτικός του στόχος. Σε πλήρη συμφωνία και ο Sun Tzu, που αναφέρει χαρακτηριστικά «Αποκορύφωμα της στρατηγικής ικανότητας είναι να υποτάξεις τον εχθρό χωρίς να δώσεις μάχη»⁶². Είναι προφανές ότι όλα τα ανωτέρω αποτελούν εφαρμογή μιας «έξυπνης» ισχύος, όπως την περιγράφει σήμερα ο Νγε.

⁵⁸ Μπρεζίνσκι, Η Μεγάλη Σκακιέρα, Η αμερικανική υπεροχή και οι γεωστρατηγικές της επιταγές, 1998.

⁵⁹ Ελένη Γλύκατζη-Αρβελέρ, Γιατί το Βυζάντιο;, 2012.

⁶⁰ Ήπια Ισχύς, Joseph S. Nye, εκδόσεις Παπαζήση, σελ.27.

⁶¹ J.F.C. Fuller, Η Ιδιοφυής Στρατηγική του Μεγάλου Αλεξάνδρου, 2004.

⁶² Sun Tzu, Τέχνη του πολέμου, εκδόσεις Περίπλους, σελ 24.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Κίνα

Γεωπολιτικός Ρόλος της Κίνας

Είναι δύσκολο να μιλήσει κανείς για τον γεωπολιτικό ρόλο της πιο πολυάνθρωπης χώρας στον πλανήτη. Βασικοί παράγοντες που συνθέτουν το γεωπολιτικό τοπίο της Ανατολικής Ασίας και φιλοδοξούν ταυτόχρονα να καταστούν ισχυρές συνιστώσες του νέου πολυπολικού συστήματος, είναι η Κίνα και η Ιαπωνία. Οι σχέσεις των χωρών αυτών τόσο μεταξύ τους, όσο και με τους γείτονές τους, θα διαμορφώσουν σε μεγάλο βαθμό τις ισορροπίες στην ευρύτερη περιοχή Ασίας-Ειρηνικού, στις οποίες εμπλέκονται και οι άλλοι δύο παίκτες του διεθνούς συστήματος, οι ΗΠΑ και η Ρωσία.

Το πώς θα προσδιορισθούν οι σχέσεις της Κίνας με τις ΗΠΑ και με τη Ρωσία αποτελεί έναν από τους παράγοντες που θα διαμορφώσουν στο μέλλον την ιστορία της ανθρωπότητας. Το βασικό ερώτημα είναι, αν η Κίνα αποφασίσει να προχωρήσει μόνη της στο μέλλον ή να αποτελέσει μέρος κάποιας ευρύτερης συμμαχίας. Μπορούμε να υποθέσουμε ότι το πιο πιθανόν είναι ότι η Κίνα θα ακολουθήσει ένα μοναχικό δρόμο που θα βασίζεται στη μεγάλη ιστορία και τις ιδιαιτερότητες του κινεζικού έθνους. Ωστόσο, είναι νωρίς για την εξαγωγή συμπερασμάτων. Θα μπορούσαμε ίσως να πούμε, ότι βρισκόμαστε σε μια καμπή της ιστορίας και ότι ένας από τους παράγοντες που θα διαμορφώσουν τη μορφή του διεθνούς συστήματος στο μέλλον είναι η Κίνα και οι επιλογές της (Sun Tzu : «όποιος στερείται διορατικότητας και υποτιμά τον εχθρό, είναι βέβαιο ότι θα ηττηθεί»)⁶³.

Η Κίνα στην Παγκόσμια Οικονομία

Η εμφάνιση της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας⁶⁴ στη διεθνή οικονομία αποτελεί μια από τις σημαντικότερες εξελίξεις που σημειώθηκαν τα τελευταία χρόνια στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα. Η ραγδαία ανάπτυξη του εξωτερικού εμπορίου της χώρας, με το 21,3% του παγκόσμιου πληθυσμού⁶⁵ και με τα συγκριτικά υψηλά ετήσια ποσοστά αύξησης του ΑΕΠ⁶⁶ την καθιστά ως μια από τις σημαντικότερες αγορές του κόσμου. Παράλληλα, η Κίνα απορροφά υψηλό ποσοστό των ξένων άμεσων επενδύσεων, με την εγκατάσταση παραγωγικών μονάδων και την ανάληψη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων.

Η μεταρρυθμιστική πολιτική των τελευταίων τεσσάρων δεκαετιών μετέτρεψε το οικονομικό σύστημα της Κίνας σ' ένα μεικτό σύστημα, όπου συνυπάρχουν η κρατική με την ιδιωτική οικονομία. Ο σημαντικότερος ίσως παράγοντας που «ευθύνεται» για τις

⁶³ Sun Tzu, Τέχνη του πολέμου, εκδόσεις Περίπλους, σελ 54.

⁶⁴ Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας στο εξής Κίνα, σε αντίθεση με τη Δημοκρατία της Κίνας στην Ταϊβάν στο εξής Ταϊβάν.

⁶⁵ Ο πληθυσμός της Κίνας ανέρχεται σήμερα σε 1.300.000.000 κατοίκους.

⁶⁶ Το κινεζικό ΑΕΠ το 2014 ήταν 17,6 τρις δολάρια ξεπερνώντας για πρώτη φορά τις ΗΠΑ που είχαν 17,4 τρις δολάρια.

σημαντικές σημερινές οικονομικές επιδόσεις της Κίνας, είναι το φθηνό και απεριόριστο εργατικό δυναμικό που της προσφέρει μοναδικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα σε βάρος των άλλων κρατών.

Η κινεζική πολιτική ηγεσία βλέποντας ότι η οικονομική ανάπτυξη της χώρας μπορεί να αξιοποιηθεί για την αναβάθμιση του διεθνούς ρόλου της, ακολουθεί στρατηγική εξωτερικής πολιτικής δύο αξόνων. Στον πρώτο άξονα, προωθείται ο περιφερειακός ρόλος της Κίνας με βάση την ικανοποίηση των αναγκών εθνικής ασφάλειας, και στον δεύτερο ο παγκόσμιος ρόλος της Κίνας ως ενός πόλου στο υπό εξέλιξη πολυπολικό διεθνές σύστημα. Τους δύο αυτούς άξονες ενώνει μια πολιτική στρατιωτικών εξοπλισμών και συνεργασίας.

Είναι γεγονός, ότι χωρίς την υποστήριξη της ισχυρής οικονομικής ανάπτυξης που βιώνει, η Κίνα δεν θα μπορούσε να προωθήσει τα εξοπλιστικά της προγράμματα. Όμως, παρά την ανησυχία που μπορεί να προκαλεί σε ορισμένους η στρατιωτική προσπάθεια της και η πολιτική του «μη απειλητικού συνταίριου», η ίδια η μορφή της οικονομικής της ανάπτυξης μπορεί να δώσει εξηγήσεις για την συμπεριφορά της χώρας. Στηρίζει την ανάπτυξή της στο διεθνές εμπόριο και έχει ανάγκη την πρόσβαση σε άλλες μεγάλες αγορές όπως είναι η Ευρώπη και οι ΗΠΑ. Για το λόγο αυτό, είναι υποχρεωμένη να ακολουθήσει πολιτική «καλού παιδιού» μέχρι να φτάσει σε εκείνο το σημείο ανάπτυξης και εξοπλισμών που θα της επιτρέψουν να διεκδικήσει ρόλο στον καθορισμό της παγκόσμιας πολιτικής ατζέντας. Από τη μια διατηρεί την πορεία ανάπτυξής της σε υψηλά επίπεδα έχοντας πρόσβαση σε αγορές, αντλώντας επενδύσεις, και από την άλλη, εξοπλιζόμενη προωθεί σχέσεις συνεργασίας με το περιφερειακό σύστημα στο οποίο ανήκει.

Η Κίνα χρησιμοποιεί την οικονομική της ισχύ για να προωθήσει τους πολιτικούς στόχους της, κυρίως σε ότι αφορά την κορυφαία προτεραιότητα της εξωτερικής της πολιτικής, την Ταϊβάν. Επίσης το Πεκίνο, ιδιαίτερα μετά την ένταξή του στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (ΠΟΕ) το Δεκέμβριο του 2001, πιέζει για τη δημιουργία περιφερειακών οικονομικών και πολιτικών σχηματισμών στους οποίους να μπορεί να κυριαρχήσει.

Η κινεζική κυβέρνηση γνωρίζει, ότι ένας επικίνδυνος παράγοντας που μπορεί να εξελιχθεί σε τροχοπέδη για την οικονομική (και πολιτική) ανάπτυξή της είναι η ενέργεια και κυρίως το πετρέλαιο. Η χώρα είναι εξαρτημένη και η ζήτηση για «μαύρο χρυσό» μοιάζει ακόρεστη. Με αυτά τα δεδομένα, η χώρα έχει στρέψει την προσοχή της αφενός σε συμφωνίες προμήθειας πετρελαίου και αφετέρου σε εξεύρεση εναλλακτικών πηγών ενέργειας. Αντιλαμβανόμενη ότι οι πετρελαϊκές ανάγκες της αυξάνονται συνεχώς⁶⁷, στρέφεται σε διεθνείς συμφωνίες προκειμένου να εξασφαλίσει ενέργεια. Στην

⁶⁷Η Κίνα κατανάλωσε 10,1 εκατ. βαρέλια πετρέλαιο την ημέρα (το ένα ένατο της παγκόσμιας κατανάλωσης) το 2014.

προσπάθεια για όσο το δυνατόν μεγαλύτερη απεξάρτηση από το πετρέλαιο, άρα και από πηγές του εξωτερικού, στις αρχές του 2005 ανέδειξε σε προτεραιότητά της την κατασκευή πυρηνικών σταθμών έως το 2020 με πρωτότυπους γρήγορους αντιδραστήρες που θα είναι αποδοτικότεροι και θα προσφέρουν περισσότερη ενέργεια.

Συμπερασματικά, η Κίνα βρίσκεται σε μια τροχιά συνεχούς αναβάθμισης της θέσης της στην παγκόσμια οικονομία. Η μελλοντική θέση της θα εξαρτηθεί μεταξύ των άλλων και από την πορεία των εσωτερικών της μεταρρυθμίσεων, από την αποτελεσματική αντιμετώπιση εσωτερικών οικονομικών προβλημάτων, από την πρόοδο στο εξωτερικό άνοιγμα της οικονομίας, από την περιφερειακή διαφοροποίηση των εξωτερικών εμπορικών σχέσεων της και γενικά από τη διασφάλιση της αξιοπιστίας και της φερεγγυότητάς της στις διεθνείς αγορές. Οι πρόσφατες αποφάσεις για συνταγματική κατοχύρωση του ρόλου της ιδιωτικής οικονομίας, για αναδιάρθρωση των κρατικών επιχειρήσεων, για πάταξη της διαφθοράς, για εκσυγχρονισμό του χρηματοπιστωτικού συστήματος, για μερική φιλελευθεροποίηση, στην επιλογή του τόπου εγκατάστασης ξένων επιχειρήσεων κ.α., ασφαλώς αναβαθμίζουν την εικόνα της χώρας προς τα έξω. Η περαιτέρω στάση της χώρας θα εξαρτηθεί ασφαλώς από μια σειρά παραγόντων των οποίων η εξέλιξη δε δύναται να προβλεφθεί με βεβαιότητα. Πάντως, κάτω από τις παρούσες συνθήκες φαίνεται πως οι λόγοι διατήρησης της σταθερότητας του κινεζικού νομίσματος να υπερισχύουν αυτών της υποτίμησης.

Νομισματική πολιτική

Η νομισματική πολιτική της χώρας, αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την οικονομία της. Η χώρα έχει προσδέσει το νόμισμα της, το γουάν στο αμερικάνικο δολάριο. Αυτό σημαίνει ότι ακολουθεί τις διακυμάνσεις του δολαρίου έναντι των άλλων διεθνών νομισμάτων. Για να λάβει χώρα το ανωτέρω απατούνται διοικητικά μέτρα, αφού η μετατροπή του γουάν σε ξένο νόμισμα απαιτεί επίσημη ισοτιμία μέσω κρατικά ελεγχόμενης τράπεζας. Στο πλαίσιο ισχυροποίησης του εθνικού της νομίσματος, ο πρωθυπουργός της Κίνας υπέγραψε μαζί με τον Ρώσο ομόλογο του, μιας ιστορικής σημασίας συμφωνία στην Αγία Πετρούπολη. Το δολάριο καταργείται στις μεταξύ τους εμπορικές συναλλαγές και αντικαθίσταται από τα εθνικά τους νομίσματα.

Στρατιωτική Κατάσταση

Οι Ένοπλες Δυνάμεις της Κίνας

Οι Ένοπλες Δυνάμεις (ΕΔ) της Κίνας καλούνται επίσημα Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός (ΛΑΣ), υπολογίζονται σε 1.483.000 άτομα (στον Στρατό προσωπικό 850.000 ανδρών και γυναικών, στην αεροπορία 398.000 και στο Ναυτικό 235.000/Λευκή Βίβλος PLA 2015) και η θητεία είναι 2 χρόνια. Το έτος 2014 οι δαπάνες για την άμυνα

αντιστοιχούσαν στο 1,6 % του ΑΕΠ της χώρας⁶⁸. Η Κίνα είναι πυρηνική δύναμη και το πυρηνικό οπλοστάσιό της διαθέτει περίπου 400 πυρηνικές κεφαλές. Σύμφωνα με εκτιμήσεις, 20 οπλισμένοι πυρηνικοί πύραυλοι προορίζονται για να χρησιμοποιηθούν σε διηπειρωτικούς ρόλους, και άλλα 230 πυρηνικά όπλα με περιφερειακές δυνατότητες. Οι υπόλοιπες 150 πυρηνικές κεφαλές πιστεύεται ότι αποτελούν την εφεδρεία για τακτική χρησιμοποίηση.

Τα οπλικά συστήματα που διαθέτει η Κίνα δεν μπορούν να θεωρηθούν ως ιδιαίτερα υψηλής τεχνολογίας. Από τα μέσα της δεκαετίας του '90 και μετά, έχει ξεκινήσει μια σοβαρή προσπάθεια αναβάθμισης και ενίσχυσης του οπλοστασίου της προμηθευόμενη οπλικά συστήματα από τη Ρωσία.

Ο Κινεζικός Στρατός Ξηράς έχει σε εξέλιξη πρόγραμμα ελαττώσεως και αναδιοργάνωσης του προσωπικού και υλικού με σκοπό τη δημιουργία ενός στρατού πιο σύγχρονου και ευέλικτου. Αντικαθιστά τα άρματα παλαιότερων γενεών με καινούργια, ελαττώνοντας παράλληλα τον αριθμό τους, με απώτερο σκοπό τη δημιουργία μιας πιο σύγχρονης ταχυκίνητης δύναμης. Η Αεροπορία διαθέτει 4.350 αεροσκάφη τα περισσότερα των οποίων είναι μαχητικά. Το ναυτικό, πρόσφατα, έχει ξεκινήσει ένα πρόγραμμα κατασκευής και απόκτησης νέων υποβρυχίων. Στο εγγύς μέλλον ο στόλος των κινεζικών υποβρυχίων αναμένεται να είναι μικρότερος, αλλά πιο σύγχρονος. Από το 1972, ο αριθμός των πολεμικών πλοίων επιφανείας της Κίνας αυξάνεται με σταθερούς ρυθμούς, η δε αύξηση αναμένεται να συνεχιστεί και για τα επόμενα 5 χρόνια.

Η Λευκή Βίβλος της Κίνας

Η ανάδειξη της Κίνας σε υπερδύναμη μέσα στα επόμενα είκοσι χρόνια, δείχνει να είναι ο στόχος της Λευκής Βίβλου για την Εθνική Ασφάλεια, που γνωστοποιήθηκε το 2015, από την κυβέρνηση του Πεκίνου και εξηγεί την κατάσταση της διεθνούς ασφάλειας, τις αμυντικές πολιτικές και τον εκσυγχρονισμό των ενόπλων δυνάμεων.

Το αμυντικό δόγμα της Κίνας, που επιδεικνύει ειρηνικές προθέσεις, επικεντρώνεται στην υλοποίηση των ακόλουθων αρχών:⁶⁹

α. Στην αποφυγή αποσχιστικών τάσεων, την υπεράσπιση της εθνικής κυριαρχίας και των χωρικών υδάτων.

β. Στη διασφάλιση και την προώθηση της εθνικής οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης με ισόρροπο και βιώσιμο τρόπο.

γ. Τον εκσυγχρονισμό των αμυντικών δυνατοτήτων σύμφωνα με τις εθνικές

⁶⁸Με βάση πρόσφατη ανάλυση του SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute), το οποίο δημιουργήθηκε το 1966 από το κοινοβούλιο της Σουηδίας και εν μέρει χρηματοδοτείται από το σουηδικό κράτος, η Κίνα δαπάνησε ποσό 216 δισεκ. δολάρια σε εξοπλισμούς το 2014.

⁶⁹Λευκή Βίβλος Κίνας 2015.

συνθήκες και τις τάσεις της στρατιωτικής ανάπτυξης και στη βελτίωση των επιχειρησιακών ικανοτήτων αυτοάμυνας.

δ. Στην περιφρούρηση των πολιτικών, οικονομικών και πολιτισμικών δικαιωμάτων και των συμφερόντων του κινεζικού λαού και στη λήψη πολιτικών μέτρων όσον αφορά τις εγκληματικές δραστηριότητες με στόχο τη διατήρηση της δημόσιας τάξης και της κοινωνικής σταθερότητας.

ε. Στην επιδίωξη μιας ανεξάρτητης εξωτερικής πολιτικής ειρήνης και στην εμμονή μιας νέας διεθνούς αντίληψης αμοιβαίας εμπιστοσύνης και ισότητας για τη δημιουργία ενός μακροπρόθεσμου και ευνοϊκού προς την Κίνα παγκόσμιου και περιφερειακού συστήματος.

Η Λευκή Βίβλος δίνει έμφαση στη δημιουργία ενόπλων δυνάμεων βασισμένων στην Επανάσταση των Στρατιωτικών Υποθέσεων (RMA⁷⁰), δηλαδή στην εξέλιξη της στρατιωτικής τεχνολογίας. Εκτός από τη ενίσχυση του στρατού, προτεραιότητα δίνεται και στην ενδυνάμωση του ναυτικού, της αεροπορίας καθώς και στη δεύτερη δύναμη του πυροβολικού, με σκοπό την ισορροπημένη ανάπτυξη της υποδομής των μάχιμων δυνάμεων. Πρωτεύοντα ρόλο στις φιλοδοξίες του Πεκίνου, παίζει και ο ρόλος της «στρατιωτικής διπλωματίας». Η Κίνα έχει αρχίσει να διεξάγει στρατιωτικές ασκήσεις με άλλες χώρες και οργανισμούς της Νοτιοανατολικής και Κεντρικής Ασίας.

Εδαφικά Προβλήματα της Κίνας

Κίνα και Ταϊβάν

Το φθινόπωρο του 1949, δύο εκατομμύρια Κινέζοι εθνικιστές, μεταξύ των οποίων και τα υπολείμματα της στρατιάς του Τσανγκ Καϊσέκ⁷¹, εγκατέλειπαν την ηπειρωτική Κίνα για να εγκατασταθούν στη νησιωτική Ταϊβάν (πρώην Φορμόζα), έχοντας κατατροπωθεί από τον Λαϊκό Απελευθερωτικό Στρατό του Μάο Τσετούνγκ. Περισσότερα από εξήντα πέντε χρόνια χρόνια τώρα, η αντιπαράθεση της Κίνας και της Ταϊβάν χαρακτηρίζεται από αμείωτη ένταση και αποτελεί μια από τις πλέον επικίνδυνες εστίες ανάφλεξης στον πλανήτη. Κάτω από την αμερικανική ομπρέλα ασφαλείας η Ταϊβάν προόδευσε τόσο στο οικονομικό όσο και στο πολιτικό επίπεδο. Στη διαμόρφωση συνέβαλαν, η άμβλυνση της έντασης των σχέσεων Κίνας-ΗΠΑ, ο συνεχής εξοπλισμός της χώρας με αμερικανικά όπλα, καθώς και οι ρητές εγγυήσεις των ΗΠΑ για την ειρήνη στον Πορθμό.

⁷⁰ Revolution in Military Affairs. Μέλημα σε όλες τις φάσεις της, είναι η βέλτιστη χρήση των τεχνολογιών πολέμου, με σκοπό τα πλήγματα ακριβείας (precision warfare) και την ελαχιστοποίηση των θυμάτων του επιτιθέμενου στρατού (risk free warfare).

⁷¹ Ο Τσιαν Καϊσέκ είχε έντονα αντικομμουνιστικά αισθήματα. Έτσι την άνοιξη του 1927 διέταξε την σύλληψη και εξόντωση χιλιάδων κομμουνιστών που βρίσκονταν στο κόμμα του. Η αντικομμουνιστική πολιτική του Τσάν προκάλεσε έναν εμφύλιο ο οποίος τερματίστηκε τον Μάιο του 1949 με νίκη των κομμουνιστών του Μάο Τσε Τουνγκ.

Η πολιτική του Πεκίνου έναντι της Ταϊβάν εντάσσεται στην ξεκάθαρη στρατηγική της εθνικής ολοκλήρωσης της Κίνας. Μετά την προσάρτηση του Χονγκ Κονγκ το 1997 και του Μακάο το 1999, η ηγεσία της Κίνας θεωρεί την επανάκτηση της Ταϊβάν αυτονόητο και αδιαπραγμάτευτο στόχο. Το μόνο στοιχείο, ανοικτό σε διαπραγμάτευση, είναι η ακριβής διαδικασία για την επίτευξη αυτού του στόχου, ενώ αντίθετα, η Ταϊβάν αρνείται να ενσωματωθεί στην Κίνα.

Έντονες ανησυχίες έχει προκαλέσει στην Ουάσιγκτον το γεγονός, ότι η Βουλή της Κίνας επικύρωσε ομόφωνα νόμο κατά της απόσχησης, ο οποίος επιτρέπει στο Πεκίνο τη χρήση «μη ειρηνικών» μέσων κατά της Ταϊβάν ως το τελευταίο καταφύγιο, αφού όλες οι προσπάθειες για ειρηνική επανένωση θα έχουν αποδειχθεί ανώφελες. Ο νόμος προβλέπει, ότι η αρχή «μια χώρα, δυο συστήματα» που εφαρμόζεται στην περίπτωση του Χονγκ Κονγκ, μπορεί να εφαρμοστεί και στην Ταϊβάν.

Η ηγεσία της Ταϊβάν αντέδρασε, θεωρώντας ότι ο κινεζικός νόμος ανοίγει το δρόμο για στρατιωτική επίθεση, και ως την μεγαλύτερη απειλή για την περιφερειακή ασφάλεια και σταθερότητα της περιοχής. Ζήτησε δε από τη Διεθνή κοινότητα να καταδικάσει τον νέο κινεζικό νόμο.

Η ηγεσία του Πεκίνου χαρακτηρίζει τον νόμο, σαν ένα ειρηνικό μέτρο και όχι σαν αιτία πολέμου. Όμως οι ΗΠΑ εκφράζουν ανησυχίες, γιατί σε μια εμπόλεμη σύρραξη είναι υποχρεωμένες να υπερασπίσουν την Ταϊβάν.

Εξήντα πέντε χρόνια αργότερα (2014)⁷², κυβερνητικές αντιπροσωπείες των δύο πλευρών διεξάγουν απευθείας συνομιλίες, για πρώτη φορά από τη λήξη του εμφυλίου πολέμου. Η ιστορική αυτή συνάντηση δημιουργεί ελπίδες για την ειρηνική επίλυση του. «Στο παρελθόν, ουδείς θα μπορούσε να διανοηθεί ότι θα καθόμασταν εδώ, στο ίδιο τραπέζι», δήλωσε προ της έναρξης των συνομιλιών ο εκπρόσωπος της Λαϊκής Κίνας, Ζανγκ Ζιτζούν. Προσέθεσε δε ότι «θα χρειαστούμε μεγαλύτερη φαντασία για τη διαμόρφωση της μελλοντικής σχέσης ανάμεσα στις δύο πλευρές». Η Λαϊκή Κίνα θεωρεί την Ταϊβάν αναπόσπαστο μέρος της εθνικής επικράτειας και δεν αποκλείει τη χρήση βίας για την επανένωση της χώρας. Η επιλογή της Ναντζίνγκ για την έναρξη των συνομιλιών δεν θα μπορούσε να είναι καταλληλότερη. Η πόλη-σύμβολο για τις σφαγές Κινέζων από τους Ιάπωνες επιδρομείς είχε επιλεγεί από τον Τσανγκ Καϊσέκ ως πρωτεύουσα της Κίνας, μέχρι την ήττα του από τον στρατό του Μάο. Στην ίδια πόλη γεννήθηκε ο ιδρυτής-πατέρας του σύγχρονου κινεζικού εθνικισμού, Σουν Γιατ Σέν⁷³, τη μνήμη του οποίου τιμούν τόσο στο Πεκίνο όσο και στην Ταϊπέι.

⁷² Για πρώτη φορά μετά τον εμφύλιο πόλεμο του 1949, οι κυβερνήσεις της Κίνας και της Ταϊβάν διεξήγαγαν την 11 Φεβ 2014, συνομιλίες, σε υψηλόβαθμο επίπεδο, που θα διέρκησαν τέσσερις ημέρες, στη Ναντζίνγκ της ανατολικής Κίνας.

⁷³ Κινέζος επαναστάτης και πολιτικός ηγέτης. Ο Σουν έπαιξε ενωτικό ρόλο στη μετά-αυτοκρατορική Κίνα και παραμένει ο μοναδικός Κινέζος πολιτικός του 20^{ου} αιώνα που τυγχάνει του μεγάλου σεβασμού των ανθρώπων και στις δύο πλευρές του Πορθμού της Ταϊβάν.

Η ιστορία της αντιπαράθεσης Κίνας-Ταϊβάν είναι μοναδική από κάθε άποψη. Το σημαντικό όμως είναι το μέλλον αυτής της σχέσης, με ότι αυτό συνεπάγεται και για τις δύο πλευρές, αλλά και για την ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Ασίας. Η Ταϊβάν περιπλέκει τις σχέσεις Κίνας - Αμερικής, και το πώς οι δύο χώρες θα χειριστούν το θέμα της Ταϊβάν, είναι και το βασικό κριτήριο που θα επηρεάσει – και ίσως θα καθορίσει - τις σχέσεις Αμερικής – Κίνας.

Τα Εσωτερικά Προβλήματα με Θιβέτ και Σίνγκ Γιάνγκ

Η αντιμετώπιση από τη Δύση της ανερχόμενης κινεζικής δύναμης, όπως έχουν υποστηρίξει οι ίδιοι οι Κινέζοι, ήταν η υποκίνηση εσωτερικών προβλημάτων όπως το θέμα του τουρκόφωνου Σίνγκ Γιάνγκ και κυρίως το ζήτημα του Θιβέτ, που είχε δημιουργηθεί σύμφωνα με το Πεκίνο με τη συνδρομή των αμερικανικών μυστικών υπηρεσιών με την επιδίωξη να δημιουργήσουν εστίες αποσταθεροποίησης μέσα στην κινεζική επικράτεια, σαν ανασχετικό παράγοντα στην αυξανόμενη κινεζική ισχύ.

Το Σίνγκ Γιάνγκ

Μεγάλη στρατηγική σημασία για την Κίνα έχει η βορειοδυτική αυτή περιφέρεια της χώρας, με αξιόλογους φυσικούς πόρους (πετρέλαιο, φυσικό αέριο και λιγνίτη) και με θέση που της εξασφαλίζει άμεση επικοινωνία με την Κεντρική Ασία. Η μεγαλύτερη εθνότητα στο Σίνγκ Γιάνγκ είναι οι Ουϊγούροι⁷⁴, μουσουλμάνοι σουνίτες, με γλώσσα συγγενή της τουρκικής.

Η περιοχή, που θεωρείται η κινεζική «Άγρια Δύση», από τη δεκαετία του 1860 ως το 1949⁷⁵, οι Ουϊγούροι κατόρθωσαν τρεις φορές να ανακηρύξουν τη λεγόμενη «Δημοκρατία του Ανατολικού Τουρκεστάν» στην περιοχή.

Στα μέσα του 1990 άρχισαν να αντιδρούν ένοπλα, και ένα αντάρτικο χαμηλής έντασης, άρχισε να προβληματίζει την Κίνα. Το 1997, κινεζικά στρατεύματα κατέπνιξαν στο αίμα ειρηνική διαδήλωση Ουϊγούρων στην πόλη Γκούλια, καθώς ζητούσαν να παύσουν να είναι πολίτες δεύτερης κατηγορίας. Μετά την 11^η Σεπτεμβρίου 2001 οι Κινέζοι συσχέτισαν το αντάρτικο των Ουϊγούρων με την Αλ Κάιντα, καθώς δεκάδες Κινέζοι μουσουλμάνοι συνελήφθησαν στο Αφγανιστάν να πολεμάνε στο πλευρό των Ταλιμπάν.

Το Θιβέτ

Ως το 1950 το Θιβέτ κυβερνιόταν από το Δαλάι Λάμα⁷⁶ ως ανεξάρτητη χώρα. Τον Οκτώβριο 1950 ο Κινεζικός Κομμουνιστικός Στρατός εισέβαλε στο Θιβέτ και το κατέλαβε. Οι Θιβετιανοί, προσπαθώντας ν' απελευθερωθούν εξεγέρθηκαν το 1959, αλλά η

⁷⁴ Οι 8 εκατ. Ουϊγούροι αποτελούν περίπου το μισό πληθυσμό του επί συνόλου 17 εκατ.

⁷⁵ Τέλος του εμφυλίου πολέμου στην Κίνα.

⁷⁶ Η ονομασία Δαλάι Λάμα είναι συνδυασμός της Μογγολικής λέξης Δαλάι που σημαίνει ωκεανός και της Θιβετιανής λέξης μπλά-μα που σημαίνει γκουρού, δάσκαλος.

προσπάθειά τους συντρίφτηκε και ο Δαλαΐ Λάμα, πού είχε ενεργό ανάμιξη στην εξέγερση, διέφυγε στην Ινδία. Η Θιβετιανή κυβέρνηση διαλύθηκε και ο ουσιαστικός έλεγχος του Θιβέτ περιήλθε σ' ένα αντιπρόσωπο της κυβερνήσεως του Πεκίνου.

Έκτοτε το θέμα παραμένει σε εκκρεμότητα, το Θιβέτ ζητά την αυτονομία του, ενώ ο Δαλαΐ Λάμα, που έχει πάρει το Νόμπελ Ειρήνης, δεν παύει να αγωνίζεται για την επάνοδό του στο Θιβέτ μέχρι και σήμερα. Η διεξαγωγή άμεσων συνομιλιών με τον Δαλαΐ Λάμα θα ήταν ένα σημαντικό βήμα προς τη σωστή κατεύθυνση, ενώ από την πλευρά των ΗΠΑ θα πρέπει να θεωρείται δεδομένη η υποστήριξή του.

Σχέσεις με ΗΠΑ

Η έκταση, η στρατηγική θέση των εδαφών της, το μέγεθος του πληθυσμού της, ο ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας της, το τεράστιο μέγεθος του μεριδίου της στο παγκόσμιο εμπόριο και η αμυντική της ισχύ, δημιουργούν τον όρο «μεγάλη δύναμη» για την Κίνα. Είναι μία από τις ολιγάριθμες χώρες που σε κάθε σημείο του πλανήτη έχουν σημαντικά εθνικά συμφέροντα. Θέλοντας και μη, τραβούν την προσοχή κάθε άλλης χώρας και κάθε διεθνούς οργανισμού. Για αυτούς τους λόγους η Κίνα είναι η μόνη χώρα στον πλανήτη, που ευρύτατα αντιμετωπίζεται ως πιθανή απειλή κατά της αμερικανικής κυριαρχίας. Πράγματι, η άνοδος της Κίνας προκάλεσε φόβους ότι πρόκειται να υποσκελίσει τους γείτονές της και κάποια μέρα να παραγκωνίσει τις ΗΠΑ από την παγκόσμια ηγεμονία τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το κείμενο των «The Vulcan's»⁷⁷ το 1992, που αναφέρει ξεκάθαρα ότι οι ΗΠΑ δεν θα πρέπει να επιτρέψουν κανένα ενδεχόμενο γεωπολιτικό ανταγωνισμό από αναδυόμενες δυνάμεις⁷⁸.

Είναι όμως η Κίνα είναι μια επιθετική, επεκτατική δύναμη; Παρά το γεγονός ότι η συγκριτική ισχύς της Κίνας αυξήθηκε σημαντικά κατά τις τελευταίες δεκαετίες, οι κύριες κατευθύνσεις της κινεζικής εξωτερικής πολιτικής είναι αμυντικές και δεν έχουν αλλάξει από την εποχή του Ψυχρού Πολέμου: να αμβλύνει τις αποσταθεροποιητικές επιρροές από το εξωτερικό, ν' αποφύγει εδαφικές απώλειες, να περιορίσει την καχυποψία των γειτόνων της και να στηρίξει την οικονομική της ανάπτυξη. Η χώρα τις τελευταίες δύο δεκαετίες εντάχθηκε σε πολύ μεγάλο βαθμό στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα και οι εσωτερικές και περιφερειακές προτεραιότητές της έχουν γίνει μέρος μιας ευρύτερης αναζήτησης: να καθορίσει για τον εαυτό της έναν παγκόσμιο ρόλο που θα εξυπηρετεί τα κινεζικά συμφέροντα αλλά και που θα είναι αποδεκτός από τις άλλες δυνάμεις.

Και όταν λέμε άλλες δυνάμεις αρχίζουμε από τις ΗΠΑ. Η διαχείριση της ταραχώδους σχέσης Ουάσιγκτον-Πεκίνου είναι για το δεύτερο η μεγαλύτερη πρόκληση στην εξωτερική του πολιτική. Και καθώς οι Αμερικανοί διερωτώνται αν η άνοδος της Κίνας είναι θετική για τα αμερικανικά συμφέροντα ή αποτελεί μια υποσκάπτουσα απειλή

⁷⁷Ομάδα συμβούλων εξωτερικής πολιτικής, οι οποίοι βοήθησαν τον Μπούς στην προεδρική εκστρατεία του 2000. Οι Vulcan's οδηγήθηκαν από την Κοντολίζα Ράις και τον Πολ Γούλφοβιτς.

⁷⁸ Hal Brands, What Goods is Grand Strategy?, p. 149

σε βάρος τους, οι Κινέζοι αναρωτιούνται για το αν οι ΗΠΑ προτίθενται να χρησιμοποιήσουν τη δύναμή τους για να βοηθήσουν ή για να πλήξουν την Κίνα.

Στο πλαίσιο του αμερικανικού πολιτικού συστήματος η εξουσία είναι κατακερματισμένη και συμβαίνουν συχνές εναλλαγές στην εξουσία των δύο βασικών αμερικανικών πολιτικών κομμάτων. Παρ' όλα αυτά, στη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών, δημιουργήθηκε μια μακροπρόθεσμη αμερικανική στρατηγική απέναντι στη Κίνα. Κατά συνέπεια, όχι μόνο δεν είναι περιττή, αλλά αντιθέτως είναι αναγκαία για τους Κινέζους μια άσκηση κατανόησης - ανάλυσης των ΗΠΑ.

Οι Κινέζοι πολιτικοί, και όχι μόνο, πιστεύουν ότι οι ΗΠΑ είναι μια ρεβιζιονιστική δύναμη που θέλει να περιορίσει την κινεζική εξάπλωση και να βλάψει τα συμφέροντα του Πεκίνου. Η άποψη αυτή δεν διαμορφώνεται μόνο από τον τρόπο με τον οποίον το Πεκίνο αντιλαμβάνεται την Ουάσιγκτον, αλλά και από την ευρύτερη κινεζική άποψη γύρω από το διεθνές σύστημα και τη θέση της Κίνας μέσα σ' αυτό, μια άποψη που σε μεγάλο βαθμό καθορίζεται από πόσο πολύ η ίδια θεωρεί τον εαυτό της ευάλωτο.

Οι Τέσσερις Δακτύλιοι⁷⁹

Με τη πρόοδο των οικονομικών μεταρρυθμίσεων η Κίνα εγκατέλειψε βαθμιαία τη παλαιότερη εσωστρέφειά της και επιδιώκει να συμμετέχει ενεργότερα στα διεθνή πολιτικά δρώμενα, σε παγκόσμιο και κυρίως σε περιφερειακό επίπεδο. Ο κόσμος, όπως τον βλέπει το Πεκίνο, είναι ένα πεδίο κινδύνων. Αυτοί οι κίνδυνοι μπορούν να αποδοθούν με την παραβολή τεσσάρων ομόκεντρων δακτυλίων.

Ο πρώτος δακτύλιος, περιλαμβάνει την επικράτεια που η Κίνα κατέχει ή διεκδικεί. Το Πεκίνο πιστεύει ότι η πολιτική σταθερότητα και η εδαφική ακεραιότητα της χώρας απειλούνται από ξένους παράγοντες και ξένες δυνάμεις. Ξένοι επενδυτές, σύμβουλοι ανάπτυξης, τουρίστες και φοιτητές κατακλύζουν τη χώρα, όλοι με μια δική τους ιδέα σχετικά με το πώς πρέπει ν' αλλάξει η Κίνα. Ξένα ιδρύματα και κυβερνήσεις παρέχουν οικονομική και τεχνική υποστήριξη σε κινεζικές κοινωνικές ομάδες που ευαγγελίζονται την κοινωνία πολιτών. Οι διαφωνούντες στο Θιβέτ και στην Ξινγιάνγκ δέχονται ηθική και διπλωματική στήριξη, ενίοτε και υλική ενίσχυση από Κινέζους της διασποράς και συμπαθούσες κυβερνήσεις του εξωτερικού. Κατά μήκος των ακτών, οι γείτονες αμφισβητούν τις διεκδικήσεις του Πεκίνου σε παράκτια εδάφη. Η Ταϊβάν εκλέγει δική της κυβέρνηση που απολαμβάνει τη διπλωματική αναγνώριση 23 κρατών και την εγγύηση των ΗΠΑ για την ασφάλειά της.

Ο δεύτερος, σχετίζεται με τις σχέσεις της Κίνας και τις δεκατέσσερις γειτονικές της χώρες. Καμία άλλη χώρα, εκτός από τη Ρωσία, δεν έχει τόσους γείτονες. Από αυτούς, οι

⁷⁹ Andrew J. Nathan και Andrew Scobell, Foreign Affairs, The Hellenic Edition, 2012

πέντε (Ινδία, Ιαπωνία, Ρωσία, Νότια Κορέα και Βιετνάμ) είναι χώρες με τις οποίες η Κίνα έχει πολεμήσει κατά τα τελευταία 70 χρόνια, ενώ οι υπόλοιποι κυβερνώνται από ασταθή καθεστώτα. Ούτε ένας από τους γείτονες αυτούς δεν ευθυγραμμίζει τα ζωτικά εθνικά του συμφέροντα με αυτά του Πεκίνου. Όμως η Κίνα σπάνια έχει την πολυτέλεια να συναλλαγεί με οποιονδήποτε γείτονά της σε ένα αμιγώς διμερές πλαίσιο.

Ο τρίτος αφορά τους κινδύνους για την ασφάλεια, που πηγάζουν από την πολιτική των τεσσάρων χωριστών γεωπολιτικών περιφερειών (Β.Α. Ασία, Ωκεανία, Ηπειρωτική Ν.Α. Ασία και Κεντρική Ασία), οι οποίες περιβάλλουν την Κίνα. Κάθε μια από αυτές τις περιοχές θέτει σύνθετα περιφερειακά προβλήματα, τόσο στη διπλωματία όσο και στην ασφάλεια.

Τέλος, ο τέταρτος δακτύλιος αφορά τον κόσμο μακριά από την άμεση γειτονία με την Κίνα. Η χώρα μπήκε σε αυτόν τον κύκλο, μόλις από τα τέλη της δεκαετίας του 1990 και μέχρι στιγμής για πολύ περιορισμένους λόγους, όπως είναι για θέματα ενέργειας, η πρόσβαση σε αγορές και η απόκτηση διπλωματικής στήριξης για την απομόνωση της Ταϊβάν και του Θιβετιανού Δαλάι Λάμα και η στρατολόγηση συμμάχων όσον αφορά τις θέσεις της Κίνας απέναντι σε διεθνείς κανόνες και νομικά καθεστώτα.

Αινιγματική Αμερική

Οι ΗΠΑ σαν ηγεμονική δύναμη βρίσκονται και στους τέσσερις προαναφερθέντες κινεζικούς δακτυλίους. Είναι ο πιο ενοχλητικός εξωτερικός παράγων στις εσωτερικές υποθέσεις της Κίνας, ο εγγυητής του status quo στην Ταϊβάν, η ισχυρότερη ναυτική παρουσία στις θάλασσες της Ανατολικής και της Νότιας Κίνας, επίσημος και ανεπίσημος στρατιωτικός σύμμαχος πολλών γειτόνων της και πρωταρχικός διαμορφωτής και υπέρμαχος των υφισταμένων νομικών καθεστώτων σε διεθνές επίπεδο. Επομένως η κατανόηση των αμερικανικών κινήτρων και ο τρόπος άσκησης της εξωτερικής πολιτικής της, αφορά άμεσα την Κίνα καθώς αυτά αναφέρονται σε ζητήματα που αφορούν την ασφάλειά της.

Ξεκινώντας από τον πρόεδρο Ρίτσαρντ Νίξον, που επισκέφθηκε την Κίνα το 1972, μια σειρά Αμερικανών ηγετών διαβεβαίωσαν τη χώρα για τις καλές προθέσεις τους. Η εκάστοτε αμερικανική κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η ευημερία και η σταθερότητα της Κίνας είναι προς το συμφέρον των ΗΠΑ. Και στην πράξη, οι ΗΠΑ υπήρξαν εκείνες που έπραξαν περισσότερα από οποιονδήποτε άλλον για να συμβάλουν στον εκσυγχρονισμό της. Οδήγησαν την Κίνα στην παγκόσμια οικονομία, έδωσαν στους Κινέζους πρόσβαση σε αγορές, κεφάλαια και τεχνολογία, εκπαιδύσαν Κινέζους εμπειρογνώμονες στην επιστήμη, στην τεχνολογία και στο διεθνές δίκαιο, εμπόδισαν την πλήρη επαναστρατιωτικοποίηση της Ιαπωνίας, διατήρησαν την ειρήνη στην κορεατική χερσόνησο και συνέβαλαν στο ν' αποφευχθεί ένας πόλεμος με την Ταϊβάν.

Η Κίνα αντιλαμβάνεται αυτό το αντιφατικό σύνολο των αμερικανικών ενεργειών μέσα από τρεις ισχυρές οπτικές. Σύμφωνα με την πρώτη, οι Κινέζοι αναλυτές θεωρούν ότι η χώρα τους είναι κληρονόμος μιας αγροτικής, ανατολικού τύπου στρατηγικής παράδοσης, η οποία είναι φιλειρηνική, με αμυντικό προσανατολισμό, μη επεκτατική και σύμφωνη με την ηθική. Αντιθέτως, θεωρούν ότι η δυτική στρατηγική κουλτούρα, και ιδιαίτερα εκείνη των ΗΠΑ, είναι μιλιταριστική, με επιθετικό προσανατολισμό, επεκτατική και εγωιστική.

Δεύτερον, αν και η Κίνα ενστερνίστηκε με σθένος τον κρατικό καπιταλισμό, η κινεζική οπτική για τις ΗΠΑ εξακολουθεί να διαμορφώνεται από τη μαρξιστική πολιτική σκέψη, η οποία προϋποθέτει πως οι καπιταλιστικές δυνάμεις επιδιώκουν να εκμεταλλευθούν τον υπόλοιπο κόσμο. Το Πεκίνο θεωρεί δεδομένο ότι οι δυνάμεις της Δύσης θα εναντιωθούν στον κινεζικό ανταγωνισμό για την απόκτηση πόρων και αγορών με υψηλότερη προστιθέμενη αξία. Αν και η χώρα διατηρεί εμπορικά πλεονάσματα με τις ΗΠΑ και κατέχει ένα μεγάλο μέρος του αμερικανικού χρέους, οι πολιτικοί αναλυτές της πιστεύουν ότι από τις διμερείς συμφωνίες επωφελούνται περισσότερο οι Αμερικανοί, με το να χρησιμοποιούν φθηνό κινεζικό εργατικό δυναμικό και δάνεια για να ζουν πέρα από τις δυνατότητές τους.

Τρίτον, οι αμερικανικές θεωρίες περί διεθνών σχέσεων έχουν γίνει πολύ δημοφιλείς στους κύκλους των νεότερων Κινέζων πολιτικών αναλυτών, πολλοί από τους οποίους έχουν κάνει ανώτερες σπουδές στις ΗΠΑ. Το μέρος της θεωρίας των διεθνών σχέσεων με τη μεγαλύτερη επιρροή στην Κίνα, είναι ο αποκαλούμενος επιθετικός ρεαλισμός, βάσει του οποίου μια χώρα προσπαθεί να ασκήσει έλεγχο στο περιβάλλον ασφάλειάς της, στο ανώτατο επίπεδο που οι ικανότητές της επιτρέπουν. Σύμφωνα με αυτήν τη θεωρία, οι ΗΠΑ δεν μπορούν να είναι ικανοποιημένες με την ύπαρξη μιας ισχυρής Κίνας και ως εκ τούτου επιδιώκουν να εξασθενίσουν το καθεστώς της και να το κάνουν πιο αμερικανόφιλο. Δείγματα αυτής της πρόθεσης βλέπουν οι Κινέζοι στις εκκλήσεις της Ουάσιγκτον για εκδημοκρατισμό και στη στήριξη που αυτή παρέχει σε αυτονομιστικές κινήσεις, όπως αυτές της Ταϊβάν, του Θιβέτ και της Ξινγιάνγκ.

Οι κινεζικοί φορείς χάραξης πολιτικής και στρατηγικής, θεωρούν ότι μια χώρα τόσο ισχυρή όσο οι ΗΠΑ θα χρησιμοποιήσει τη δύναμή της για να διατηρήσει τα προνόμιά της και αφετέρου θα λάβει σαν απειλές κατά της ασφάλειάς της τις προσπάθειες άλλων χωρών να προστατεύσουν τα συμφέροντά τους. Η υπόθεση αυτή οδηγεί σε ένα απαισιόδοξο συμπέρασμα: όσο η Κίνα ανεβαίνει, οι ΗΠΑ θα αντιστέκονται. Σε συνέντευξη που παραχώρησε το 2011 στο κρατικό κινεζικό ειδησεογραφικό περιοδικό Liaowang ο Νι Φενγκ, αναπληρωτής διευθυντής του Ινστιτούτου Αμερικανικών Σπουδών της Κινεζικής Ακαδημίας Κοινωνικών Επιστημών, συνόψισε την άποψή του ως εξής: «Από τη μια πλευρά, οι ΗΠΑ συνειδητοποιούν ότι έχουν ανάγκη τη βοήθεια της Κίνας σε μια σειρά περιφερειακών και παγκοσμίων ζητημάτων», λέει. «Από την άλλη πλευρά, οι ΗΠΑ ανησυχούν στην προοπτική μιας πιο ισχυρής Κίνας και χρησιμοποιούν διάφορα μέσα

τόσο για να επιβραδύνουν την ανάπτυξή της όσο και να τη διαμορφώσουν με γνώμονα τις αμερικανικές αξίες».

Η αμερικανικοί φορείς άσκησης εξωτερικής πολιτικής είναι καθησυχαστικοί. Υποστηρίζουν ότι εντάσσουν τις ενέργειές τους στο πλαίσιο της επιδίωξης ειρήνης, ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ίσων όρων εμπορικού ανταγωνισμού. Υπάρχουν φορές που οι ΗΠΑ προσφέρουν στην Κίνα γνήσια αρωγή, αλλά δεν παύουν να είναι μια χώρα διπρόσωπη. Επιθυμούν να διατηρήσουν την παγκόσμια ηγεμονία τους και να αποτρέψουν την ισχυροποίηση της Κίνας, που θα μπορούσε να τις θέσει υπό αμφισβήτηση.

Νεότεροι Κινέζοι αναλυτές, υποστηρίζουν ότι τα κινεζικά και τα αμερικανικά οικονομικά και γεωπολιτικά συμφέροντα, δεν βρίσκονται σε πλήρη διάσταση. Κατά την εκτίμησή τους, οι δύο χώρες απέχουν εδαφικά πολύ η μία από την άλλη και τα ζωτικά συμφέροντά τους ως προς την ασφάλεια δεν απαιτούν ένοπλη σύρραξη. Επομένως μπορούν να επωφελοούνται αμοιβαία. Δυστυχώς όμως, όσοι έχουν τέτοιες απόψεις είναι ολιγάριθμοι σε σύγκριση με τους στρατηγικούς αναλυτές της άλλης πλευράς, υπαλλήλους -ως επί το πλείστον- των υπηρεσιών ασφαλείας, που έχουν συγκεχυμένη άποψη για την αμερικανική πολιτική και τάσσονται υπέρ της αντιπαράθεσης. Πιστεύουν ότι η Κίνα πρέπει να προβάλλει στρατιωτική αντίσταση απέναντι στις ΗΠΑ και ότι μπορεί να νικήσει σε μια σύγκρουση, εφόσον αυτή προκύψει, υπερβαίνοντας τα επιτεύγματα των ΗΠΑ στον τομέα της αμυντικής τεχνολογίας και επωφελούμενη από το ακμαιότερο ηθικό που επικρατεί στις κινεζικές ένοπλες δυνάμεις. Οι απόψεις αυτές συνήθως δεν ανακοινώνονται, κι αυτό για να μην τρομάξουν τόσο οι αντίπαλοι της Κίνας όσο και οι φίλοι της.

Ποιός είναι Ρεβιζιονιστής;

Προκειμένου να διεισδύσουν βαθύτερα στη λογική της στρατηγικής των ΗΠΑ απέναντι στην Κίνα, οι Κινέζοι -όπως και οι απανταχού- αναλυτές, ερευνούν δυνατότητες και προθέσεις. Σε αντίθεση με τις επιδιώξεις των ΗΠΑ, που ενδεχομένως χρήζουν ερμηνειών, οι δυνατότητές τους στον στρατιωτικό, οικονομικό, ιδεολογικό και διπλωματικό τομέα είναι σχετικά εύκολο να ανιχνευθούν. Και, σύμφωνα με τη γνώμη των Κινέζων, οι δυνατότητες αυτές είναι δυνητικά συντριπτικές.

Οι αμερικανικές ένοπλες δυνάμεις είναι ανεπτυγμένες σε όλο τον κόσμο, είναι τεχνολογικά προηγμένες, με τεράστια συγκέντρωση δύναμης πυρός σε όλο το μήκος των κινεζικών συνόρων. Η Διοίκηση Ειρηνικού (PACOM⁸⁰), σε καιρό ειρήνης, είναι η μεγαλύτερη από τις έξι αμερικανικές περιφερειακές στρατιωτικές διοικήσεις, βάση σύγκρισης του γεωγραφικού εύρους και του ανθρώπινου δυναμικού που διατίθεται σε αυτήν. Το στρατιωτικό και πολιτικό προσωπικό της PACOM αποτελείται από 325.000

⁸⁰ US Pacific Command.

άτομα, μαζί με 180 πλοία και 1.900 αεροσκάφη. Στα Δυτικά της PACOM βρίσκεται η Κεντρική Διοίκηση (CENTCOM⁸¹), η οποία έχει υπό την ευθύνη της, την περιοχή που εκτείνεται από την Κεντρική Ασία ως την Αίγυπτο. Πριν από τις 11 Σεπτεμβρίου 2001, η CENTCOM δεν διέθετε δυνάμεις της σταθμευμένες ακριβώς στα σύνορα της Κίνας, εκτός από αποστολές εκπαίδευσης και εφοδιασμού στο Πακιστάν. Όμως, με την έναρξη του «πολέμου κατά της τρομοκρατίας», η CENTCOM εγκατέστησε δεκάδες χιλιάδες στρατιωτών της στο Αφγανιστάν και εξασφάλισε εκτεταμένη πρόσβαση σε αεροπορική βάση στο Κιργιστάν.

Επιπλέον η δυνατότητα επιχειρήσεων των αμερικανικών ενόπλων δυνάμεων στην Ασία-Ειρηνικό αυξάνεται λόγω των διμερών αμυντικών συμφωνιών με την Αυστραλία, την Ιαπωνία, τη Νέα Ζηλανδία, τις Φιλιππίνες και τη Νότια Κορέα. Και βέβαια δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι οι ΗΠΑ διαθέτουν περί τις 5.200 πυρηνικές κεφαλές ανεπτυγμένες σε μια άτρωτη τριάδα θαλάσσης, ξηράς και αέρος. Αυτή η αμυντική θέση των ΗΠΑ (;), δημιουργεί αυτό που ο Κιαν Γουερνόνγκ, από το Ερευνητικό Κέντρο Μελετών Διεθνών Ζητημάτων του ειδησεογραφικού πρακτορείου Ξινχούα, ονόμασε «στρατηγικό πολιορκητικό κλοιό».

Τα οικονομικά συμφέροντα της Κίνας αποτελούν ένα εξίσου σημαντικό τομέα για τους Κινέζους αναλυτές θεμάτων ασφαλείας, υπογραμμίζοντας την ικανότητα των ΗΠΑ να τα πλήξουν. Οι ΗΠΑ αποτελούν σήμερα για την Κίνα την σπουδαιότερη αγορά, ακόμα πιο σημαντική και από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι ΗΠΑ επίσης αποτελούν μια από τις μεγαλύτερες πηγές άμεσων ξένων επενδύσεων (ΑΞΕ) και προηγμένης τεχνολογίας για την χώρα. Υπήρξαν φορές που οι ΗΠΑ χρησιμοποιήσουν εκβιαστικά, έστω και σε μικρό βαθμό, την οικονομική τους δύναμη. Μετά τα γεγονότα του 1989 στην πλατεία Τιανανμέν⁸², οι ΗΠΑ επέβαλαν στην Κίνα περιορισμένες διπλωματικές και οικονομικές κυρώσεις, αλλά και εμπάργκο στις πωλήσεις προηγμένων οπλικών συστημάτων, και μερικές εξ αυτών εξακολουθούν να ισχύουν. Για πολλά χρόνια μετά τα γεγονότα αυτά, το Κογκρέσο συζητούσε το ενδεχόμενο επέκτασης των κυρώσεων κατά της Κίνας για παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, με κατάργηση του προνομίου του πλέον ευνοούμενου κράτους και των χαμηλών δασμολογικών συντελεστών για τις εισαγωγές κινεζικών προϊόντων. Οι υπέρμαχοι της πρότασης, ωστόσο, ποτέ δεν κατόρθωσαν να εξασφαλίσουν την ψήφο της πλειοψηφίας των μελών του Κογκρέσου. Ακόμα πιο πρόσφατα, προτάθηκε η επιβολή κυρώσεων στην Κίνα για τεχνητή υποτίμηση του γουάν (με σκοπό να ωφεληθούν οι κινεζικές εξαγωγές) από Αμερικανούς βουλευτές. Ο Ρεπουμπλικάνος προεδρικός υποψήφιος Μιτ Ρόμνεϊ⁸³ υποσχέθηκε ότι, αν εκλεγόταν το

⁸¹ US Central Command.

⁸² Ο Ερυθρός Σταυρός της Κίνας κάνει λόγο για 2.400 νεκρούς, ενώ οι επίσημες αρχές αναφέρουν 241

⁸³ Ο Γουίλαρντ Μιτ Ρόμνεϊ, είναι Αμερικανός επιχειρηματίας και πολιτικός, υποψήφιος του Ρεπουμπλικανικού Κόμματος για τις Προεδρικές εκλογές των ΗΠΑ του 2012. Ήταν επίσης ο 70ός Κυβερνήτης της Μασσαχουσέτης (2003-2007).

2012, θα χαρακτήριζε την Κίνα χώρα που χειραγωγεί το νόμισμά της, «από την πρώτη μέρα» της προεδρίας του.

Αν και εμπορικοί πόλεμοι αυτού του τύπου αποφασίζονται σπανίως στην Ουάσιγκτον, τέτοιου είδους ξεσπάσματα υπενθυμίζουν στο Πεκίνο πόσο ευάλωτη θ' αποδειχθεί η Κίνα σε περίπτωση που οι ΗΠΑ θελήσουν να επιβάλουν οικονομικές κυρώσεις σε βάρος της. Κινέζοι στρατηγικοί αναλυτές εκτιμούν ότι σε ενδεχόμενη περίοδο στρατιωτικής και οικονομικής κρίσης οι ΗΠΑ και οι σύμμαχοί τους θα σταματήσουν την προμήθεια πετρελαίου και μεταλλευμάτων προς την Κίνα. Το αμερικανικό ναυτικό ενδέχεται να αποκλείσει την πρόσβαση της Κίνας σε ζωτικές -από στρατηγική άποψη- θαλάσσιες γραμμές. Η καθολική παρουσία του δολαρίου στο διεθνές εμπόριο και τις χρηματοδοτήσεις, δίνει επίσης στις ΗΠΑ τη δυνατότητα να πλήξουν τα συμφέροντα της Κίνας, είτε σκοπίμως είτε ως αποτέλεσμα ενεργειών της αμερικανικής κυβέρνησης με στόχο την επίλυση δημοσιονομικών προβλημάτων, τυπώνοντας δολάρια ή αυξάνοντας τον δανεισμό, δηλαδή ενέργειες που θα μειώσουν την αξία των κινεζικών εξαγωγών σε δολάρια και των συναλλαγματικών αποθεμάτων της Κίνας.

Οι Κινέζοι αξιωματούχοι πιστεύουν επίσης ότι οι ΗΠΑ διαθέτουν ισχυρά ιδεολογικά όπλα και την προθυμία να τα χρησιμοποιήσουν. Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, οι ΗΠΑ επωφελήθηκαν από τη θέση τους ως κυρίαρχης δύναμης, για να εδραιώσουν τις αμερικανικές αρχές στην Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και σε άλλα διεθνή όργανα υπεράσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και να εγκαθιδρύσουν αυτό που η Κίνα θεωρεί ως δυτικού τύπου δημοκρατίες, στην Ιαπωνία, στη Νότια Κορέα, στην Ταϊβάν και αλλού. Κινέζοι υποστηρίζουν ότι οι ΗΠΑ χρησιμοποιούν τις ιδέες της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων για να απονομιμοποιήσουν και να αποσταθεροποιήσουν καθεστώτα που ασπάζονται διαφορετικές αξίες, όπως ο σοσιαλισμός και ο ασιατικού τύπου αναπτυξιακός αυταρχισμός. Σύμφωνα με τον Λι Κουν, μέλος της Επαρχιακής Κομματικής Επιτροπής της Σαντόνγκ και ανερχόμενο αστέρα του Κομμουνιστικού Κόμματος, «ο πραγματικός σκοπός [των Αμερικανών] δεν είναι να προστατεύσουν τα λεγόμενα ανθρώπινα δικαιώματα, αλλά να χρησιμοποιήσουν αυτό το πρόσχημα για να επηρεάσουν και να περιορίσουν την υγιή οικονομική ανάπτυξη της Κίνας και να αποσοβήσουν τον κίνδυνο κατά της παγκόσμιας ηγεμονίας [τους] από τον πλούτο και τη δύναμη της Κίνας».

Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, πιστεύουν οι Κινέζοι αναλυτές ότι αποκαλύφθηκε η ρεβιζιονιστική δύναμη των ΗΠΑ και η πρόθεσή τους να αναμορφώσουν το διεθνές περιβάλλον προς μεγαλύτερο όφελός τους. Αποδείξεις υπάρχουν παντού: στη διεύρυνση του ΝΑΤΟ, στις αμερικανικές επεμβάσεις στον Παναμά, στην Αϊτή, στη Βοσνία και στο Κόσοβο, στον πόλεμο του Κόλπου, στο Αφγανιστάν, στην εισβολή στο Ιράκ. Στη σφαίρα της οικονομίας, οι ΗΠΑ προσπάθησαν να ενισχύσουν την πλεονεκτική τους θέση, ασκώντας πιέσεις για ελεύθερο εμπόριο, υποτιμώντας την αξία του δολαρίου, αναγκάζοντας άλλες χώρες να χρησιμοποιούν το δολάριο για τα συναλλαγματικά τους

αποθέματα και εξωθώντας τις αναπτυσσόμενες χώρες να αναλάβουν δυσανάλογο μερίδιο του κόστους για τον μετριασμό των επιπτώσεων από την παγκόσμια κλιματική αλλαγή. Επιπλέον, και ίσως πιο εμφανές είναι ότι, οι ΗΠΑ φανέρωσαν τα επιθετικά σχέδιά τους όταν ενίσχυσαν τις λεγόμενες πολύχρωμες επαναστάσεις σε Ουκρανία, Γεωργία, και Κιργιστάν. Ο Λιου Τζιαν Φέι, διευθυντής του τμήματος διεθνών σχέσεων της Κεντρικής Κομματικής Σχολής του Κ.Κ. Κίνας έγραψε το 2005, «οι ΗΠΑ ανέκαθεν εναντιώνονταν στις κομμουνιστικές «κόκκινες» και μισούσαν τις «πράσινες» επαναστάσεις στο Ιράν και σε άλλα ισλαμικά κράτη. Αυτό που τις ενδιαφέρει δεν είναι η επανάσταση αλλά το «χρώμα». Υποστήριξαν τη ροζ επανάσταση, την πορτοκαλί και την επανάσταση της τουλίπας, επειδή εξυπηρετούσαν τη στρατηγική της προώθησης της δημοκρατίας». Κατά την άποψη του Λιου και άλλων κορυφαίων Κινέζων αναλυτών, οι ΗΠΑ ελπίζουν «να διαδώσουν και αλλού τη δημοκρατία και να βάψουν μπλε όλη την υφήλιο».

Η Εκμετάλλευση της Ταϊβάν

Αμερικανοί πανεπιστημιακοί θεωρούν ότι κατά τη μεταπολεμική περίοδο οι αμερικανο-κινεζικές σχέσεις διέρχονται μια μακρά και αργή περίοδο εξομάλυνσης. Παρόλα αυτά η άποψη του Πεκίνου είναι ότι οι ΗΠΑ φέρθηκαν πάντοτε βάνανυσα στην Κίνα. Από το 1950 μέχρι το 1972, οι ΗΠΑ επιχείρησαν να την περιορίσουν και να την απομονώσουν. Μεταξύ άλλων ενεργειών, έπεισαν τους περισσότερους συμμάχους τους να αρνηθούν στην ηπειρωτική Κίνα τη διπλωματική αναγνώριση, οργάνωσαν εμπορικό αποκλεισμό σε βάρος της, βοήθησαν να γίνει πολυπληθέστερος ο ιαπωνικός στρατός, επενέβησαν στον πόλεμο της Κορέας, υποστήριξαν το αντίπαλο καθεστώς της Ταϊβάν και τους αυτονομιστές του Θιβέτ που αντιμάχονται τον κινεζικό έλεγχο στην περιοχή τους και έφθασαν μέχρι το σημείο να απειλήσουν να χρησιμοποιήσουν πυρηνικά όπλα, τόσο κατά τη διάρκεια του πολέμου της Κορέας όσο και κατά τη διάρκεια της κρίσης των στενών της Ταϊβάν το 1954 και 1958⁸⁴. Επίσης όμως αναγνωρίζουν ότι η πολιτική των ΗΠΑ για την Κίνα άλλαξε μετά το 1972. Διατρανώνουν, όμως, ότι αυτή η αλλαγή στάσης υπήρξε αποκλειστικά αποτέλεσμα της προσπάθειας των ΗΠΑ ν' αντισταθμίσουν τη δύναμη της Σοβιετικής Ένωσης και αργότερα ν' αποκομίσουν οικονομικά οφέλη κάνοντας επιχειρήσεις στην Κίνα. Ακόμη και τότε, οι ΗΠΑ συνέχισαν να εργάζονται κατά της ανόδου της Κίνας, χρησιμοποιώντας την Ταϊβάν σαν στρατηγικό περισπασμό, συμβάλλοντας στην αύξηση του ιαπωνικού στρατού, εκσυγχρονίζοντας τις ναυτικές τους δυνάμεις και ασκώντας πιέσεις στην Κίνα για το ζήτημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Οι Κινέζοι διδάχθηκαν πολλά για την αμερικανική πολιτική απέναντι στη χώρα τους, από τους επανειλημμένους κύκλους διαπραγματεύσεων που διεξήγαγαν με την Ουάσιγκτον. Στις συνομιλίες σε επίπεδο πρεσβευτών κατά τις δεκαετίες του 1950 και

⁸⁴ Η κυβέρνηση Αϊζενχάουερ ανέλαβε την προσπάθεια της Ταϊβάν και των παράκτιων νήσων, ενώ η αμερικανική στρατιωτική και πολιτική ηγεσία συζήτησε ακόμη και το ενδεχόμενο της χρήσης τακτικών πυρηνικών όπλων εναντίον της Κίνας. Η αποφασιστικότητα των Αμερικανών έγινε φανερή με την «απόφαση για τη Φορμόζα» (Formosa Resolution).

1960, στις διαπραγματεύσεις σχετικά με τον έλεγχο των εξοπλισμών τις δεκαετίες 1980 και 1990, στις συνομιλίες σχετικά με την προσχώρηση της Κίνας στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου στη δεκαετία του 1990 και στις διαπραγματεύσεις για την κλιματική αλλαγή στη δεκαετία που ακολούθησε, οι Κινέζοι έκριναν ότι οι Αμερικανοί ήταν συνεχώς απαιτητικοί και ανυποχώρητοι. Εντούτοις μέσα από τρεις κύκλους διαπραγματεύσεων για την Ταϊβάν, το 1971-72, το 1978-79 και το 1982, είχαν ως αποτέλεσμα να καταλήξουν σε ένα «πλαίσιο ανακοινωθέντων», το οποίο μέχρι σήμερα διέπει την πολιτική των ΗΠΑ απέναντι στην Ταϊβάν. Κατά την διαδικασία της αμερικανό-κινεζικής προσέγγισης, η Κινέζικη αντιπροσωπεία πίστεψε ότι οι ΗΠΑ θα εγκατέλειπαν την πολιτική στήριξης της Ταϊβάν, ως αντάλλαγμα των πλεονεκτημάτων που θα προέκυπταν από την καθιέρωση φυσιολογικών διακρατικών σχέσεων με το Πεκίνο. Όμως, ακόμη και σήμερα δεν έχει λάβει χώρα η επανένωση (για τους Κινέζους) με την Ταϊβάν και σύμφωνα με την άποψη του Πεκίνου, οι ΗΠΑ παραμένουν το βασικό εμπόδιο για αυτήν την μη ολοκλήρωση.

Όταν ο Νίξον⁸⁵ επισκέφθηκε την Κίνα το 1972, είχε πει στους Κινέζους ότι ήταν πρόθυμος να θυσιάσει την Ταϊβάν, επειδή δεν είχε πια στρατηγική σημασία για τις ΗΠΑ, αλλά πρόσθεσε ότι δεν μπορούσε να ενεργήσει προς αυτήν την κατεύθυνση πριν από την επανεκλογή του για μια δεύτερη θητεία. Πάνω σ' αυτή τη βάση, συμφώνησαν να υπογράψουν το Ανακοινωθέν της Σαγκάης του 1972, παρά το γεγονός ότι αυτό περιελάμβανε μονομερή αμερικανική διακήρυξη ότι «επαναβεβαιώνεται το ενδιαφέρον για ειρηνική διευθέτηση του ζητήματος της Ταϊβάν», μια διατύπωση που στη διπλωματική γλώσσα των Αμερικανών σήμαινε τη δέσμευσή τους να αποτρέψουν κάθε απόπειρα της ηπειρωτικής Κίνας να ξαναπάρει με τη βία την Ταϊβάν. Όπως εξελίχθηκαν τα γεγονότα, ο Νίξον παραιτήθηκε προτού κατορθώσει να ομαλοποιήσει τις σχέσεις με το Πεκίνο και ο διάδοχός του, Τζέραλντ Φορντ, υπήρξε πολύ αδύναμος πολιτικά για να εκπληρώσει την υπόσχεση του Νίξον.

Στην συνέχεια, την σκυτάλη πήρε ο επόμενος πρόεδρος, Τζίμι Κάρτερ⁸⁶, ο οποίος θέλησε να ομαλοποιήσει τις σχέσεις με την Κίνα. Όμως, η άποψη του Πεκίνου πλέον ήταν μια ξεκάθαρη ρήξη των ΗΠΑ με την Ταϊβάν. Η θέση των ΗΠΑ, δημοσιεύτηκε το 1979, με μια μονομερή γενική ανακοίνωση για δέσμευσή τους σε μια «ειρηνική διευθέτηση του ζητήματος της Ταϊβάν». Τότε το Κογκρέσο εξέπληξε τους πάντες, τόσο τους Κινέζους όσο και την αμερικανική κυβέρνηση, ψηφίζοντας τον Νόμο για τις σχέσεις με την Ταϊβάν (Taiwan Relations Act), ο οποίος επιβάλλει στις ΗΠΑ να «διατηρήσουν τις θέσεις [τους] ... να εναντιωθούν απέναντι σε κάθε μορφή βίας ή καταναγκασμού που θα έθετε σε

⁸⁵ Ο Ρίτσαρντ Μίλχους Νίξον, ήταν ο 37^{ος} Πρόεδρος των ΗΠΑ. Επίσης διετέλεσε αντιπρόεδρος των ΗΠΑ κατά την διάρκεια της προεδρίας Αϊζενχάουερ.

⁸⁶ Ο Τζέιμς Ερλ «Τζίμι» Κάρτερ, ήταν ο 39ος Πρόεδρος των Η.Π.Α.. Ήταν ο παραλήπτης του βραβείου Νόμπελ Ειρήνης το 2002, ο μόνος Πρόεδρος των ΗΠΑ που έλαβε αυτό το βραβείο αφότου άφησε το αξίωμα του.

κίνδυνο την ασφάλεια ... του λαού της Ταϊβάν». Πλέον η θέση των ΗΠΑ, δεν άφηνε καμιά δυνατότητα παρερμηνείας.

Όταν το 1982 ο πρόεδρος Ρόναλντ Ρέικαν επεδίωξε στενότερες σχέσεις με το Πεκίνο για να δημιουργήσει απειλητικό περιβάλλον πιέσεων απέναντι στη Μόσχα, η Κίνα αξίωσε από τις ΗΠΑ να υπογράψουν ένα άλλο Ανακοινωθέν, το οποίο δέσμευε την Ουάσιγκτον για σταδιακή μείωση των πωλήσεων όπλων στην Ταϊβάν. Όμως, από τη στιγμή που η συμφωνία κατοχυρώθηκε, οι Αμερικανοί έθεσαν ως σημείο αναφοράς το έτος 1979, όταν οι πωλήσεις όπλων είχαν φθάσει στο υψηλότερο επίπεδο. Υπολόγισαν τις ετήσιες μειώσεις σε ένα αμελητέο ποσοστό, προσαρμόζοντας τον πληθωρισμό έτσι ώστε στην πραγματικότητα να πρόκειται για αυξήσεις και όχι για μειώσεις. Ισχυρίστηκαν ότι τα πλέον προηγμένα οπλικά συστήματα που πούλησαν στην Ταϊβάν ήταν ποιοτικά ισοδύναμα με παλαιότερα συστήματα και επέτρεψαν σε εμπορικές επιχειρήσεις να συνεργαστούν με τη βιομηχανία εξοπλισμών της Ταϊβάν, βαφτίζοντας μεταφορά τεχνολογίας τις πωλήσεις όπλων. Μέχρι τη στιγμή που τον Απρίλιο του 2001 ο πρόεδρος Τζορτζ Μπους ενέκρινε την πώληση μεγάλου πακέτου προηγμένων όπλων στην Ταϊβάν, το Ανακοινωθέν του 1982 είχε παραμείνει νεκρό γράμμα. Εν τω μεταξύ, όσο καιρό οι ΗΠΑ παρέτειναν τη εμπλοκή τους στην Ταϊβάν, η χώρα προχώρησε σε εκδημοκρατισμό του καθεστώτος της, με αποτέλεσμα να απομακρυνθεί περισσότερο η προοπτική της ενοποίησης με την Κίνα.

Φέρνοντας στην μνήμη τους αυτό το ιστορικό υπόβαθρο, οι Κινέζοι στρατηγικοί αναλυτές αναρωτιούνται γιατί οι ΗΠΑ παραμένουν τόσο αφοσιωμένες στην Ταϊβάν. Η απάντηση της Ουάσιγκτον είναι ότι υπερασπίζονται απλώς έναν πιστό δημοκρατικό σύμμαχο, χωρίς να πείθουν όμως τους Κινέζους που βλέπουν στρατηγικά κίνητρα πίσω από αυτήν τη συμπεριφορά των ΗΠΑ. Θεωρούν ότι διατηρώντας το πρόβλημα της Ταϊβάν στην πολιτική επιφάνεια, οι Αμερικανοί επιτυγχάνουν, έως ένα βαθμό, να περιορίζουν την ανεξαρτησία της Κίνας. Σύμφωνα με τον Λούο Γιουάν, συνταξιούχο στρατηγό και αναπληρωτή γενικό γραμματέα της κινεζικής Εταιρείας Στρατιωτικών Επιστημών, οι ΗΠΑ επί μακρόν χρησιμοποίησαν την Ταϊβάν «σαν πιόνι για να ανακόψουν την άνοδο της Κίνας»⁸⁷.

Οι Κίνδυνοι του Πλουραλισμού

Η σκληρή στάση του Κογκρέσου, όπως προαναφέρθηκε, έλαβε χώρα με την ψήφιση του νόμου για τις σχέσεις με την Ταϊβάν και σήμανε την αλλαγή πολιτικής στη διαμόρφωση της αμερικανικής πολιτικής απέναντι στην Κίνα⁸⁸. Αυτό το γεγονός εξακολουθεί να δυσχεραίνει τις σχέσεις της Ουάσιγκτον με το Πεκίνο μέχρι και σήμερα. Δέκα χρόνια αργότερα, τα γεγονότα του 1989 στην πλατεία Τιανανμέν, και λίγο αργότερα

⁸⁷ Andrew J. Nathan και Andrew Scobell, Foreign Affairs, The Hellenic Edition, 2012.

⁸⁸ Βλ. Ομοίως παραπομπή Νο 77.

η λήξη του Ψυχρού Πολέμου, έγιναν αιτία ν' αλλάξουν και πάλι οι όροι του διαλόγου στις ΗΠΑ. Η Κίνα θεωρούνταν καθεστώς σε διαδικασία φιλελευθεροποίησης. Επιπλέον η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης που αποδυνάμωνε τη στρατηγική αξία της Κίνας καθώς και οι εντεινόμενοι αμερικανο-κινεζικοί οικονομικοί δεσμοί άρχισαν να προκαλούν τριβές πάνω σε διάφορα ζητήματα, όπως η υπερφόρτωση της αμερικανικής αγοράς με φθηνά κινεζικά βιομηχανικά προϊόντα και η πειρατεία κατά της αμερικανικής πνευματικής ιδιοκτησίας και τεχνολογίας. Έτσι το ζήτημα της θέσης ως ΗΠΑ, απέναντι στην Κίνα εξελίχθηκε σε ένα από τα πιο διχαστικά ζητήματα στην αμερικανική εξωτερική πολιτική.

Πράγματι, ιδιαίτερα από την εποχή της πλατείας Τιανανμέν η Κίνα προσήλκυσε, περισσότερο από κάθε άλλη χώρα, την προσοχή αμερικανικών ομάδων συμφερόντων. Το πολιτικό σύστημα της Κίνας προκαλεί αντιδράσεις στις οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων ανά τον κόσμο. Οι εφαρμοζόμενες πρακτικές ελέγχου του πληθυσμού (επιτρεπτού αριθμού τέκνων) κάνουν να ξεσπάσει η οργή των ανωτέρω κινημάτων κατά των αμβλώσεων. Το κλείσιμο των ναών θεωρείται προσβλητικό για τους χριστιανούς Αμερικανούς. Οι φθηνές εξαγωγές της Κίνας πυροδοτούν αιτήματα των αμερικανικών βιοτεχνικών και βιομηχανικών συνδικάτων για προστασία. Οι περιβαλλοντικές οργανώσεις τονίζουν την μεγάλη χρήση άνθρακα και την μαζική κατασκευή φραγμάτων για παραγωγή ενέργειας που επιβαρύνει σημαντικά το περιβάλλον. Σε αυτά προστίθενται η βιομηχανική κατασκοπεία, η πειρατεία και η πλαστογραφία των βιομηχανικών κινηματογράφου, σόφτγουερ και φαρμάκων. Αυτή ακριβώς η έκφραση δυσαρέσκειας ενισχύει τον γενικότερο φόβο της «κινεζικής απειλής», που διαποτίζει την αμερικανική κοινωνία. Κατά τους Κινέζους, πρόκειται για έναν φόβο που όχι μόνο προσκρούει στις νόμιμες κινεζικές βλέψεις αλλά και που, από μόνος του, αποτελεί ένα είδος απειλής για την Κίνα.

Ασφαλώς υπάρχουν και κύκλοι του Κογκρέσου, πανεπιστημιακοί, δεξαμενές σκέψης και μέσα ενημέρωσης που τοποθετούνται ευνοϊκά απέναντι στην Κίνα, υποστηρίζοντας ότι η συνεργασία είναι σημαντική για τους Αμερικανούς αγρότες, τους εξαγωγείς, τις τράπεζες και τη Γουόλ Στριτ. Στο μέλλον ίσως οι υπέρμαχοι της Κίνας ν' αποδειχθούν ισχυρότεροι από τους επικριτές της, αλλά η σημερινή τους τάση είναι να εργάζονται παρασκηνακά. Όμως, για τους Κινέζους αναλυτές που προσπαθούν να βγάλουν νόημα από την πλειάδα των απόψεων που εκφράζονται στην αμερικανική πολιτική κοινότητα, οι πιο δυνατές φωνές είναι αυτές που ακούγονται για τον περιορισμό της Κίνας και τα σημάδια είναι ανησυχητικά.

Ζαχαρωμένες Απειλές

Κινέζικοι φορείς χάραξης πολιτικής, στην προσπάθειά τους να εξακριβώσουν τις αμερικανικές προθέσεις, μελετούν συστηματικά πολιτικές δηλώσεις υψηλόβαθμων κυβερνητικών στελεχών των ΗΠΑ. Λόγω της δομής του αμερικανικού πολιτικού συστήματος, πιστεύουν ότι τέτοιες δηλώσεις είναι αξιόπιστες ενδείξεις για τις

κατευθύνσεις της τωρινής αλλά και μελλοντικής αμερικανικής στρατηγικής. Θεωρούν ότι συχνά οι δηλώσεις κάνουν δύο πράγματα: επιδιώκουν να διαβεβαιώσουν το Πεκίνο ότι οι προθέσεις της Ουάσιγκτον είναι καλοκάγαθες, ενώ ταυτόχρονα επιδιώκουν να διαβεβαιώσουν την αμερικανική κοινή γνώμη ότι οι ΗΠΑ δεν θα επιτρέψουν ποτέ στην Κίνα ν' αναπτυχθεί τόσο ώστε να βλάψει τα αμερικανικά συμφέροντα. Αυτός ο διττός ρόλος των πολιτικών δηλώσεων κάνει τους Κινέζους αναλυτές να χαρακτηρίζουν ως «ζαχαρωμένες απειλές»⁸⁹ αυτές τις δηλώσεις.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα, η ανακοίνωση (2005) του Ρόμπερτ Ζέλικ⁹⁰, τότε αναπληρωτής υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ, σχετικά με την πολιτική της χώρας απέναντι στην Κίνα, εκπροσωπώντας την κυβέρνηση Τζορτζ Μπους. Διαβεβαίωσε τους Αμερικανούς ότι οι ΗΠΑ θα «επιχειρήσουν να αποτρέψουν κάθε στρατιωτικό ανταγωνιστή τους από την ανάπτυξη μαχητικής ικανότητας που θα του επέτρεπε περιφερειακή ηγεμονία ή εχθρική ενέργεια κατά των ΗΠΑ ή άλλων φιλικών τους χωρών». Εξήγησε, όμως, ότι η άνοδος της Κίνας δεν αποτελεί απειλή, επειδή η Κίνα «δεν επιδιώκει να διασπείρει ριζοσπαστικές αντιαμερικανικές ιδεολογίες, δεν θεωρεί ότι διεξάγει θανάσιμο αγώνα κατά του καπιταλισμού» και «δεν πιστεύει ότι το μέλλον της συναρτάται από την ανατροπή της θεμελιώδους τάξης του διεθνούς συστήματος». Σε αυτήν τη βάση, είπε, οι δύο πλευρές μπορούν να διατηρούν μια «σχέση συνεργασίας». Όμως η συνεργασία θα εξαρτηθεί από ορισμένες προϋποθέσεις. Η Κίνα θα πρέπει να καθησυχάσει αυτό που ο Ζέλικ αποκάλεσε «πηγάδι της αγωνίας» στις ΗΠΑ, μια αγωνία που πηγάζει από την άνοδο της χώρας. Η Κίνα θα πρέπει «να δικαιολογήσει τις αμυντικές της δαπάνες, τις προθέσεις της, τις αρχές της και τις στρατιωτικές ασκήσεις της», να μειώσει το εμπορικό της πλεόνασμα με τις ΗΠΑ και να συνεργαστεί με την Ουάσιγκτον όσον αφορά το Ιράν και τη Βόρεια Κορέα. Μα, πάνω απ' όλα, συμβούλευσε ο Ζέλικ, η Κίνα θα πρέπει να εγκαταλείψει την πολιτική των «κλειστών θυρών». Κατά την άποψη των ΗΠΑ, δήλωσε, «η Κίνα έχει ανάγκη από ήπια πολιτική μετάβαση, που θα καταστήσει την κυβέρνησή της υπεύθυνη και υπόλογη απέναντι στον λαό της».

Η κυβέρνηση Ομπάμα, εξέφρασε τις ίδιες αντιλήψεις με ελαφρώς πιο ευγενική γλώσσα. Το 2009, στην πρώτη σημαντική κυβερνητική ομιλία με θέμα την Κίνα, ο τότε αναπληρωτής υπουργός Εξωτερικών Τζέιμς Στάινμπεργκ, εισήγαγε την αρχή της «στρατηγικής επιβεβαίωσης», την οποία καθόρισε με τον ακόλουθο τρόπο: «Με τον ίδιο τρόπο που εμείς και οι σύμμαχοί μας είμαστε έτοιμοι να χαιρετίσουμε την είσοδο της Κίνας στις τάξεις των ευημερούντων και επιτυχημένων δυνάμεων, έτσι και η Κίνα πρέπει να βεβαιώσει τον υπόλοιπο κόσμο ότι η ανάπτυξή της και ο αυξανόμενος παγκόσμιος ρόλος της δεν θα συντελεσθούν σε βάρος της ασφάλειας και της ευημερίας τους». Θα χρειαστεί η Κίνα να «διαβεβαιώσει τους άλλους ότι αυτή η ανάπτυξη δεν συνιστά απειλή», θα χρειαστεί «να επεκτείνει τη διαφάνεια στα στρατιωτικά πράγματα, ώστε

⁸⁹ Andrew J. Nathan και Andrew Scobell, Foreign Affairs, The Hellenic Edition, 2012.

⁹⁰ Ρόμπερτ Ζέλικ Μπούς, Αμερικανός Τραπεζίτης που διετέλεσε Πρόεδρος της Παγκόσμιας Τράπεζας, αναπληρωτής υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ και Διευθύνων Σύμβουλος της Goldman Sacks.

επαναβεβαιώσει σχετικά με τις προθέσεις της όλες τις χώρες της υπόλοιπης Ασίας και του κόσμου» και να καταδείξει ότι «σέβεται το κράτος δικαίου και τα διεθνή πρότυπα». Τέτοιες δηλώσεις στέλνουν το μήνυμα σύμφωνα με τους Κινέζους αξιωματούχους, ότι η Ουάσιγκτον επιθυμεί συνεργασία με τους δικούς της όρους, θέλει να τρομοκρατήσει το Πεκίνο, ώστε να μην προχωρήσει σε ανάπτυξη αμυντικής ικανότητας υπεράσπισης των συμφερόντων του και αποσκοπεί στην προώθηση αλλαγών στον χαρακτήρα του κινεζικού καθεστώτος.

Βέβαια, η καχυποψία του Πεκίνου απέναντι στην Ουάσιγκτον θα πρέπει να λάβει και υπόψη της το γεγονός ότι οι ΗΠΑ έχουν προβεί και σε αρκετές ενέργειες προκειμένου να συμβάλουν στην πρόοδο της Κίνας. Κατά τους Κινέζους αναλυτές, όμως, η ιστορία δίνει την απάντηση σ' αυτό το παράδοξο. Πιστεύουν ότι οι ΗΠΑ συγκράτησαν την Κίνα για όσο διάστημα μπορούσαν. Όταν ενδυναμώθηκε η Σοβιετική Ένωση, οι ΗΠΑ αναγκάστηκαν να συνδιαλλαγούν με την Κίνα, για να ενισχύσουν τη δύναμή τους απέναντι στη Μόσχα. Από τη στιγμή που έγινε αυτό, οι ΗΠΑ πίστεψαν ότι ο σύνδεσμός τους με την Κίνα θα σήμαινε για μεν την Κίνα στροφή προς τη δημοκρατία για δε τις ΗΠΑ επανάκτηση της στρατηγικής τους βάσης στην ηπειρωτική Ασία, μια βάση που η Ουάσιγκτον είχε χάσει το 1949, όταν οι κομμουνιστές θριάμβευσαν στον κινεζικό εμφύλιο πόλεμο. Η επαναπροσέγγιση της Ουάσιγκτον με το Πεκίνο δεν γεννήθηκε από ιδεαλισμό ή γενναιοδωρία, σύμφωνα με τους Κινέζους. Αντιθέτως, η πολιτική αυτή υιοθετήθηκε έτσι ώστε οι ΗΠΑ να επωφεληθούν από το οικονομικό άνοιγμα της Κίνας, με τη συμπίεση των κερδών από επενδύσεις, κατανάλωση φθηνών κινεζικών προϊόντων και δανεισμό χρημάτων για τη στήριξη του αμερικανικού εμπορίου και των δημοσιονομικών ελλειμμάτων. Κι ενώ, λοιπόν, απολάμβαναν τα εδέσματα στο τραπέζι των Κινέζων, οι Αμερικανοί στρατηγικοί αναλυτές υποτιμούσαν τον κίνδυνο από την άνοδο της Κίνας μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1990. Τώρα που οι ΗΠΑ εκλαμβάνουν την Κίνα ως απειλή, δεν έχουν πλέον έναν ρεαλιστικό τρόπο για να εμποδίσουν τη συνέχιση της ανάπτυξής της, πιστεύουν οι ίδιοι Κινέζοι αναλυτές. Από αυτήν την άποψη, η αμερικανική στρατηγική της δέσμευσης απέτυχε, δικαιώνοντας την ορθότητα της συμβουλής του Ντενγκ Ξιαοπίνγκ⁹¹, ο οποίος το 1991 τάχθηκε υπέρ μιας στρατηγικής, την οποία συνόψιζε στη φράση: «κρύβουμε τα φώτα μας, προετοιμάζουμε τη δύναμή μας». Έχοντας, λοιπόν, ν' αντιμετωπίσουν μια Κίνα που έχει φτάσει πολύ μακριά για να μπορεί πλέον να σταματήσει, οι ΗΠΑ δεν μπορούν να κάνουν κάτι περισσότερο από αυτό που ήδη κάνουν: να απαιτούν συνεργασία με αμερικανικούς όρους, να απειλούν την Κίνα, να επιδιώκουν τη στρατιωτική εξισορρόπηση και να προσπαθούν ν' αλλάξουν το καθεστώς στη χώρα.

⁹¹ Ο Ντενγκ Σιαο Πινγκ (1904-1997) ήταν Κινέζος πολιτικός.

Τί κάνεις με έναν Επιθετικό Ρεαλιστή⁹²;

Παρά τις απόψεις που εκφράστηκαν ανωτέρω, η επικρατούσα τάση στην κινεζική στρατηγική δεν τάσσεται υπέρ μιας αντιπαράθεσης με τις ΗΠΑ στο άμεσο μέλλον. Οι στρατηγικοί αναλυτές αναμένουν ότι οι ΗΠΑ θα παραμείνουν στην παγκόσμια ηγεμονική τους θέση για μια σειρά δεκαετιών, παρά τις -κατά την εκτίμησή τους- πρώτες ενδείξεις παρακμής. Προς το παρόν, όπως περιγράφει ο καθηγητής της Σχολής Διεθνών Σπουδών του Πανεπιστημίου του Πεκίνου, Γουάνγκ Γισί, «η υπερδύναμη εμφανίζεται πιο ισχυρή ενώ οι πολλές μεγάλες δυνάμεις λιγότερο ισχυρές». Εν τω μεταξύ, ΗΠΑ και Κίνα γίνονται ολοένα και πιο ανεξάρτητες οικονομικά και διαθέτουν τη στρατιωτική ικανότητα να βλάψουν η μία την άλλη. Σ' αυτήν την αμοιβαία τρωτότητα εναπόκειται μεσοπρόθεσμα η μεγαλύτερη ελπίδα για συνεργασία. Ο φόβος του ενός για τον άλλον κρατά ζωντανή την ανάγκη της συνεργασίας.

Μακροπρόθεσμα, ωστόσο, η καλύτερη εναλλακτική λύση τόσο για την Κίνα όσο και για τη Δύση είναι να δημιουργηθεί μια νέα ισορροπία δυνάμεων, που να συντηρεί το ισχύον παγκόσμιο σύστημα, αλλά με διευρυμένο τον ρόλο της Κίνας. Η Κίνα έχει κάθε λόγο να ζητά κάτι τέτοιο. Ακόμη κι αν αναδειχθεί σε πρώτη οικονομική δύναμη παγκοσμίως, η ευημερία της θα παραμείνει εξαρτημένη από την ευημερία των διεθνών αντιπάλων της (και αντίστροφα), περιλαμβανομένων των ΗΠΑ και της Ιαπωνίας. Όσο πλουσιότερη γίνεται η Κίνα, τόσο μεγαλύτερο θα γίνεται το μερίδιό της στην ασφάλεια των θαλάσσιων γραμμών, στη σταθερότητα του παγκόσμιου εμπορίου και της χρηματοοικονομικής κατάστασης, στη διάδοση των πυρηνικών όπλων, τον έλεγχο της παγκόσμιας κλιματικής αλλαγής και τη συνεργασία για την παγκόσμια υγεία. Η Κίνα δεν θα πάει μπροστά χωρίς την παράλληλη ευημερία των αντιπάλων της. Και οι Κινέζοι αναλυτές θα πρέπει να αντιληφθούν ότι τα ζωτικά αμερικανικά συμφέροντα -από το κράτος δικαίου, την περιφερειακή σταθερότητα και τον ελεύθερο οικονομικό ανταγωνισμό- δεν απειλούν την κινεζική ασφάλεια.

Οι ΗΠΑ θα πρέπει να ενθαρρύνουν την Κίνα να αποδεχθεί αυτή τη νέα ισορροπία, με τη χάραξη σαφών πολιτικών κατευθύνσεων, που θα ανταποκρίνονται στις δικές της ανάγκες ασφάλειας χωρίς να απειλούνται και οι ανάγκες της Κίνας. Καθώς η Κίνα ανεβαίνει, δοκιμάζει τα όρια αντοχής των ΗΠΑ. Η Ουάσιγκτον θα πρέπει να πιέσει προς την αντίθετη κατεύθυνση, ώστε να διαμορφώσει εκείνη τα όρια ανάπτυξης της κινεζικής ισχύος. Όμως αυτό πρέπει να γίνει με ψυχρό επαγγελματισμό και όχι με εριστική ρητορεία. Η φιλοπόλεμη προεκλογική συζήτηση σχετικά με εμπορικούς πολέμους και στρατηγικό ανταγωνισμό, αφενός παίζει με τους φόβους του Πεκίνου και αφετέρου υπονομεύει την απαραίτητη προσπάθεια για συναίνεση στη βάση κοινών συμφερόντων. Οπωσδήποτε, η χρήση τέτοιας ρητορείας δεν είναι μια ρεαλιστική επιλογή. Αντιθέτως, συνεπάγεται διακοπή των αμοιβαία επωφελών οικονομικών δεσμών και κολοσσιαίες

⁹² Andrew J. Nathan και Andrew Scobell, Foreign Affairs, The Hellenic Edition, 2012.

δαπάνες για τον στρατηγικό εγκλωβισμό της Κίνας, με αποτέλεσμα η τελευταία να καταφύγει σε ανταγωνιστικές αντιδράσεις.

Παρά ταύτα, τα σχετιζόμενα με την Κίνα αμερικανικά συμφέροντα δεν επιδέχονται αμφισβήτηση και θα πρέπει να επαναβεβαιωθούν: σταθερή και ευημερούσα Κίνα, επίλυση του ζητήματος της Ταϊβάν με όρους που οι πολίτες της τελευταίας αποδέχονται, ελεύθερη ναυσιπλοΐα στις θάλασσες που περιβάλλουν την Κίνα, ασφάλεια της Ιαπωνίας και των άλλων ασιατικών συμμάχων, ανοιχτή παγκόσμια οικονομία και προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι ΗΠΑ θα πρέπει να στηρίξουν αυτές τις προτεραιότητες με αξιόπιστη ισχύ, ιδιαιτέρως σε δύο τομείς.

Πρώτον, οι ΗΠΑ θα πρέπει να διατηρήσουν τη στρατιωτική κυριαρχία τους στον δυτικό Ειρηνικό, συμπεριλαμβανομένων των Θαλασσών της Ανατολικής και της Νότιας Κίνας. Για να το πετύχει η Ουάσιγκτον θα πρέπει να συνεχίσει την αναβάθμιση της στρατιωτικής της ικανότητας, να διατηρήσει τις περιφερειακές αμυντικές συμμαχίες της και ν' απαντήσει με αυτοπεποίθηση στις προκλήσεις. Η Ουάσιγκτον θα πρέπει να επαναβεβαιώσει το Πεκίνο ότι αυτές οι κινήσεις σκοπό έχουν να εξασφαλίσουν μια ισορροπία κοινών συμφερόντων και όχι να απειλήσουν την Κίνα. Αυτή η επιβεβαίωση μπορεί να επιτευχθεί με ενίσχυση των υφισταμένων μηχανισμών για τη διαχείριση αμερικανο-κινεζικών στρατιωτικών αλληλεπιδράσεων. Για παράδειγμα, η ισχύουσα στρατιωτική συμφωνία (Military Maritime Consultative Agreement), θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί για τον σχεδιασμό διαδικασιών που θα επιτρέψουν σε αμερικανικά και κινεζικά αεροσκάφη και πολεμικά πλοία να επιχειρούν με ασφάλεια όταν βρίσκονται σε κοντινή απόσταση.

Δεύτερον, οι ΗΠΑ οφείλουν να συνεχίσουν να αποκρούουν τις κινεζικές προσπάθειες να επηρεάσουν νομικά καθεστώτα ανά τον κόσμο, με τρόπους που δεν υπηρετούν τα συμφέροντα της Δύσης. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό στην περίπτωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των παγκόσμιων οικονομικών κανόνων και των υφισταμένων διεθνών θεσμών που συμβάλουν στην φιλελεύθερη παγκόσμια τάξη, την οποία οι ΗΠΑ επί μακρόν επεδίωξαν να διατηρήσουν.

Η Κίνα δεν έχει εξασφαλίσει φωνή ισότιμη με εκείνη των ΗΠΑ σε μια υποθετική Κοινότητα του Ειρηνικού ή ένα ρόλο σε μια παγκόσμια συγκυριαρχία, ως εταίρος σε ένα G-2. Η Κίνα δεν πρόκειται να ηγηθεί του κόσμου, εκτός αν οι ΗΠΑ αποσυρθούν από αυτόν, ούτε η άνοδός της θ' αποτελέσει απειλή για τις ΗΠΑ και τον κόσμο, εκτός αν το επιτρέψει η Ουάσιγκτον. Η καλύτερη αμερικανική στρατηγική για την Κίνα αρχίζει από το εσωτερικό των ΗΠΑ. Η Ουάσιγκτον θα πρέπει να συνεχίσει στον δρόμο της στρατιωτικής καινοτομίας και ανανέωσης, να ενισχύσει τις σχέσεις με τους συμμάχους της και άλλους πρόθυμους συνεργάτες, να στηρίζει συνεχώς τον διαπρεπή τομέα της ανώτατης εκπαίδευσης, να προστατεύει την αμερικανική πνευματική ιδιοκτησία από κατασκοπεία και κλοπή, και να ξανακερδίσει τον σεβασμό των λαών της γης. Για όσο διάστημα οι ΗΠΑ

επιλύουν τα ζητήματα στο εσωτερικό τους και παραμένουν πιστές στις αρχές τους, θα είναι σε θέση να διαχειρίζονται την άνοδο της Κίνας.

Η είσοδος της Κίνας στον ΠΟΕ⁹³, η ανάληψη των Ολυμπιακών Αγώνων του 2008 από την Κίνα, η διοργάνωση της EXPO 2010 από τη Σαγκάη, η αποτροπή κρίσεως μετά την κατάρριψη αμερικανικού κατασκοπευτικού αεροσκάφους από τους Κινέζους το 2001 και η επίσκεψη του Προέδρου Μπους στην Κίνα μετά το χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, και του Προέδρου Ομπάμα το 2014, υποδηλώνουν τη ρεαλιστική προσέγγιση των δύο χωρών.

Ενώ όμως, το θέμα της καταπολέμησης της τρομοκρατίας μπορεί να ενώνει έστω και παροδικά τις δύο χώρες, ζητήματα όπως η αντιβαλλιστική άμυνα ή η ενίσχυση των εξοπλιστικών προγραμμάτων - κυρίως σε ότι αφορά την Ταϊβάν - εξακολουθούν να αποτελούν «ακανθώδη ζητήματα», τα οποία συνεχίζουν να προκαλούν προβλήματα.

Η Αμερική σήμερα, είναι μια ισχυρή χώρα, όχι μόνο στον στρατιωτικό τομέα, αλλά και στον οικονομικό και στον πολιτικό. Γι' αυτό η Κίνα επιδιώκει θα συνεχίσει να επιδιώκει σχέσεις «αποδοτικής συνεργασίας», ανάπτυξη οικονομικών σχέσεων, αποφυγή προστριβών αλλά και συνεχή ανταλλαγή πείρας «σε όλους τους τομείς», ακόμη και στον στρατιωτικό.

Είναι συνεπώς, προς το κοινό συμφέρον της Κίνας και των ΗΠΑ να διατηρήσουν την ειρήνη, τη σταθερότητα στην περιοχή, αλλά και τις φιλικές διμερείς σχέσεις, ώστε να επωφεληθούν από την ανάπτυξη διευρυμένων σχέσεων.

Σχέσεις με Ρωσία

Η έλευση του 21^{ου} αιώνα βρίσκει την Κίνα και τη Ρωσία να είναι πολύ κοντά η μία στην άλλη στα πλαίσια εξυπηρέτησης κοινών συμφερόντων. Η Ρωσία πουλά στη Κίνα πλοία και αεροσκάφη προηγμένης τεχνολογίας.

Το 1996 η Κίνα σύναψε συμφωνία με τη Ρωσία, καθώς και τα δυο κράτη αισθάνονται την απειλή της ευρασιατικής περικύκλωσης, από την επέκταση του ΝΑΤΟ από δυσμάς και του δικτύου αμερικανικών συμμαχιών που επεκτείνεται από ανατολάς. Παρ' όλα αυτά πηγή ανησυχίας για τη Μόσχα σε σχέση με την Κίνα είναι η ανατολική Σιβηρία, μια συνοριακή γραμμή 4.000 χιλιομέτρων, όπου 3 εκατομμύρια κάτοικοι της απέραντης Σιβηρίας αντιμετωπίζουν 17 εκατομμύρια Κινέζους που συνωστίζονται στη παραμεθόρια περιοχή.

Έτσι λοιπόν θα λέγαμε, ότι υπάρχουν φυσικά όρια στη μακροπρόθεσμη φιλία της Ρωσίας με την Κίνα. Το ένα είναι, η αμοιβαία καχυποψία, ένα άλλο είναι η φιλοδοξία της Ρωσίας να κυριαρχήσει ξανά σαν μία μεγάλη δημοκρατική δύναμη και ένα τρίτο είναι η πολυπολικότητα αυτή καθ' αυτή. Το Πεκίνο και η Μόσχα, ενάντια στην αμερικανική

⁹³ Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου

υπερδύναμη και την ανάπτυξη του NATO, μοιράζονται την ίδια ιδεολογία όσον αφορά την προάσπιση ενός κόσμου με πολλαπλούς πόλους, εγκαινιάζοντας το 2001, μια «νέα στρατηγική συνεργασία». Η συνεργασία αυτή επιβαλλόταν από τη ανάγκη να συγκροτηθεί ένα κοινό μέτωπο απέναντι στο αμερικανικό και το αμυντικό διαστημικό πρόγραμμα της ΗΠΑ, το οποίο θα μπορούσε να θέσει σε αμφισβήτηση τις άλλες δύο πυρηνικές δυνάμεις. Επιπλέον, οι δύο χώρες συμπίπτουν στην αντίθεσή τους στην πρωτοβουλία των ΗΠΑ για την ανάπτυξη αντιπυραυλικής ασπίδας, την οποία θεωρούν κατάφωρη παραβίαση της Συνθήκης του 1972 για τους Αντιβαλλιστικούς Πυραύλους (ABM Treaty⁹⁴) και επικίνδυνη για την παγκόσμια ισορροπία.

Σε περίπτωση στενότερης συμμαχίας μεταξύ Μόσχας και Πεκίνου, θα συγκροτούταν ένα τεράστιο γεωγραφικό μπλοκ, το οποίο θα έλεγχε το μεγαλύτερο τμήμα της Ευρασίας. Η Ρωσία και η Κίνα, είναι τα δύο μεγαλύτερα κράτη που αμφισβητούν σήμερα την αμερικανική υπεροχή, παρότι υπάρχουν ενδείξεις ότι η Μόσχα ενδιαφέρεται για μια προσέγγιση με την Ουάσιγκτον. Και τα δύο κράτη διαθέτουν πυρηνικό οπλοστάσιο ενώ επιπλέον είναι μόνιμα μέλη στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ. Συνεπώς έχουν το δικαίωμα του βέτο, στο βαθμό που το καθένα χωριστά είναι πολύ ανίσχυρα για να αντιπαρατεθούν με την Ουάσιγκτον, θα ήταν λογικό να ενώσουν τις δυνάμεις τους;

Αν όμως μπορούσαν να επιλέξουν μια προνομιούχο σχέση, τόσο η Κίνα όσο και η Ρωσία θα προτιμούσαν να τη συνάψουν μάλλον με τις ΗΠΑ, παρά μεταξύ τους, όπως απέδειξε η υποστήριξη που προσέφεραν στην αμερικανική σταυροφορία εναντίον της τρομοκρατίας μετά τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001. Η Μόσχα βλέπει την κατάσταση αυτή ως ευκαιρία να νομιμοποιήσει τον δικό της πόλεμο στην Τσετσενία και να βρεθεί, για πρώτη φορά, σε θέση ισχύος απέναντι στους Αμερικανούς, οι οποίοι την έχουν ανάγκη στην κεντρική Ασία. Εύλογα η Κίνα φοβάται, ότι μπορεί να χάσει ένα σύμμαχο στον αγώνα της εναντίον των αμερικανικών σχεδίων για τη δημιουργία αντιβαλλιστικής ασπίδας. Αυτές οι αποκλίνουσες τοποθετήσεις δεν φανερώνουν τίποτε άλλο από τις βαθιές διαφωνίες, που παραμένουν και θα μπορούσαν να καταλήξουν σε μια νέα διαμάχη, σε περίπτωση πραγματικής ενδυνάμωσης της Ρωσίας.

Όποια αρνητικά στοιχεία και αν έχει αυτή η Ρωσοκινεζική προσέγγιση δεν μπορεί παρά να επηρεάσει τα δρώμενα στη διεθνή σκακίερα, υπό τον όρο να μη μείνει ένα απλό ευχολόγιο. Το πιθανότερο είναι στο ορατό μέλλον να διατηρηθεί ένα ελάχιστο πλαίσιο συνεργασίας Πεκίνου-Μόσχας, στη βάση του αμοιβαίου οφέλους, αλλά όχι με ιδιαίτερα στέρεα θεμέλια.

Σχέσεις με Ιαπωνία

Η Κίνα και η Ιαπωνία έχουν μια ταραχώδη σχέση, ένα συνοθύλευμα μνησικακίας

⁹⁴ Ήταν μια συνθήκη μεταξύ των ΗΠΑ και της Σοβιετικής Ένωσης για τον περιορισμό των αντιβαλλιστικών πυραύλων.

και θαυμασμού. Κατά βάση, ο ιαπωνικός πολιτισμός οφείλει αρκετά στην κινεζική κουλτούρα, ακόμα κι αν με το πέρασμα των αιώνων, η Ιαπωνία ανέπτυξε μια δικιά της εξαιρετικά ιδιόζουσα κουλτούρα.

Τα τελευταία χρόνια, η Κίνα γνώρισε ένα εντυπωσιακό ποσοστό οικονομικής ανάπτυξης, που κατά μέσον όρο ξεπέρασε το 9% ετησίως, και πρόσφερε νέα μέσα δράσης στις Αρχές του Πεκίνου. Ταυτόχρονα, η Ιαπωνία η οποία παραμένει η δεύτερη οικονομική δύναμη παγκοσμίως, της οποίας η οικονομική βαρύτητα είναι οκταπλάσια της Κίνας, είδε την ανάπτυξή της να επιβραδύνεται σταδιακά και να λιμνάζει, έπειτα από μια οικονομική άνθηση.

Πράγματι, ο καθένας αντιλαμβάνεται, ότι η Κίνα αντιπροσωπεύει σήμερα τη σημαντικότερη απειλή για την ελευθερία κινήσεων της Ιαπωνίας. Για την κινεζική ηγεσία, η Ιαπωνία οφείλει να επιλέξει με σαφήνεια το στρατόπεδό της: Θα παραμείνει εχθρός της Κίνας μαζί με τις ΗΠΑ ή θα γίνει φίλος του Πεκίνου, δείχνοντας σεβασμό απέναντι στα συμφέροντα της Κίνας;

Μεταξύ των δύο χωρών υφίστανται δυσεπίλυτα ζητήματα που εύκολα μπορούν να προκαλέσουν ανάφλεξη στην περιοχή. Το Τόκιο καταγγέλλει επανειλημμένες παραβιάσεις των ιαπωνικών χωρικών υδάτων από κινεζικά πλοία. Ενώ στις εδαφικές διαφορές μεταξύ των δύο χωρών συμπεριλαμβάνεται επίσης η αντιπαράθεση για την κυριαρχία επί των ακατοίκητων νησιών που το Πεκίνο αποκαλεί Ντιαόγου (Diaoyu) και το Τόκιο Σενκάκου (Senkakus).

Η ασφάλεια των γραμμών πλεύσης, την οποία απειλεί η κινεζική προώθηση στη νότια Σινική Θάλασσα, απ' όπου περνά πάνω από το 80% των υλών ενέργειας με προορισμό την Ιαπωνία, αποτελεί έναν ακόμα λόγο ανησυχίας. Ακόμα πιο βασικό είναι το γεγονός, ότι τα συμφέροντα του Πεκίνου, το οποίο διεκδικεί την κινεζική κυριαρχία σε όλες τις θαλάσσιες περιοχές στο εσωτερικό μιας σειράς νησιών που ξεκινά από το ιαπωνικό αρχιπέλαγος και φτάνει μέχρι τις Φιλιππίνες, συμπεριλαμβάνοντας και την Ταϊβάν, δεν συμπίπτουν καθόλου με εκείνα της Ιαπωνίας.

Ενώ ολόκληρη η Ασία βυθιζόταν στην οικονομική κρίση του 1997 και η Ιαπωνία πάσχιζε να ανακάμψει, η Κίνα παρουσιαζόταν, τόσο στο Πεκίνο όσο και στην Ουάσιγκτον, ως η μοναδική χώρα με την ικανότητα να βγάλει την περιοχή από την κρίση. Η Ιαπωνία, αντιθέτως, στιγματιζόταν για την ανικανότητά της να αναλάβει την ανάκαμψη της περιοχής. Στο Τόκιο, αυτή η νέα «στρατηγική συνεργασία» μεταξύ Πεκίνου και Ουάσιγκτον θεωρήθηκε ως αποκατάσταση της κινεζικής ισχύος και ως εγκατάλειψη των δικών της συμφερόντων.

Οι επιθέσεις που δέχθηκαν οι ΗΠΑ την 11^η Σεπτεμβρίου του 2001, θα μπορούσαν ωστόσο να επιφέρουν μια μεταβολή στους στρατηγικούς συσχετισμούς της περιοχής. Επαναβεβαιώθηκε με σθένος, η θέση της Ιαπωνίας ως πρώτου συμμάχου των ΗΠΑ, ενώ

αντιθέτως η Κίνα αντιμετώπισε την έντονη αμφισβήτηση του ρόλου της ως «πρώτου εταίρου των ΗΠΑ στην Ασία».

Η Κίνα στην Ανατολική Ασία

Η Ανατολική Ασία αντίθετα με τη Δυτική Ευρώπη, εξακολουθεί να διέπεται από καθεστώς καχυποψίας και εμπάθειας. Από πλευράς περιφερειακής ολοκλήρωσης, η περιοχή αυτή καλύπτεται μόνον εν μέρει από το Σύνδεσμο των Χωρών της Νοτιοανατολικής Ασίας (ASEAN), το Περιφερειακό Φόρουμ του ASEAN (ARF), τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας της Ασίας και του Ειρηνικού (APEC), το Συμβούλιο Συνεργασίας για την Ασφάλεια στην Ασία και τον Ειρηνικό και τέλος, με το Φόρουμ Οικονομικής Συνεργασίας στην Ανατολική Ασία.

Είναι φανερό ότι ελλείπει συλλογικής ασφάλειας στην περιοχή, αλλά και δεδομένης της στάσης της Ιαπωνίας μετά το τέλος του Β΄ ΠΠ, οι ΗΠΑ διαδραματίζουν σημαντικό επιδιαιτητικό ρόλο στην περιοχή της Ανατολικής Ασίας. Η ισορροπία αυτή, ωστόσο, έχει αλλάξει σε μεγάλο βαθμό την τελευταία δεκαετία. Οι ΗΠΑ έχουν απολέσει τις στρατιωτικές βάσεις τους στις Φιλιππίνες εδώ και μια δεκαετία και διατηρούν μόνο δύο βάσεις στην Άπω Ανατολή, στο νησί Okinawa της νότιας Ιαπωνίας και στη Νότιο Κορέα (στα σύνορα με τη Βόρειο Κορέα).

Δεδομένης της απροθυμίας της Ιαπωνίας να αναλάβει μεγαλύτερο μερίδιο στη συλλογική ασφάλεια της περιοχής, αλλά και της αδυναμίας της Ρωσίας να επιτελέσει το έργο αυτό, κατά την διάρκεια της σοβαρότατης οικονομικής κρίσης που διέρχεται, είναι προφανείς οι προϋποθέσεις για τη δημιουργία ενός επικίνδυνου «κενού ασφάλειας» στην Ανατολική Ασία. Λογικό είναι, αυτό το κενό, να καλύπτεται ολοένα και περισσότερο από την Κίνα με το ειδικό βάρος που διαθέτει.

Σχέσεις με τη Χερσόνησο της Κορέας

Η Κίνα αναγνώρισε τη Νότια Κορέα μόλις το 1992 και έκτοτε εφαρμόζει πολιτική ίσων αποστάσεων μεταξύ των δύο κορεατικών κρατών, ενώ παραμένει ο μοναδικός συνομιλητής της Βόρειας Κορέας απ' όλη τη διεθνή κοινότητα. Σήμερα, η προοπτική επανένωσης των δύο κορεατικών κρατών δημιουργεί σοβαρούς πονοκεφάλους στο Πεκίνο. Αφ' ενός, μια ενιαία Κορέα θα αποτελούσε πολύ μεγαλύτερο κίνδυνο για την ασφάλεια της Κίνας με δεδομένο τον ηγετικό ρόλο της Νότιας Κορέας στο νέο κράτος (όποτε κι αν συσταθεί), πιθανότατα θα λειτουργεί ως φορέας αμερικανικής επιρροής. Αφ' ετέρου όμως, η απόσυρση των 37.000 ανδρών αμερικανικών στρατευμάτων από την κορεατική χερσόνησο⁹⁵, θα αφαιρούσε έναν από τους καθοριστικούς παράγοντες για τη διατήρηση του σημερινού status quo στην Ανατολική Ασία.

⁹⁵ Η αμερικανική στρατιωτική παρουσία στη Νότια Κορέα έχει ως έδρα το Panmunjom στα σύνορα με τη Βόρεια Κορέα

Στην παρούσα φάση το Πεκίνο εκτιμά, ότι μια ενιαία Κορέα πιθανότατα θα αποτελέσει πεδίο ανταγωνισμού μεταξύ της Κίνας, Ιαπωνίας και Ρωσίας. Επιπλέον, η Κίνα έχει για πολλές δεκαετίες χρησιμοποιήσει τη Β. Κορέα στον ανταγωνισμό της με την Ιαπωνία, τις ΗΠΑ και τη Ν. Κορέα⁹⁶. Συνεπώς, η Κίνα φαίνεται να διατηρεί ιδιαίτερα επιφυλακτική στάση απέναντι στο ενδεχόμενο επανένωσης των δύο κορεατικών κρατών στο ορατό μέλλον.

Σχέσεις με Ινδία και Πακιστάν

Η Κίνα και η Ινδία έχουν «βεβαρημένο παρελθόν» στις διμερείς σχέσεις τους. Παρά τη συνθήκη ειρήνης που υπέγραψαν το Νέο Δελχί και το Πεκίνο το 1954, οι μεταπολεμικές σχέσεις των δύο χωρών δεν έμελλε να εξομαλυνθούν. Τα δύο κράτη ενεπλάκησαν σε εχθροπραξίες τρεις φορές το διάστημα 1955-1963 και εξακολουθούν να τηρούν στάση που χαρακτηρίζεται από αμοιβαία καχυποψία στην καλύτερη περίπτωση.

Ο ανταγωνισμός των δύο χωρών έχει οδηγήσει σε συμμαχίες που για αρκετές δεκαετίες στη μεταπολεμική εποχή εθεωρούντο «περίπου σταθερές» του συσχετισμού δυνάμεων στην Κεντρική και Νότια Ασία. Έτσι, είναι γνωστές οι προνομιακές σχέσεις της Κίνας με το Πακιστάν (εναντίον της Ινδίας), ενώ η Ρωσία και η Ινδία αποτελούσαν για πολύ καιρό το άλλο στρατηγικό δίδυμο στην παραπάνω περιοχή.

Σε αυτή την ασταμάτητη αναζήτηση συμμάχων, η Κίνα και η Ινδία επιδιώκουν να προσεταιριστούν και άλλες χώρες της ευρύτερης περιφέρειας. Το Πεκίνο προσπαθεί να αναπτύξει στενές σχέσεις με το Μυανμάρ (πρώην Βιρμανία) και το Νέο Δελχί με το Μπουτάν, το δε Νεπάλ τηρεί ουδέτερη στάση προς το παρόν, αλλά είναι αμφίβολο κατά πόσο αυτή η στρατηγική θα αντέξει στο χρόνο.

Ωστόσο, είναι αξιοσημείωτο, ότι ο πραγματισμός της μεταψυχροπολεμικής εποχής έχει φέρει το Πεκίνο και το Νέο Δελχί κοντά σε μια σειρά από θέματα, τα οποία σχετίζονται κυρίως με τη διεθνή οικονομία. Το πιθανότερο είναι, στο ορατό μέλλον, οι δύο χώρες να συμπλεύσουν στο πεδίο της διεθνούς οικονομίας, αν και τα επιμέρους προβλήματα στις διμερείς σχέσεις τους παραμένουν σε εκκρεμότητα και αναζητούν την επίλυσή τους στο πλαίσιο μιας μελλοντικής διαπραγμάτευσης.

Σχέσεις με Νοτιοανατολική Ασία

Η ταραχώδης ιστορία της Νοτιοανατολικής Ασίας δεν επιτρέπει την εγκαθίδρυση ενός περιφερειακού συστήματος ασφαλείας και σε αυτό το κενό είναι ιδιαίτερα αισθητός ο ρόλος της Κίνας. Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η συνεχής παρουσία του Πεκίνου στη θάλασσα της Νότιας Κίνας, όπου διακυβεύονται σημαντικά οικονομικά και γεωπολιτικά συμφέροντα.

⁹⁶ Η Βόρεια Κορέα έχει αποτελέσει για πολλά χρόνια το άλλοθι της Ιαπωνίας στην προσπάθειά της να ενισχύσει τη στρατιωτική συνεργασία της με τις ΗΠΑ

Εκτός από την παραδοσιακή δραστηριότητα της αλιείας στο αρχιπέλαγος, η περιοχή αυτή μπορεί να αποδειχθεί «χρυσόφορος», εφόσον επιβεβαιωθούν οι εκτιμήσεις για την ύπαρξη αξιόλογων κοιτασμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου. Η σημασία των νησιών Σπράτλυ αυξάνεται ακόμη περισσότερο εξαιτίας της στρατηγικής τοποθεσίας τους πάνω στις πολυσύχναστες γραμμές θαλασσίων μεταφορών, με προορισμό τις μεγάλες αγορές της Βορειοανατολικής Ασίας (Κίνα, Ταϊβάν, Νότιο Κορέα και Ιαπωνία). Είναι φανερό ότι η ένταση στο αρχιπέλαγος μπορεί να δυσχεράνει τις διεθνείς μεταφορές και να προκαλέσει μεγάλη οικονομική ζημιά σε ολόκληρη την περιοχή.

Κατά παρόμοιο τρόπο, συνεχώς ανεβαίνει το θερμόμετρο και λίγο βορειότερα στο Πάρασελ, ένα μίνι-αρχιπέλαγος κοραλλιογενών νησιών που έχει τεθεί εξ ολοκλήρου υπό το στρατιωτικό έλεγχο του Πεκίνου και υπάγεται διοικητικά στην κινεζική επαρχία Hainan. Το σύμπλεγμα αυτό βρίσκεται 250 ναυτικά μίλια ανατολικά του Βιετνάμ, το οποίο –όπως και η Ταϊβάν – διεκδικεί ορισμένα τμήματά του. Και σε αυτή την περίπτωση, η Κίνα θεωρεί ότι τα νησιά Πάρασελτς ανήκουν για ιστορικούς λόγους, αντίθετα με ότι ισχυρίζεται και το Βιετνάμ με τη σειρά του.

Η Κίνα στην Κεντρική Ασία

Παραδοσιακή δύναμη στην Κεντρική Ασία η Κίνα, τα τελευταία χρόνια έχει εντείνει τις προσπάθειές της να διευθετήσει πλήθος εκκρεμοτήτων στην περιοχή. Για το λόγο αυτό το Πεκίνο πρωτοστάτησε στη σύσταση της «Ομάδας της Σαγκάης»,⁹⁷ καθώς συμμετέχει και στην άτυπη οκταμελή ομάδα των χωρών που έχουν ως κοινό στόχο να συμβάλουν στην ειρήνευση στο Αφγανιστάν⁹⁸.

Συμπεράσματα

Η Κίνα είναι μία ανερχόμενη και δυνητικά κυρίαρχη δύναμη, δεν βιάζεται όμως να εξελιχθεί σε παγκόσμια στρατιωτική δύναμη. Πρώτη προτεραιότητα γι' αυτήν είναι ο οικονομικός εκσυγχρονισμός, όπου μέχρι σήμερα έχει πετύχει αξιοθαύμαστα επιτεύγματα. Επίσης σημαντικό είναι και το θέμα της εσωτερικής κοινωνικής συνοχής και η εκμηδένιση όλων των αποσχιστικών κινημάτων. Ο κινεζικός εθνικισμός είναι σήμερα, ένα μαζικό φαινόμενο που διαμορφώνει τις αντιλήψεις του πιο πολυπληθούς κράτους στον κόσμο. Όταν καταφέρει να πετύχει τους στόχους αυτούς, τότε είναι σίγουρο ότι οι βλέψεις της θα επεκταθούν πολύ πέρα από την περιφέρεια της Ανατολικής Ασίας και θεωρείται βέβαιο ότι έχει τις δυνατότητες για να το πετύχει.

Θα μπορούσε κανείς να υποθέσει, ότι όλα αυτά κατατάσσουν την Κίνα στη τροχιά των υπερδυνάμεων. Όμως το Πεκίνο αρνείται ευγενικά τον τίτλο αυτόν. «Είμαστε

⁹⁷ Περιλαμβάνει την Κίνα, τη Ρωσία, την Κιργιζία, το Καζαχστάν και το Τατζικιστάν.

⁹⁸ Στην ομάδα αυτή συμπεριλαμβάνονται οι έξι άμεσα γειτονικές χώρες (Κίνα, Ιράν, Πακιστάν, Τατζικιστάν, Τουρκμενιστάν, Ουζμπεκιστάν), όπως και η Ρωσία και οι ΗΠΑ.

αναπτυσσόμενη χώρα, θα χρειαστούν πενήντα χρόνια για να γίνουμε μια μέση ανεπτυγμένη χώρα», είπε ο πρώην Κινέζος πρωθυπουργός Γουέν Τζιαμπάο. Ακόμη κι εάν το ΑΕΠ της χώρας θα γίνει πρώτο στον κόσμο, το κατά κεφαλήν εισόδημα θα υπολείπεται αυτού της Δύσης ή της Ιαπωνίας δεδομένου του τεράστιου πληθυσμού της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: Ιαπωνία

Γενικά

Η Ιαπωνία είναι μια σύγχρονη αναπτυγμένη δημοκρατία, η οποία διατήρησε μια μακροχρόνια αυτοκρατορική παράδοση. Το τέλος του Β΄ΠΠ το 1945 βρήκε την Ιαπωνία τελείως αποδυναμωμένη, με εκμηδενισμένη τη στρατιωτική της ισχύ και το εθνικό της σύμβολο, τον αυτοκράτορα, ταπεινωμένο. Επιπλέον, πολλές από τις πόλεις της είχαν καταστραφεί ολοσχερώς, ενώ η χώρα βρέθηκε υπό αμερικανική κατοχή. Μέσα σε μια γενιά η Ιαπωνία επανέκτησε τη θέση της ως μεγάλη δύναμη με διεθνές κύρος, όχι με τη συνήθη μέθοδο της ανασύστασης ενός ισχυρού στρατιωτικού μηχανισμού αλλά με την αναδιάρθρωση της βιομηχανίας της. Επανακάμπτοντας στο διεθνές εμπόριο και συσσωρεύοντας αποθεματικά σε ρευστό και ξένο συνάλλαγμα, αναδείχθηκε ως η μοναδική χώρα στον κόσμο που κέρδισε επάξια τον τίτλο της μεγάλης δύναμης χωρίς να διαθέτει πυρηνικές δυνατότητες. Αν και η Ιαπωνία στερείται σχεδόν όλες τις πρώτες ύλες, είναι μια ιδιαίτερα αστικοποιημένη και βιομηχανοποιημένη οικονομική δύναμη με δυνατότητα να εφοδιάζει τις απέραντες (παγκόσμιες) αγορές.

Μετά το 1945, η ανασυγκρότηση της ιαπωνικής αυτοκρατορίας κάτω από την αμερικανική κηδεμονία θεμελιώθηκε σε τρία κείμενα:

α. Στο σύνταγμα του 1947, του οποίου το άρθρο 9 διακηρύσσει ότι η Ιαπωνία παραιτείται από τη χρήση βίας και από τον εξοπλισμό.

β. Στη συνθήκη που υπογράφηκε στο Σαν Φρανσίσκο το '51, με την οποία η Ιαπωνία εγκατέλειπε όλες τις αποικίες της, όπως επίσης και το αρχιπέλαγος Ριούκιου (με σημαντικότερο νησί την Οκινάουα), που θα της επιστραφεί, πάντως, το 1972 από τις ΗΠΑ.

γ. Στην αμερικανο-ιαπωνική συμφωνία ασφαλείας, που υπογράφηκε την ίδια ημέρα (1951) και επισφράγισε τη συμμαχία των δύο χωρών.

Οικονομική Κατάσταση

Η ιαπωνική οικονομία, παρ' όλο που είχε καταστραφεί ολοκληρωτικά το 1945, ανασυγκροτήθηκε με καταπληκτική ταχύτητα. Η ιαπωνική βιομηχανία ήταν εύρωστη πριν

από το Β΄ ΠΠ, αλλά το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής της το διέθετε για τη συντήρηση μιας ισχυρής πολεμικής μηχανής.

Πριν από τον πόλεμο, το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής της Ιαπωνίας εξαγόταν, σήμερα όμως διατίθεται πολύ μεγαλύτερο ποσοστό για την κάλυψη των αναγκών της εσωτερικής αγοράς. Πάντως οι εμπορικές σχέσεις με άλλα κράτη έχουν ζωτική σημασία για την Ιαπωνία, η οποία μη διαθέτοντας επαρκείς ποσότητες πρώτων υλών, εξαρτάται από άλλα κράτη. Τις πρώτες αυτές ύλες τις μετατρέπει σ' έτοιμα βιομηχανικά προϊόντα τα οποία διαθέτει στο εσωτερικό και στο εξωτερικό. Αυτό σημαίνει πως ή οικονομία της εξαρτάται κατά ένα μεγάλο μέρος από τις ικανότητες του Ιαπωνικού λαού. Ο κυριότερος συντελεστής της καταπληκτικής αναπτύξεως της οικονομίας μετά το 1945, είναι το μεγάλο απόθεμα έμψυχου υλικού υψηλής επιστημονικής και τεχνικής στάθμης. Η χώρα επενδύει στην έρευνα και στην ανάπτυξη (R&D) το 3.7% του ΑΕΠ, 50% περισσότερο από τις ΗΠΑ⁹⁹. Επίσης οι μεταρρυθμίσεις στον τομέα της γεωργίας και ή αντικατάσταση των καλλιεργουμένων ειδών και του γεωργικού εξοπλισμού που καταστράφηκε κατά τον πόλεμο, συνέβαλαν στο οικονομικό «θαύμα» της Ιαπωνίας.

Το οικονομικό αυτό θαύμα οφείλεται κατά μεγάλο μέρος στην πολιτική που ακολούθησε ή χώρα. Οι στρατιωτικές δαπάνες της είναι πολύ περιορισμένες, σε σύγκριση μάλιστα με τις δαπάνες των άλλων ισχυρών κρατών. Οφείλεται επίσης και στο χαμηλό σχετικά κόστος των εγχώριων εργατικών χεριών, ιδιαίτερα κατά τα μεταπολεμικά χρόνια. Ωστόσο ή οικονομική πολιτική επικρίνεται από πολλούς Ιάπωνες σαν στενόκαρδη και άπληστη, γιατί αποβλέπει αποκλειστικά και μόνο στην αύξηση της παραγωγής, παραμελώντας την άνοδο του βιοτικού επιπέδου των πολιτών για αύξηση των μισθών, των ημερομισθίων και γενικά τη βελτίωση της κοινωνικής πρόνοιας.

Η είσοδος στον 21^ο αιώνα, για την Ιαπωνία, σημαδεύτηκε από δύο γεγονότα. Από το θάνατο του αυτοκράτορα Χιροχίτο (07 Ιαν 1989) και από το τέλος της περιόδου ευφορίας με τη μεγάλη κίνηση στις χρηματιστικές αγορές. Όταν έσκασε η χρηματιστηριακή φούσκα, το 1997, ακολούθησαν τα γκρίζα χρόνια, πτωχεύσεις κάθε λογής, σκάνδαλα, αύξηση της ανεργίας και επιβράδυνση της ανάπτυξης. Η ανάπτυξη, που το 1990 είχε ξεπεράσει το 5%, στα χρόνια που ακολούθησαν, μειώθηκε. Μετά από μια περίοδο νηνεμίας το 1996 (3,6%), στη συνέχεια λίμνασε περίπου στο 0,8% το 1998, και αυτή η κατάσταση απασχολούσε πλέον όλους. Ωστόσο η Ιαπωνία είχε γίνει αντικείμενο προσοχής λόγω του εξαιρετικού οικονομικού έπους της, που της επέτρεψε να γίνει τρίτη οικονομική δύναμη στον κόσμο για το 1967 και δεύτερη για το 1982. Καθυστερημένα, το 1997, αρχίζει η οδυνηρή επιχείρηση αναδιάρθρωσης του τραπεζικού και οικονομικού συστήματός της. Οι ειδικοί εκτιμούν, ότι η Ιαπωνία θα χρειαστεί μια δεκαετία περίπου για να ξαναβρεί τον κανονικό ρυθμό της.

⁹⁹ Αθανάσιος Πλατιάς, Το νέο Διεθνές Σύστημα-Ρεαλιστική προσέγγιση Διεθνών Σχέσεων, σελ 138.

Οι μισθοί και οι αμοιβές εργασίας ακολούθησαν εκ διαμέτρου αντίθετη πορεία με τα επιχειρηματικά κέρδη και τους ρυθμούς ανάπτυξης της οικονομίας τα τελευταία χρόνια. Ενδεικτικό είναι, ότι ενώ στο β' τρίμηνο του 2004 η οικονομία σημείωσε εκρηκτικό ρυθμό ανάπτυξης 6%, οι αμοιβές των εργαζομένων υποχώρησαν κατά 1,1%. Το 2004 ήταν ο έβδομος συνεχόμενος χρόνος μείωσης των μισθών στην Ιαπωνία παρά την ανάκαμψη της οικονομίας για τρίτο συνεχόμενο χρόνο.

Κάποιοι οικονομολόγοι θεωρούν, ότι παρά τα τεράστια κοινωνικά προβλήματα που δημιούργησαν οι αλλαγές που σημειώθηκαν στην αγορά εργασίας, ήταν αναπόφευκτες και ωφέλιμες οικονομικά, κυρίως γιατί βοήθησαν στην κινητικότητα των εργαζομένων και συνέβαλλαν στην ομαλή μεταφορά θέσεων εργασίας από τη βιομηχανία στον αναπτυσσόμενο τομέα των υπηρεσιών.

Ο ΟΟΣΑ προειδοποιεί όμως, ότι μακροπρόθεσμα η ανάπτυξη στην Ιαπωνία απειλείται από την παγίωση του αποπληθωρισμού και τη συνεχή πτώση του τραπεζικού δανεισμού. Ζητάει αποφασιστικότερα μέτρα για τον τερματισμό του, από την Κεντρική Τράπεζα της Ιαπωνίας, αναφέροντας ότι την οικονομική ανάπτυξη, απειλούν τα χρονίζοντα ελλείμματα στον προϋπολογισμό που έφτασαν το δημόσιο χρέος πάνω από 200% (10,5 τρισεκατομύρια δολάρια) του ΑΕΠ. Και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) λέει, φυσικά, ακριβώς τα ίδια. Σε δηλώσεις της, η επικεφαλής του Οργανισμού Κριστίν Λαγκάρντ τόνισε ότι η Ιαπωνία χρειάζεται πιο φιλόδοξα σχέδια για την μείωση του χρέους, καθώς και δομικές μεταρρυθμίσεις για να επιταχυνθεί η απόδοση της οικονομίας. Επίσης, θεωρώντας το επίπεδο του χρέους μη διατηρήσιμο, κάλεσε την κυβέρνηση για περαιτέρω περικοπές δαπανών και αύξηση των φορολογικών εσόδων. Η αυστηρότερη δημοσιονομική πολιτική είναι βέβαια επικίνδυνη για οικονομία απειλούμενη από αποπληθωρισμό, αλλά ο ΟΟΣΑ επικαλείται ότι η τελευταία ανάκαμψη της ιαπωνικής οικονομίας συνοδεύτηκε από μειώσεις των δημόσιων δαπανών και του πρωτογενούς ελλείμματος στον προϋπολογισμό. Παραμένει όμως γεγονός, ότι η Ιαπωνία δεν έχει απαγκιστρωθεί ακόμα από τις δυσκολίες, κάτι που καθιστά ακόμα επιτακτικότερη την ανάγκη, η κυβέρνηση να αποφύγει να κάνει σφάλματα πολιτικής - κυρίως αύξηση της φορολογίας- τα οποία θα μπορούσαν να την εκτρέψουν από την οδό της διατηρήσιμης ανάκαμψης.

Όσο σοβαρά και αν είναι τα προβλήματα στην Ιαπωνία, αυτή η χώρα συνεχίζει τις εξαγωγές της, προς μεγάλη δυσaréσκεια των ΗΠΑ. Το ΑΕΠ της αντιπροσωπεύει περισσότερο από το 60% αυτού των ΗΠΑ. Εξάλλου οι προσδοκίες των άλλων ασιατικών χωρών, όσον αφορά τις επενδύσεις και τη μεταφορά τεχνολογίας, παραμένουν εξίσου μεγάλες και η Ιαπωνία θα συνεχίσει και τον 21^ο αιώνα να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην περιοχή αλλά και πέρα από αυτήν.

Όμως το status της Ιαπωνίας ως υπερδύναμης περιορίζεται στους τομείς της οικονομίας και της τεχνολογίας. Δεν έχει κατωρθώσει να μεταφράσει την οικονομική της

ισχύ σε πολιτική επιρροή και στρατιωτική δύναμη¹⁰⁰. Υπάρχουν, πάντως, ενδείξεις ότι αυτό αρχίζει, σιγά σιγά, να αλλάζει.

Οι Ένοπλες Δυνάμεις της Ιαπωνίας

Το 1951, οι Ηνωμένες Πολιτείες, αντιδρώντας στον Ψυχρό Πόλεμο και στον πόλεμο της Κορέας, επέτρεψαν τον επανεξοπλισμό της Ιαπωνίας. Οι Δυνάμεις Αυτοάμυνας, όπως είναι το επίσημο όνομα του ιαπωνικού στρατού, περιορίστηκαν, ωστόσο, σε αμυντικό εξοπλισμό - με την εξαίρεση ορισμένων στρατηγικών όπλων και βέβαια των πυρηνικών, τα οποία απαγορεύονται στο ιαπωνικό έδαφος.

Μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1970, η Ιαπωνία προέβη σε μια σημαντική προσπάθεια οργάνωσης της άμυνας, υπό την πίεση των Ηνωμένων Πολιτειών. Ο προϋπολογισμός της για την άμυνα ποτέ δεν υπερέβη το καθορισμένο όριο του 1% του ΑΕΠ¹⁰¹. Ο δυναμισμός όμως της ιαπωνικής οικονομίας τον καθιστά, παρ' όλα αυτά, έναν από τους υψηλότερους στον πλανήτη. Ο εξοπλισμός των δυνάμεων ιαπωνικής αυτοάμυνας βρίσκεται στην αιχμή της τεχνολογικής προόδου, έχει δε ιδιαίτερα επωφεληθεί από την πρόοδο των ιαπωνικών επιχειρήσεων στον τομέα της ηλεκτρονικής.

Εξαιτίας όμως συνταγματικών περιορισμών, οι ιαπωνικές ένοπλες δυνάμεις μόνον αμυντικό ρόλο μπορούν να διαδραματίσουν, υποβοηθώντας τις αμερικανικές δυνάμεις στην περιφερειακή ασφάλεια. Η Ιαπωνία δεν διαθέτει κανένα μέσον προώθησης των δυνάμεών της πέρα από το άμεσο περιβάλλον της. Επιπλέον, οι «τρεις αντιπυρηνικές αρχές» απαγορεύουν στην Ιαπωνία την παραγωγή, την κατοχή ή την υποδοχή πυρηνικών δυνάμεων κρούσης στο έδαφός της.

Από ποιοτική άποψη, οι ιαπωνικές δυνάμεις υπερέχουν αισθητά των κινεζικών. Σήμερα όμως, η Κίνα, για να εδραιώσει την πρωτοκαθεδρία της στην περιοχή, υπολογίζει περισσότερο στη δυνατότητα εξαναγκασμού που της παρέχουν τα πυρηνικά όπλα της, παρά στις συμβατικές δυνάμεις της. Συνεπώς, η Ιαπωνία εξαρτάται πλήρως από την αμερικανική πυρηνική «ομπρέλα», τόσο για την υπεράσπιση των εδαφών της όσο και για την ανεξαρτησία της. Στο πλαίσιο αυτό, είναι ουσιώδες, η Ουάσιγκτον και το Τόκιο να διατηρούν μια κοινή αντίληψη των απειλών απέναντι στην Κίνα.

Η πολιτική προσέγγιση της Ιαπωνίας για τα θέματα ασφάλειας, η στρατηγική σχέση της με τις ΗΠΑ και το δόγμα Γιοσίντα¹⁰² (Yoshida), βρίσκονται σε καθεστώς επανεξέτασης

¹⁰⁰ Αθανάσιος Πλατιάς, Το νέο Διεθνές Σύστημα-Ρεαλιστική προσέγγιση Διεθνών Σχέσεων, σελ 138.

¹⁰¹ Μετά το τέλος του Β'ΠΠ η χώρα δεσμεύτηκε να μην αφιερώνει ετησίως πάνω από 1% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) της σε στρατιωτικές δαπάνες.

¹⁰² Τα αξιώματα του δόγματος Γιοσίντα (ο πρώτος μεταπολεμικός πρωθυπουργός) ήταν: α. Ο κύριος στόχος της Ιαπωνίας θα πρέπει να είναι η οικονομική ανάπτυξη, β. Η Ιαπωνία θα πρέπει να είναι ελαφρά εξοπλισμένη και να αποφεύγει εμπλοκές σε διεθνείς συγκρούσεις, γ. Η Ιαπωνία θα πρέπει να ακολουθήσει την πολιτική ηγεσία των ΗΠΑ και να αποδεχτεί τη στρατιωτική παρουσία τους, δ. Η ιαπωνική διπλωματία δεν θα πρέπει να είναι ιδεολογικού χαρακτήρα και θα πρέπει να εστιάζεται στη διεθνή συνεργασία. (Zbigniew Brzezinski, «Η Μεγάλη Σκακιέρα», Εκδόσεις Νέα Σύνορα 1998, σελ 305)

μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Αυτό έχει οδηγήσει σε μια έντονη συζήτηση για τις μελλοντικές επιλογές ασφάλειας της Ιαπωνίας, τις κινήσεις που πρέπει να κάνει για να το επιτύχει, ώστε να αποκτήσει έναν αμεσότερο ρόλο στην περιφερειακή ασφάλεια.

Η Ιαπωνία προχωρεί, σε αναθεώρηση της αμυντικής της πολιτικής με ζητούμενο την ενίσχυση του ρόλου της, σε συνθήκες παγκόσμιας αμυντικής συνεργασίας. Προχωρεί σε αλλαγές ακυρώνοντας παλιούς περιορισμούς και επιτρέποντας τη συνεργασία με τις ΗΠΑ στον τομέα της πυραυλικής άμυνας. Το νέο πλαίσιο αμυντικών οδηγιών, επανεξετάζει τη βασική επιλογή του Τόκιο, να μην αποτελεί απειλή κατά άλλων χωρών και δίνοντας ταυτόχρονη προσοχή στην προσπάθεια αμυντικού εκσυγχρονισμού.

Το 1992, η Ιαπωνία θέσπισε νόμο με τον οποίο επιτρέπει τη συμμετοχή των ενόπλων δυνάμεών της σε αποστολές του ΟΗΕ για τη διατήρηση της ειρήνης, χωρίς, όμως, να λαμβάνουν μέρος σε μάχες. Τέλος, μετά την 11^η Σεπτεμβρίου 2001, το Τόκιο απέστειλε στρατιωτικά πλοία στον Ινδικό Ωκεανό, συμμετέχοντας έτσι για πρώτη φορά, σε πολεμική επιχείρηση ενάντια στο Αφγανιστάν.

Σχέσεις με ΗΠΑ

Μετά την ήττα του 1945, όταν ο αυτοκράτορας της Ιαπωνίας ζήτησε από τον πληθυσμό να «υποφέρει το ανυπόφορο», δημιουργήθηκαν στενότεροι δεσμοί μεταξύ Ιαπωνίας και ΗΠΑ. Οι δυνάμεις κατοχής έφεραν νέους τρόπους ζωής, νέες αξίες, που υιοθετήθηκαν από πολλούς με ενθουσιασμό, έπειτα από δεκαετίες πολέμων και στρατιωτικής δικτατορίας. Ενώ το κομμουνιστικό στρατόπεδο, στη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, επεκτεινόταν στην Ασία, με την ίδρυση της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας το 1949, και στη συνέχεια με τον πόλεμο της Κορέας το 1950, ο πρώην εχθρός έγινε ο κυριότερος σύμμαχος των ΗΠΑ. Μια νέα συμφωνία ασφαλείας μετέτρεψε την Ιαπωνία σε «αβύθιστο αεροπλανοφόρο» του μηχανισμού των αμερικανικών δυνάμεων στην Ασία. Κατά τη διάρκεια του πολέμου του Βιετνάμ, η Ιαπωνία έπαιξε πλήρως το ρόλο αυτόν και αμερικανικά αεροσκάφη απογειώνονταν καθημερινά από την Οκινάβα για να χτυπήσουν τους αντάρτες Βιετκόνγκ.

Ακόμα και σήμερα, και παρά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου, η Ιαπωνία διατηρεί τον ουσιαστικό ρόλο της στο πλαίσιο των αμερικανικών δυνάμεων. Εξακολουθούν να βρίσκονται σταθμευμένα σε βάσεις στην Ιαπωνία πάνω από τα δύο τρίτα των αμερικανικών δυνάμεων στον Ειρηνικό.¹⁰³ Η Ιαπωνία έπαιξε σημαντικό ρόλο στον πόλεμο του Κόλπου το 1991, ως πλατφόρμα στρατιωτικής υποστήριξης ανάμεσα στις βάσεις των δυτικών ακτών των ΗΠΑ και εκείνες στον Ινδικό Ωκεανό.

Όμως ο Ιάπωνας σύμμαχος υπήρξε επίσης ο «καλύτερος μαθητής» σε οικονομικά ζητήματα και πολύ γρήγορα έφτασε το δάσκαλό του. Η Ιαπωνία έγινε η δεύτερη

¹⁰³ Το δυναμικό των αμερικανικών δυνάμεων στην Ασία ανέρχεται στους 100.000 άνδρες, εκ των οποίων οι 70.000 βρίσκονται στην Ιαπωνία και οι 30.000 στη Νότια Κορέα.

παγκόσμια οικονομική δύναμη και, παρά τις τωρινές δυσκολίες της, παραμένει η πρώτη πιστώτρια χώρα του πλανήτη, ενώ οι ΗΠΑ είναι οι πρώτοι χρεώστες. Πάνω απ' όλα, η εξαγωγική δύναμη της Ιαπωνίας έχει προκαλέσει το φθόνο στην αντίπερα όχθη του Ειρηνικού, καθώς οι ιαπωνικές επενδύσεις σε ακίνητα και τις βιομηχανίες του θεάματος, (το «κόσμημα» του αμερικανικού πολιτισμού), τροφοδότησαν παράλογους φόβους για μια «ειρηνική εισβολή» των νέων «σαμουράι» της ιαπωνικής οικονομίας.

Η ιαπωνική κοινή γνώμη, όπως αντικατοπτρίζεται σε πρόσφατες δημοσκοπήσεις, φαίνεται ότι ενοχλείται από τους κατεστημένους δεσμούς υποτέλειας μεταξύ Ιαπωνίας και ΗΠΑ. Μετά την κατάρρευση του κοινού σοβιετικού εχθρού, εκφράζονται πολλές αμφιβολίες όσον αφορά τις πραγματικές προθέσεις των ΗΠΑ να εγγυηθούν την άμυνα της Ιαπωνίας σε όλες τις συγκυρίες. Όλοι αναρωτιούνται τι θα έκανε η Ουάσιγκτον εάν η Κίνα πραγματοποιούσε τις διακηρύξεις της και κυρίευε το νησιωτικό σύμπλεγμα Σενκάκου, που βρίσκεται στην ανατολική Σινική Θάλασσα.

Συνεπώς, ορισμένοι θεωρούν σήμερα, ότι η Ιαπωνία οφείλει να αποκτήσει μεγαλύτερη αμυντική αυτονομία. Πιο συγκεκριμένα, να αποκτήσει περισσότερους στρατιωτικούς δορυφόρους παρατήρησης (σήμερα διαθέτει 6¹⁰⁴), ούτως ώστε να μπορεί να αποφασίσει μόνη της για την καταλληλότητα μιας στρατιωτικής επιχείρησης. Πέραν αυτού, η Ιαπωνία αποτελεί τεχνολογική υπερδύναμη που θα μπορούσε ταχύτατα να αποκτήσει σημαντικό οπλοστάσιο, ακόμα και πυρηνικό.

Είναι δύσκολο να υποθέσουμε ότι οι ενδεχόμενες διαμάχες μεταξύ Ιαπωνίας και ΗΠΑ θα μπορούσαν να καταλήξουν κάποτε σε έναν θερμό πόλεμο. Ακόμα και στο οικονομικό επίπεδο, παραμένουν εξαιρετικά απίθανα τα καταστροφολογικά σενάρια, τα οποία προβλέπουν, ότι η Ιαπωνία θα πουλήσει τη μεγάλη ποσότητα έντοκων γραμματίων του αμερικανικού Δημοσίου που έχει στα χέρια της, προκαλώντας έτσι τη χρεοκοπία των συνταξιοδοτικών ταμείων και κοινωνική κρίση στις ΗΠΑ. Οι ΗΠΑ και η Ιαπωνία παραμένουν στην πραγματικότητα συνδεδεμένες λόγω πολλαπλών κοινών συμφερόντων, τόσο από στρατηγική όσο και από οικονομική άποψη. Ωστόσο, η εγκαθίδρυση μιας πιο ισορροπημένης σχέσης θα απέτρεπε την Ουάσιγκτον να θεωρήσει τη συμμαχία της με την Ιαπωνία, ως οριστικά κεκτημένη, γεγονός που θα βοηθούσε χωρίς αμφιβολία στην εξαφάνιση πολλών αιτίων μνησικακίας.

Στην αυγή του 21^{ου} αιώνα, το Τόκιο αποφάσισε να συστρατευθεί απόλυτα -και στρατιωτικά- στο πλευρό των ΗΠΑ, στον αγώνα εναντίον της «διεθνούς τρομοκρατίας». Το Κοινοβούλιο υιοθέτησε ένα νέο νόμο, που διευρύνει την ισχύ της αμερικανο-ιαπωνικής συμμαχίας πέραν των ορίων του «εγγύς περιβάλλοντος» της Ιαπωνίας. Έτσι το Τόκιο θα κερδίσει, δίχως άλλο, από την μεριά των ΗΠΑ την αναγνώριση μιας νέας θέσης στη διεθνή σκηνή, κάτι το οποίο απομακρύνει στο απώτατο μέλλον τις προοπτικές σύγκρουσης μεταξύ των δύο κρατών, αφού ανανεώνει τα θεμέλια της συμμαχίας σε νέες

¹⁰⁴ <http://www.defencenet.gr>, άρθρο, 27 Ιαν 2013.

βάσεις, διαφορετικές από εκείνες του Ψυχρού Πολέμου.

Σχέσεις με Κίνα

Η ανάλυση έχει πραγματοποιηθεί στο Δεύτερο Κεφάλαιο.

Σχέσεις με Ευρώπη

Η Ευρώπη και η Ιαπωνία βρίσκονται σε μεγάλη απόσταση μεταξύ τους τόσο γεωγραφικά όσο και πολιτισμικά. Μετά τον Β' Π.Π. αποτέλεσαν και οι δύο μέλη της λεγόμενης Δυτικής Συμμαχίας, χωρίς όμως να τις συνδέει κάποια συνθήκη ή κάποιο πλαίσιο συνεργασίας σε θέματα ασφαλείας. Ο μόνος «σύνδεσμος» προερχόταν από τις ΗΠΑ μέσω του ΝΑΤΟ, στο οποίο μετείχε η μεγάλη πλειονότητα των δυτικοευρωπαϊκών κρατών, καθώς και μέσω της Συνθήκης Αμοιβαίας Συνεργασίας και Ασφάλειας μεταξύ ΗΠΑ και Ιαπωνίας. Η προσέγγιση των δύο αυτών οικονομικών υπερδυνάμεων, ιδιαίτερα μετά το πέρας του Ψυχρού Πολέμου, έγινε σχεδόν επιτακτικά όχι μόνο για οικονομικούς αλλά και για πολιτικούς λόγους.

Η Κοινή Διακήρυξη Ιαπωνίας - Ευρωπαϊκής Ένωσης στις 18 Ιουλίου 1991¹⁰⁵ στη Χάγη σηματοδότησε μια καινούργια αρχή για τις διμερείς σχέσεις των δύο πλευρών. Σκοπός της Διακήρυξης ήταν η αναβάθμιση των σχέσεων σε επίπεδο ολοκληρωμένης οικονομικής συνεργασίας και η ενίσχυση του πλαισίου πολιτικού διαλόγου στη διεθνή σκηνή. Η Διακήρυξη χωρίζεται σε δύο σκέλη. Το πρώτο σκέλος είναι το οικονομικό, στο οποίο περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων οι στόχοι:

α. της συνεργασίας προς την ανάπτυξη της διεθνούς οικονομίας και του διεθνούς εμπορίου ενισχύοντας τις πολυμερείς διαπραγματεύσεις,

β. της επιδίωξης ισότιμης πρόσβασης στις αγορές των δύο πλευρών, καθώς και της εξάλειψης των σχετικών εμποδίων, διαρθρωτικών και μη,

γ. της ενίσχυσης της συνεργασίας σε θέματα όπως είναι αυτά των επενδύσεων, της βιομηχανίας, της προηγμένης τεχνολογίας, των κοινωνικών θεμάτων και των κανόνων ανταγωνισμού.

Σημαντική για την οικονομία της Ιαπωνίας κρίθηκε η συμφωνία Plaza Accord (Σεπ. 1985) που υπογράφη από τις ΗΠΑ, την Ιαπωνία, την Γαλλία, το Ην. Βασίλειο και την Δυτ. Γερμανία και οδήγησε βραχυπρόθεσμα σε πτώση της αξίας του δολαρίου και αύξηση της αξίας του γην. Βέβαια η δεκαετία του 1980 εμπεριέχει τόσο επιχειρηματικά εγχειρήματα σημαντικών ιαπωνικών εταιρειών στην Ευρώπη, όπως της Sony, της Nissan, της Honda, και της Toyota, όσο και μεγάλη συγκέντρωση ιαπωνικών ΑΞΕ στην ευρωπαϊκή

¹⁰⁵ <http://www.Tovima.gr>, άρθρο 20/19/1996.

περιφέρεια. Συγκεκριμένα ενώ οι επενδύσεις το 1985 ήταν 1,8 δις δολάρια, τον αμέσως επόμενο χρόνο αυξήθηκαν στα 3,4 δις δολάρια¹⁰⁶.

Το δεύτερο σκέλος αφορά το πολιτικό επίπεδο συνεργασίας. Εδώ τα πράγματα είναι λιγότερο ξεκάθαρα. Η Ε.Ε. βρίσκεται σε αναζήτηση ενός διεθνούς πολιτικού ρόλου, κυρίως μετά το πέρας του Ψυχρού Πολέμου και τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης. Από την πλευρά της η Ιαπωνία, αν και παγκόσμια οικονομική υπερδύναμη, έχει μείνει στο παρασκήνιο όσον αφορά σε στρατιωτικά και πολιτικά θέματα της διεθνούς σκηνής. Μετά τον Β΄ ΠΠ στηρίχθηκε αποκλειστικά στις ΗΠΑ για την ασφάλειά της και στα διεθνή ζητήματα συντάχθηκε κατά κανόνα με τις επιλογές των ΗΠΑ. Το σημαντικό σημείο τριβής ανάμεσα στις δύο πλευρές είναι το έλλειμμα που εμφανίζει το εμπορικό ισοζύγιο της ΕΕ υπέρ της Ιαπωνίας. Η επενδυτική παρουσία της Ιαπωνίας στην Ευρώπη είναι σημαντική. Το ζητούμενο και για τα δύο μέρη είναι μια πολυμερής και σταθερή διεθνής τάξη πραγμάτων. Η σύμπραξη συνεπώς Ευρώπης-Ιαπωνίας καθίσταται, αν όχι αναγκαία, ιδιαίτερα εποικοδομητική με δεδομένη τη δυναμικότητά τους στον οικονομικό τομέα αλλά και την αυξανόμενη κινητικότητά τους στο διεθνές πολιτικό γίγνεσθαι.

Σχέσεις με Σοβιετική Ένωση και Ρωσία

Τα προβλήματα στις σχέσεις Ιαπωνίας-Σοβιετικής Ένωσης έχουν βαθιές ιστορικές ρίζες και ξεκινούν από τον ανταγωνισμό των ιαπωνικών και ρωσικών αυτοκρατοριών για την κυριαρχία στη Βορειοανατολική Ασία. Το κύριο εμπόδιο στις προσπάθειες της Ιαπωνίας να καθιερώσει διμερείς σχέσεις σε «αληθινά σταθερή βάση» ήταν οι εδαφικές διαφωνίες της για τα Βόρεια Εδάφη.

Παρά τις εδαφικές διαφορές, για τις οποίες καμία πλευρά δεν ήταν έτοιμη να προβεί σε παραχωρήσεις, οι σχέσεις της Ιαπωνίας με τη Σοβιετική Ένωση βελτιώθηκαν αρκετά μετά από τα μέσα τη δεκαετίας του '60. Η σοβιετική κυβέρνηση άρχισε να επιδιώκει την ιαπωνική συνεργασία στα προγράμματα οικονομικής ανάπτυξης της και οι Ιάπωνες αποκρίθηκαν θετικά. Οι δύο χώρες υπέγραψαν πενταετή εμπορική συμφωνία τον Ιανουάριο του 1966 και μια ακόμη συμφωνία συνεργασίας της πολιτικής αεροπορίας. Η οικονομική συνεργασία επεκτάθηκε γρήγορα κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '70, παρά τις συχνά τεταμένες πολιτικές σχέσεις. Οι δύο οικονομίες ήταν συμπληρωματικές. Για τη Σοβιετική Ένωση ήταν αναγκαία τα κεφάλαια, η τεχνολογία και τα καταναλωτικά αγαθά της Ιαπωνίας. Η Ιαπωνία χρειάστηκε τους σοβιετικούς φυσικούς πόρους όπως το πετρέλαιο, το αέριο, τον άνθρακα, τα μεταλλεύματα σιδήρου και την ξυλεία. Αυτή η οικονομική συνεργασία διακόπηκε τη δεκαετία του '80 όταν εκδηλώθηκε αποφασιστική σκλήρυνση της Ιαπωνίας απέναντι στη Σοβιετική Ένωση. Η Ιαπωνία πείστηκε από τις ΗΠΑ να ελέγξει την επέκταση της σοβιετικής δύναμης στον αναπτυσσόμενο κόσμο, μετά από την σοβιετική εισβολή το Δεκεμβρίου του 1979 στο Αφγανιστάν.

¹⁰⁶ Πλιάτσικα Χριστίνα, Η επανεμφάνιση της Ιαπωνίας ως Παίκτη στην Διεθνή Πολιτική σκηνή, 2015, σελ 63.

Οι αλλαγές στη σοβιετική πολιτική που πραγματοποιήθηκαν κάτω από την αρχηγία του Γκορμπατσόφ στα μέσα της δεκαετίας του '80, και των προσπαθειών του για εσωτερικές μεταρρυθμίσεις και την αναζήτηση επικοινωνίας με τις ΗΠΑ και τη δυτική Ευρώπη, βοήθησαν θετικά τα ιαπωνικά συμφέροντα. Οι ιαπωνικές κυβερνήσεις υποστήριζαν όμως, ότι η Σοβιετική Ένωση δεν είχε αλλάξει τις πολιτικές της για τα ζητήματα ζωτικής σημασίας της Ιαπωνίας. Οι κυβερνήσεις δήλωναν ότι δεν θα αποκαθιστούσαν κανονικές σχέσεις και ότι το ιαπωνικό εμπόριο και οι επενδύσεις δεν θα αυξάνονταν σημαντικά με τη Σοβιετική Ένωση μέχρι να επιστρέψει η Μόσχα τα Βόρεια Εδάφη.

Στα τέλη του 1991 διαλύθηκε η Σοβιετική Ένωση και ο Μπορίς Γέλτσιν πήρε την εξουσία στη Ρωσία. Άλλη μια φορά, η Μόσχα υιοθέτησε μια στάση σταθερά αντίθετη στην επιστροφή των αναφερθέντων εδαφών στην Ιαπωνία. Αν και η Ιαπωνία συμφώνησε με την ομάδα των επτά βιομηχανοποιημένων εθνών (G-7)¹⁰⁷ στην παροχή τεχνικής και χρηματοδοτικής συνδρομής στη Ρωσία, οι σχέσεις μεταξύ της Ιαπωνίας και της Ρωσίας παρέμειναν ψυχρές.

Μέχρι σήμερα στα διάφορα ουσιαστικά ζητήματα, συμπεριλαμβανομένων των βόρειων εδαφών και της υπογραφής μιας συνθήκης ειρήνης, αν και συζητήθηκαν αρκετές φορές, δεν σημειώθηκε καμία σημαντική βελτίωση στις σχέσεις Ιαπωνίας-Ρωσίας.

Σχέσεις με Νότια και Βόρεια Κορέα

Οι πολιτικές της Ιαπωνίας απέναντι στις δύο Κορέες (Βόρεια και Νότια), απεικονίζουν τη σημασία που έχει αυτή η περιοχή για την σταθερότητα στη Ασία, η οποία θεωρείται ουσιαστική για την ειρήνη και την ευημερία της Ιαπωνίας. Η Ιαπωνία είναι μια από τέσσερις σημαντικές δυνάμεις (μαζί με τις ΗΠΑ, τη Ρωσία, και την Κίνα) που έχουν σημαντικό ενδιαφέρον ασφάλειας στην κορεατική χερσόνησο. Η συμμετοχή της Ιαπωνίας στα πολιτικά ζητήματα ασφάλειας στην κορεατική χερσόνησο είναι περιορισμένη από αυτή των άλλων τριών δυνάμεων.

Σχέσεις με Άλλες Ασιατικές Χώρες του Ειρηνικού

Η γρήγορη άνοδος της Ιαπωνίας ως κυρίαρχη οικονομική δύναμη στην Ασία, στη δεκαετία του '80, έδωσε το στίγμα ότι η οικονομική παρά η στρατιωτική δύναμη, θα καθόριζε την ηγεσία σ' αυτή την περιοχή. Η Ιαπωνία μετατόπισε τις οικονομικές προτεραιότητες της από τις ΗΠΑ – αν και μεγαλύτερος προμηθευτής – πραγματοποιώντας επενδύσεις και παρέχοντας οικονομική ενίσχυση στην περιοχή, αν και η αγορά των ΗΠΑ παρέμεινε η σημαντική πηγή του ειρηνικοασιατικού δυναμισμού.

¹⁰⁷ G7: ΗΠΑ, Βρετανία, Ιαπωνία, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Καναδάς

Οι σχέσεις της Ιαπωνίας με τις πρόσφατα βιομηχανοποιημένες οικονομίες της Νότιας Κορέας, της Ταϊβάν, του Χονγκ Κονγκ και Σιγκαπούρης, αποκαλούμενες συχνά «τέσσερις τίγρεις», χαρακτηρίστηκαν από συνεργασία αλλά και από ανταγωνισμό. Η Ιαπωνία διατηρεί διπλωματικές σχέσεις με όλα σχεδόν τα ανεξάρτητα έθνη, οι οποίες είναι κυρίως εμπορικές, οικονομικές, επενδυτικές και σε μεταφορά τεχνολογίας.

Από την καθιέρωση αυτής της πολιτικής, η Ιαπωνία το 1990 δημιούργησε πολύπλευρες και σημαντικές οικονομικές σχέσεις. Οι αναπτυσσόμενες χώρες της ASEAN¹⁰⁸ θεώρησαν την Ιαπωνία κρίσιμη στην ανάπτυξή τους, καθόσον ήταν ο υπ' αριθμόν ένας ξένος επενδυτής. Η ιαπωνική κυβέρνηση κατέβαλλε προσπάθεια να ενισχύσει τη διπλωματική της θέση στην Ασία με σκοπό να πετύχει ένα ρόλο στην περιοχή ως «έθνος της ειρήνης». Στη Νότια Ασία, ο ρόλος της Ιαπωνίας είναι κυρίως αυτός ενός χορηγού ενίσχυσης. Εκτός από το Πακιστάν, όλες οι άλλες χώρες της νότιας Ασίας λαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος της ενίσχυσής τους από την Ιαπωνία.

Σχέσεις με Διεθνείς Οργανισμούς

Η Ιαπωνία είναι ενεργό μέλος του ΟΗΕ από το Δεκέμβριο του 1956. Εκτός από τις δραστηριότητες του ΟΗΕ και τη συμμετοχή της στους ασιατικούς περιφερειακούς οργανισμούς. Εμπλέκεται επίσης, αρχίζοντας από τη δεκαετία του '50, σε παγκόσμιους οικονομικούς οργανισμούς στους οποίους συμμετέχουν τα βιομηχανοποιημένα έθνη της δυτικής Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής. Το 1952 έγινε μέλος του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και της Παγκόσμιας Τράπεζας, όπου διαδραμάτισε και συνεχίζει να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο. Το 1955, εισήλθε στη Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου και μετέπειτα ΠΟΕ. Το 1966 αναγνωρίστηκε στον ΟΟΣΑ, και συμμετέχει ενεργά από το 1975 στις ετήσιες συνεδριάσεις της συνόδου κορυφής των επτά μεγαλύτερων κεφαλαιοκρατικών χωρών (G-7). Οι δυνατότητες επένδυσης και συναλλαγών έκαναν την Ιαπωνία κυρίαρχο οικονομικό έθνος στην Ασία.

Με δεδομένο ότι ο ρόλος της Ιαπωνίας έγινε πιο σημαντικός και οι συνεισφορές της στις κοινωνικοοικονομικές δραστηριότητες ανάπτυξης του ΟΗΕ αυξήθηκαν, πολλοί Ιαπωνικοί οικονομικοί κύκλοι εκφράζουν την άποψη εάν πρέπει να δοθεί στη χώρα τους μια διεθνής θέση ευθύνης, ισάξια με την οικονομική δύναμή της. Υπήρξε ακόμη και κάποια πρόταση, από το 1973, ότι στην Ιαπωνία πρέπει να δοθεί μια μόνιμη έδρα στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ με τις ΗΠΑ, τη Σοβιετική Ένωση, τη Μεγάλη Βρετανία, τη Γαλλία και την Κίνα η οποία όμως αντιτίθεται στο ενδεχόμενο αυτό.

Εδαφικές Διαφορές της Ιαπωνίας

Οι εδαφικές αξιώσεις που αφορούν νησάκια και βραχονησίδες στον Ειρηνικό Ωκεανό, αποτελούν εδώ και αρκετές δεκαετίες σημεία έντονης αντιπαράθεσης ανάμεσα

¹⁰⁸ Ένωση των χωρών της Νοτιοανατολικής Ασίας. Τα μέλη της είναι, Ινδονησία, Μαλαισία, Φιλιππίνες, Ταϊλάνδη, Σιγκαπούρη και το Μπρούναι (Νέα Γουϊνέα-Παπούα).

στις μεγάλες δυνάμεις της Ασίας. Η αλυσίδα των μικρών νησιών Σενκάκου /Ντιαόγου επισκιάζει τις σύγχρονες σινο-ιαπωνικές σχέσεις από το 1972 και οι νήσοι Κουρίλες παραμένουν σημείο τριβής ανάμεσα στη Ρωσία και την Ιαπωνία από το τέλος του Β' ΠΠ. Οι λόγοι είναι είτε εθνικιστικοί είτε αφορούν ισχυρά οικονομικά συμφέροντα, με στόχο την αύξηση της επιρροής των κρατών στη διεθνή διπλωματική σκηνή. Οι κυριότερες διαφορές είναι οι κατωτέρω:

Νήσοι Σενκάκου (γιαπωνέζικα)/Ντιαόγου (Κινέζικα)

Τα μικροσκοπικά νησιά που είναι γνωστά ως Σενκάκου στην Ιαπωνία και ως Ντιαόγου στην Κίνα, επανήλθαν στην επικαιρότητα με την πρόσφατη απόφαση του Τόκιο να θέσει υπό τον έλεγχο του φάρο που βρίσκεται πάνω στη μεγαλύτερη νησίδα τους. Ο φάρος χτίστηκε από Ιάπωνες εθνικιστές το 1988, ως σύμβολο της εθνικής κυριαρχίας της χώρας στα νησιά. Η νησίδα, με την ονομασία Ουοτσούρι-Τζίμα, εμπίπτει στη δικαιοδοσία της ιαπωνικής ακτοφυλακής. Το Πεκίνο αντέδρασε, υποστηρίζοντας ότι συνιστά παραβίαση των κυριαρχικών δικαιωμάτων του και συνεπώς, κάθε μονομερής πράξη είναι παράνομη. Τα νησιά βρίσκονται υπό τον έλεγχο της Ιαπωνίας από τον πόλεμο του 1895, οι ΗΠΑ τα έθεσαν υπό την κυριαρχία τους μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και τα παρέδωσαν ξανά στο Τόκιο το 1972.

Οι εντάσεις μεταξύ των δύο κρατών αφορούν και την εκμετάλλευση των πετρελαϊκών αποθεμάτων καθώς και την οριοθέτηση μιας ζώνης οικονομικού ελέγχου (EEZ). Η Ιαπωνία εμμένει στην αρχή του Δικαίου της Θάλασσας των Ηνωμένων Εθνών, που ορίζει την EEZ σε απόσταση 200 μιλίων από την ακτή, ενώ η Κίνα θεωρεί ότι αυτή αρχίζει από την υφαλοκρηπίδα. Το Τόκιο ανησυχεί μήπως το Πεκίνο επιδιώξει να εκμεταλλευτεί τα υποθαλάσσια ενεργειακά αποθέματα τα οποία ανήκουν στην Ιαπωνία.

Νήσοι Κουρίλες

Οι νήσοι Κουρίλες πότε δεν έλειψαν από την ατζέντα των Ρωσο-Ιαπωνικών σχέσεων αποτελώντας, επιπλέον, σημαντικό παράγοντα διαμόρφωσής τους. Το Τόκιο ζητάει από τη Μόσχα να επιστρέψει τα τέσσερα νησιά που βρίσκονται στο επίκεντρο της διαμάχης εδώ και εξήντα χρόνια. Η Ρωσία κατέλαβε τα νησιά το 1945, τις τελευταίες μέρες του Β' ΠΠ, όταν κήρυξε πόλεμο εναντίον της Ιαπωνίας και εξανάγκασε σε φυγή τους 17.500 πολίτες της. Οι νήσοι, γνωστοί στην Ιαπωνία ως Βόρειες Περιοχές και στη Ρωσία ως Νότιες Κουρίλες, κατοικούνται από 15.000 Ρώσους είναι δε ο κύριος λόγος που οι δύο χώρες δεν έχουν υπογράψει συνθήκη ειρήνης, για να δώσουν έτσι επίσημο και οριστικό τέλος στις εχθροπραξίες του Β' Π.Π.

Σύμφωνα με αναλυτές, το αδιέξοδο αναμένεται να συνεχιστεί, καθώς οι δύο χώρες παραμένουν αμετακίνητες. Η Μόσχα δείχνει πρόθυμη να επιστρέψει δύο από τα νησιά, βάσει της Διακήρυξης του 1956. Ωστόσο, το ζήτημα της διευθέτησης σκοντάφτει σε δύο προβλήματα. Πρώτον, το Τόκιο απαιτεί την επιστροφή και των τεσσάρων και, δεύτερον,

αυτό πρέπει να γίνει πριν από την υπογραφή οποιασδήποτε συνθήκης ειρήνης. Τον Σεπτέμβριο του 2004, μάλιστα, ο Ιάπωνας πρωθυπουργός Γιουνιχίρο Κοϊζούμι προκάλεσε τον εκνευρισμό της Μόσχας όταν επιθεώρησε τις νήσους μέσα από σκάφος της ακτοφυλακής.

Συμπεράσματα

Ο ρόλος της Ιαπωνίας άλλαξε μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Πρώτον, το γεγονός ότι η απειλή από την Σοβιετική Ένωση έχει βαθμιαία μειωθεί έχει αποδυναμώσει τον ρόλο της Ιαπωνίας ως φύλακα ενάντια στον κομμουνισμό. Δεύτερον, το άνοιγμα των αγορών της Κίνας στο εξωτερικό εμπόριο και στις επενδύσεις καθιστά την τελευταία ενδιαφέροντα εμπορικό συνεργάτη για όλες τις σημαντικές εμπορικές χώρες συμπεριλαμβανομένων και των ΗΠΑ. Δεδομένων των δύσκολων σχέσεων μεταξύ Ιαπωνίας και Κίνας και λαμβανομένου υπόψη ότι η Κίνα μακροπρόθεσμα έχει περισσότερες δυνατότητες από την Ιαπωνία να ηγηθεί στην περιοχή, η θέση της κινδυνεύει μπορεί να αποδυναμωθεί.

Οι επιθέσεις που δέχθηκαν οι ΗΠΑ, στις 11 Σεπτεμβρίου του 2001, θα μπορούσαν ωστόσο να επιφέρουν μεταβολή στους στρατηγικούς συσχετισμούς της περιοχής. Επαναβεβαιώθηκε με σθένος, η θέση της Ιαπωνίας ως πρώτου συμμάχου των ΗΠΑ, τόσο από τις δηλώσεις του πρωθυπουργού της όσο και από την έντονη κινητοποίηση των αμερικανικών βάσεων και ενός τμήματος των δυνάμεων αυτοάμυνας της Ιαπωνίας. Η Κίνα αντιθέτως, αντιμετώπισε την έντονη αμφισβήτηση του ρόλου της ως «πρώτου εταίρου των ΗΠΑ στην Ασία». Είτε από αρνητική είτε από θετική σκοπιά, το Πεκίνο δεν καταλαμβάνει πλέον την πρώτη θέση στην ιεραρχία των θεμάτων που απασχολούν την Ουάσιγκτον. Η κρίση που πλήττει τις ΗΠΑ, θα μπορούσε επίσης να καταλήξει σε ενδυνάμωση της Ιαπωνίας, σταθερού συμμάχου των ΗΠΑ. Ενδυνάμωση η οποία θα αντιστοιχούσε σε μια μεγαλύτερη απομόνωση της Κίνας στην Ασία. Αυτή η ανατροπή της ισορροπίας μεταξύ της Ιαπωνίας με το αίσθημα της καλύτερα προστατευόμενης και της Κίνας με μειωμένη αυτοπεποίθηση, θα μπορούσε να οδηγήσει στη μείωση των κινδύνων έντασης ανάμεσα στις δύο αντίπαλες ασιατικές χώρες.

Συγκεντρωτικά, η Ιαπωνία δεν μπορεί πλέον να παραμένει υπό την φτερούγα των ΗΠΑ, μια και οι πιέσεις της Κίνας προς αυτή εντείνονται, ενώ οι Ηνωμένες Πολιτείες σε καμία περίπτωση δεν θα εμπλακούν σε μία πρόωρη κλιμάκωση της έντασης στις σινο-αμερικανικές σχέσεις για να καλύψουν ιαπωνικά συμφέροντα. Άρα, η Ιαπωνία οφείλει να ακολουθήσει μία μοναχική πορεία στο διεθνές σύστημα και αυτό σημαίνει συμμαχίες και συνεργασίες σε ολόκληρη τη γήινη επιφάνεια. Ιδιαίτερα με χώρες που κατέχουν (ή ενδέχεται να κατέχουν) ενεργειακά κοιτάσματα και αποθέματα πρώτων υλών, στοιχείο κρίσιμης σημασίας για αυτήν, που στερείται παρόμοιων πόρων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: Ινδία

Γενικά

Μια από τις σημαντικότερες μεταπολεμικές εξελίξεις ήταν αναμφισβήτητη η έξοδος πολλών χωρών από το καθεστώς της αποικιοκρατίας και η αναγνώρισή τους ως ανεξαρτήτων κρατών. Ανάμεσά τους είναι και η Ινδία, που επί διακόσια (200) και πλέον χρόνια βρισκόταν υπό Βρετανική εξουσία, κηρύχθηκε ανεξάρτητο κράτος το 1947.

Πώς πορεύεται η «μεγαλύτερη δημοκρατία του πλανήτη», εξήντα οκτώ χρόνια αργότερα, παρουσιάζει τεράστιο ενδιαφέρον από πολιτική και οικονομική άποψη, επίσης ποιος είναι ο ρόλος της στο διεθνές σύστημα, όσο και οι προοπτικές της στον 21^ο αιώνα.

Οικονομική Κατάσταση

Η οικονομική ανάπτυξη της Ινδίας ήταν ύψιστη προτεραιότητα για τις πρώτες κυβερνήσεις, αμέσως μετά τη συγκρότηση του κράτους το 1947. Ηγήθηκαν μιας σκληρής μάχης ενάντια στην βαρύτατη κληρονομιά των περασμένων αιώνων, με διάχυτη φτώχεια, με ενδημικές ασθένειες, με υψηλό αριθμό γεννήσεων, με κοινωνική δομή φεουδαρχικού τύπου και έλλειψη σταθερής πολιτικής και διοικητικής κεντρικής οργάνωσης. Τα βασικά προβλήματα δομής (γεωργικό πρόβλημα, δημιουργία βασικών βιομηχανιών, αξιοποίηση των τοπικών πόρων κ.τ.λ.) αντιμετωπίστηκαν μέσω ενός προγραμματισμένου βιομηχανικού σχεδιασμού επενδύσεων, προερχομένων σε μεγάλο ποσοστό από δάνεια και εξωτερικές βοήθειες.

Από τα τέλη της δεκαετίας του '80, η Ινδία προχώρησε σε διαδοχικά ανοίγματα στο διεθνές εμπόριο. Η δεύτερη πολυπληθέστερη χώρα στον κόσμο σημειώνει έναν από τους υψηλότερους ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης, ενώ, όπως η άλλη αναδυόμενη δύναμη της Ασίας, η Κίνα, διεκδικεί συνεχώς αυξανόμενο μερίδιο των διεθνών επενδυτικών κεφαλαίων.

Τέλος, δεν χωράει αμφιβολία ότι το άνοιγμα που διαμορφώνεται στην ινδική οικονομία την καθιστά πολύ πιο ευάλωτη στον ανταγωνισμό, με δεδομένο μάλιστα τη παγκοσμιοποίηση. Για το λόγο αυτό, στις διεργασίες του ΠΟΕ αποτελεί κεντρική επιδίωξη της Ινδίας η προώθηση της αντίληψης για «ανάπτυξη με στόχο την καταπολέμηση της φτώχειας» και οικονομική ενδυνάμωση, η οποία δεν μπορεί όμως να αποβεί εις βάρος των φτωχών. Παρουσιάζει, μάλιστα, ιδιαίτερο ενδιαφέρον το γεγονός ότι η Ινδία και η Κίνα, παρά τις ιστορικές διαφορές τους και τις πολεμικές αναμετρήσεις τους, στο πρόσφατο παρελθόν, συμπίπτουν σε πολλές από τις θέσεις τους ενώπιον του ΠΟΕ.¹⁰⁹

¹⁰⁹Η Κίνα και η Ινδία εμφανίζονται ως εκπρόσωποι των αναπτυσσόμενων χωρών που είναι μέλη του ΠΟΕ. Η Ινδία ζητά την αποσύνδεση των προδιαγραφών εργασίας και προστασίας του περιβάλλοντος από το σκέλος που αφορά το ελεύθερο εμπόριο. Επιμένει ότι οι αναπτυσσόμενες χώρες χρειάζονται μεγαλύτερο

Η Ινδία, σύμφωνα με στοιχεία του υπουργείου Οικονομικών της, από το 1991 ο μέσος ρυθμός οικονομικής ανάπτυξής της αγγίζει το 6%, το 2003 είχε 7,1%. ενώ το 2004 εκτοξεύθηκε στο 8,6%. Η βιομηχανική παραγωγή επιταχύνεται, ενώ η άνοδος της κεφαλαιαγοράς, η οποία αντιστοιχεί στο 35% του ΑΕΠ, ενισχύουν την επιχειρηματική και καταναλωτική εμπιστοσύνη και συντελούν στην αύξηση της εγχώριας ζήτησης. Όπως έχει επισημανθεί επανειλημμένως σε εκθέσεις κορυφαίων επενδυτικών οίκων, η Ινδία είναι σίγουρα η δεύτερη αναδυόμενη οικονομική δύναμη της Ασίας. Η νέα κυβέρνηση σκοπεύει να φιλελευθεροποιήσει περαιτέρω την οικονομία της χώρας και να διπλασιάσει το μερίδιό της στο παγκόσμιο εμπόριο τα επόμενα χρόνια.

Το οικονομικό μοντέλο της Ινδίας, βασισμένο στην παροχή υψηλής ποιότητας αλλά χαμηλού κόστους υπηρεσιών, με εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό κυρίως στον τομέα της πληροφορικής και της τεχνολογίας, έχει κατακτήσει σε μικρό χρονικό διάστημα μεγάλο μερίδιο της διεθνούς αγοράς, καθώς οι μεγαλύτερες εταιρείες του κόσμου, όπως η Microsoft, μεταφέρουν εκεί την παραγωγή λογισμικού τους. Αντίθετα από την Κίνα, η Ινδία διαθέτει πολυπληθές υψηλά εκπαιδευμένο εργατικό δυναμικό. Η οικονομική ανάπτυξή της σε μεγάλο βαθμό βασίζεται σε εγχώριες επιχειρήσεις, οι οποίες προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στις διεθνείς αγορές και όχι σε απλή μετεγκατάσταση μονάδων βιομηχανικής παραγωγής.

Οι ανάγκες της Ινδίας σε ενέργεια συνεχώς αυξάνονται. Η ζήτηση για φυσικό αέριο εκτιμάται ότι θα υπερ τετραπλασιαστεί τα επόμενα είκοσι χρόνια.¹¹⁰ Όσον αφορά την κατανάλωση πετρελαίου, η χώρα εισάγει σχεδόν το 70% των συνολικών αναγκών της σε «μαύρο χρυσό»¹¹¹, καθώς η εγχώρια παραγωγή δεν παρουσιάζει ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια. Η χώρα είναι υποχρεωμένη να δαπανά ετησίως περίπου 1 δισ. δολάρια σε εξωτερικά αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου, προκειμένου να καλύψει τις ανάγκες της. Η κατάσταση αυτή έχει κάνει επιτακτική τη σύσφιγξη των σχέσεων με τους ενεργειακά πλούσιους γείτονές της, και όχι μόνο.

Όπως και η Κίνα, έτσι και η Ινδία αναζητεί στηρίγματα κυρίως στη Ρωσία και το Ιράν. Η Ινδία είχε κλείσει συμφωνία με το Ιράν το 2005, το οποίο θα παρείχε στην Ινδία από το 2009 και για μία 25ετία περίπου, 5 εκατομμύρια τόνους υδροποιημένου φυσικού αερίου¹¹². Η μακροπρόθεσμη ενεργειακή στρατηγική της προβλέπει αφενός μεν τον εκσυγχρονισμό της υπάρχουσας υποδομής και την αξιοποίηση των ενεργειακών πηγών

μεταβατικό διάστημα και προνομιακή μεταχείριση, προκειμένου να ενσωματωθούν ομαλά στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα, ενώ αντιθέτως, θα υπονομευθεί η ανταγωνιστικότητά τους. Η δε Κίνα επιμένει ότι η ατζέντα των θεμάτων πρέπει να καθορίζεται με τη μεγαλύτερη συμμετοχή των.

¹¹⁰ 400 εκατ. κυβ. μέτρα ημερησίως.

¹¹¹ Έχει εκτοξευθεί στα 2,4 εκατ. βαρέλια ημερησίως.

¹¹² Ινδία και Ιράν είχαν υπογράψει ενεργειακή συμφωνία, βάσει της οποίας η Ινδία θα προμηθεύονταν 5 εκατ. μετρικούς τόνους υδροποιημένου αερίου από το Ιράν. Ωστόσο, το Ιράν απέτυχε να εκτελέσει την παραγγελία. Οι κυρώσεις στον τομέα της ενέργειας του Ιράν αναμένεται να αρθούν τον Νοέμβριο του 2015, ανέφερε το ιρανικό υπουργείο Ενέργειας. Τώρα όμως, καθώς η Ινδία υπολογίζει πως το 2018-19 οι ανάγκες της σε φυσικό αέριο τα αυξηθούν κατά 30% τουλάχιστον, η Ινδία επανέρχεται στην ιρανική αγορά.

της χώρας, αφετέρου δε την απορύθμιση της συγκεκριμένης αγοράς (ιδιωτικοποιήσεις) με ταυτόχρονη δημιουργία του κατάλληλου νομοθετικού πλαισίου για την προσέλκυση μεγαλύτερων ξένων επενδύσεων.

Η Κίνα, το Πακιστάν, και η Ινδία, τρεις χώρες που τα τελευταία δέκα χρόνια αναζητούν τρόπους να κορέσουν την ενεργειακή τους δίψα, κλείνουν συμφωνίες δισεκατομμυρίων δολαρίων για την κατασκευή αγωγών και λιμανιών με την εκπόνηση σχεδίων αλληλοεξυπηρέτησης επί χάρτου. Επισήμως, η «διπλωματία των αγωγών» εγκαινιάστηκε στην σύνοδο των χωρών της Νοτιοανατολικής Ασίας και η κυβέρνηση της Ινδίας ανακοίνωσε το αποτέλεσμα των διαβουλεύσεων που έκανε με το Πακιστάν, το Ιράν, το Μπαγκλαντές, τη Μιανμάρ και το Τουρκμενιστάν. Οι έξι χώρες, με κοινή απόφαση, θα κατασκευάσουν τρεις αγωγούς για τη μεταφορά φυσικού αερίου προς την Ινδία. Ο πρώτος θα ξεκινάει από το Ιράν και θα φτάνει διαμέσου του Πακιστάν, ο δεύτερος από το Τουρκμενιστάν διαμέσου του Αφγανιστάν και του Πακιστάν και ο τρίτος θα καταλήγει στην Ινδία αφού περάσει από τη Μιανμάρ και το Μπαγκλαντές.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι δύο χώρες όπως το Πακιστάν και η Ινδία, περιφερειακές πυρηνικές δυνάμεις με σοβαρότατες εδαφικές διαφορές μεταξύ τους, μπαίνουν στην περιπέτεια μιας ενεργειακής συνεργασίας που μπορεί μεν να μοιάζει με προάγγελο μιας ευρύτερης πολιτικής προσέγγισης, εξίσου, όμως, μπορεί να καταστεί μήλον της έριδος ανάμεσα σε δύο «προαιώνιους εχθρούς». Ταυτόχρονα, η συνεργασία με την Τεχεράνη είναι αμφίβολο αν θα υλοποιηθεί όσο η Ουάσιγκτον σχεδιάζει την ανατροπή του ιρανικού καθεστώτος.

Μια άλλη συνεργασία, Κίνας – Πακιστάν, έχει σχεδόν ολοκληρωθεί σ' ένα γιγαντιαίο έργο που θα αυξήσει ακόμη περισσότερο την ισχύ τους στην περιοχή. Πρόκειται για ένα λιμάνι τεραστίων διατάσεων, για την εξυπηρέτηση πετρελαιοφόρων, που κατασκευάζει η κυβέρνηση του Πεκίνου στην Αραβική Θάλασσα (νότιο Πακιστάν), λίγα χιλιόμετρα μακριά από την έρημο του Βελουχιστάν. Το λιμάνι αυτό που ετοιμάζεται πυρετωδώς, δίπλα στο ψαροχώρι Γκουαντάρ, βρίσκεται κοντά στα σύνορα με το Ιράν και μοιραία θα αποτελέσει το «αντίπαλο δέος» στην αμερικανική παρουσία στη Μέση Ανατολή.

Τέλος ξεκίνησε στην κεντρική Ινδία, με στόχο να έχει ολοκληρωθεί έως τον Αυγ του 2016, η κατασκευή του μεγαλύτερου, παγκοσμίως, φωτοβολταϊκού σταθμού παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας. Ο νέος σταθμός θα έχει ισχύ 750 MV και όταν ξεκινήσει τη λειτουργία του θα αφήσει στη δεύτερη θέση τον σταθμό Desert Sunlight στην Καλιφόρνια, ο οποίος έχει ισχύ 550 MV. Ο σταθμός κατασκευάζεται στο κρατίδιο Μάντια Πραντές, σε μια έκταση 15 τετραγωνικών χιλιομέτρων. Ο προϋπολογισμός του έργου είναι 643 εκατομμύρια δολάρια και θα χρηματοδοτηθεί από μια κοινοπραξία της κρατικής Urja Vikas και της ιδιωτικής Solar Energy Corporation of India. Τουλάχιστον 20%

της παραγόμενης ενέργειας θα χρησιμοποιείται για την κάλυψη των ενεργειακών αναγκών του κρατιδίου¹¹³.

Οι Ένοπλες Δυνάμεις της Ινδίας

Η Ινδία διατηρεί ισχυρές στρατιωτικές δυνάμεις - τέταρτες σε μέγεθος στον κόσμο - και παράγει μια ευρεία κλίμακα στρατιωτικού εξοπλισμού υψηλής τεχνολογίας για το στρατό της. Οι Ένοπλες Δυνάμεις της απαρτίζονται από ένα εκατομμύριο άνδρες, η δε αεροπορική της δύναμη συγκροτείται από σαράντα πέντε μοίρες αεροσκαφών, διαθέτει δε ακόμη μικρό ναυτικό συνεχώς αναπτυσσόμενο.

Μια παράμετρος που πρέπει να υπολογιστεί στη μελέτη της Ινδικής στρατηγικής είναι η «αντιπαλότητα» μεταξύ των δυο επιδιώξεων της Ινδίας να αποκτήσει ένα ισχυρό και σύγχρονο στράτευμα και ταυτόχρονα να δημιουργήσει ένα εντυπωσιακό τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά πυρηνικό οπλοστάσιο.

Η προσπάθεια ανάπτυξης πυρηνικών όπλων εκ μέρους της Ινδίας άρχισε λίγο μετά την απόκτηση της ανεξαρτησίας της από τη Βρετανία. Επεξεργάζεται εδώ και είκοσι πέντε χρόνια ένα πρόγραμμα ανάπτυξης πυρηνικών όπλων, το οποίο κορυφώθηκε με τις δοκιμές πυρηνικών όπλων που πραγματοποιήθηκαν το 1994, κατακτώντας έτσι η 6^η πυρηνική δύναμη στον κόσμο.

Η ανάπτυξη πυρηνικών όπλων που έγινε από την πλευρά της Ινδίας οφείλεται κυρίως στην αυξανόμενη γεωπολιτική πίεση της Κίνας. Για την Ινδική ηγεσία το πρόγραμμα της ανάπτυξης πυρηνικής τεχνολογίας συμβόλιζε την είσοδο της πολυάνθρωπης αυτής χώρας στη διεθνή πολιτική σκηνή με αξιώσεις και ταυτόχρονα αποτελεί ενδεικτικό των προθέσεων της για αυτόνομη τεχνολογική ανάπτυξη και αυτάρκεια.

Για τον εκσυγχρονισμό όμως των Ινδικών Ενόπλων Δυνάμεων απαιτούνται τεράστια χρηματικά ποσά. Ο ετήσιος αμυντικός προϋπολογισμός της Ινδίας φθάνει τα 10 δισ. δολάρια. Αναπτύσσει δε μεγάλη ποικιλία πυραυλικών συστημάτων για στρατιωτική ισχύ. Στις «εκσυγχρονιστικές» προτεραιότητες της Ινδικής στρατιωτικής ηγεσίας είναι και η αγορά σύγχρονων συστημάτων επικοινωνιών, συλλογής πληροφοριών και διοίκησης και ελέγχου (C4ISR).¹¹⁴

Οι Ινδικές κυβερνήσεις των τελευταίων ετών θεωρούν σημαντικότερη προτεραιότητα την πολύ πιο εύχρηστη ισχύ των συμβατικών όπλων για την αναβάθμιση της στρατιωτικής ισχύος της χώρας τους. Η σύνθεση εξάλλου των Ε.Δ. της Ινδίας σήμερα προσδιορίζει καθαρά το δόγμα αυτό, αλλά και τον ρόλο που θέλει να διαδραματίσει στην περιοχή. Κατά συνέπεια, είναι πολύ πιθανόν πως δεν θα ενισχύσει υπέρμετρα το πυρηνικό της οπλοστάσιο και θα το διατηρήσει σ' ένα μέτριο αλλά επαρκές μέγεθος,

¹¹³<http://www.energia.gr>, άρθρο 18/2/2015.

¹¹⁴C4ISR:Command Control Communication Intelligence Surveillance Reconnaissance

τόσο όσο χρειάζεται για να εισέλθει στο κλαμπ των πυρηνικών κρατών. Πρόθεσή της είναι να στείλει σαφές μήνυμα ισχύος προς την Κίνα, το Πακιστάν και τους ισχυρούς της διεθνής κοινότητας ότι δεν μπορούν να υπολογίζουν τις εξελίξεις του κόσμου χωρίς να συμβουλευούνται και την Ινδία.

Σχέσεις με Πακιστάν

Μετά τη διαίρεση που ολοκληρώθηκε το 1947, με 1 εκατομμύριο νεκρούς, η Ινδία και το Πακιστάν δεν έχουν κατορθώσει να βρουν τις βάσεις για μια σχέση λιγότερο συγκρουσιακή. Οι δύο χώρες έχουν ήδη έρθει αντιμέτωπες σε τρεις πολέμους, δύο με μήλο της Έριδος το Κασμίρ το 1948 και το 1965, και τον τρίτο, το 1971, ο οποίος οδήγησε στην ήττα του Πακιστάν και στην ανεξαρτησία της ανατολικής επαρχίας του, το Μπαγκλαντές.

Πίσω όμως από τις εδαφικές διεκδικήσεις, εκείνο που αντιπαραθέτει την Ινδία με το Πακιστάν και απαγορεύει την επίλυση της διαμάχης τους είναι η ίδια τους η φύση. Το Πακιστάν ιδρύθηκε με βάση το θρησκευτικό κριτήριο, ως «Χώρα των Αγνών», ώστε να προσφέρει μια πατρίδα, σε όλους τους μουσουλμάνους της πρώην Αυτοκρατορίας των Ινδιών. Αντίθετα, η Ινδία του Γκάντι ονειρευόταν ένα έθνος με κοσμικά και δημοκρατικά θεμέλια, που θα συγκέντρωνε όλους τους λαούς της Ινδίας, χωρίς φυλετικές ή θρησκευτικές διακρίσεις.

Έτσι, από την αρχή, το Πακιστάν αυτοπροσδιορίστηκε σε σχέση με την ισχυρή γειτονική του χώρα, επιδιώκοντας να ξεπεράσει μιαν αναντίρρητη ανισότητα των δυνάμεων. Δημογραφικά, με 130 εκατομμύρια κατοίκους, έχει μικρή βαρύτητα σε σύγκριση με το δισεκατομμύριο των κατοίκων της Ινδικής Ένωσης. Οικονομικά, ενώ η Ινδία ξεκινούσε, από τις αρχές τις δεκαετίας του 1990 να αναπτύσσεται με πολύ βραδείς ρυθμούς, που σήμερα φτάνει περίπου το 6 - 8% ετησίως, το Πακιστάν βυθιζόταν στην υπανάπτυξη.

Εξάλλου, ο διμερής ανταγωνισμός εντάθηκε εξαιτίας των πολύπλοκων παιχνιδιών της ψυχροπολεμικής περιόδου. Το Πακιστάν προσκείμενο στις ΗΠΑ, έλαβε μαζική βοήθεια από αυτές, κυρίως μετά την εισβολή της ΕΣΣΔ στο Αφγανιστάν. Ενάντια στην Ινδία και την ΕΣΣΔ, η Κίνα επέλεξε επίσης να δώσει στρατιωτική βοήθεια στο Πακιστάν. Μάλιστα, το Πακιστάν κατάφερε να ακολουθήσει την Ινδία στον τομέα των πυρηνικών χάρη στην Κίνα. Από την άλλη πλευρά, η Ινδία θα προσεγγίσει τη Μόσχα και θα υποστεί τις ιδιαίτερα αρνητικές συνέπειες της ανατροπής των στρατηγικών ισορροπιών που προκλήθηκαν από την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991.

Ο Ψυχρός Πόλεμος έχει λήξει, αλλά στη νότια Ασία η κατάσταση μεταξύ Ινδίας και Πακιστάν διόλου δεν έχει καταλαγιάσει. Σήμερα, οι ΗΠΑ και η Ρωσία διαδραματίζουν λιγότερο σημαντικό ρόλο στην περιοχή, αλλά οι κανόνες του τριμερούς παιχνιδιού μεταξύ Πεκίνου, Νέου Δελχί και Ισλαμαμπάντ παραμένουν επίκαιροι, πυροδοτώντας την

ένταση στις ινδο-πακιστανικές σχέσεις. Για το Πεκίνο, που διατηρεί στενούς δεσμούς με τον πακιστανικό στρατό, μια αληθινή προσέγγιση μεταξύ Ινδίας και Πακιστάν, που θα ευνοούσε την ισχυροποίηση ολόκληρης της νότιας Ασίας, θα συνιστούσε στην πραγματικότητα ένα απαράδεκτο ενδεχόμενο.

Πάνω απ' όλα, ακόμα κι αν η ύπαρξη πυρηνικών δεν αποτελεί νέο δεδομένο, οι δοκιμές του Μαΐου του 1998 απέδειξαν ότι οι δύο χώρες απέδιδαν λιγότερη σημασία στην εξομάλυνση των σχέσεων απ' ότι στην επιβεβαίωση των πυρηνικών ικανοτήτων τους. Συνεπώς, παρά τα περιορισμένα προς το παρόν μέσα, οι κίνδυνοι εκτροχιασμού υφίστανται. Η ανισότητα των δυνάμεων των δύο χωρών, τόσο στον συμβατικό όσο και στον πυρηνικό τομέα, θα μπορούσε να ωθήσει το Ισλαμαμπάντ σε μια προληπτική επιχείρηση, προκειμένου να μειώσει σημαντικά τις Ινδικές θέσεις.

Η τρομοκρατική επίθεση κατά των ΗΠΑ το Σεπτέμβριο του 2001, διαμόρφωσε και πάλι τις σχέσεις Πακιστάν-Ινδίας. Μετά από κάποιους δισταγμούς, το Ισλαμαμπάντ τάχθηκε στο στρατόπεδο της πάλης εναντίον της τρομοκρατίας, και μάλιστα εναντίον των Ταλιμπάν, συμμάχων του, στο οποίο η Ινδία υπερηφανεύεται ότι ανήκει από τις πρώτες ημέρες. Σχεδόν όλοι οι μαχητές πακιστανικής καταγωγής εγκατέλειψαν το Κασμίρ. Εντούτοις, όλες οι μνησικακίες ελάχιστα έχουν καταλαγιάσει και είναι εύλογος ο φόβος για νέα όξυνση των εντάσεων. Συνεπώς, δεν έχουν πλήρως απομακρυνθεί όλοι οι κίνδυνοι σύγκρουσης μεταξύ των δύο κρατών. Ωστόσο οι δύο κυβερνήσεις, όσο κι οι αντιπρόσωποί τους έχουν τη βούληση η κατάσταση να εξομαλυνθεί.

Σχέσεις με Κίνα

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1960 κι έπειτα, η Κίνα και η Ινδία αντιπαρατίθενται σε έναν ανταγωνισμό ισχύος. Το Νέο Δελχί δεν ανέχεται το γεγονός ότι η μεγάλη γειτονική του χώρα καταλαμβάνει σταδιακά τη θέση του αδιαμφισβήτητου και αναγνωρισμένου ηγέτη του ασιατικού κόσμου στη διεθνή σκηνή. Το Πεκίνο, από την πλευρά του, δεν μπορεί να δεχθεί την ανάδυση ενός αντίπαλου δέους.

Από δημογραφική άποψη, η Κίνα και η Ινδία είναι πρακτικά εξίσου σημαντικές χώρες. Από οικονομική άποψη, η Κίνα προηγείται αισθητά, αφού έχει επιδοθεί, από τις αρχές της δεκαετίας του 1980, σε μια φιλόδοξη πολιτική μεταρρυθμίσεων. Τέλος, από στρατηγική άποψη, η λήξη του Ψυχρού Πολέμου άνοιξε το δρόμο στις κινεζικές φιλοδοξίες, ενώ οι θέσεις της Ινδίας αποδυναμώθηκαν σημαντικά λόγω της κατάρρευσης του σοβιετικού συμμάχου της.

Τα δύο αυτά κράτη κατά τη δεκαετία του 1990, το καθ' ένα για δικούς του λόγους, ξεκίνησαν μια προσέγγιση. Το Πεκίνο ήθελε να ασχοληθεί με άλλες προτεραιότητες, την οικονομική ανάπτυξη -πηγή ισχύος- και την επανένωση της επικράτειας. Το Νέο Δελχί επίσης επιδίωκε να μειώσει το βάρος που συνιστούσε η διατήρηση σημαντικών στρατιωτικών δυνάμεων στα σύνορα. Σήμερα το Νέο Δελχί και το Πεκίνο μοιράζονται την

ίδια ιδεολογία υπέρ των «πολλαπλών πόλων» ενάντια στην αμερικανική υπερδύναμη. Παρά την αναντίρρητη ύφεση, οι μνησικακίες διόλου δεν έχουν κατευνασθεί. Η Κίνα συνέχισε τη στρατηγική τής πίεσης στην Ινδία, ενισχύοντας τους στρατιωτικούς δεσμούς με το Πακιστάν και τη Βιρμανία. Η ινδική κυβέρνηση, από την πλευρά της, κατονόμασε ανοιχτά την Κίνα ως την «κυριότερη απειλή» όταν προέβη σε νέες πυρηνικές δοκιμές το Μάιο του 1998.

Ωστόσο, αν και το συνοριακό ζήτημα μεταξύ των δύο χωρών χαρακτηρίζεται «έλασσον» από το Πεκίνο, το οποίο όμως διεκδικεί πάνω από 85.000 τ.χλμ² του ινδικού εδάφους στο Αρουνάτσαλ Πραντές¹¹⁵, δεν αντιπροσωπεύει παρά μόνον την κορυφή του παγόβουνου πιο βασικών διαμαχών. Αυτά τα «έλασσονα συνοριακά ζητήματα» θα μπορούσαν συνεπώς να αποτελέσουν το πρόσχημα μιας νέας σύγκρουσης μεταξύ Ινδίας και Κίνας.

Παρ' όλα αυτά, η επιδέξια επιθετική στάση της ινδικής διπλωματίας επέφερε μια νέα ισορροπία υπέρ του Νέου Δελχί στη διεθνή σκηνή, κυρίως στην Ουάσιγκτον. Η σαφέστατα «αμερικανόφιλη» θέση, την οποία υιοθέτησε η ινδική κυβέρνηση μετά τις επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου του 2001, δεν θα μπορούσε παρά να επιταχύνει αυτήν τη διαδικασία, απομακρύνοντας το δίχως άλλο τους «τυχοδιωκτικούς» πειρασμούς στους οποίους μπορεί να μπει η Κίνα, που για πολύ καιρό επέδειξε ιδιαίτερη αυτοπεποίθηση απέναντι στην Ινδία.

Στη προσπάθεια προσέγγισης των δύο χωρών, το 2004, καταχωρείται και η συνάντηση του Ινδού Πρωθυπουργού με τον Κινέζο υπουργό Άμυνας. Μια επίσκεψη με φιλόδοξο περιεχόμενο για τη στρατιωτική συνεργασία των δύο ασιατικών πυρηνικών δυνάμεων. Η επίσκεψη στην Ινδία, τον Μάρτιο του 2005 του Κινέζου Πρωθυπουργού Γουέν Ζιαμπάο για συνομιλίες με τον Ινδό ομόλογό του, κατέληξαν στην υπογραφή στρατηγικής συμφωνίας για συνεργασία και ειρήνη. Με την ίδια συμφωνία προβλέπεται ακόμη σχέδιο από έντεκα σημεία για την επίλυση των συνοριακών τους διαφορών, για τις οποίες, οι δύο χώρες είχαν οδηγηθεί σε σύντομη πολεμική σύρραξη το 1962. Οι δυο ηγέτες υπέγραψαν κι άλλες συμφωνίες εμπορικού, οικονομικού και τεχνολογικού περιεχομένου, με τις οποίες αναμένεται τώρα να ενισχύσουν και τις διμερείς τους σχέσεις.¹¹⁶ Η Ινδία από το μέρος της ευελπιστεί πως η διατήρηση φιλικών σχέσεων με την Κίνα θα συντελέσει στην άσκηση επιρροής εκ μέρους της στη σύμμαχη χώρα του Πακιστάν προς όφελος της Ινδίας. Αυτό διαφαίνεται και από την θετική απάντησή της στην πρόσκληση εκ μέρους της Κίνας για τη δημιουργία ενός θαλασσιού διαύλου επικοινωνίας και συνεργασίας μεταξύ των χωρών της Νότιας και της Νοτιοανατολικής Ασίας με την Κίνα υπό το κωδικό όνομα «Maritime Silk Route». Επίσης, συζητήσεις γίνονται για την προώθηση ενός εμπορικού διαδρόμου ανάμεσα σε Μπαγκλαντές, Κίνα,

¹¹⁵ Η Αρουνάτσαλ Πραντές (=ορεινή ανατολή), είναι μία από τις 28 Ομόσπονδες Πολιτείες που συγκροτούν σήμερα την Ινδία. Βρίσκεται στην ανατολική-βορειοανατολική μεθόριο της χώρας. Η συνολική της έκταση είναι 83.743 τ.χλμ., ενώ ο πληθυσμός της είναι 1.091.120. Πρωτεύουσά της είναι η πόλη Ιταναγκάρ.

¹¹⁶ Από τα 300 εκατ. δολ. των εμπορικών συναλλαγών το 1990, το 2004 άγγιξαν τα 10 δισ. δολ.

Ινδία και Μυανμάρ ('BCIM corridor') για την εξασθένηση των μεταξύ τους εμπορικών εμποδίων. Πολλοί μιλούν για ευοίωνα μέλλον μεταξύ των δύο από τις πιο ισχυρές οικονομίες του κόσμου¹¹⁷.

Παρά το οικονομικό πλαίσιο της ινδο-κινεζικής προσέγγισης, η έμφαση δίνεται στην στρατιωτική συνεργασία. Μπορεί βέβαια, σήμερα, με τις ήδη ισχύουσες συμφωνίες, η στρατιωτική συνεργασία Ινδίας-Κίνας να περιορίζεται σε επιχειρήσεις χαμηλού προφίλ, αλλά δεν λείπουν οι εκτιμήσεις ότι βρισκόμαστε στην αρχή δημιουργίας μιας καινούργιας μεγάλης συμμαχίας με σκοπό όχι μόνο τη διαφύλαξη των στρατηγικών ισορροπιών στο ασιατικό τόξο από νότο προς ανατολάς, αλλά και την ανάληψη διεθνούς στρατηγικού ρόλου.

Παρεμβάλλεται όμως ο πακιστανικός παράγοντας, μια και η Ινδία δεν έπαψε ποτέ να υπαινίσσεται, ότι η Κίνα συμβάλλει στην ανάπτυξη του πυρηνικού οπλοστασίου του Πακιστάν, κατηγορίες φυσικά που απορρίπτουν και το Πεκίνο και το Ισλαμαμπάντ. Έτσι, η πρόσφατη βελτίωση των σχέσεων Πακιστάν και Ινδίας και η δήλωση του Ινδού πρωθυπουργού ότι θα εξαπολύσει «επίθεση ειρήνης» προς το Ισλαμαμπάντ, με τις ευλογίες της Κίνας, μπορούν να θεωρηθούν ένδειξη προώθησης λύσης υψηλού επιπέδου, τόσο στα γεωστρατηγικά προβλήματα της περιοχής όσο και στα ιδεολογικο-πολιτικά. Όλα αυτά αποδεικνύουν την «πολιτική ενηλικίωση» των ασιατικών χωρών, που επιδιώκουν όσο το δυνατό ευρύτερες συνεργασίες, ως αντίβαρο στην αμερικανική οικονομική διείσδυση στην περιοχή.

Σχέσεις με ΗΠΑ

Στο μεγαλύτερο διάστημα του Ψυχρού Πολέμου, η Ινδία δεν αντιπροσώπευε κάποιο δρώντα παράγοντα στην αμερικανική πολιτική για την Ασία. Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, οι ΗΠΑ προτίμησαν να επιλέξουν ως βασικό τους σύμμαχο στην περιοχή, τον προαιώνιο εχθρό της Ινδίας, το Πακιστάν, με αποτέλεσμα αυτή να στραφεί για στήριξη προς τις τότε σοβιετικές δυνάμεις. Αρκετά χρόνια αργότερα η επίσκεψη του τότε προέδρου των ΗΠΑ Μπιλ Κλίντον, το 2000, στην Ινδία έθεσε τις πρώτες βάσεις για την επανάκτηση των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών. Όμως η 11η Σεπτεμβρίου 2001, μάλλον, πάγωσε την όλη διαδικασία, καθώς οι ΗΠΑ στράφηκαν εκ νέου προς το Ισλαμαμπάντ ως βασικό τους σύμμαχο για την «αποκατάσταση της τάξης» στο Αφγανιστάν.

Παρ' όλα αυτά, η ανάπτυξη των σχέσεων μεταξύ της παγκόσμιας υπερδύναμης ΗΠΑ και της Ινδίας επιταχύνεται με ρυθμούς πολύ ταχύτερους απ' ότι υπολόγιζαν οι ειδικοί. Άλλωστε, οι ΗΠΑ χρειάζονται όσους περισσότερους συμμάχους είναι δυνατόν, προκειμένου να κατορθώσουν να πατάξουν τη διεθνή τρομοκρατία. Εμφανίσθηκαν

¹¹⁷ Ακαδημαϊκός Υπεύθυνος: Σταμάτης Ζαχαριάδης, ΙΔΙΣ, Αναδυόμενες Δυνάμεις, 2014, σελ.25.

πρόθυμες να «διακινδυνεύσουν» τις σχέσεις τους με το Πακιστάν, προκειμένου να εντάξουν και την Ινδία μεταξύ των βασικών τους συμμάχων ανά την υφήλιο.

Χαρακτηριστική είναι η ανακοίνωση του Προέδρου Μπους, τον Ιούλιο του 2005, περί της προσφοράς αμερικανικής βοήθειας στην Ινδία σε θέματα μη-στρατιωτικής πυρηνικής ενέργειας (civilian nuclear energy). Αυτό οδήγησε στην Ινδο-Αμερικανική Civil Nuclear Agreement. Η σημασία της Συμφωνίας αυτής δεν έγκειται μόνο στο γεγονός ότι επέτρεψε την παροχή πυρηνικού καυσίμου και πρόσβαση σε πυρηνική τεχνολογία, στοιχεία βασικά για την οικονομική ανάπτυξη της Ινδίας, αλλά και στο ότι αντιβαίνει στα σημεία της Συμφωνίας για Μη Πολλαπλασιασμό [Non-Proliferation Treaty (NPT)¹¹⁸] αλλά και εν γένει στη συνολική προσπάθεια των ΗΠΑ περί μη πολλαπλασιασμού -σε εσωτερικό και διεθνές επίπεδο- ιδίως λαμβάνοντας υπόψη την αντίδραση στη πυρηνική δοκιμή της Ινδίας το 1974¹¹⁹.

Το αποτέλεσμα αυτής της συνεργασίας/συμμαχίας ήταν η αύξηση των πωλήσεων αμυντικού εξοπλισμού από τις ΗΠΑ προς την Ινδία και ταυτόχρονα η μεταφορά της σημαντικής αυτής δύναμης (πολιτικής και στρατιωτικής) στην αμερικανική σφαίρα επιρροής. Χαρακτηριστικά ο Αμερικανός πρεσβευτής στην Ινδία Ρόμπερτ Μπλάκγουιλ (2001) δήλωνε: «Αρκετές δεκαετίες τεταμένων, ή έστω ψυχρών, σχέσεων μεταξύ ΗΠΑ και Ινδίας τελικώς παραμερίστηκαν τόσο από την Ουάσιγκτον όσο και από το Νέο Δελχί, προκειμένου και οι δύο πλευρές να προσαρμοσθούν στην πραγματικότητα του 21ου αιώνα», προσθέτοντας αρκετά παραστατικά: «σίγουρα το τρένο της φιλίας μεταξύ των δύο χωρών αναπτύσσει συνεχώς ταχύτητα».

Οι ινδικές ένοπλες δυνάμεις, άλλωστε, φρόντισαν να αποδείξουν τη συμπάθειά τους προς τις ΗΠΑ προχωρώντας σε αγορά μεγάλης ποσότητας αμυντικού εξοπλισμού. Τον Απρίλιο του 2002 πραγματοποιήθηκε η εξαγορά ενός υπερσύγχρονου συστήματος ραντάρ, κατασκευής της Raytheon, συνολικής αξίας 140 εκατ. δολαρίων. Επίσης η Ινδία φαίνεται ότι θα προχωρήσει στην αγορά 22 Apache AH-64 Block III (επιθετικά ελικόπτερα) και 15 Chinook CH-47F (μεταφορικά ελικόπτερα) προς αντικατάσταση των γερασμένων επιθετικών ελικοπτέρων Mi-35 που διαθέτει για την ενίσχυση του στόλου αερομεταφοράς, το 2015. Το κόστος της αγοράς των ελικοπτέρων αναμένεται να ανέλθει στα 2.5 δις δολάρια, ενώ με το κλείσιμο της συμφωνίας και την αγορά των ελικοπτέρων η Ινδία θα έχει αγοράσει από το 2001, όπλα και εξοπλισμό από της ΗΠΑ αξίας μεγαλύτερης των 10 δις δολάρια, συμπεριλαμβανομένων των αεροσκαφών P-8I Poseidon (Ανθυποβρυχιακού πολέμου), C-130J και C-17 Globe master (μεταφορικά αεροσκάφη). Περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με το πρόγραμμα, αναμένεται να έρθουν στο φως, μετά την προγραμματισμένη επίσκεψη του Ινδού Προέδρου Narendra Modi στις ΗΠΑ,

¹¹⁸ Αποτελεί συνθήκη για τη Μη Διάδοση των Πυρηνικών Όπλων και ως σκοπό έχει την πρόληψη της διάδοσης πυρηνικών όπλων και της τεχνολογίας τους, καθώς και την προώθηση της συνεργασίας για την ειρηνική χρήση της πυρηνικής ενέργειας.

¹¹⁹ Ακαδημαϊκός Υπεύθυνος: Σταμάτης Ζαχαριάδης, ΙΔΙΣ, Αναδυόμενες Δυνάμεις, 2014, σελ.28.

από 24 έως 29 Σεπ 2015¹²⁰. Ταυτόχρονα, σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις, η κυβέρνηση της Ινδίας εμφανίζεται πρόθυμη να δαπανήσει περισσότερα από 2 δισ. δολάρια σε ετήσια βάση, προκειμένου να προχωρήσει σε αγορές αμυντικού εξοπλισμού από τις ΗΠΑ. Επιπρόσθετα, το πολεμικό ναυτικό της Ινδίας φρόντισε να προσφέρει τις άνευ όρων υπηρεσίες τους στις ΗΠΑ κατά τη διάρκεια του πολέμου στο Αφγανιστάν.

Όμως αν και η βοήθεια που προσέφερε (και συνεχίζει να προσφέρει) η Ινδία προς τις ΗΠΑ στον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας είναι σημαντική, θέτει όμως ένα αναπάντητο ερώτημα: «θα έχει τη δυνατότητα να πραγματοποιήσει ακριβώς το ίδιο και στην περίπτωση κατά τη οποία η Κίνα ξεφύγει από τα όρια;». Βέβαια οι σχέσεις Κίνας-ΗΠΑ έχουν, σαφώς, βελτιωθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια, αλλά κανείς στην Ουάσιγκτον δεν μπορεί να θεωρήσει το Πεκίνο ως «εύκολο προς χειρισμό». Ένα δε από τα θέματα όπου Ινδία και Κίνα έρχονται σε πλήρη σύγκρουση, είναι αυτό του προγράμματος αντιβαλλιστικής άμυνας των ΗΠΑ. Η Ινδία θεωρεί το όλο πρόγραμμα «θαυμάσιο και άξιο προς ανάπτυξη», ενώ η Κίνα έχει καταθέσει την πλήρη αντίθεσή της.

Το είδος των σχέσεων ανάμεσα στην Κίνα και Ινδία μπορεί να θίξει τα συμφέροντα των ΗΠΑ, μόνο αν κάποιο από αυτά τα δυο κράτη επιδιώξει να κυριαρχήσει εις βάρος του άλλου. Η Αμερική πρέπει να αποφεύγει να προβάλλει αντιρρήσεις για το πυρηνικό πρόγραμμα της Ινδίας από κοινού με την Κίνα, επειδή δεν πρέπει να αφήσει να αιωρείται η υπόνοια ότι θέλει να ασκήσει ένα είδος κηδεμονίας στην ινδική χερσόνησο όσον αφορά τα πυρηνικά όπλα. Ούτε όμως είναι προς το συμφέρον της Αμερικής να αποδέχεται τη δικαιολογία της Ινδίας ότι ο σκοπός του πυρηνικού της προγράμματος είναι η αναχαίτιση της Κίνας.

Στρατιωτικές, Στρατηγικές και Διεθνείς Σχέσεις

Η διάσπαση της Σοβιετικής Ένωσης, του μεγαλύτερου παρόχου όπλων της Ινδίας και η αλλαγή στην δομή του διεθνούς συστήματος επηρέασαν και την στάση, αλλά και την θέση της Ινδίας στον 21ο αιώνα. Από πρωταγωνίστρια του Κινήματος των Αδέσμευτων Κρατών, η Ινδία έχει μετακινηθεί προς μια πιο φίλο αμερικανική στάση. Η αρχή του 21^{ου} αιώνα βρήκε την Ινδία να επαναπροσδιορίζει την θέση της στο παγκόσμιο επίπεδο, από έναν περιορισμένο ρόλο στην υπο-ήπειρο, σε έναν κυρίαρχο ρόλο στην περιοχή του Ινδικού Ωκεανού που εκτείνεται από τον Κόλπο του Άντεν μέχρι τα στενά της Μαλάκα. Ενώ το 1998 πραγματοποίησε μια επιπλέον σειρά από υπόγειες πυρηνικές δοκιμές που έδωσαν στην Ινδία την δυνατότητα να έχει αυτήν την στιγμή και τα 3 πυρηνικά μέσα: στρατηγική αεροπορία, διηπειρωτικούς βαλλιστικούς πυραύλους και πυραύλους υποβρυχίων.

Από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, πέρα από τις διαρκείς σχέσεις με την Ρωσία, όπως για την από κοινού ανάπτυξη και παραγωγή μαχητικού αεροσκάφους 5^{ης} γενιάς και μεταγωγικού αεροσκάφους πολλαπλών ρόλων, η Ινδία έχει συνάψει μεγάλης εμβέλειας

¹²⁰ [http://www. Defencenews/22 Σεπ 2015](http://www.Defencenews/22 Σεπ 2015).

αμυντικές σχέσεις με το Ισραήλ και την Γαλλία, ενώ έχει αυξήσει την οικονομική, στρατηγική και στρατιωτική συνεργασία με τις ΗΠΑ και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το 2008, μια μη στρατιωτική πυρηνική συμφωνία υπεγράφη ανάμεσα στην Ινδία και τις ΗΠΑ. Παρόλο που η Ινδία κατείχε ήδη πυρηνικά όπλα και δεν είχε υπογράψει την «Συνθήκη μη διάδοσης πυρηνικών όπλων», η Διεθνής Οργάνωση Ατομικής Ενέργειας απέσυρε τις ενστάσεις της, λήγοντας τους προηγούμενους περιορισμούς στην πυρηνική τεχνολογία και εμπόριο της Ινδίας.

Ως συνέπεια, η Ινδία έγινε το έκτο de facto κράτος με πυρηνικό οπλοστάσιο. Ακολούθως η Ινδία υπέγραψε συμφωνίες συνεργασίας σχετικά με την πυρηνική ενέργεια για ειρηνική χρήση με την Ρωσία, την Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο και τον Καναδά. Η χώρα έχει παράσχει 100.000 στρατιωτικές και αστυνομικές δυνάμεις για να υπηρετήσουν σε 35 ειρηνευτικές αποστολές του ΟΗΕ σε 4 ηπείρους.

Συν των άλλων, η Ινδία είναι μέλος της ομάδας G4, μέσω της οποίας μαζί με την Γερμανία, την Ιαπωνία και την Βραζιλία επιδιώκει την μεταρρύθμιση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ με την προσθήκη των τεσσάρων αυτών χωρών και 2 ακόμη αφρικανικών, ακόμα κι αν για τα πρώτα 15 χρόνια δεν θα έχουν δικαίωμα βέτο.

Η μεγαλύτερη σύγχρονη ανησυχία της Ινδίας είναι οι σχέσεις με τις γειτονικές χώρες Νεπάλ, Σρι Λάνκα, και κυρίως Πακιστάν, πάνω σε θέματα σχετικά με άλυτες συνοριακές διαφορές, κατανομή φυσικών πόρων, μετανάστευση και δραστηριότητες επαναστατικών ομάδων. Η Ινδία συχνά προσπάθησε να χρησιμοποιήσει συνθήκες, συμμαχίες και οικονομικό καταναγκασμό για να εναντιωθεί σε ενέργειες γειτόνων που η Ινδία θεωρεί ως απειλές ασφαλείας, αν και η Κίνα και το Πακιστάν γενικά έχουν ματαιώσει τέτοιες προσπάθειες. Παράδειγμα της στενής σύνδεσης του Πακιστάν με τα ινδικά ζητήματα ασφαλείας είναι η πυρηνική αντιπαράθεση των δύο χωρών κατά την διάρκεια του πολέμου στο Καργίλ, Κασμίρ, το 1999 και η τρομοκρατική επίθεση στο ινδικό κοινοβούλιο το 2001. Παρά τις δυσκολίες αυτές, εντάσεις ανάμεσα στην Ινδία και το Πακιστάν έχουν μειωθεί και μέσα από διάφορες διμερείς συναντήσεις από το 1997, με αποκορύφωμα από το 2004 και πέρα, οι δύο χώρες έδειξαν μεγάλο ενδιαφέρον για την επίλυση των διαφωνιών τους, και συγκεκριμένα για την περιοχή Jammu and Kashmir.

Μερικά επιτεύγματα των συνομιλιών είναι η υπογραφή εκεχειρίας επαναλειτουργία λεωφορειακών και σιδηροδρομικών γραμμών ανάμεσα στις δύο χώρες, ακαδημαϊκές ανταλλαγές, μείωση στρατιωτικής παρουσίας κατά μήκος των συνόρων, η άρση περιορισμών στις Ξένες Άμεσες Επενδύσεις κ.α. Οι συνομιλίες διακόπηκαν μετά από τις τρομοκρατικές επιθέσεις του 2008 στην πόλη Mumbai, ωστόσο συνεχίζονται από το 2011 και μετά.

Ο επίσημος αμυντικός προϋπολογισμός της Ινδίας για το 2011 ήταν 36,03 δις δολάρια ή 1,83% του ΑΕΠ, ενώ για το οικονομικό έτος 2012-13 έχουν προβλεφθεί 40,44 δις δολάρια. Σύμφωνα με αναφορά το SIPRI για το 2008, η Ινδία είχε ετήσιες στρατιωτικές

δαπάνες με όρους ισότιμης αγοραστικής δύναμης, 72,7 δις δολάρια. Το 2011, οι ετήσιες αμυντικές δαπάνες αυξήθηκαν κατά 11,6%, αν και αυτό δεν περιλαμβάνει κονδύλια που καταλήγουν στον στρατό μέσα από άλλα τμήματα της κυβέρνησης. Το 2012 η Ινδία ήταν ο μεγαλύτερος εισαγωγέας οπλικών συστημάτων και 8^η σε μέγεθος στρατιωτικών δαπανών, ενώ για το διάστημα ανάμεσα στο 2007 και το 2011, η δαπάνη της Ινδίας αντιστοιχούσε στο 10% των κονδυλίων που είχαν ξοδευτεί για τις διεθνείς αγορές όπλων. Το μεγαλύτερο μέρος των στρατιωτικών δαπανών ήταν προορισμένο για την άμυνα κατά του Πακιστάν και στην αντιμετώπιση της αυξανόμενης κινεζικής επιρροής στον Ινδικό Ωκεανό. Επιπλέον, ο 21^{ος} αιώνας βρήκε την Ινδία να είναι μια διαστημική δύναμη. Η διαστημική υπηρεσία της, η Indian Space Research Organization (ISRO) τον Φεβρουάριο του 2013 σημείωσε την 23^η διαδοχική επιτυχή εκτόξευση πυραύλου με δορυφόρους σταθερής τροχιάς, ενώ τον Απρίλιο του 2008 έσπασε ένα παλαιότερο ρωσικό ρεκόρ, εκτοξεύοντας ταυτόχρονα 10 δορυφόρους. Επίσης το 2008, η ISRO εκτόξευσε επιτυχώς το πρώτο της σεληνιακό όχημα, το Chandrayaan-1, την ώρα που τα μελλοντικά σχέδια περιλαμβάνουν περαιτέρω ανάπτυξη πυραύλων εκτόξευσης γεωστατικών δορυφόρων, επανδρωμένες διαστημικές αποστολές και περαιτέρω εξερεύνηση της Σελήνης.

Οικονομικές πτυχές

Η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, που ήταν ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της Ινδίας, και ο Πόλεμος του Κόλπου, ο οποίος προκάλεσε απότομη άνοδο στις τιμές πετρελαίου, είχαν ως αποτέλεσμα μια κρίση ισοζυγίου πληρωμών στην Ινδία. Η Ινδία ζήτησε 1,8 δις δολάρια σε δάνειο διάσωσης από το ΔΝΤ, το οποίο με την σειρά του απαίτησε μεταρρυθμίσεις. Με αυτήν την αφορμή ο τότε πρωθυπουργός Narasimha Rao και ο τότε Υπουργός Οικονομικών Manmohan Singh, δρομολόγησαν την οικονομική φιλελευθεροποίηση του 1991. Έτσι, με τον ερχομό του 21^{ου} αιώνα, η Ινδία είχε προχωρήσει προς μια οικονομία ελεύθερης αγοράς, με σημαντική μείωση κρατικού ελέγχου της οικονομίας και μια αυξημένη οικονομική φιλελευθεροποίηση. Αυτό συνοδεύτηκε από αυξήσεις στο προσδόκιμο ζωής, επίπεδο εγγραματοσύνης και στην ασφάλεια τροφίμων, αν και οι αστικοί πληθυσμοί επωφελήθηκαν πολύ περισσότερο από τους αγροτικούς. Το 2003 η Goldman Sachs προέβλεψε ότι το ΑΕΠ της Ινδίας σε τρέχουσες τιμές θα ξεπερνούσε το ΑΕΠ της Γαλλίας και της Ιταλίας μέχρι το 2020, της Γερμανίας, Αγγλίας και Ρωσίας μέχρι το 2025 και της Ιαπωνίας μέχρι το 2035, αποτελώντας την 3^η μεγαλύτερη οικονομία μετά τις ΗΠΑ και την Κίνα. Η Ινδία συχνά αναγνωρίζεται από τους οικονομολόγους ως ανερχόμενη οικονομική υπερδύναμη και αναμένεται να παίξει κυρίαρχο ρόλο στην παγκόσμια οικονομία του 21^{ου} αιώνα. Αυτήν την στιγμή η οικονομία της Ινδίας είναι η 10^η μεγαλύτερη στον κόσμο ως προς το ονομαστικό ΑΕΠ και 3^η μεγαλύτερη ως προς την ιστιμμία αγοραστικής δύναμης.

Όσον αφορά το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, η Ινδία κατέχει την 141^η πρώτη θέση στο ονομαστικό ΑΕΠ και την 130^η στο ΑΕΠ με ιστιμμία αγοραστικής δύναμης. Ως προς τις εξαγωγές βρίσκεται στην 19^η θέση παγκοσμίως και την 10^η μεγαλύτερη στις εισαγωγές. Η

πολύ υψηλή οικονομική μεγέθυνση της Ινδίας στην αρχή του αιώνα, αυτήν την στιγμή μειώθηκε περίπου στο μισό, 5% για το 2012-13 συγκριτικά με το 6,2% για το 2011-12 και το 9,3% του ΑΕΠ για το 2010-11. Η βιομηχανία αντιστοιχεί στο 28% του ΑΕΠ και απασχολεί το 14% του συνόλου του εργατικού δυναμικού. Ο τομέας των υπηρεσιών απασχολεί το 23% του εργατικού δυναμικού και αυξάνεται γρήγορα με ρυθμό αύξησης 7,5% το διάστημα 1991-2000, από 4,5% την περίοδο 1951-1980. Έχει επίσης, το μεγαλύτερο μερίδιο του ΑΕΠ, 55% το 2007, από το 15% το 1950. Το λιανικό εμπόριο έχει άλλα 14-15% του ΑΕΠ, όπως και ο αγροτικός τομέας που αντιστοιχεί στο 15,7% του ΑΕΠ με καθοδική τάση, αλλά απασχολεί το 52,1% του εργατικού δυναμικού. Το 2009, η Ινδία ήταν ο 4^{ος} μεγαλύτερος παραγωγός ηλεκτρισμού και προϊόντων πετρελαίου και ο 4^{ος} μεγαλύτερος εισαγωγέας άνθρακα και αργού πετρελαίου στον κόσμο. Τα τελευταία 2 υλικά μαζί αποτελούν το 66% της ενεργειακής κατανάλωσης στην Ινδία.

Από την άλλη μεριά, η φτώχεια στην Ινδία είναι ευρέως διαδεδομένη. Υπολογίζεται ότι στην χώρα μένει 1/3 των φτωχών του κόσμου. Το 2010, η Παγκόσμια Τράπεζα ανέφερε, πως το 32,7% του συνολικού πληθυσμού της Ινδίας βρίσκεται κάτω από το διεθνές όριο φτώχειας του 1,25\$ την ημέρα, ενώ το 68,7% του πληθυσμού ζει με λιγότερο από 2\$ την ημέρα. Με βάση τα στοιχεία του United Nations Development Programme για το 2010, το 29,8% του πληθυσμού της χώρας ζει κάτω από το εθνικό όριο φτώχειας, ενώ η αναφορά του Oxford Poverty and Human Development Initiative για το 2010, λέει πως 8 ινδικά κρατίδια έχουν περισσότερους φτωχούς κατοίκους απ' ότι οι 26 φτωχότερες αφρικανικές χώρες μαζί, δηλαδή πάνω από 410 εκ. φτωχούς. Το Poverty Development Goals Report του 2011 αναφέρει πως η Ινδία είναι η μόνη χώρα της Νότιας Ασίας, όπου το επίπεδο φτώχειας προβλέπεται να μειωθεί στο μισό μέχρι 2015, δηλαδή από 51% το 1990 στο 22% το 2015. Επίσης, τα τελευταία στοιχεία της UNICEF δείχνουν πως το 1 στα 3 υποσιτισμένα παιδιά παγκοσμίως βρίσκεται στην Ινδία, την στιγμή που το 42% των παιδιών της χώρας κάτω των 5 ετών είναι ελλιποβαρή.

Στην απογραφή του 2001, το 35,5% των νοικοκυριών της Ινδίας επωφελούνταν τραπεζικών υπηρεσιών, το 35,1% διέθεταν ραδιόφωνο ή τρανζίστορ, το 31,6% διέθετε τηλεόραση, το 9,1% τηλέφωνο, το 43,7% ποδήλατο, το 11,7% μια μηχανή ή μοτοποδήλατο και το 2,5% διέθετε αυτοκίνητο ή βαν. Το 34,5% των νοικοκυριών δεν διέθετε κανένα από τα παραπάνω. Από την δεκαετία του 1990 η Ινδία έχει ιδρύσει ή έχει γίνει μέλος σε πάρα πολλές διεθνείς οργανώσεις οικονομικής συνεργασίας. Ήδη το 1985, η χώρα κύρωσε το καταστατικό της South Asian Association for Regional Cooperation (SAARC), αφιερωμένης στην οικονομική, τεχνολογική και πολιτισμική ανάπτυξη, με έμφαση στην συλλογική αυτάρκεια. Από το 1995 είναι μέλος του Indian Ocean Rim Association for Regional Cooperation (IOR- ARC), που ως τομείς προτεραιότητας το 2011 είχε: ασφάλεια θαλάσσιων συγκοινωνιών, διευκόλυνση εμπορίου και επενδύσεων, διαχείριση ρίσκου καταστροφών, ακαδημαϊκή, επιστημονική και τεχνολογική συνεργασία, διαχείριση ιχθύο αποθεμάτων, τουρισμό και πολιτισμικές ανταλλαγές. Το 1998 συν δημιούργησε μαζί με τα γειτονικά κράτη, στα ανατολικά, την Bay of Bengal

Initiative for Multi-Sectoral Technical and Economic Cooperation (BIMSTEC), η οποία πρόσθεσε στους παραπάνω στόχους ζητήματα όπως η καταπολέμηση της ανεργίας, της τρομοκρατίας, η δημόσια υγεία και η συνεργασία στον αγροτικό τομέα¹²¹. Η Ινδία είναι μέλος της ομάδας Group of Twenty Finance Ministers and Central Bank Governors (G-20) από την δημιουργία της το 1999, η οποία πλέον λειτουργεί ως το συμβούλιο των πλουσιότερων κρατών. Το 2000 ιδρύει την Mekong–Ganga Cooperation (MGC)¹²², μαζί με Ταϊλάνδη, Μιανμάρ, Καμπότζη, Λάος και Βιετνάμ, με στόχο την συνεργασία στους τομείς του τουρισμού, πολιτισμού, παιδείας και μεταφορών. Το 2004, στην 12 η σύνοδο της SAARC, ιδρύεται η South Asian Free Trade Area (SAFTA)¹²³ με στόχο να μηδενιστούν όλοι οι τελωνειακοί δασμοί ανάμεσα στις συμμετέχουσες χώρες της Νότιας Ασίας μέχρι το 2016. Από το 2005, που προσκλήθηκε, συμμετέχει στην ομάδα G8+5 αναπτυσσόμενα κράτη και, τέλος, από το 2006 συμμετέχει ενεργά στην ομαδοποίηση BRICS των ανερχόμενων αναπτυσσόμενων χωρών.

Αν και πρώην αποικία και θύμα εξαγοράς εύφορης γης η ίδια, η Ινδία έχει κατηγορηθεί πρόσφατα από το Oakland Institute¹²⁴ ότι ηγείται των χωρών με μια νέο-αποικιοκρατική στάση απέναντι στις χώρες της Αφρικής, καθώς πάνω από 80 ινδικές εταιρίες έχουν εξαγοράσει αχανής εκτάσεις καλλιεργήσιμης γης στην Αιθιοπία, στην Μαδαγασκάρη, στην Κένυα, Σενεγάλη, Σιέρρα Λεόνε, Καμερούν και Μοζαμβίκη για την καλλιέργεια τροφίμων μαζί με ζαχαροκάλαμο και φοινικέλαιο, και τα δυο πρώτες ύλες για παραγωγή βιο-καυσίμων. Όπως τονίζεται στην αναφορά, οι συνέπειες της «αρπαγής γης» περιλαμβάνουν αυξημένη ανασφάλεια τροφίμων, περιβαλλοντική υποβάθμιση, εκτόπιση και καταστολή των τοπικών κοινοτήτων καθώς και αυξημένη εξάρτηση από εξωτερική βοήθεια.

Συμπεράσματα για Ινδία

Η στρατηγική σημασία της Ινδίας έχει αποτελέσει θέμα συζητήσεων για δεκαετίες, μιας και αποτελεί ανερχόμενη δύναμη στην κεντρική Ασία. Δεδομένου όμως ότι γειτνιάζει με δύο από τις πιο πλούσιες περιοχές του κόσμου –με τη Μέση Ανατολή του πετρελαίου και της αστάθειας και με τη Νοτιοανατολική Ασία της τεράστιας παραγωγικότητας – θέλει να της συμπεριφέρονται ως σημαντικό κράτος. Ακόμη φαίνεται, σε ότι αφορά την εθνική ολοκλήρωση και τις εδαφικές διαφορές στην περιοχή της Νότιας Ασίας, η ένταση δεν έχει εξαλειφθεί (όπως η αντιπαράθεση μεταξύ Νέου

¹²¹ Μετά την 8^η Υπουργική Συνάντηση στη Ντάγκα στις 18-19 Δεκ 2005, μια σειρά από νέους τομείς συνεργασίας προέκυψαν. Ο αριθμός των τομέων προτεραιότητας για τη συνεργασία αυξήθηκαν από 06 σε 14.

¹²² Η Mekong-Ganga ιδρύθηκε στις 10 Νοεμβρίου 2000 στη Βιεντιάν, κατά την πρώτη υπουργική σύνοδο της MGC. Η οργάνωση πήρε το όνομά του από τον Γάγγη και τον Μεκόνγκ δύο μεγάλα ποτάμια της περιοχής.

¹²³ Δημιουργήθηκε μια ζώνη ελεύθερων συναλλαγών 1.8 δισεκατομμυρίων ανθρώπων, από Αφγανιστάν, Μπαγκλαντές, Μπουτάν, Ινδία, Μαλδίβες, Νεπάλ, Πακιστάν και Σρι Λάνκα.

¹²⁴ Το Ινστιτούτο Oakland είναι μια δεξαμενή σκέψης που ιδρύθηκε το 2004 από τον Anuradha Mittal, πρώην συν-διευθυντή του Ινστιτούτου Food First. Έχει την έδρα του στο Όκλαντ της Καλιφόρνια.

Δελχί και Ισλαμαμπάντ) και η Ινδία θα εξακολουθήσει να αντιμετωπίζει προβλήματα και στο ορατό μέλλον.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι οικονομικές εξελίξεις στην Ινδία. Μετά το εντυπωσιακό κύμα απελευθέρωσης που επιχειρήθηκε το πρώτο ήμισυ της δεκαετίας '90 στην ινδική οικονομία, σήμερα φαίνεται να ασκείται μια πιο προσεκτική και επιλεκτική πολιτική στο θέμα των ξένων επενδύσεων. Η βιομηχανία αναπτύσσεται ενώ η αγροτική οικονομία της Ινδίας παραμένει σε «νηπιακό» στάδιο και η ανασυγκρότησή της θα είναι εξαιρετικά δυσχερής.

Τέλος, το δημογραφικό πρόβλημα παραμένει «βραδυφλεγής βόμβα» από κάθε άποψη. Το πώς και πόσο ακριβώς θα επιβαρύνει την οικονομία της Ινδίας το επιδεινούμενο δημογραφικό πρόβλημά της υπερ-γεννητικότητας είναι ένα σοβαρό και κύριο ερώτημα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: Σύνοψη – Εκτιμήσεις – Συμπεράσματα

Σύνοψη - Εκτιμήσεις

Ο αμείλικτος νόμος της άνισης ανάπτυξης, τον οποίο πρώτος μας περιγράφει ο Θουκυδίδης και με επιστημονική αρτιότητα μας αναλύει ο οικονομολόγος και διεθνολόγος Robert Gilpin, οδηγεί αργά αλλά σταθερά σε μία σημαντική παγκόσμια ανακατανομή ισχύος. Μεγάλες δυνάμεις όπως η Κίνα αναζητούν νέους, αναβαθμισμένους παγκόσμιους ρόλους. Ταυτόχρονα, μεσαιές δυνάμεις όπως η Ιαπωνία και η Ινδία αναζητούν το δικό τους, περιφερειακό ρόλο. Ταυτόχρονα, διαμορφώνονται σταδιακά συνασπισμοί δυνάμεων τόσο σε παγκόσμιο όσο και σε περιφερειακό επίπεδο, στα πλαίσια των οποίων αντικατοπτρίζεται η νέα, υπό διαμόρφωση παγκόσμια κατανομή ισχύος. Κατά τα φαινόμενα, το μονοπολικό διεθνές σύστημα εξελίσσεται σταθερά σε πολυπολικό. Την ίδια στιγμή οι ΗΠΑ, παρά την υποχώρησή τους, παραμένουν το ισχυρότερο κράτος στον πλανήτη τόσο οικονομικά, όσο και –κυρίως– στρατιωτικά. Θα πρέπει όμως να μοιραστούν την ηγεσία του διεθνούς συστήματος με άλλες μεγάλες δυνάμεις. Όπως ανέφερε ο πρώην Διευθυντής της CIA James Woolsey «έχουμε σκοτώσει ένα μεγάλο δράκο αλλά τώρα ζούμε σε μια ζούγκλα γεμάτη από δηλητηριώδη φίδια»¹²⁵. Το γεγονός αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα –με το οποίο συμφωνούν πλήθος έγκυρων αναλυτών– ότι η γεωπολιτική επιστρέφει τόσο στις διεθνολογικές αναλύσεις, όσο και στους στρατηγικούς υπολογισμούς των κρατών. Αυτή τη φορά βέβαια, σε αντίθεση με την περίοδο των «δύο κόσμων» του Ψυχρού Πολέμου, το διεθνές σύστημα διέπεται από έντονη οικονομική αλληλεξάρτηση. Το γεγονός αυτό φιλτράρει κάπως της διακρατικές

¹²⁵ Hal Brands, What Goods is Grand Strategy?, p 146.

συγκρουσιακές τάσεις και μειώνει την πιθανότητα επαναφοράς των εντάσεων και των υπερβολικών αντιδράσεων εκείνης της περιόδου, χωρίς βέβαια να αποκλείεται η εμφάνιση περιφερειακών αποσταθεροποιητικών τάσεων, ή ακόμα και μιας μείζονος παγκόσμιας αποσταθεροποίησης στο μέλλον. Σε κάθε περίπτωση οι μεγάλες δυνάμεις ασχολούνται ξανά η μια με την άλλη, επιδιώκοντας συγκριτικά κέρδη και επανασχεδιάζοντας τις στρατηγικές τους σε ό,τι αφορά στον τομέα της ασφάλειας. Υπό αυτή την έννοια, μπορούμε να μιλάμε για μια νέα γεωπολιτική συγκυρία.

Συμπερασματικά η αλλαγή στο διεθνή καταμερισμό ισχύος θα επιφέρει μοιραία συγκρούσεις μεταξύ των παρακμαζόντων και των ανερχομένων δυνάμεων, που θα υπονομεύσουν τη σημερινή πρόσκαιρη συναίνεση μεταξύ τους¹²⁶.

Κίνα

Το Πεκίνο ακολουθεί μια περιφερειακή γεωστρατηγική στη προσπάθειά του να αποφύγει οποιαδήποτε σοβαρή σύγκρουση με τους άμεσους γείτονές του, ενώ παράλληλα επιδιώκει την περιφερειακή υπεροχή. Η σημερινή ηγεσία της Κίνας δείχνει να κινείται με συνέπεια και αποφασιστικότητα στην χάραξη μιας υψηλής στρατηγικής. Οι ανάγκες στον κοινωνικό και πολιτικό τομέα είναι αρκετά μεγάλες, βελτιώνονται όμως σταδιακά χάρη στη οικονομική διεύρυνση που εφαρμόζεται, η οποία αν μπορέσει να συνεχισθεί θα μεταμορφώσει την χώρα σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Ο πρωταρχικός στόχος της Κίνας είναι να γίνει ένα δυνατό, και πλούσιο κράτος. Γνωρίζοντας τις φυσικές πλουτοπαραγωγικές πηγές της, το ανθρώπινο δυναμικό της, τις πυρηνικές της δυνατότητες, το γεγονός ότι είναι μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ και την αναπτυσσόμενη οικονομία της, στοχεύει μέχρι το 2050 να αποτελεί μια μεσαίου μεγέθους δύναμη του πλανήτη και την μεγαλύτερη δύναμη στην Ασία. Στρατιωτικά, θα μπορούσε ήδη να χαρακτηριστεί ως παγκόσμια δύναμη, αφού τα οικονομικά της μεγέθη επιτρέπουν στους ηγέτες της να χρησιμοποιούν σημαντικό ποσοστό του ΑΕΠ της χώρας, για να στηρίζουν τη συντήρηση και τον εκσυγχρονισμό των ενόπλων δυνάμεών της, καθώς και την περαιτέρω ενίσχυση του στρατηγικού πυρηνικού οπλοστασίου της.

Η Κίνα σήμερα διαθέτει τη μεγαλύτερη αγορά στον κόσμο και αυτό ενδιαφέρει και επηρεάζει όλους. Η χώρα θα παίζει όλο και σημαντικότερο ρόλο στην παγκόσμια οικονομία και γι' αυτό βρίσκεται στο επίκεντρο του παγκοσμίου επιχειρηματικού ενδιαφέροντος με τα εκρηκτικά ποσοστά οικονομικής ανάπτυξης. Η είσοδος της στον ΠΟΕ εδραιώνει την ένταξη της χώρας στην παγκόσμια αγορά, και σε συνδυασμό με τη δυναμική αναπτυξιακή της πορεία, επηρεάζει αποφασιστικά τις συνθήκες ανταγωνισμού στις διεθνείς αγορές.

¹²⁶ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Νοτιανατολική Ευρώπη και νέο Διεθνές Σύστημα, σελ 139.

Τις τελευταίες δεκαετίες η Κίνα καταβάλλει σημαντικές προσπάθειες για πολιτική, κοινωνική, αλλά και ιδεολογική αναμόρφωση ώστε να μπορέσει να ανταποκριθεί στα νέα Διεθνή δεδομένα και να επιτύχει μέσω μίας οικονομικής και στρατιωτικής ανάπτυξης την εδραίωση της ως σημαντικός γεωπολιτικός παίχτης στην Διεθνή σκηνή. Η αναπτυξιακή αυτή πορεία της Κίνας έχει ήδη δρομολογηθεί και αναμένεται ότι τα αποτελέσματά της να γίνονται ορατά, στο εγγύς μέλλον.

Στην εφαρμογή μιας ήπιας ισχύος εκ μέρους της Κίνας, αναφέρεται άρθρο του SPIEGEL (29/6/2010) με τίτλο: «China's Soft Power: Is a Threat to the West?», υποστηρίζοντας ότι μπορεί μεν να μην έχει προθέσεις να χρησιμοποιήσει την αναπτυσσόμενη στρατιωτική ισχύ της, όμως αυτό θα πρέπει ελάχιστα να ανησυχεί τις Δυτικές χώρες. Από τον Διεθνή Οργανισμό Εμπορίου (WTO) μέχρι τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, το Πεκίνο κάνει χρήση της ήπιας ισχύος του. Η αλήθεια είναι ότι οι Κινέζοι διεξάγουν ένα πόλεμο σε όλες τις ηπείρους, όχι με την κλασσική έννοια του πολέμου, αλλά υλοποιώντας μια επιθετική εμπορική πολιτική έναντι της Δύσης, χορηγώντας χαμηλότοκα δάνεια σε χώρες της Αφρικής και της Λατινικής Αμερικής, εφαρμόζοντας διπλωματικές πιέσεις στους εταίρους των χωρών αυτών, και διαθέτοντας τους περισσότερους στρατιώτες στον ΟΗΕ για ειρηνευτικές επιχειρήσεις από όλα τα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας. Με άλλα λόγια ενεργούν επιθετικά μεν, αλλά χρησιμοποιώντας ήπια και όχι σκληρή ισχύ.

Αναφορά στην έκφραση ήπιας ισχύος εκ μέρους της Κίνας κάνει και ο Νγκε στο πιο πρόσφατο βιβλίο του «The Future of Power», σε σύγκριση με την σκληρή ισχύ που προβάλλει η Ρωσία. Όπως έχει επισημανθεί από διάφορους αναλυτές, γράφει, ενώ η Κίνα επιδιώκει να δελεάσει και να εντυπωσιάσει τον κόσμο με τον αριθμό των Ολυμπιακών μεταλλίων, η Ρωσία θέλει να εντυπωσιάσει προβάλλοντας την στρατιωτική της υπεροχή. Όπως, μάλιστα, δήλωσε τον Οκτώβριο του 2007, ο Πρόεδρος Hu Jintao, η πρόθεση της Κίνας είναι να αυξήσει την ήπια ισχύ της, και οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2008 ήταν σημαντικό μέρος της στρατηγικής αυτής.

Το κατά πόσο η Κίνα λειτουργεί (ή θα καταστεί) ως status quo δύναμη ή αναθεωρητική δύναμη στο διεθνές σύστημα, έχει αποτελέσει το θέμα πλήθους συζητήσεων, τόσο σε ακαδημαϊκούς, όσο και σε πολιτικούς κύκλους. Η συζήτηση χαρακτηρίζεται από αντιθέσεις και διαφωνίες, τόσο ανάμεσα σε Αμερικάνους και Κινέζους ακαδημαϊκούς, όσο και μεταξύ των Κινέζων.¹²⁷

¹²⁷ Αναφορικά με έργα σχετικά με το ρόλο της Κίνας βλέπε C. GLASER, Will China's Rise Lead to War?, στο «Foreign Affairs», 90, 2, Mar./Apr. 2011, pp. 80-91. Βλέπε επίσης, R. LI, The China Challenge: Theoretical Perspectives and Policy Implications, στο «Journal of Contemporary China», 8, 22, November 1999, pp. 443-76. Ακόμη A. GOLDSTEIN, Great Expectations: Interpreting China's Arrival, στο «International Security», 23, 3, Winter 1997/98, pp. 36-73. Επίσης, D. ROY, The "China Threat" Issue: Major Arguments, in «Asian Survey», 36, 8, August 1996, p. 758-71.

Μετά από περισσότερα από 60 χρόνια προσπαθειών, η Κίνα, ομολογουμένως έχει επιτύχει αυτό που πολλοί καλούν «ειρηνική άνοδο». Η άνοδος αυτή δεν έχει ιστορικό προηγούμενο, ενώ καθορίζεται από διάφορους δείκτες και καταστάσεις. Με δεδομένη την σταθερή οικονομική ανάπτυξη και την όλο και αυξανόμενη παρουσία στη διεθνή πολιτική και οικονομία, σε συνδυασμό με την παγκόσμια οικονομική κρίση που ξέσπασε το 2008, το θέμα απαιτεί ενδελεχή ανάλυση προκειμένου να εκτιμήσει και να προβλέψει κάποιος το μέλλον στην εμπλοκή της Κίνας στο διεθνές σύστημα.

Το βασικό συστατικό της κινεζικής ανόδου είναι η ταχεία και σταθερή (και πάνω από μία δεκαετία) οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Η Κίνα συγκαταλέγεται στις πρώτες χώρες παγκοσμίως, αναφορικά με το GDP, το εμπόριο και τις επενδύσεις, ενώ είναι η δεύτερη μεγαλύτερη οικονομία (δίπλα στην αμερικανική), η τρίτη μεγαλύτερη στο εμπόριο (αμέσως μετά την Γερμανία και τις Η.Π.Α) και η πρώτη χώρα (ανάμεσα στις αναπτυσσόμενες χώρες) στην προσέλκυση ξένων επενδύσεων και στην κατοχή ξένων συναλλαγματικών αποθεμάτων. Με τη συνεχόμενη ενδυνάμωση της οικονομικής της ισχύος, η Κίνα εμπλέκεται συνεχώς στα διεθνή θέματα, στην πολυμερή διπλωματία, υποστηρίζοντας αυτό που το Πεκίνο ονομάζει «εκδημοκρατικοποίηση των διεθνών σχέσεων» και «διαποίκιση των αναπτυξιακών μοντέλων», προάγοντας συνεχώς την ιδέα της δημιουργίας ενός «αρμονικού κόσμου ειρήνης και κοινής ευημερίας».

Η ανάλυση των δυτικών επιβεβαιώνει τα επιτεύγματα της Κίνας αναφορικά με την «ειρηνική της άνοδο». Το Κέντρο Στρατηγικών και Διεθνών Σχέσεων (Center for Strategic and International Studies - CSIS), που εδρεύει στην Washington, σε μελέτη του με τίτλο «Chinese Soft Power and Its Implications for the United States», υποστηρίζει ότι η συνεχής αύξηση της κινεζικής ήπιας ισχύος αποτελεί έναν σημαντικό δείκτη που μας καταδεικνύει, τόσο την ειρηνική άνοδο της χώρας, όσο και τη μεγάλη της ισχύ¹²⁸. Την ίδια στιγμή, αναφορά από το the European Council on Foreign Relations και το Asia Centre at Sciences, σχολιάζει ότι η Κίνα βρίσκεται μπροστά σε μία ιστορική άνοδο, μεταλλασσόμενη από μία «ανερχόμενη δύναμη» σε μία «παγκόσμια δύναμη»¹²⁹.

Ο Αμερικανός ακαδημαϊκός David Shambaugh, σχολιάζει ότι η Κίνα έχει σταδιακά δημιουργήσει την εικόνα μίας υπεύθυνης, χρήσιμης και αναμενόμενης δύναμης στην Ασία. Ο ίδιος χαρακτηριστικά αναφέρει ότι «τα περισσότερα κράτη στην περιοχή βλέπουν πλέον την Κίνα ως έναν καλό γείτονα, ένα χρήσιμο εταίρο, έναν προσεκτικό ακροατή και ως μία περιφερειακή δύναμη που δεν αποτελεί απειλή»¹³⁰. Ο Βρετανός ακαδημαϊκός Barry Buzan σχολιάζει ότι η ιστορία των τελευταίων 30 ετών αποδεικνύει, όχι μόνο την «ειρηνική άνοδο» της Κίνας, αλλά και το γεγονός ότι η Κίνα έχει ξεκινήσει «μία νέα πορεία ανόδου, βρισκόμενη σε αρμονία με το διεθνές περιβάλλον». Ο ίδιος υποστηρίζει ότι, ενώ το Πεκίνο πλέον αντιμετωπίζεται ως ένας «καλός γείτονας» σε

¹²⁸ Mc Giffert, March 2009, pp. 1-10.

¹²⁹ Fox, 2009, p.9.

¹³⁰ Shambaugh, 2005, pp. 64-65.

περιφερειακό επίπεδο, δεν συμβαίνει το ίδιο σε παγκόσμιο επίπεδο¹³¹. Η οικονομική άνοδος της Κίνας, σε συνδυασμό με τη διεθνή της επιρροή, επιβεβαιώνουν ότι αυτή η «ειρηνική άνοδος» αποτελεί ένα μετρήσιμο γεγονός, στοιχείο που μας δείχνει ότι οι θέσεις όλων αυτών που υποστηρίζουν ότι η Κίνα είναι αναθεωρητική δύναμη (όπως πχ ο John Mearsheimer) ενδεχομένως να είναι λανθασμένες και να χρειάζονται αναθεώρηση.

Ο Mearsheimer, ως ρεαλιστής, υποστηρίζει ότι «η άνοδος της Κίνας δεν πρόκειται να είναι ειρηνική»¹³² και πως, όσο η Κίνα θα συνεχίσει να αναπτύσσεται, «η Κίνα, όπως όλοι οι εν δυνάμει ηγεμόνες, θα καταστεί και αυτή ένας πραγματικός ηγεμόνας»¹³³. Ωστόσο, οι παραδοχές αυτές έρχονται «αντιμέτωπες» με την αβεβαιότητα για τις πραγματικές προθέσεις της χώρας. Παρόλο που ο Mearsheimer υποστηρίζει ότι οι προθέσεις ενός κράτους μπορεί να είναι ευγενικές και καλές τη μία μέρα και να μεταλλαχθούν σε εχθρικές την επόμενη, και πως «οι προθέσεις είναι αδύνατον να καθοριστούν με 100% βεβαιότητα»¹³⁴, δεν δέχεται την κινεζική δέσμευση για μία ειρηνική άνοδο και υποστηρίζει ότι οι επιδράσεις της Κίνας στο διεθνές σύστημα είναι καταδικασμένες να είναι αρνητικές. Βέβαια, τα επιχειρήματα αυτά είναι μερικώς αμφιλεγόμενα, ενώ την ίδια στιγμή έρχονται σε αντίθεση με τη θεώρηση της ρεαλιστικής προσέγγισης (ότι δηλαδή τα κράτη ως ορθολογιστικοί δρώντες, συμπεριφέρονται σύμφωνα με τους υπολογισμούς κέρδους – ζημίας στα εθνικά τους συμφέροντα). Κατά συνέπεια, εφόσον θεωρηθεί σωστή η ρεαλιστική θεώρηση ότι τα κράτη είναι ορθολογιστικοί δρώντες, δεν έχουμε κανένα λόγο να θεωρήσουμε ότι οι προθέσεις αυτών είναι προβλέψιμες. Με δεδομένο ότι η Κίνα έχει κερδίσει από το διεθνές σύστημα και τους διεθνείς κανόνες, η πρόβλεψη του Mearsheimer σχετικά με το ότι η συμβολή της Κίνας στο διεθνές σύστημα είναι καταδικασμένη να είναι μη εποικοδομητική, ενδεχομένως να είναι εσφαλμένη.

Όταν κρίνουμε το ρόλο ενός κράτους στο διεθνές σύστημα, η πρόθεση μετράει σε πολύ μεγάλο βαθμό, καθώς αποτελεί έναν ιδιαίτερα χρήσιμο δείκτη του προσανατολισμού της εξωτερικής του πολιτικής. Είναι πιο ακριβής ο καθορισμός της πρόθεσης ως μία μεταβλητή που αλλάζει μαζί με τους συνεχώς εξελισσόμενους υπολογισμούς του κράτους σχετικά με τα εθνικά συμφέροντα. Κοιτάζοντας όμως μία συγκεκριμένη χρονική περίοδο, οι προθέσεις του κράτους παραμένουν σχετικά σταθερές. Και μπορούμε να καθορίσουμε τις προθέσεις αυτές, από τα κέρδη που αποκομίζει από την εμπλοκή του με το διεθνές σύστημα, όπως επίσης και από το πώς βλέπει το ίδιο το κράτος τη θέση του στο σύστημα αυτό (είτε ως ωφελημένος είτε ως θύμα). Τα οφέλη από το διεθνές σύστημα αφορούν δύο κατηγορίες: την υλική ανάπτυξη (material growth) και την κοινωνική ανάπτυξη¹³⁵.

¹³¹ Buzan, 2010, pp. 5-7.

¹³² Mearsheimer, 2005

¹³³ Mearsheimer, 2001, p. 400

¹³⁴ Mearsheimer, 2001, p. 31

¹³⁵ Bull, 1987, pp. 147-148

Ιδίως από το άνοιγμα και τις μεταρρυθμίσεις στα τέλη του 1970, η Κίνα αποκόμισε πολλά οφέλη από την ένταξή της στο διεθνές σύστημα, παρόλο που οι Κινέζοι αξιωματούχοι συχνά αρνούνται να το παραδεχθούν επισήμως. Παρά την αξιοσημείωτη ανάπτυξη των τελευταίων 3 δεκαετιών, η Κίνα παρουσιάζει και γνωρίζει επίσης και μία αξιοσημείωτη κοινωνική ανάπτυξη. Με την εμπλοκή της στο διεθνές σύστημα – κανονισμούς, το Πεκίνο άρχισε να υιοθετεί θεσμούς, «νόμους» και κανόνες. Όπως υποστηρίζει ο Alastair Iain Johnston¹³⁶, βασιζόμενος σε στατιστικές αναλύσεις και σε μελέτες που αφορούν στη συμμετοχή της Κίνας σε διεθνείς οργανισμούς, «σε έναν αριθμό κανονιστικών ερωτημάτων, η Κίνα φαίνεται να συμμορφώνεται περισσότερο με την υπάρχουσα διεθνή κοινότητα, από ότι στο παρελθόν»¹³⁷. Στο απόγειο του κομμουνισμού, η Κίνα ήταν πολύ επιφυλακτική με τους διεθνείς οργανισμούς – κανόνες – θεσμικά όργανα. Η αποδοχή όλων αυτών βρίσκονταν σε πολύ χαμηλό επίπεδο, κυρίως εξαιτίας του εξαναγκασμού από εξωτερικές δυνάμεις. Ως αποτέλεσμα, η Κίνα «κέρδισε» την ταμπέλα του «ανταγωνιστή» που αψηφά το διεθνές σύστημα. Το μοναδικό πράγμα που αποδέχονταν το Πεκίνο ήταν η εθνική κυριαρχία, καθώς το σύνολο της εξωτερικής πολιτικής καθοριζονταν από το ενδιαφέρον για την εδαφική ακεραιότητα και κυριαρχία.

Από τις αρχές του 1970, που η Κίνα έγινε μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών (UNSC), έχει επιτευχθεί σημαντική πρόοδος στην αποδοχή διεθνών κανόνων, με την παράλληλη αποδοχή ότι αυτό εξυπηρετεί τα εθνικά της συμφέροντα. Έκτοτε, η Κίνα σταμάτησε να είναι ένας απόλυτος ανταγωνιστής στο διεθνές σύστημα και ξεκίνησε να λειτουργεί περισσότερο ως ένας προσεκτικός και πραγματιστής κριτής που λαμβάνει όλα τα πλεονεκτήματα του συστήματος. Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, η Κίνα σταμάτησε να βλέπει τον εαυτό της ως μία επαναστατική δύναμη που αψηφά το διεθνές σύστημα και ξεκίνησε να λειτουργεί και να χτίζει σταδιακά την εικόνα του υποστηρικτή και διαμορφωτή αυτού. Παράδειγμα του παραπάνω είναι η είσοδος της Κίνας στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (WTO)¹³⁸ και η όλο και αυξανόμενη συμμετοχή στις ειρηνευτικές αποστολές των Ηνωμένων Εθνών. Με λίγα λόγια, η Κίνα πλέον άρχισε να βλέπει εαυτόν ως ένα «μεγάλο υπεύθυνο έθνος».

Αυτό που επίσης έχει ιδιαίτερη σημασία είναι ο τρόπος με τον οποίο ανέρχεται ένα έθνος. Η άνοδος αυτή μπορεί να προκύψει από την εμπλοκή στο διεθνές σύστημα και την απόλαυση όλων των πλεονεκτημάτων που απορρέουν από αυτή ή από τον περιορισμό από το διεθνές σύστημα και το αίσθημα καταπίεσης από αυτό. Για παράδειγμα, η Γερμανία ανήλθε υπό αντίξοες συνθήκες, και με μίσος και εχθρότητα

¹³⁶Καθηγητής υπεύθυνος για την Κίνα, στο τμήμα διεθνών υποθέσεων της κυβέρνησης στο Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ.

¹³⁷ Alastair Iain Johnston, Is China a Status Quo Power? International Security no 4, 2003, p. 12.

¹³⁸ Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου θεσπίστηκε το 1995, αντικαθιστώντας την “Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου” (GATT), η οποία είχε υπογραφεί το 1947 στα πλαίσια του ΟΗΕ. Ο ΠΟΕ αποτελείται (για την ώρα) από 148 χώρες μέλη του ΟΗΕ και κυρίαρχος στόχος του είναι η θέσπιση, μετά από διαπραγματεύσεις μεταξύ των μελών του, κοινών κανόνων και αρχών που πρέπει να διέπουν το διεθνές εμπόριο.

απέναντι στο διεθνές σύστημα, μετά τη λήξη - ήττα του 1^{ου} Π.Π. Την ίδια στιγμή, η Γερμανία δεν πέτυχε και κοινωνική ανάπτυξη, μαζί με την υλική ανάπτυξη. Η περίπτωση όμως της Κίνας είναι άκρως διαφορετική από την άνοδο της Γερμανίας τη δεκαετία του '30. Η Κίνα ανέρχεται σε ευνοϊκές συνθήκες, με τη θετική εμπλοκή της στα παγκόσμια θέματα, εντασσόμενη στο παρόν διεθνές σύστημα και αποδεχόμενη (υιοθετώντας) τους διεθνείς κανόνες. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο η Κίνα παρουσιάζει υλική και κοινωνική ανάπτυξη ταυτόχρονα. Και αυτός είναι ενδεχομένως ο λόγος για τον οποίο η Κίνα δεν θα αποτελέσει στο μέλλον μία πρόκληση για τις δομές του διεθνούς συστήματος. Όπως το θέτει ο Graham Hutchings, η κινεζική ανάπτυξη «προκύπτει από το γεγονός ότι στο πρόσφατο παρελθόν, μία μεγάλη χώρα, που έβλεπε τον εαυτό της ως το επίκεντρο του κόσμου, ταπεινώθηκε, κατακτήθηκε, διαιρέθηκε και αναγκάστηκε να ενταχθεί στην παγκόσμια τάξη που έχει δημιουργήσει η Δύση¹³⁹. Παρόλο που αυτό είναι αλήθεια, πρέπει να σημειωθεί ότι η Κίνα τα πηγαίνει πλέον καλά με το διεθνές σύστημα. Ωστόσο, δεν έχουμε κανένα λόγο να θεωρούμε ότι η αλλαγή της ισχύος (προς όφελος της Κίνας ή των Ηνωμένων Πολιτειών) θα οδηγήσει απαραίτητα αυτές τις δυνάμεις στο να προσπαθήσουν να αλλάξουν το διεθνές σύστημα. Όπως σημειώνει ο Aaron Friedberg, αναλύοντας τις αμερικανο-κινεζικές σχέσεις, μπορεί να συμβεί ακριβώς το αντίθετο: «η επιθυμία των Κινέζων ηγετών για να συνεχίσουν να απολαμβάνουν τα οφέλη της συμμετοχής στην υπάρχουσα παγκόσμια τάξη, καθιστά λιγότερο πιθανή την ανάληψη βημάτων που θα απειλήσουν το status quo»¹⁴⁰.

Βασιζόμενοι στην κινεζική εμπλοκή, στα αποκομισθέντα οφέλη, στην επίδραση από το διεθνές σύστημα, από την ίδρυση του PRC το 1947, συμπεραίνουμε ότι η οπτική της Κίνας για το διεθνές σύστημα, καθώς και η στάση της απέναντι σε αυτό, γίνεται ολοένα και πιο θετική. Αυτή η στάση απομακρύνει την Κίνα από τη λειτουργία της ως αναθεωρητικό κράτος και την μετατρέπει σε μία quasi-status quo δύναμη που βλέπει τον κόσμο γενικά ορθολογικό και ωφέλιμο προς το Πεκίνο. Η αλλαγή αυτή στην κινεζική οπτική για το διεθνές σύστημα, έχει και ως αποτέλεσμα και την αύξηση της διεθνούς αποδοχής. Όταν οι σχέσεις της Κίνας με τον υπόλοιπο κόσμο εντάθηκαν, εγέρθηκε το ερώτημα του βαθμού στον οποίο η Κίνα θα «αγκαλιάσει» τον υπόλοιπο κόσμο και θα εμπλακεί με αυτόν. Η Κίνα απάντησε με οικονομικές μεταρρυθμίσεις, αλλά και με το δόγμα της «ειρηνικής ανόδου». Πλέον το ερώτημα είναι με ποιο τρόπο ο υπόλοιπος κόσμος θα «αγκαλιάσει» την Κίνα. Η Κίνα ήδη αλλάζει, μετατρέπεται και εντάσσει εαυτόν στη διεθνή κοινωνία. Ωστόσο, η ταχύτητα αυτής της «ειρηνικής ανόδου» δημιουργεί καχυποψία και όπως φαίνεται, η διεθνής κοινότητα δεν είναι ακόμη απολύτως έτοιμη να αποδεχτεί πλήρως την ανερχόμενη Κίνα. Την ίδια στιγμή όμως, η Κίνα απαιτείται να αναλάβει πρωτοβουλίες ώστε να γίνει περισσότερο γνωστή, κατανοητή και αποδεκτή από τον υπόλοιπο κόσμο. Αν το επιτύχει αυτό, τότε θα μπορέσει να απομακρύνει τις αμφιβολίες, τους φόβους και τις παρανοήσεις σχετικά με την «ειρηνική άνοδό της».

¹³⁹ Hutchings, 2001, pp. 140-146.

¹⁴⁰ Friedberg, 2005, pp. 7-10.

Αυτό που πρέπει να γίνει επίσης κατανοητό είναι ότι η σχέση της Κίνας με το διεθνές σύστημα εξακολουθεί να αναπτύσσεται και να εξελίσσεται. Υπάρχουν ωστόσο και κάποια σημεία αγκάθια στη σχέση της με αυτό και αυτά δεν είναι άλλα από τις γνωστές παγκόσμιες απειλές: η υπερθέρμανση του πλανήτη, η παγκόσμια οικονομική κρίση, η εξάπλωση των πυρηνικών όπλων και οι παγκόσμιες πανδημίες. Η σχέση και η εμπλοκή της Κίνας συνεχώς προσεγγίζει τη γραμμή των διεθνών δομών, των κανόνων και των νόμων της παγκόσμιας κοινότητας. Παρόλο που αυτή η πορεία δεν είναι απολύτως «ευθεία», ως αποτίμηση, μπορούμε να αναφέρουμε ότι η κινεζική εμπλοκή με τους διεθνείς οργανισμούς γίνεται ολοένα και μεγαλύτερη, με μεγαλύτερη συμμόρφωση στους κανόνες και με προσπάθειες για διαμόρφωση των κανόνων αυτών. Καθώς η Κίνα αναπτύσσεται, θα έχει να χάσει όλο και περισσότερα αν το διεθνές σύστημα δεν προετοιμαστεί για την αντιμετώπιση των εν δυνάμει απειλών (όπως αυτές που αναφέρθηκαν). Καθώς η πραγματικότητα αυτών των απειλών κάνει την εμφάνισή της, δεν μένει παρά να ελπίζουμε ότι η Κίνα θα αφήσει κατά μέρος τα βραχυπρόθεσμα συμφέροντά της και θα αναλάβει πρωτοβουλίες για την επίλυση των προβλημάτων, προτού αυτά γίνουν χειρότερα. Την ίδια στιγμή αναμένουμε από την Κίνα να αναλάβει πρωτοβουλίες και να επενδύσει σε δομές που θα τη βοηθούν στην επίλυση των προβλημάτων. Αυτή είναι η Κίνα την οποία χρειάζεται ο κόσμος.

Έχουν περάσει σχεδόν διακόσια χρόνια από τότε που ο Ναπολέων είχε παρομοιάσει την Κίνα με «κοιμισμένο γίγαντα», που αν ξυπνήσει θα σειστεί ο πλανήτης. Ο γίγαντας, για την ώρα συγκεντρώνει δυνάμεις. Δεν είναι όμως έτοιμος ούτε και πρόθυμος ακόμα να ταραξει συθέμελα την ανθρωπότητα, όμως ξυπνάει και θέλει να το ξέρουμε.

Ιαπωνία

Από το πέρας του Β' ΠΠ, όπως επίσης και στη δεκαετία του 1990, έχουν συντελεστεί μεγάλες οικονομικές και πολιτικές αλλαγές. Δανειζόμενοι τα λόγια του Thurow¹⁴¹, «μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, υπάρχει μόνο μία στρατιωτική υπερδύναμη, οι Ηνωμένες Πολιτείες και τρεις οικονομικές υπερδυνάμεις, οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Ιαπωνία και η Ευρωπαϊκή Ένωση, με την τελευταία να επικεντρώνεται στην Γερμανία». Χωρίς καμία παύση, ο ανταγωνισμός πέρασε στη φάση της μετάλλαξης, από στρατιωτικό ανταγωνισμό σε οικονομικό. Μέσα σε μία μόνο γενιά, η Ιαπωνία κατάφερε να ξεπεράσει την στρατιωτική ήττα και να ανέλθει στη θέση του παγκόσμιου παραγωγού, εξαγωγέα και χρηματοδότη.

Ωστόσο, υπάρχει ένα κενό ανάμεσα στις οικονομικές, τεχνολογικές και παραγωγικές ικανότητες της χώρας και στην στρατιωτικο – πολιτική της ισχύ. Σε αυτό το

¹⁴¹Ο Lester Καρλ Thurow, γεννήθηκε το 1938 στην Μοντάνα, και είναι Αμερικανός πολιτικός οικονομολόγος, πρώην πρύτανης του MIT Sloan School of Management και συγγραφές βιβλίων για οικονομικά θέματα.

σημείο, για περισσότερα από πενήντα χρόνια, οι Ηνωμένες Πολιτείες εγγυώνται την ασφάλεια της Ιαπωνίας¹⁴².

Αναφορικά με την ασφάλεια και το διεθνές εμπόριο, η Ιαπωνία κινείται ελεύθερα στο διεθνές σύστημα, γεγονός που καθιστά δύσκολη τη χρήση σκληρής ισχύος. Επίσης, δεν υπάρχει αναγκαιότητα χρήσης σκληρής ισχύος από την Ιαπωνία, καθώς υπάρχουν άλλοι που το κάνουν για αυτή (ή τουλάχιστον έτσι έχει συμβεί κατά το παρελθόν). Μετά από την ήττα της στον Β΄ ΠΠ. Η Ιαπωνία είναι σύμμαχος με τις Ηνωμένες Πολιτείες, με την εξωτερική της πολιτική να συντονίζεται πάντοτε με την αμερικανική παγκόσμια στρατηγική. Ωστόσο, ο ερχομός της μεταψυχροπολεμικής περιόδου έφερε μεγάλες αλλαγές στη διεθνή πολιτική οικονομία, γεγονός που έδωσε στην Ιαπωνία μεγαλύτερη επιρροή στο διεθνές σύστημα. Και η επιρροή αυτή χρησιμοποιήθηκε από τους Ιάπωνες για να έρθουν πιο κοντά σε χώρες της λεκάνης του Ειρηνικού¹⁴³.

Έτσι, ξεκίνησε ένα πρόγραμμα οικονομικής ενοποίησης στην περιοχή, με την Ιαπωνία να ασκεί μεγάλη επιρροή, μέσα από την οικονομική της ισχύ. Το ιαπωνικό θαύμα είναι αξιοσημείωτο, αν αναλογιστεί κανείς ότι η χώρα ξεκίνησε από το μηδέν και έφτασε σε αυτό το επίπεδο μόλις πενήντα χρόνια μετά.

Καθώς η παγκοσμιοποίηση επηρεάζει τις οικονομίες των κρατών, η Ιαπωνία έχει πλέον κατανοήσει ότι χρειάζεται να φιλελευθεροποιήσει περισσότερο την οικονομία της. Η παγκοσμιοποίηση μπορεί να χαρακτηριστεί ως το τρίτο άνοιγμα της Ιαπωνίας, με το πρώτο να είναι η εποχή του Meiji (1868-1912)¹⁴⁴ και το δεύτερο να είναι η ήττα της στο δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Όσον αφορά στη θέση της Ιαπωνίας στη σφαίρα επιρροής του διεθνούς συστήματος, φαίνεται πως οι πολιτικές ήπιας ισχύος που ακολουθήθηκαν από τις διάφορες Φιλελεύθερες Δημοκρατικές Κυβερνήσεις, βρίσκουν ισχυρή υποστήριξη από τους πολίτες. Έτσι, η άποψη που επικρατεί γενικά είναι ότι «αν δεν σπάσει, δεν χρειάζεται να το επισκευάσεις». Ακολούθως, οι πολιτικές ήπιας ισχύος της Ιαπωνίας, δεν φαίνεται να αλλάζουν στο μέλλον, καθώς το κύριο μέλημα των ληπτών των αποφάσεων (πολιτικών και αξιωματούχων) είναι να επανεκλεγούν¹⁴⁵.

Το παραπάνω βέβαια αποτελεί μία περίεργη κατάσταση. Για παράδειγμα, η Ιαπωνία έχει ξεκινήσει τα τελευταία χρόνια μία μαζική καμπάνια για να κερδίσει μία μόνιμη θέση στο Συμβούλιο Ασφαλείας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Η μόνιμη θέση στο Συμβούλιο ισοδυναμεί με μεγαλύτερες ευθύνες. Σε αυτό το σημείο εγείρεται και το ερώτημα του κατά πόσο μία τέτοια ευθύνη μπορεί να «αποδοθεί» σε ένα κράτος

¹⁴² Akgün, 2003, p. 11.

¹⁴³ Ahlner, 2006, p. 22-25.

¹⁴⁴ Η περίοδος αυτή αποτελεί το πρώτο μισό διακυβέρνησης του Ιάπωνα Αυτοκράτορα, κατά τη διάρκεια της οποίας η ιαπωνική κοινωνία παύει να είναι απομονωμένη στην φεουδική της διάρθρωση και λαμβάνει την σύγχρονη μορφή της.

¹⁴⁵ Ahlner, 2006, p. 22-25

«μόνο ήπιας ισχύος». Όπως μας καταδεικνύει ο Joseph Nye, θα πρέπει να συνυπάρχουν και τα δύο ήδη ισχύος. Η ήπια ισχύς συνήθως συνδέεται – συσχετίζεται με την σκληρή ισχύ ενός κράτους. Ακολουθώντας εγείρεται το ερώτημα του τι μπορεί να προσφέρει στο διεθνές σύστημα ένα κράτος «ήπιας ισχύος». Επίσης, εγείρεται και το ερώτημα της δέσμευσης του κράτους, ιδίως όταν το κράτος αυτό είναι εξαρτόμενο από ένα άλλο κράτος – μέλος του Συμβουλίου. Ένα παιχνίδι – «συνεργασία» της Ιαπωνίας και των Ηνωμένων Πολιτειών στα πλαίσια των Ηνωμένων Εθνών, έχει άγνωστες συνέπειες για την παγκόσμια οικονομία, καθώς είναι ένα παιχνίδι που ακόμη δεν έχει παιχτεί. Αυτό που πρέπει ωστόσο να σημειωθεί είναι ότι, ενώ οι Ηνωμένες Πολιτείες υποστηρίζουν σθεναρά την είσοδο της Ιαπωνίας ως μόνιμο μέλος στο Συμβούλιο των Η.Ε, η Κίνα αρνείται σθεναρά.

Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι, αν η Ιαπωνία επιθυμεί να ασκήσει – εφαρμόσει σκληρή ισχύ, είναι απαραίτητο να έρθει πιο κοντά με τους Ασιάτες γείτονες, ώστε να διασφαλίσει την υποστήριξή τους.

Στρατιωτικά μιλώντας, η Ιαπωνία παραμένει η κύρια βάση για τους Αμερικάνους στρατιώτες στην Ασία. Οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν δεσμευτεί να υπερασπιστούν την Ταϊβάν στην περίπτωση ευρείας κλίμακας πολεμικών επιχειρήσεων με την Κίνα. Τέτοιου είδους επιχειρήσεις δεν είναι εφικτές δίχως την ύπαρξη στρατιωτικών βάσεων στην Ιαπωνία¹⁴⁶.

Σχέσεις Ιαπωνίας – Ηνωμένων Πολιτειών

Εξετάζοντας την Ιαπωνία από μακρο-ιστορική οπτική, η ταυτότητα του ιαπωνικού κράτους διαδραμάτιζε σταθερά τον κρίσιμο ρόλο στον καθορισμό των γεωστρατηγικών επιλογών της χώρας. Όπως καταγράφεται και στις δύο αναφορές των Richard Armitage και του Joseph Nye, ακόμη και οι μεγάλοι γνώστες της ιαπωνικής πολιτικής, έχουν πολλές φορές αποτύχει να εκτιμήσουν την ιαπωνική κρατική ταυτότητα ως έναν αποφασιστικό παράγοντα¹⁴⁷.

Η πρώτη αναφορά, που δημοσιεύτηκε το 2000, εστιάζει στην ενδυνάμωση των σχέσεων Η.Π.Α – Ιαπωνίας, με προτάσεις που αφορούν σε επιχειρησιακές και διοικητικές λεπτομέρειες, χωρίς όμως να γίνεται αναφορά στη σπουδαιότητα της ταυτότητας του ιαπωνικού κράτους στο γεωστρατηγικό τρίγωνο των Ηνωμένων Πολιτειών – Κίνας – Ιαπωνίας. Ομοίως, η δεύτερη αναφορά, που εκδόθηκε το 2007, αναφέρεται στην κοινή στρατηγική Ηνωμένων Πολιτειών–Ιαπωνίας, ως «απάντηση» στην κινεζική άνοδο, όμως και πάλι δεν «αγγίζει» τη δυναμική της σύνθετης στρατηγικής αλληλεπίδρασης, που εξελίσσεται από την «αναπτυσσόμενη» κρατική ταυτότητα της Ιαπωνίας (η οποία ισορροπεί ανάμεσα σε Η.Π.Α. και Κίνα).

¹⁴⁶ Ahlner, 2006, p. 22-25

¹⁴⁷ Armitage, 2007, p. 1-28

Η Ιαπωνία είναι απαραίτητο επίσης, να αναλάβει πρωτοβουλίες για ενεργό διεθνή συνεργασία και βοήθεια, προκειμένου να δώσει κίνητρα στην Κίνα για να υιοθετήσει τους διεθνείς κανόνες, όπως επίσης και να σταθεροποιήσει και να βελτιώσει τις συνθήκες στο εσωτερικό της, που μπορούν να την μετατρέψουν σε εστία τρομοκρατίας¹⁴⁸.

Αυτό που θα πρέπει να τονιστεί είναι ότι το μέλλον της αμερικανικής ηγεμονίας στην περιοχή είναι αυτό που θα καθορίσει και τις γεωστρατηγικές επιλογές της Ιαπωνίας. Και αυτό διότι, η μακρο – ιστορική γεωστρατηγική εμπειρία της Ιαπωνίας έχει διαμορφώσει την παραδοσιακή ταυτότητα της χώρας με τέτοιο τρόπο που να απορρίπτει οποιαδήποτε κυριαρχία επί της Ιαπωνίας. Επίσης, η πρόσφατη ιαπωνική εμπειρία έχει δείξει ότι η αμερικανική εμπλοκή στην ανατολική Ασία είναι μεγάλης σημασίας για την περιφερειακή σταθερότητα¹⁴⁹.

Αν δεν ήταν γεγονότα όπως το πυρηνικό ατύχημα της Φουκουσίμα και οι φιλονικίες με τους γείτονές της, η Ιαπωνία θα ήταν ο τέλειος αφανής γίγαντας. Αν και δεύτερη οικονομία στον κόσμο, μέχρι να ξεπεραστεί πρόσφατα από την Κίνα, με τον πέμπτο μεγαλύτερο στρατιωτικό προϋπολογισμό και ισχυρές Ένοπλες Δυνάμεις («Αυτοάμυνας»), η διεθνής παρουσία της υπολείπεται του πραγματικού βάρους και δυναμικού της.

Το φιλοαμερικανικό Φιλελεύθερο Δημοκρατικό Κόμμα που κυβερνά τώρα πάνω από μισόν αιώνα, είναι πιο πολύ ένα καθεστώς παρά «κόμμα». Έχασε για πρώτη φορά τη διακυβέρνηση για λίγους μήνες το 1993 καθώς επίσης και τα τελευταία τρία χρόνια. Επανεξελέγη συντριπτικά στις πρόσφατες εκλογές υπό τον Σίνζο Άμπε¹⁵⁰.

Η Ιαπωνία, εκ των πραγμάτων, θα αντιδράσει σε ένα περιβάλλον που αλλάζει ταχύτατα. Δίπλα της αναδύεται μια υπερδύναμη και γενικότερα ρευστοποιείται το γεωπολιτικό πλαίσιο δεκαετιών. Στο οικονομικό πεδίο, μετά μια εικοσαετία στασιμότητας, η παγκόσμια κρίση του 2007 δεν ήρθε σε κατάλληλη στιγμή, πλήττοντας κυρίως τις εξαγωγές της. Συγκριτικά με τη δεκαετία του '90, τα πεδία στα οποία η Χώρα του Ανατέλλοντος Ηλίου διατηρεί επιστημοτεχνικό πλεονέκτημα έχουν αναλογικά μειωθεί, όχι γιατί η ίδια έμεινε πίσω, αλλά λόγω της παγκόσμιας έκρηξης στην τεχνολογική διαφοροποίηση και στην οικονομική πολυπολικότητα.

Οι μαζικές αντιδράσεις ενάντια στην πυρηνική ενέργεια μετά τη Φουκουσίμα δείχνουν την άλλη πλευρά της χώρας, θαμμένη κάτω από το πολιτικό σύστημα και το μοναδικό διεθνώς συμβόλαιο «κοινωνικής ειρήνης». Η πλευρά αυτή όμως έχει και άλλες εκφάνσεις, σχετικές με την οικονομική δυσπραγία αλλά και τον εθνικισμό. Ο Άμπε, ο πιο εθνικιστής μεταπολεμικός πρωθυπουργός, εκμεταλλεύτηκε προεκλογικά και τις δύο

¹⁴⁸ Sasakawa Peace Foundation, 2011, p. 44.

¹⁴⁹ Matsumura, 2008, p. 27-28.

¹⁵⁰ Ο Σίνζο Άμπε είναι Ιάπωνας πολιτικός, πρόεδρος του Φιλελεύθερου Δημοκρατικού Κόμματος, Πρωθυπουργός της Ιαπωνίας από τις 26 Δεκεμβρίου 2012.

αυτές εκφάνσεις. Όσο για την πυρηνική ενέργεια κράτησε την «έκπληξη» της επανενίσχυσής της για μετά τις εκλογές.

Η προδιαγεγραμμένη αλλαγή της ιαπωνικής πολιτικής αφορά την άρση της αντίφασης ενός γίγαντα που αποφεύγει να επιδείξει τη στρατιωτική του ισχύ και δεν ασκεί τις δυνατότητες γεωπολιτικής επιρροής που διαθέτει. Σε ποια ακριβώς κατεύθυνση θα αλλάξει, αυτό μένει να το δούμε. Ο Άμπε έχει ρητά υποστηρίξει την τροποποίηση του συνταγματικού άρθρου 9 που περιορίζει τις δυνατότητες στρατιωτικής επίθεσης και συλλογικής ασφάλειας. Είναι, επίσης, οπαδός της αύξησης των στρατιωτικών δαπανών.

Η τάση αυτή έχει την πλήρη υποστήριξη των ΗΠΑ που επιθυμούν την επαναστρατιωτικοποίηση της Ιαπωνίας, καθώς και τη διαμόρφωση ενός άξονα με τη Ν. Κορέα (κάτι όχι εύκολο), όλα για το σκοπό της ανάσχεσης της Κίνας. Ο Ομπάμα έχει ανακοινώσει ότι το 60% του αμερικανικού ναυτικού στόλου θα βρίσκεται μέχρι το 2016 στις κινεζικές θάλασσες. Ο υπουργός Εξωτερικών των Φιλιππίνων (θύμα οι ίδιες του ιαπωνικού милитарισμού αλλά και με εξόχως φιλοαμερικανικό καθεστώς σήμερα) δήλωσε πριν από τις εκλογές στο Τόκιο πως η χώρα «θα καλωσόριζε μετά χαράς» την αλλαγή του Συντάγματος στην Ιαπωνία και την επαναστρατιωτικοποίησή της. Αμερικανοί Ρεμπουπλικάνοι έχουν προτείνει ακόμη και την απόκτηση πυρηνικών όπλων από το Τόκιο. Το τελευταίο δεν αρνήθηκε ποτέ ότι η πυρηνική της ενέργεια έχει και συνιστώσα «εθνικής ασφάλειας»....

Ωστόσο, αυτό που επιθυμεί η Ουάσιγκτον από το Τόκιο, έναν τοπικό στρατιωτικό βοηθό, δεν ταυτίζεται αναγκαία με τις γεωπολιτικές επιδιώξεις του ακόμη φιλοαμερικανικού αλλά με αυξανόμενες διαφοροποιήσεις ιαπωνικού κατεστημένου. Η παραίτηση το 2010 του πρωθυπουργού Χατογιάμα του Δημοκρατικού Κόμματος, κυβέρνησης μέχρι τον προηγούμενο μήνα, αποδόθηκε τότε από πολλούς στη δυσαρέσκεια Ομπάμα για τα «νερά» που έκανε ο Χατογιάμα στο ζήτημα της αμερικανικής στρατιωτικής παρουσίας, που το Τόκιο συνεχίζει να πληρώνει με περίπου 3 δισ. δολάρια ετησίως.

Κυρίως το Τόκιο δεν επιθυμεί την απευθείας ένταση με το Πεκίνο που επιθυμεί η Ουάσιγκτον. Παρά τις εθνικιστικές κορώνες, κανείς, ούτε ο Άμπε, δεν επιθυμεί τις συνέπειες της έντασης γύρω από τα Νησιά Σενκάκου. Οι ανταγωνιστικές οικονομικές (και δυνητικά γεωπολιτικές) ζώνες που Ιαπωνία και Κίνα οικοδομούν στην Ασία και τον Ειρηνικό, είναι ένας δρόμος με λιγότερα αγκάθια. Η παραπέρα ανάπτυξη σχέσεων με τη Ρωσία που βλέπει στο Τόκιο ένα αντίβαρο προς την Κίνα, επίσης.

Μεταπολεμικά η Ιαπωνία έχει αποτελέσει τον ακρογωνιαίο λίθο της δημοκρατικής Δύσης στην περιοχή του Ειρηνικού. Η πολιτική της σταθερότητα, η οικονομική της δύναμη, η φιλειρηνική και η φιλοαμερικανική εξωτερική της πολιτική την έχουν καταστήσει τον πιο σημαντικό στρατηγικό σύμμαχο των ΗΠΑ.

Μετά την «Ασιατική κρίση», το 1997, καταδείχτηκε ότι η Ιαπωνία δεν είναι σε θέση να μετεξελιχθεί στο εγγύς μέλλον σε υπερδύναμη. Η ανάδειξη μίας χώρας σε υπερδύναμη απαιτεί η χώρα αυτή να διαθέτει μία σειρά δυναμικών συντελεστών ισχύος (στρατιωτική ισχύ, οικονομία, εμπόριο, τεχνολογία, ενέργεια, κ.α.) σε ανάλογα επίπεδα. Οι τωρινοί συντελεστές ισχύος της δεν της επιτρέπουν να εξελιχθεί σε πλανητική δύναμη, πόσο μάλλον να ανταγωνιστεί τις ΗΠΑ για την παγκόσμια πρωτοκαθεδρία. Εκτιμάται όμως ότι η Ιαπωνία μπορεί να εκπληρώσει τον ρόλο μίας μεγάλης στρατιωτικής δύναμης στην Ανατολική Ασία και παγκοσμίως, μόνο εάν μπορέσει να ικανοποιήσει τις απαιτήσεις της διμερούς συμμαχίας ΗΠΑ-Ιαπωνίας. Από την άλλη πλευρά, οι παρούσες δυσκολίες της ιαπωνικής οικονομίας δε θα πρέπει να μας οδηγούν σε υποτίμηση της ισχύος της Ιαπωνίας και του ρόλου που μπορεί να παίξει μελλοντικά στο διεθνή χώρο. Η ύφεση μακροπρόθεσμα εκτιμάται ότι θα ξεπεραστεί, ενώ η ιαπωνική οικονομία διαθέτει τόσο τα κεφάλαια όσο και την τεχνογνωσία που θα της επιτρέψουν να ανακάμψει πλήρως και να πρωταγωνιστήσει διεθνώς. Επιπλέον, η Ιαπωνία άρχισε να δαπανά μεγάλα ποσά για την άμυνά της σε απόλυτες τιμές. Σταδιακά μετεξελίσσεται σε σημαντική στρατιωτική δύναμη στην Ανατολική Ασία, γεγονός που θα της επιτρέψει να αναλάβει πρωταγωνιστικό ρόλο στην διατήρηση της ασφάλειας και σταθερότητας στην Άπω Ανατολή στα πλαίσια διεθνών συνεργασιών.

Ο εγκλωβισμός της Ιαπωνίας στη συμμαχία της με τις ΗΠΑ έχει ευρύτερα αποτελέσματα στη παγκόσμια ασφάλεια. Η ιαπωνική υποστήριξη στην εκστρατεία στο Αφγανιστάν και το Ιράκ έχει δείξει ότι οι σχέσεις ΗΠΑ-Ιαπωνία δεν είναι μόνο μια συμμαχία στην Ανατολική Ασία, αλλά μια συμμαχία που λειτουργεί για να ενισχύσει την παγκόσμια στρατιωτική κυριαρχία των ΗΠΑ. Η Ιαπωνία είναι κρίσιμη χώρα για την παγκόσμια στρατιωτική ηγεμονία των ΗΠΑ όχι μόνο στην παροχή βάσεων για την προβολή της στρατιωτικής ισχύος από την Ανατολική Ασία έως την Μέση Ανατολή, αλλά και ως προμηθευτής χερσαίων δυνάμεων στους στρατιωτικούς συνασπισμούς.

Ινδία

Πολλοί υποστηρίζουν ότι ο 21^{ος} αιώνας είναι ο αιώνας της Ασίας, που ανήκει στην Ινδία και στην Κίνα. Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και οι συνεχώς αυξανόμενες επιδράσεις της παγκοσμιοποίησης οδηγούν την Ινδία στον επανακαθορισμό της θέσης και του ρόλου της, τόσο σε περιφερειακό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Από την περίοδο της φιλελευθεροποίησης της οικονομίας της (περίοδος 1990), η παγκόσμια παρουσία της Ινδίας καθίσταται ολοένα και πιο φανερή, με ρυθμούς ανάπτυξης που αγγίζουν το 6-7%.

Δύο είναι τα θέματα που «σχηματοποιούν» την άνοδο της Ινδίας. Το πολιτικό της μέρισμα που έχει αποκτήσει, όντας η μεγαλύτερη δημοκρατία στον κόσμο και το ολοένα και αυξανόμενο οικονομικό της εκτόπισμα, το οποίο, σύμφωνα με πολλές εκτιμήσεις, θα οδηγήσει σε άνοδο παράλληλη με αυτή της Κίνας, καθιστώντας τη χώρα ως έναν από τους οικονομικούς «οδηγούς» του μέλλοντος. Παρόλο που η Ινδία αναγνωρίζεται ως

ηγέτης του νότου, προσπαθεί να ξεπεράσει το ρόλο αυτό και να διαδραματίσει έναν μεγαλύτερο παγκόσμιο ρόλο. Η εξέλιξη αυτή υποστηρίζεται τόσο από τις ηνωμένες Πολιτείες όσο και από την Ευρωπαϊκή Ένωση στις αντίστοιχες Στρατηγικές τους Συμμαχίες με την Ινδία.

Το παραπάνω ωστόσο, αποτελεί μία διαδικασία σε εξέλιξη και όχι ένα στάσιμο γεγονός. Ως εκ τούτου είναι ιδιαίτερα σημαντικό να εξεταστούν οι οικονομικές και πολιτικές αξίες τις οποίες υιοθετεί η Ινδία στα πλαίσια της παγκόσμιας διακυβέρνησης (πολυδιάσταση, πολιτικές και οικονομικές αξίες και διεθνής ασφάλεια). Για να κατανοήσουμε το σημείο στο οποίο βρίσκεται σήμερα η Ινδία είναι απαραίτητο να εξετάσουμε την περίοδο αμέσως μετά την ανεξαρτησία της, το 1947 (και ιδίως τα πρώτα 10-15 χρόνια αυτής).

Η Ινδία ήταν ιδιαίτερως ενεργή με την προσέγγιση της ήπιας δύναμης που ακολούθησε και διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στη διαδικασία της από-αποικιοποίησης. Η χώρα ήταν επίσης ενεργή σε διεθνείς οργανισμούς, όπως τα Ηνωμένα Έθνη και η Non-Aligned Movement¹⁵¹. Το παραπάνω προέκυψε ως συνέπεια του οράματος του πρώτου Ινδού Πρωθυπουργού, Jawaharlal Nehru, ο οποίος έβλεπε τη χώρα του υπό το πρίσμα του ρεαλισμού και του ιδεαλισμού ταυτόχρονα – μία χώρα με μακρά ιστορία και πολιτισμό, η οποία δεν ήταν μόνο περιφερειακή, αλλά και διεθνής δύναμη¹⁵².

Παρόλα αυτά, η εξωτερική πολιτική της Ινδίας και οι επιλογές της σε αυτή, περιορίστηκαν από τις ψυχροπολεμικές πολιτικές, οι οποίες καθόρισαν τις πολιτικές, οικονομικές σχέσεις, καθώς και τις σχέσεις που αφορούν την ασφάλεια με τα άλλα κράτη. Ωστόσο, η παγκόσμια πολιτική, στη μεταψυχροπολεμική περίοδο, αλλάζει, με τους συσχετισμούς ισχύος ανάμεσα στα κράτη να αλλάζουν και αυτοί και την Ινδία να μην «περιορίζεται» πλέον στη νότια Ασία (από τον μέχρι τότε απαρέγκλιτο κανόνα που την περιόριζε εκεί). Οι πρώτες πυρηνικές δοκιμές το 1998¹⁵³, σε συνδυασμό με την αναπτυσσόμενη οικονομία, έχουν αλλάξει, όχι μόνο την άποψη της Ινδίας για τον εαυτό της, αλλά και την παγκόσμια οπτική αναφορικά με την Ινδία.

Στο οικονομικό μέτωπο η Ινδία βρίσκεται ακόμη στη μετάβαση από μία αναπτυσσόμενη χώρα σε μία ανεπτυγμένη χώρα. Παρόλο που η Κίνα έχει επιδείξει αξιοσημείωτη απόδοση και έχει ένα προβάδισμα είκοσι ετών (σε σχέση με την Ινδία) στις βαριές υποδομές, η απόδοση της Ινδίας στις ελαφρές υποδομές, με την εξαιρετική της

¹⁵¹ Το Non-Aligned Movement είναι μια ομάδα κρατών που δεν ευθυγραμμίζονται επίσημα με ή ενάντια σε οποιαδήποτε σημαντικό μπλοκ εξουσίας. Το κίνημα έχει 120 μέλη και 17 χώρες ως παρατηρητές.

¹⁵² Bava, 2007, p. 2-5.

¹⁵³ Η Ινδία δεν υπέγραψε ποτέ καμία συνθήκη κατά των πυρηνικών. Μετά την τραγωδία της 11ης Σεπτεμβρίου 2001, οι στενότερες σχέσεις Ινδίας- ΗΠΑ έφεραν την πρώτη κοντύτερα στην νομιμοποίηση του οπλοστασίου τους, καθώς οι δύο χώρες έχουν υπογράψει, το 2005 και 2006, συμφωνίες συνεργασίας στον πυρηνικό τομέα, που επιτρέπουν την πώληση ειρηνικής πυρηνικής τεχνολογίας στην Ινδία.

απόδοση στον τομέα IT (Information Technology), έχει αλλάξει την παγκόσμια οπτική για την ινδική οικονομία σε πολύ μεγάλο βαθμό.

Η Ινδία, με το καλό νομικό πλαίσιο, τη συμμετοχική διακυβέρνηση, τον οικονομικό της τομέα, την ασφάλεια των ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων, το εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό και το νεανικό της ανθρώπινο δυναμικό, έχει πλέον γίνει ένα παγκόσμιο οικονομικό είδωλο για τις αναδυόμενες δυνάμεις. Συγκρινόμενη με την Κίνα, η οποία παρουσιάζει υψηλότερα επίπεδα απευθείας ξένων επενδύσεων (Foreign Direct Investment - FDI) το οικονομικό μοντέλο της Ινδίας έχει καταφέρει να διασφαλίσει μακροπρόθεσμες οικονομικές αποδόσεις σε χαμηλότερα επίπεδα επενδύσεων. Σε ένα όλο και αυξανόμενο δικτυωμένο κόσμο, η Ινδία είναι ο ηγέτης στην τεχνολογική διασύνδεση αυτού.

Σε πολιτικό επίπεδο, η Ινδία βλέπει τον εαυτό της ως μία υπεύθυνη πυρηνική δύναμη¹⁵⁴, σε αντίθεση με το Πακιστάν, και έως τώρα δεν έχει αποτελέσει την πηγή – αιτία εξάπλωσης των πυρηνικών όπλων. Το ιστορικό της δημοκρατίας της, σε συνδυασμό με τις προσπάθειες για την εσωτερική καταπολέμηση της τρομοκρατίας, φαίνεται πως έχουν απήχηση, τόσο στην Ευρώπη, όσο και στις Ηνωμένες Πολιτείες. Με τα γεγονότα της 9/11, η Ινδία προσέφερε στις Ηνωμένες Πολιτείες δικαιώματα υπέρπτησης και βάσεις, γεγονός που σηματοδότησε μία νέα πορεία στην εξωτερική της πολιτική. Η προσφορά αυτή κατέδειξε ότι η Ινδία αντιμετωπίζει πλέον με διαφορετικό τρόπο τις Ηνωμένες Πολιτείες, κάνοντας ένα σημαντικό βήμα στις δύσκολες (από την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου) διακρατικές σχέσεις Ινδίας – Η.Π.Α.¹⁵⁵.

Η Ασία έχει πολλούς παίκτες και ανταγωνιστές για την ηγεσία, τόσο σε περιφερειακό, όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Σε αυτή την περιφέρεια, όπως όλα δείχνουν, η Κίνα, η Ινδία και η Ιαπωνία είναι οι σημαντικότεροι δρώντες – κλειδιά, ενώ οι Ηνωμένες Πολιτείες, ακολουθούμενες από την Ρωσία, είναι οι επικρατέστερες εξωτερικές δυνάμεις που ασκούν επιρροή στην περιοχή. Εξετάζοντας την περιοχή σε δεύτερο επίπεδο, υπάρχουν πολλά κράτη (πυρηνικά ή μη), πλούσια σε φυσικούς πόρους τα οποία μπορούν εν δυνάμει να αλλάξουν τις ισορροπίες ισχύος στην περιοχή από τη δυτική Ασία μέχρι και την περιφέρεια Ασίας – Ειρηνικού. Σε αυτές τις συνθήκες, η εμπλοκή της Ινδίας σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο φαίνονται μέσα από τέσσερις τύπους σχέσεων. Επίσης, οι εμπλοκές αντανakλούν και τις δομικές αλλαγές στην παγκόσμια πολιτική, ιδίως την ρευστότητα στην ιεραρχία των δυνάμεων και τις συνεχώς μεταβαλλόμενες απαιτήσεις της Ινδίας στην ασφάλεια, την πολιτική και την οικονομία.

¹⁵⁴ Σήμερα η Ινδία υπολογίζεται ότι έχει περίπου 120 πυρηνικές κεφαλές στη διάθεσή της, από τις οποίες 50 ενεργές.

¹⁵⁵ Bava, 2007, p. 2-5.

Πρώτον, στην περιοχή της νότιας Ασίας, η Ινδία μοιράζεται σύνορα με έξι χώρες (Πακιστάν, Νεπάλ, Μπουτάν, Μπαγκλαντές, Σρι Λάνκα και Μαλδίβες), όπου όλες συγκροτούν την Ένωση South Asian Association of Regional Cooperation – SAARC.

Εξαιτίας του πολεμικού της εξοπλισμού, του πληθυσμιακού μεγέθους, της ιστορίας και του πολιτισμικού της ρόλου, η Ινδία είναι η λιγότερο διεκδικημένη περιοχή στην νότια Ασία. Παρόλα αυτά, η ηγεσία της Ινδίας στην περιοχή δεν είναι απολύτως αποδεκτή. Την στιγμή που η Ινδία θεωρεί τον εαυτό της ως δύναμη status quo, οι γειτονικές χώρες την αντιμετωπίζουν ως τον «μεγάλο αδελφό». Το Πακιστάν, με το οποίο η Ινδία μοιράζεται μία θυελλώδη ιστορία, σθεναρά προκαλεί την ηγεσία στην περιοχή, υποστηριζόμενο, κυρίως στην περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Από την στιγμή (Μάιος 1999) όπου οι δύο χώρες έγιναν πυρηνικές δυνάμεις, οι σχέσεις τους βελτιώθηκαν, ιδίως από τις αρχές του 2003, με τις ειρηνευτικές διαδικασίες.

Σε αντίθεση με την πολιτική της πριν το 1990, η Ινδία πλέον αντιμετωπίζει τους γείτονές της με διαφορετικό τρόπο. Συντονίζεται με τους εξωτερικούς δρώντες, όπως στην περίπτωση του Νεπάλ και της Σρι Λάνκα. Οι τοπικές συγκρούσεις έχουν εμποδίσει τη νότια Ασία από το να καταστεί μία ισχυρή οικονομική οντότητα, εμποδίζοντας παράλληλα και τα οικονομικά οφέλη προς τις χώρες αυτές. Αυτός είναι και ο λόγος που η αβεβαιότητα με την ειρηνευτική διαδικασία με το Πακιστάν και με τις συγκρούσεις στην περιοχή, τείνουν να «δεσμεύσουν» την Ινδία στην περιοχή της νότιας Ασίας¹⁵⁶.

Δεύτερον, έχουμε τις σχέσεις με τις μεγάλες δυνάμεις – Ηνωμένες Πολιτείες, Κίνα, Ρωσία και Ιαπωνία. Συγκεκριμένα, η παρουσία και ο ρόλος των Ηνωμένων Πολιτειών και της Κίνας, επηρεάζουν την πολιτική δυναμική και τη στρατηγική σταθερότητα της νότιας Ασίας και ως εκ τούτου αποτελούν μέρος του πρώτου σκεπτικού των σχέσεων στις οποίες αναφερόμαστε. Καθώς η Κίνα αναδύεται ως «διαπρεπής» παίχτης στην περιφέρεια Ασίας – Ειρηνικού, πολλοί αναλυτές κάνουν λόγο για το κατά πόσο η Ινδία θα αποτελέσει τον «εξισορροπητή» της Κίνας στην περιοχή. Ωστόσο, η στρατηγική συνεργασία της Ινδίας με τις Η.Π.Α. και την Ε.Ε., αποτελεί σημάδι ότι η Ινδία αρχίζει να στέκεται στα πόδια της, να αποτελεί μία ξεχωριστή οντότητα – δύναμη στην περιοχή και να αναγνωρίζεται ως ένας νέος και μελλοντικός στρατηγικός εταίρος.

Το τρίτο σκεπτικό των σχέσεων αντανακλά ένα επεκτεινόμενο δίκτυο με τις χώρες της νοτιοανατολικής Ασίας (που στοχεύει στην ενίσχυση των εμπορικών και οικονομικών σχέσεων), της Δυτικής Ασίας και της Κεντρικής Ασίας (που στοχεύει στην ενεργειακή ασφάλεια της Ινδίας).

Το τέταρτο σκεπτικό των σχέσεων είναι η εμπλοκή με τη Λατινική Αμερική και την Αφρική, όπου η Ινδία αναζητά την κάλυψη των ενεργειακών της απαιτήσεων. Η δυναμική της Ινδίας για να διαδραματίσει έναν παγκόσμιο οικονομικό, πολιτικό ρόλο (και ρόλο

¹⁵⁶ Bava, 2007, p. 2-5.

στην ασφάλεια), βασίζεται κατά πολύ στην ανάπτυξη των διεθνών δομών, των καθεστώτων, στην περιφερειακή ασφάλεια, αλλά και στην εσωτερική της οικονομική ανάπτυξη και πολιτική σταθερότητα.

Οι παράγοντες που θα επηρεάσουν την οικονομική ανάπτυξη και στους οποίους στοχεύει η Ινδία, είναι η αναζωογόνηση της αγροτικής οικονομίας, η παιδεία – εκπαίδευση, η υγεία, οι αγροτικές και αστικές υποδομές, η επιβάρυνση του περιβάλλοντος, η βελτίωση των παρεχόμενων κρατικών υπηρεσιών, η ανανέωση του οικονομικού συστήματος για την καλύτερη παγκόσμια ενσωμάτωση, καθώς και ένα καλύτερο ρυθμιστικό σύστημα.

Σε ένα παγκοσμιοποιημένο σύστημα, όπως η Ινδία επηρεάζει τον κόσμο, έτσι η Ινδία επηρεάζεται από αυτόν. Όπως ήδη αναφέρθηκε, είναι αξιοσημείωτη η αλλαγή στις σχέσεις Ινδίας–Ηνωμένων Πολιτειών. Απελευθερωμένες από την ψυχροπολεμική ρητορική, οι δύο αυτές χώρες μεταλλάχθηκαν από αποξενωμένες δημοκρατίες σε εμπλεκόμενες δημοκρατίες. Πλέον, στα πλαίσια των μεταξύ τους σχέσεων, οι Ηνωμένες Πολιτείες αντιμετωπίζουν την Ινδία, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη το Πακιστάν (χωρίς να μπαίνει πλέον στην εξίσωση)¹⁵⁷.

Η Ινδία δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ακόμη ως μία παγκόσμια δύναμη, αλλά σίγουρα είναι μία από τις δυνάμεις που αγωνίζονται να γίνουν. Η χώρα έχει τόσο τη δυναμική, όσο και τη φιλοδοξία προς αυτόν τον σκοπό. Η πορεία της προς την απόκτηση παγκόσμιας ισχύος δεν μπορεί να χαρακτηριστεί «ευθύγραμμη». Περιορίζεται κατά καιρούς από ένα σημαντικό αριθμό εσωτερικών και εξωτερικών περιοριστικών παραγόντων.

Στο εσωτερικό, όπως αναφέρθηκε, η χώρα αντιμετωπίζει έναν αριθμό οικονομικών και κοινωνικών προκλήσεων. Το γεγονός αυτό στρέφει αναγκαστικά την προσοχή της χώρας στο εσωτερικό. Την ίδια στιγμή, οι ινδικές ένοπλες δυνάμεις βρίσκονται τα τελευταία χρόνια σε φάση εκτεταμένου εκσυγχρονισμού, ενώ παράλληλα «υποφέρουν» από τα δομικά προβλήματα της χώρας. Προκειμένου η Ινδία να καταστεί μία παγκόσμια στρατιωτική δύναμη, οι πόροι θα πρέπει να συγκεντρωθούν με πιο ξεκάθαρη στρατηγική στόχευση, σε συνδυασμό με τη βελτίωση της ικανότητας προβολής ισχύος. Τα κύρια θέματα που απασχολούν την Ινδία στο θέμα της ασφάλειας, εξακολουθούν να είναι περιφερειακά, με τα άλυτα θέματα εδαφικών διεκδικήσεων και τον ανταγωνισμό να περιορίζουν την ικανότητα της χώρας να αναλάβει έναν πιο ενεργό ρόλο σε παγκόσμιο επίπεδο.

Παρά τους αναφερθέντες περιορισμούς, παρατηρείται ένα άνοιγμα στις περιοχές ενδιαφέροντος (της Ινδίας). Οδηγούμενη από το ένστικτο της μεγάλης δύναμης, η περιοχή άμεσου ενδιαφέροντος της Ινδίας πλέον επεκτείνεται πέραν της τοπικής περιοχής της ηπείρου. Η Ινδία στοχεύει στη μεγιστοποίηση της επιρροής της, τόσο σε

¹⁵⁷ Bava, 2007, p. 2-5.

πολιτικό και οικονομικό επίπεδο, όσο και σε επίπεδο κουλτούρας και πολιτισμού. Αντανακλώντας το παραπάνω, οι σχέσεις με άλλες μεγάλες δυνάμεις γίνονται ολοένα και πιο σημαντικές (Κίνα και Η.Π.Α και Ρωσία και ΕΕ σε μικρότερο βαθμό). Στο πλαίσιο αυτών των σχέσεων, η Ινδία φαίνεται να ενδιαφέρεται περισσότερο για την κατοχή ενός ρυθμιστικού – εξισορροπητικού ρόλου, παρά για τη δημιουργία συμμαχιών¹⁵⁸.

Οι επιπτώσεις στη διεθνή παγκόσμια τάξη και στο δυτικό σύστημα ασφάλειας δεν μπορούν να είναι ξεκάθαρες, στην περίπτωση που, στο πέρασμα του χρόνου, η Ινδία καταστεί παγκόσμια δύναμη. Αυτό που φαίνεται όμως να είναι σίγουρο, είναι πως, πλέον κάνουμε λόγο για ένα πολυπολικό σύστημα, που περιλαμβάνει στην εξίσωση χώρες όπως η Κίνα και η Ινδία. Σε ένα τέτοιο σύστημα, ένα από τα σημεία – κλειδιά – προκλήσεις θα είναι η εμπλοκή όλων των ανερχόμενων δυνάμεων στην ανάληψη του ρόλου του υπεύθυνου ρυθμιστή (stake holder role) στο διεθνές σύστημα. Και η Ινδία κινείται πολύ σταθερά προς αυτό τον άξονα, καθιστώντας εαυτόν ιδιαίτερα σημαντικό. Ωστόσο, είναι ακόμη ασαφές (και εξαρτώμενο από τις ιστορικές παραδόσεις και την real politic) το κατά πόσο η Ινδία θα ακολουθήσει το δρόμο της διατήρησης της ισορροπίας (balancing role).

Η Ινδία ακολουθεί μία συνετή και φρόνιμη προσέγγιση στο δρόμο για την κατάστασή της ως παγκόσμια δύναμη. Διατηρεί μία στάση, τόσο υπέρ όσο και κατά της χρήσης στρατιωτικής ισχύος (κατά περίπτωση). Η περίπτωση της Ρωσίας μας δείχνει ότι η σκληρή ισχύς από μόνη της δεν μπορεί να οδηγήσει στην απόκτηση παγκόσμιας επιρροής. Μακροπρόθεσμα, η Ινδία φαίνεται ότι μπορεί να δείξει μεγαλύτερη σταθερότητα από τις υπόλοιπες αναδυόμενες δυνάμεις, λόγω του ότι είναι ανοιχτή στη διαφορετικότητα και στις νέες ιδέες. Στο σημερινό κόσμο, οι αναδυόμενες δυνάμεις είναι απαραίτητο να κατανοούν την πολυπλοκότητα της φύσης της ισχύος. Αυτό ενδεχομένως να είναι και το μεγαλύτερο πλεονέκτημα της Ινδίας.

Αυτό που πρέπει να τονιστεί είναι ότι η Ινδία είναι ήδη ένας ιδιαίτερα σημαντικός δρών, τόσο στην παγκόσμια τάξη πραγμάτων, όσο και για τα δυτικά κράτη. Η αγνόηση της Ινδίας ως τέτοια δύναμη, σίγουρα επιφέρει ένα τίμημα, τόσο σε παρόντα χρόνο, όσο και για το μέλλον.

Λόγω των γεωπολιτισμικών, οικονομικών και πολιτικών ιδιαιτεροτήτων, η Ινδία μοιάζει περισσότερο με ήπειρο παρά με κράτος. Αρμόζει, να συγκριθεί με το σύνολο της Ευρώπης ή της Λατινικής Αμερικής. Μεγάλες περιοχές της Ινδίας ανήκουν στις πιο υπανάπτυκτες του κόσμου όπου συγκεντρώνει σχεδόν το ήμισυ του φτωχότερου παγκοσμίως πληθυσμού.

Είναι απαραίτητο να λάβουμε υπόψη μας την τεράστια δυναμική της Ινδίας για γοργή οικονομική ανάπτυξη παρά τους σημαντικούς θεσμικούς και οργανωτικούς περιορισμούς. Η Ινδία ακολουθούσε μέχρι προσφάτως, ένα μάλλον αναποτελεσματικό

¹⁵⁸ Department for Security Policy, 2009, p. 31-32.

οικονομικό πρόγραμμα, το οποίο λειτούργησε ως τροχοπέδη στην οικονομία της, την ώρα που οι υπόλοιπες ασιατικές χώρες σημείωναν υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης. Τα τελευταία χρόνια ξεκίνησαν οι προσπάθειες αναδιοργάνωσης της οικονομίας. Ανεξάρτητοι παρατηρητές όμως αμφιβάλλουν αν η ανάπτυξη της ινδικής οικονομίας είναι «βιώσιμη». Ο εκσυγχρονισμός της διοίκησης και η αποκρατικοποίηση συνεπάγεται τεράστιο κοινωνικό και πολιτικό κόστος. Παρά τα πολιτικά και κοινωνικά προβλήματα, η Ινδία διαθέτει πολυπληθές υψηλού εκπαιδευτικού επιπέδου εργατικό δυναμικό, ιδίως στον τομέα της πληροφορικής, ενώ παράλληλα αναπτύσσει τεχνογνωσία και στον τομέα των τηλεπικοινωνιών.

Στην έναρξη του 21^{ου} αιώνα, η Ινδία έχει πολλούς λόγους να ανησυχεί για το μέλλον της. Είναι φανερό ότι η οικονομία της χώρας πρέπει να επιδείξει πολύ υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης και να αφομοιώσει τις απαραίτητες διαρθρωτικές αλλαγές. Βασικός στόχος της Ινδίας είναι να κερδίσει μόνιμη θέση στην προτεινόμενη διεύρυνση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, την υποψηφιότητα της οποίας υποστηρίζει η Κίνα, που είναι μόνιμο μέλος.

Σημαντικό θέμα αποτελεί η σχέση της Ινδίας με τη Κίνα. Μοιράζονται ακόμα τα πιο αμφισβητούμενα σύνορα του κόσμου και καμία από τις δύο πλευρές δεν έχει δείξει ότι είναι έτοιμη για μεγάλους συμβιβασμούς στις εδαφικές της αξιώσεις. Αν και τα δύο κράτη συμφώνησαν να προβούν στον περιοριστικό συμβιβασμό απόσυρσης των δυνάμεών τους από τη γραμμή ελέγχου, το καθένα εξακολουθεί να ασκεί αξιοσημείωτη επιρροή στο άλλο. Οι δύο χώρες επιθυμούν, ακόμα, να προωθήσουν και την ειρηνική χρήση του διαστήματος για να αναπτύξουν τα διαστημικά προγράμματά τους. Ένας «πόλεμος των άστρων» μπορεί να τα θέσει σε κίνδυνο και να προκαλέσει μια κούρσα εξοπλισμών. Επίσης το συμφέρον της Ινδίας και του Πακιστάν είναι η διακοπή της πολυέξοδης και καταστροφικής διαμάχης μεταξύ των και η ανάπτυξη οικονομικών σχέσεων, που θα μπορούσε να ευνοήσει την πρόοδο των δύο χωρών.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Γενικά Συμπεράσματα

Στην αυγή του 21^{ου} αιώνα μια νέα γεωπολιτική δύναμη αναδύεται παγκοσμίως: η Κίνα. Ο νέος όμως ρόλος που καλείται να διαδραματίσει στο σύγχρονο γεωπολιτικό περιβάλλον θα καθορισθεί, πρώτα από όλα από το πώς θα εξελιχθεί η ίδια η Κίνα, δηλαδή σε ποιο βαθμό θα αποτελέσει οικονομική και στρατιωτική δύναμη. Τα προγνωστικά για την Κίνα είναι ευνοϊκά. Υπόσχονται γενικά πολλά, αν και έχουν διατυπωθεί πολλές επιφυλάξεις.

Το πιθανότερο όμως είναι ότι, αν η Κίνα ενισχυθεί υπέρμετρα, θα συναντήσει ισχυρή εξωτερική σύγκρουση συμφερόντων. Τόσο η Ρωσία όσο και η Ινδία θα έχουν

βάσιμους γεωπολιτικούς λόγους να συμμαχήσουν, επιδιώκοντας να περιορίσουν την κινεζική επιρροή. Παρ' όλα αυτά, η Κίνα βρίσκεται πράγματι στη διαδικασία να γίνει η υπερέχουσα περιφερειακή δύναμη στην Ανατολική Ασία. Η στρατιωτική και οικονομική δύναμή της υπερέχει κατά πολύ εκείνης των άμεσων γειτόνων της, με εξαίρεση την Ινδία. Επομένως, είναι εντελώς φυσικό η Κίνα να επιβεβαιώνεται όλο και περισσότερο περιφερειακά, σύμφωνα με τις επιταγές της ιστορίας, της γεωγραφίας και της οικονομίας της.

Από την 11η Σεπτεμβρίου 2001, η Κίνα βιώνει περισσότερο παρά ποτέ ένα αίσθημα περικύκλωσης. Ο πόλεμος του Αφγανιστάν ήταν για τις ΗΠΑ η ευκαιρία να εγκαταστήσουν στρατιωτικές βάσεις στην πρώην σοβιετική κεντρική Ασία, σταθεροποιώντας ξανά την παρουσία τους στις Φιλιππίνες και ενισχύοντας τους δεσμούς τους με την Ινδία, της οποίας οι σχέσεις με το Πεκίνο, αν και έχουν εξομαλυνθεί, εξακολουθούν να διέπονται από καχυποψία.

Σήμερα έχει διαπιστωθεί ότι η Ιαπωνία διακατέχεται όλο και περισσότερο από ανησυχίες, για την ανοδική πορεία της Κίνας, η οποία συνιστά κίνδυνο ασφάλειας για την Ασία και τον κόσμο. Αποτέλεσμα αυτού, αλλά και άλλων ανησυχιών είναι ότι η Ιαπωνία κινείται με ταχύ ρυθμό, με στόχο την ενίσχυση των δεσμών της με τις ΗΠΑ, σε όλους τους τομείς, καθώς διαφαίνεται ότι η κυρίαρχη μεγάλη υπερδύναμη από οικονομική, τεχνολογική και στρατιωτική άποψη θα παραμείνουν οι ΗΠΑ.

Με τον καινούργιο ρόλο της Κίνας στην παγκόσμια σκακιέρα, θα αλλάξουν τα γεωπολιτικά μεγέθη και οι ισορροπίες σε παγκόσμιο επίπεδο. Η Ιαπωνία μπορεί να παραμένει κοντά στις ΗΠΑ, όμως τώρα πλέον κοιτάζει και προς την Κίνα και οι αγορές της έχουν στραφεί προς αυτήν. Οι χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας δεν βλέπουν πλέον την Ιαπωνία ως τον ηγέτη της περιοχής, αλλά όλοι έχουν τείνει «χείρα φιλίας» προς το Πεκίνο. Η φιλοδοξία της Κίνας να επεκτείνει τη γεωπολιτική της επιρροή στη Νοτιοανατολική Ασία προϋποθέτει και καλές σχέσεις με την Ινδία.

Νέα δεδομένα στο διεθνές διπλωματικό σκηνικό μπορεί να δημιουργήσει η συμμαχία των δυο γιγάντων της Ασίας, της Κίνας και της Ινδίας, υποδηλώνοντας τις προθέσεις τους να παίξουν ενεργό ρόλο στη διαμόρφωση των παγκοσμίων πολιτικών δρώμενων. Σύμφωνα με αναλυτές, η Κίνα και η Ινδία επιδιώκουν τον πολυμερισμό στη λήψη αποφάσεων για τις παγκόσμιες υποθέσεις για να μπορέσουν να έχουν ένα σημαντικό ρόλο και να περιορίσουν τις μονομερείς διαθέσεις των ΗΠΑ.

Ποτέ άλλοτε το παγκόσμιο σύστημα ισορροπιών από τη δημιουργία του δεν έχει βρεθεί σε τέτοια φάση αβεβαιότητας και ρευστότητας που είναι σήμερα. Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου μετακίνησε τις τεκτονικές πλάκες αλλά ακόμη δεν έχουμε δει το τελικό αποτέλεσμα αυτής της σύγκρουσης. Πολιτικοί επιστήμονες σημειώνουν ότι «αν ο 20^{ος} αιώνας ήταν ο αμερικανικός, ο 21^{ος} μπορεί να είναι ο αιώνας της Ασίας»._

Ελληνική και Διεθνής Βιβλιογραφία – Αρθρογραφία

- Brzezinski Zbigniew, *Η Μεγάλη Σκακιέρα*, Εκδόσεις Νέα Σύνορα – Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 1998.
- Brzezinski Zbigniew, *Η Γεωστρατηγική Τριάδα – Η Συμβίωση με την Κίνα, τη Νέα Ευρώπη και τη Ρωσία*, Εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα 2002.
- Boniface Pascal, *Οι Πόλεμοι του Αύριο*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2004.
- Chase Robert, Emily Hill, Paul Kennedy, *Τα Κομβικά Κράτη και η Εξωτερική Πολιτική των ΗΠΑ*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2001.
- Engelhardt Philippe, *Ο Τρίτος Παγκόσμιος Πόλεμος Έχει Αρχίσει*, Εκδόσεις Νέα Σύνορα – Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 1999.
- Kennedy Paul, *Η Άνοδος και η Πτώση των Μεγάλων Δυνάμεων*, Εκδόσεις Αξιοτέλλης, 1990.
- Kennedy Paul, *Προετοιμασία για τον 21ο αιώνα*, Νέα Σύνορα- Α.Α. Λιβάνη 1999.
- Kissinger Henry, *ΗΠΑ: Αυτοκρατορία ή Ηγετική Δύναμη;*, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 2002.
- Χάντιγκτον Σαμιουέλ, *Η Σύγκρουση των Πολιτισμών και ο Ανασχηματισμός της Παγκόσμιας Τάξης*, Τέταρτη Έκδοση, Εκδόσεις Terzo Books, Αθήνα 2001.
- Hutchings Graham, *Modern China: A Guide to a Century of Change*, Cambridge 2001.
- Francis Fukuyama, *The End of History and the Last Man*, New York: The Free Press, 1992.
- Samuel P. Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, New York: Simon & Schuster, 1996.
- Kenneth N. Waltz, *Structural Realism after Cold War*, chapter 13.
- Jacqueline De Romilly, *Ο Θουκυδίδης και ο Αθηναϊκός Ιμπεριαλισμός*,

Παπαδήμας: Αθήνα, 2004.

- Robert Gilpin, *Πόλεμος και Αλλαγή στη Διεθνή Πολιτική*, Αθήνα: Ποιότητα/Princeton University Press, 2004.
- Hans Morgenthau, *Politics among Nations- The Struggle for Power and Peace*, 2005.
- Fareed Zakaria, *The Post American World*, New York, WW Norton, 2008.
- John Mearsheimer, *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ποιότητα, 2009.
- Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Νοτιανατολική Ευρώπη και νέο Διεθνές Σύστημα*, Παπαζήση, 1999.
- Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στο Θουκυδίδη*, Εστία, 2000.
- Κώστας Δημήτρης και Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος, *Διεθνείς Σχέσεις, Συνέχεια και Μεταβολή, Τόμος Α΄*, Εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα, 2002.
- Πλατιάς Αθανάσιος, *Το Νέο Διεθνές Σύστημα – Ρεαλιστική Προσέγγιση Διεθνών Σχέσεων*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1995.
- Ρουμελιώτης Παναγιώτης, «Προς Έναν Πολυπολικό Κόσμο», Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 2009.
- Αναλυτικά περί ήπιας και σκληρής ισχύος στο Δρ Ιωάν. Παρίσης, *Παράγοντες Ισχύος στο Διεθνές Σύστημα*, ΙΝΓΟΓΝΩΜΩΝ, Αθήνα 2012.
- Λαζαρίδης Χρ., *Αναζητώντας Στρατηγική στην Εξωτερική μας Πολιτική*, Ποιότητα, Αθήνα, 1998.
- Δρ Σπύρος Μακρής, *Πλούτος, Ελευθερία και Ισχύς στις Διεθνείς Σχέσεις..*
- Πλιάτσικα Χριστίνα, *Η επανεμφάνιση της Ιαπωνίας ως Παίκτη στην Διεθνή Πολιτική σκηνή*, 2015.
- Τροφίδης Όμηρος, *Ο Διεθνής Ρόλος της Ιαπωνίας*, 2013.
- Παρασκευή Χατζησταύρου, *Το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης και ο ρόλος των περιφερειακών δυνάμεων στο Διεθνές Σύστημα*, 2009.

Άρθρα σε περιοδικά

- Kissinger Henry, «Ένας κόσμος που δεν έχουμε γνωρίσει ποτέ ως τώρα», Περιοδικό Newsweek, 27 Ιαν. 1997.
- Andrew J. Nathan και Andrew Scobell, *Foreign Affairs*, The Hellenic Edition, 2012.
- Ahlner Johan, *Japan's Soft power: An unsustainable policy?* Lund University, Department of Political Science, 2006, pp. 1-27. Retrieved from <http://www.lunduniversity.lu.se/lup/publication/1326099>.
- Akgün Birol, *Reluctant Giant: The Rise of Japan and its role in the Post Cold War Era*, Center for Strategic Research, 2003, pp. 1-13. Retrieved from <http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/02/BirolAkgunSabanCalis.pdf>.
- Bava Ummu, *New Powers for Global Change? India's Role in the Emerging World Order*, FES Briefing Paper 4, March 2007, pp. 1-7. Retrieved from <http://library.fes.de/pdf-files/iez/global/04372.pdf>.
- Bull Hedley, *States Systems and International Societies*, *Review of International Studies*, 13, 2, April 1987, pp. 147-153. Retrieved from http://www.jstor.org/stable/20097109?seq=1#page_scan_tab_contents.

- Buzan Barry, China in International Society: Is “Peaceful Rise” Possible?, *The Chinese Journal of International Politics*, 3, 2010, pp. 5-36. Retrieved from <http://cjp.oxfordjournals.org/content/3/1/5.full.pdf+html>.
- Department for Security Policy, India and the Future Global Order, *Ministry of Defence*, Norway, 2009, pp. 1-33. Retrieved from
 - https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/fd/dokumenter/india-studie_ssek_301109.pdf
- Fox John, A Power Audit of EU-China Relations, European Council on Foreign Relations – ECFR, April 2009. Retrieved from http://www.ecfr.eu/page/-/ECFR12_-_A_POWER_AUDIT_OF_EU-CHINA_RELATIONS.pdf
- Friedberg Aaron, The Future of U.S.-China Relations: Is Conflict Inevitable?, *International Security*, 30, 2, Fall 2005, pp. 7-45. Retrieved from <http://www3.nccu.edu.tw/~lorenzo/Friedberg%20US%20China%20Relations.pdf>
- Glaser Charles. Will China’s Rise Lead to War?, *Foreign Affairs*, 90, 2, Mar./Apr. 2011, pp. 80-91. Retrieved from <https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/2011-03-01/will-chinas-rise-lead-war>
- Goldstein Avery. Great Expectations: Interpreting China’s Arrival, *International Security*, 23, 3, Winter 1997/98, pp. 36-73. Retrieved from
 - https://mitpress.mit.edu/sites/default/files/titles/content/9780262522762_sch_0001.pdf
- Johnston Alastair. Is China a Status Quo Power?, *International Security*, 27, 4, Spring 2003, pp. 5-56. Retrieved from http://belfercenter.hks.harvard.edu/files/johnston_spring_2003.pdf
- Matsumura Masahiro, The Japanese State Identity as a Grand Strategic Imperative, *The Brookings Institution*, 2008, pp. 1-29. Retrieved from
 - http://www.brookings.edu/~media/Files/rc/papers/2008/05_japan_matsumura/05_japan_matsumura.pdf
- McGiffert Carola. Chinese Soft Power and Its Implications for the United States, Center for Strategic and International Studies – CSIS, Washington, March 2009. Retrieved from <http://csis.org/publication/chinese-soft-power-and-its-implications-united-states>
- Mearsheimer John. The Rise of China will not be Peaceful at All, in «The Australian», November 18, 2005. Retrieved from
 - <http://mearsheimer.uchicago.edu/pdfs/P0014.pdf>
- Roy Denny. The “China Threat” Issue: Major Arguments, *Asian Survey*, 36, 8, August 1996, pp. 758-71. Retrieved from
 - http://www.jstor.org/stable/2645437?seq=1#page_scan_tab_contents
- Shambaugh David. China Engages Asia: Reshaping the Regional Order, *International Security*, 29, 3, Winter 2004/5, pp. 64-69. Retrieved from
 - http://belfercenter.hks.harvard.edu/publication/632/china_engages_asia.html?breadcrumb=%2Fexperts%2F1046%2FDavid_Shambaugh%3Fgroupby%3D2%26page%3D1%26hide%3D1%26id%3D1046%26back_url%3D%252Fpublication%252F686%252Fcorrespondence%26%3Bback_text%3DBack%2Bto%2Bpublication
- Sasakawa Peace Foundation, Japan as a Rule-Promoting Power, Sasakawa Peace Foundation, 2011, pp. 1-70. Retrieved from https://www.google.gr/?gws_rd=ssl#q=Japan+as+a+Rule-Promoting+Power

- “The United States and Japan: Advancing toward a Mature Partnership,” στο έργο των Richard L. Armitage and Joseph S. Nye, *The U.S.-Japan Alliance: Getting Asia Right through 2020*, CSIS Report, February 2007.

- http://csis.org/files/media/csis/pubs/070216_asia2020.pdf

- Kaplan Robert, *The Revenge of Geography*, Foreign Policy, May-June 2009, pp. 96-105.

- Σέκερης Γ., *ΗΠΑ-ΚΙΝΑ : Η αντιπαράθεση του 21^{ου} αιώνα*, Περιοδικό «ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ», Τεύχος 80, Μάιος 2001

- Χειλαδάκης Ν., *Η αντιπαράθεση Κίνας-ΗΠΑ και η βαθύτερη σημασία της*, Περιοδικό «ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ», Τεύχος 80, Μάιος 2001.

- Ιωάν. Παρίσης, *Φρόνημα και μαχητική ισχύς, περιοδικό ΤΕΘΩΡΑΚΙΣΜΕΝΑ*, Φεβρουάριος 2007.

- Ιωάν. Παρίσης, *Μετρώντας την εθνική ισχύ-Ορατοί και μη ορατοί παράγοντες ισχύος, περιοδικό Άμυνα και Διπλωματία*, τεύχος Σεπ 2014.

[Διευθύνσεις στο Διαδίκτυο \(Internet sites\)](#)

- <http://www.cia.com/>

- <http://www.mpa.gr/>

- <http://www.in.gr/>

- <http://www.kathimerini.gr/>

- Υπουργείο Εμπορίου και Βιομηχανίας Ινδίας, διαθέσιμο στο <http://commercenic.in/>

- The Times of India, διαθέσιμο στο <http://timesofindia.indiatimes.com/> india

- Stratfor South Asia, India, διαθέσιμο στο [http://www.stratfor.com/ regions/south-asia/india](http://www.stratfor.com/regions/south-asia/india).

- The Economist –India, διαθέσιμο στο <http://www.economist.com/topics/india>.